Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/commentaireanony00remi

COMMENTAIRE ANONYME

SUR

PRUDENCE

COMMENTAIRE ANONYME

SUR

PRUDENCE

D'APRÈS LE MANUSCRIT 413 DE VALENCIENNES

PAR

JOHN M. BURNAM

Professeur à l'Université de Cincinnati

PARIS

ALPHONSE PICARD ET FILS, EDITEURS

82, RUE BONAPARTE, 82

—

1910

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
ST. MICHAEL'S COLLEGE
LIBRARY

SEP 17 1934
11240

A Edmund Hall BURNAM

Mon Père, mon premier Maître

PRÉFACE

Le manuscrit 413 (*anciennes côtes* 394-551) *de la Bibliothèque municipale de Valenciennes consiste en deux parties. La seconde, dont nous ne nous occupons pas, contient des traités grammaticaux. La première ou les feuillets* 1-47 *se compose d'un commentaire sur Prudence jusqu'ici inédit. Nous en avons fait une transcription partielle en* 1904 *et M. Maurice Hénault, bibliothecaire adjoint de la Bibliothèque, l'a complétée. Grâce à l'obligeance de MM. Emile Châtelain et Antoine Thomas, nous avons pu revoir et corriger cette transcription à Paris. Tout en réservant une discussion détaillée du manuscrit et ses particularités, notons que ce livre a été copié sur un archétype* (a) *en demi-onciale Hiberno-Saxonne ou « insulaire »* (b) *par un scribe Bas-Allemand ou Néerlandais et que* (c) *l'ouvrage doit être attribué à Remi d Auxerre.*

Nous ne pouvons finir sans exprimer notre reconnaissance à MM. Châtelain et Thomas, et à D. Germain Morin à qui nous devons quelques citations patristiques.

Les matériaux pour notre « Index Latinus » *ont éte en grande partis réunis par les soins de notre élève Miss Ethel Sanders.*

Paris, le 21 juillet 1907.

PA
8420
R22
P8

LISTE

DES PRINCIPALES ABRÉVIATIONS

et des Ouvrages cités.

---

a, *b*, *c*, etc., indiquent les divisions des gloses dans notre texte.

Albric. Albricius dans les Auctores Mythographi Latini ed. Aug. van Staveren. Lugd. Batav. et Amstelæd., 1742.

A. L. L. ou *Archiv.* Archiv für lateinsiche Lexicographie und Grammatik de Wœlfflin. Leipzig, 1886 et ss.

Ambros. Les ouvrages de saint Ambroise sont cités d'après l'édition de Paris, 2 tom., 1686-90.

Anecd. Helv., Anecdota Helvetica ed. Hagen. Lps., 1870.

Ap., apud.

Apul., Apuleius ed. Hildebrand, 2 tomes, Lps., 1842.

Arev., Arevalus, rédacteur de Prudence et S. Isidore.

Arnob adv. gent. Arnobius adversus gentes, ed. Fr. Oehler. Lps., 1846.

Asc. et *Ps.-Asc.*. Les commentaires sur Cicéron ascrits à Asconius sont cités d'après l'éd. de Baiter-Halm. Turici, 1833.

Aug., S. Augustin, éd. Benedict., 11 tomes. Paris, 1689-1700.

Biblia Sacra, éd. Fillion. Paris, 1887.

c., caput; *cc.*, capita.

Cass. inst.. Cassiani Institutiones : nous avons suivi les indications dans les Glossæ Emendatæ (voir *Gl. E.*).

cf., confer; *cff.*, conferantur.

C. Gl., Corpus Glossariorum Latinorum edd. Gœtz. Lœwe. Gundermann, tomes II-V. Lps., 1878-1884. Cf. *Gl. E.*

Cic., Cicéron, œuvres citées d'après Baiter et Kayser, 11 tomes. Lps., 1860-1869.

Cod.. Codex. Pour les différents codices de Prudence nous suivons les sigles de Dressel; pour ceux des gloses nous suivons soit Arevalus (Vat. *A*, Vat. *B*), soit Dressel (gl. *a*, etc.).

Comm. Luc., M. Annæi Lucani Commenta Bernensia ed. H. Usener. Lps., 1869.

Curt.. Curtius Rufus für den Schulgebrauch herausg. v. Th. Stangl. Lpzg., 1902.

D, le « Servius Danielis » ou « plenior » ou « interpolator Servii. ».

Dig., Digesta rec. Th. Mommsen, édition mineure,

Don., Donati quod fertur commentum Terenti, ed. Wessner. Lps., 1902-1905.

Dr., Dressel, rédacteur de Prudence. Lps., 1860.

Ducange, Glossarium Mediæ et Infimæ Latinitatis, cité d'après l'éd. de Didot, 7 tomes. Paris, 1840-1850.

Fest., Festus, ed. Mueller. Lps., 1839.

Firmic. Mat., Firmicus Maternus, ed. Fr. Oehler. Lps., 1847.

Flor., Florus, ed. C. Halm. Lps., 1872.

Fulg., Fulgentius Planciades, ed. Helm. Lps., 1898.

Gell., A. Gellius, ed. M. Hertz. Lps., 1861-77.

Gl. E., Glossæ Emendatæ, c'est-à-dire les tomes VI et VII du Corpus Glossariorum Latinorum.

Gl. P., Glossemata de Prudentio, ed. J. M. Burnam. Cincinnati, 1905.

Greg., *Dial.* ou *Moral.* Les œuvres de S. Grégoire le Grand sont citées d'après l'édition de Paris, 4 tomes, 1705.

Gr. L., Auctores Grammatici Latini, ed. H. Keil, 7 tomes. Lps., 1856-80.

Hieron., Hieronymus, ed. Vallarsius, 11 tomes. Veronæ, 1734-42.

Hor., Horatius, edd. Keller et Holder. Lps., 1864-69.

Hyg., Hyginus Fabulæ et Poeticum Astronomicum, dans le recueil de v. Staveren.

Is., Isidorus Origines, Naturæ rerum, etc., ed. Arevalus, 7 tomes. Romæ, 1797-1803.

Ison, *Iso*, les gloses du maître Ison citées d'après Arevalus.

Iuvenalis, ed. John. Berolini, 1851.

Kœrting, Lateinisch-romanisches Wœrterbuch, 2e éd. Paderborn, 1901.

Lact. I. D. ou *Inst. Div.*, les Institutiones Divinæ de Lactance, ed. O. F. Fritsche. Lps., 1842-44.

l. c., loco citato ; *ll. citt.*, locis citatis ; quelquefois *l. l.*, loco laudato ; *loc.*, locum.

Liv., T. Livius erklaert von W. Weissenborn, 10 tomes. Lpzg., 1873-94.

Luc., Lucanus, ed. Franken. Lugduni Batav. (sans date).

Lucil., Lucilius, ed. Marx. Lps., 1904-05.

Lucr., Lucretius, généralement cité d'après la 4e éd. de Munro, 3 tomes. Cambridge, 1886.

Macr., Macrobius rec. Fr. Eyssenhardt. Lps., 1868.

Mart. Cap., Martianus Capella rec. Fr. Eyssenhardt. Lps., 1866. Y compris les Scholia in Germanici Aratea.

M. V., Scriptores Mythographi Vaticani, ed. Bode., Celle, 1834.

Non. M., Nonius Marcellus, ed. L. Mueller, 2 tomes. Lps., 1888.

Oros., Orosius, ed. Zangermeister. Vindob. 1882.

Ovid., Ovidius, ed. P. Burmann, 4 tomes. Amstelod., 1727.

Pap., Papias : Je me suis servi de l'exemplaire de la Sorbonne, Incunables 139.

Paul., Pauli epitome ex Festo, ed. Mueller. Lps., 1839.

Persius, ed. Jahn. Lps., 1843.

Phædr., Phædri fabulæ, ed. L. Muller. Lps., 1868.
Plac. Ach., *Th.* Lactantii Placidi qui fertur in Statii Thebaidem commentarius, ed. R. Jahnke. Lps., 1898.
Plin. N. H., Plinii Naturalis Historia, ed. Sillig, 8 tomes. Hamburg, 1851-58.
Prud., Prudentius, cité d'après les édd. de Dressel. Lps., 1860 et d'Arevalus, 2 tomes. Romæ, 1788-89. Les œuvres du poète sont indiquées par les mêmes abréviations que chez Dressel : *A.* ou *Apoth.*, Apotheosis ; *C.* ou *Cath.*, Cathemerinon ; *D.* Dittochæon ; *H.*, Hamartigenia ; *P.*, Peristephanon ; *Ps.*, Psychomachia ; *I. S.* ou *Sym.*, etc. ; *I* ou *II* adversus Symmachum. On a employé *Pr.* soit pour la Præfatio generalis, soit pour les préfaces aux livres divers, et encore pour proœmium, c'est-à-dire les introductions aux gloses.
Ps. peut signifier les Psaumes bibliques.
Quint., Quintilianus, ed. C. Halm. Lps., 1868-69.
Rat., Codex Ratisbonensis, cité par Dressel.
Schol. Acr. ou *Schol. Hor.* Les Scholia Horatiana sont cités quelquefois d'après Hauthal. Berlin, 2 tomes, 1864-66, quelquefois d'après Keller, 2 tomes. Lps., 1902-04.
Schol. Bern., Scholia Bernensia ad Vergili Bucolica atque Georgica, ed. H. Hagen. Lps., 1867.
Schol. German., voir *Mart. Cap.*
Schol. Veron., voir *Serv.*
Serv., Servii Grammatici qui feruntur in Vergili Bucolica, Georgica Aeneidem, etc., 3 tomes. Lps., 1878-1902 : le troisième tome contient l'Appendix Serviana i. e. Philargyrius, Scholia Veronensia, Probus, Brevis Expositio, etc.
Solin., Solinus, Collectanea, etc., 2e éd. par Mommsen. Berlin, 1895.
Ss., quæ sequuntur, etc.
Stat., Statius, généralement cité d'après l'éd. de Bæhrens et Kohlmann, 2 tomes. Lps., 1879-84. Commentaire, voir *Plac.*
Steinmeyer, etc., Steinmeyer und Sievers Althochdeutsche Glossen gesammelt und erlæurtert, 4 tomes. Berlin, 1884, ss.
s. v. vv., sub voce, sub vocibus.
Tac., Tacitus, ed. C. Halm. Lps., 1889-91.
Ter., Terentius, ed. Umpfenbach. Berlin, 1870.
Ulp. Dig., voir *Dig.*
V. ou *v.*, vide ou voir.
Val. Max., Valerius Maximus, ed. C. Kempf. Lps., 1888.
Varro l. l., Varro de lingua latina, ed. Spengel. Berlin, 1885.
Vat. A ou *B* cités pour les gloses dans le Prudence d'Arevalus.
Vitr., Vitruvius, ed. Rose. Lps., 1899.

Les *lemmata* en majuscules indiquent que le texte de Prudence est semblable, tandis que des italiques déclarent des variantes. Mais celles-ci s'emploient très souvent pour le sujet d'une note. Les mots entre < > ont été ajoutés par le rédacteur.

PRAEFATIO

(In Gennadii vitam Prudentii)

SAECVLARIS[1] LITTERATVRAE 1 r° *a*) quia per LVII annos mundia moribus fuit retentus vel quia[2] plurimum poemata legit.

DITTOCHEVM[3] dicitur *b*) duplex refectio et ideo sic praetitulatur quia de veteri et novo testamento compositus habetur. *c*) Exa graece VI, ἡμέρα[4] dies : inde EXAMERON opus sex dierum. *d*) Ψυχή[5] graece anima, machia pugna : hinc PSICHOMACHIA pugna animae cum vitiis.

e) Iste liber ymnorum vocatur graeco nomine καθημερινός[6] id est cotidianus quia cotidie potest cani. *f*) Inveniuntur enim ibi ymni omnibus horis in Christi laude canendi.

(In Prudentii Praefationem).

8. *a*) FERVLAE dictae a fervore, eo quod fervere id est tremere discipulos faciant et hic ostendit grammaticum se fuisse. *b*) FERVLA est proprie genus arboris cuius succus tapsica vocatur. *c*) Grammatici autem FERVLAS portabant ad feriendos discipulos : hinc Juvenalis (I, 15) « Et nos manum ferulae subduximus ». *d*) Ante quintum decimum annum pueri praetexta utebantur, postea vero sub disciplina togae vivebant <cum> in juvenile robur evaderent.

9. FALSA id est rethoricam ac dialecticam quae aliquando falsa concludunt[7].

1. Saeculares. — 2. Vel quia om. ; supplevi ex Gl. P. — 3. Dirocheu. — 4. nemera. — 5. Psiche. — 6. Caetamerinos. — 7. condudunt.

10. *a*) Protervia et PROTERVITAS idem est, superbia scilicet male perseverans. *b*) Solent enim judices et advocati in causa quam proponunt perseverare donec vincant [1].

11. HEV PVDET *a*) pudet dicimus de praesenti, piget de praeteritis. *b*) Pudet me facere, piget me fecisse.

23. IRREPSIT irrepere est aliquid latenter rapere.

29. BONA VEL MALA *a*) Media dicit; unde et Salomon (Eccl. IX, 10) dicit, « Non est prudentia [2], non est sapientia apud inferos quo tu properas ». *b*) Media ergo sunt quia in hac vita et bonis et malis [3] communiter eveniunt.

30. *Aboleo* componitur a verbo leo quod in usu non est, sicut deleo [4] : inde et loetum dicitur id est mors.

33. CVIVS HABEBERIS ad quem solum pertinebis post mortem aut ut remuneret aut ut damnet.

37. *Ymnus* graece, laus latine.

41. *Idea* graece dicitur forma.

44. *a*) *Emico* est exilio vel commoveo : unde Virgilius (Aen. X, 396) « Emicant digiti ». *b*) Dicitur emicare splendere quia quod splendet exilit [5] et in motu est.

Cath. I, 1. ALES id est gallus qui diem canendo denuntiat, Christum convenienter designat qui mentes hominum ab infidelitatis errore revocans ad vitam veramque lucem excitat.

6. *Deses* dicitur piger a diu sedendo sicut reses a resedendo.

14. *Culmen* a culmo unde antiqui culmina domorum cooperiebant.

23. *a*) *Exercitus* dicitur fatigatus, exercitatus vero doctus. *b*) Exercitus id est multitudo hominum aliud est [6].

26. Haec et hoc praepes.

37. DAEMONAS dicitur graece quasi δαήμονας [7] id est omnia scientes.

1. Protervia-vincant post « me fecisse ». — 2. Est prudentia, erasum. — 3. Rasura : et malis om. — 4. Del. — 5. Exilire. — 6. 14, 23 post 26. — 6. 37 post 1. — 7. Dàmonas.

43. *Situs* dicitur proprie lanugo quaedam [1] in locis sole carentibus nascens.

54. PRAECO est proprie vocimissarius qui adventum principis adnontiat [2].

59. CVM MENS MANERET INNOCENS quia quamvis voce Christum negaret timore correptus, mens tamen et animus fidem servabant [3].

73. *a*) *Probus* autem quasi proibus et justus qui se ab omni malo prohibet. *b*) Alias vero improbus dicitur perseverans : unde Virgilius (G. I., 145-6), « Labor improbus omnia vincit. »

82. SOBRII σώφρων [4] graece parcus sive temperans (1 v°) unde σωφροσύνη [5] temperantia dicitur.

89. *Frivolus* dicitur fere obolus id est vix obolum valens.

Cath. II, 7. COLOR REDIT. Secundum phisicos loquitur, qui dicunt omnia colorata in nocte colorem perdere, luce iterum redeunte illis redire colorem.

15. MANE adverbium est temporis, sed in hoc loco nomen est quia conjungitur declinabili parti ut est (Verg. G. I, 325.) « Mane novo ».

36. Serium dicitur utilitas vel honestum.

40. INSTITOR id est negotiator dicitur ab insistendo : nam institutor venit ab instituo.

42. Clasen [6] Graece tuba Latine : *hinc clasicum*, sonus tubae.

45. *Fenus* est aucta pecunia dicta a feno quod manipulis augetur.

58. DISPICE id est diligenter inspice : vel despice, id est deorsum aspice.

59. Fucus dicitur de omni colore : unde *fucatas vestes* dicimus quoquo modo fuerint tinctae.

71. *Ebenus* est genus ligni nigri quod incisum vertitur in lapidem.

108. A LUCE PRIMA totum intellege diem, ut a custodia matutina usque ad noctem perducatur.

1. Quadam. — 2. 54 post 14. — 3. Seruabant corr. ex servabat. — 4. Sobra, sobros. — 5. Unde σωφ. om. — 6. κλάζειν?

Cath. III, 16. *a*). Per id quod continet, id quod continetur : per fercula cibos. *b*) FERCVLA enim sunt Graece, clarni Latine dicitur.

17. *Patena* vas aptum receptui potus, *patera* vero dicta est a patendo.

23. AMBROSIVS *a*) βρῶσις [1] Graece cibus : hinc ambrosia dicitur cibus deorum, sicut nectar potus. *b*) *Bromius* dicitur gulosus, et ambrones dicuntur qui carnibus humanis vescuntur.

26. *Hedera* quae in muris nascitur poetis consecrata est qui intra muros habitare solent.

29. *a*) *Strophium* cingulum ; ita dictum quod a renibus [2] ad anteriora convertitur. *b*) Nam στροφή [3] Graece, conversio Latine.

42. *Maculae* sunt internodia retis quae et plagae dicuntur.

55. *Baca* generale nomen est omnium fructuum qui molliore cortice teguntur.

57. *a*) Subpetias dicimus pluraliter auxilia : unde legimus in historiis « Praebuerunt suppetias » id est auxilia. *b*) Hinc *suppedito* verbum, ministro vel auxilior.

63. *a*) Hinc aperte demonstrat quid est SILIQUA, dum dicit « feta multo legumine ». *b*) Demonstrat vero SILIQUA esse folles vel tecas omnium leguminum. *c*) Unde Virgilius (G. I, 74), « Siliqua quasante legumen », id est resonante.

66. MVLCTRA id est vas ubi mulgetur ; mulctrale locus est.

71. *Cecrops* fuit rex Atheniensium : hinc CECROPIA MELLA dicuntur.

91. QVOD CALET HALITVS hortatur omnia quae in fratre sunt [4] ad laudem Dei id est hoc quod vivo et quod possum loqui sit laus Dei.

97. *Argilla* dicta est terra de qua creatus est Adam.

98. MEDITATA id est operata : sic et Virgilius (G. III,

1. brosis. — 2. rentib. — 3. strophe. — 4. leg. quae infra te.

153), de Junone, « Inachiae pestem meditata juvencae ».

99. MATERIES dicitur quasi mater rei.

129. SOLVM quicquid aliquid sustinet, solum potest dici : sic terra et hominum solum est et animalium, aer avium, mare piscium.

199. PHLEGETHONTE[1] φλόξ[2] Graece flamma : hinc Flegetos fluvius infernalis, flameus.

203. SARCOPHAGO σάρκα[3] Graece caro, φαγεῖν[4] comedere[5] : hinc sarcofagum dicimus eo quod carnem comedat, ossa reservet[6].

Cath. IV 1. PASTIS VISCERIBUS *a*) metrum falaecium. *b*). Primus pes spondeus, secundus dactilus, et tribus trocheis clauditur.

4. *a*) CHERVBIM hinc reprehenditur quod dixerit Deum sedere super cherubim et seraphim. *b*) Ut enim Beatus Hieronimus dicit (Ep. ad Damas. XVIII, 17), Super Cheruphin « Deus tantum sedet », sed sciendum quia vir iste secularis erat nec adeo in divinis misteriis eruditus. *c*) Cherubin et seraphin Hebraice per m proferuntur (2r°) et masculini generis, Graece vero per n et neutri generis : unde dicimus beata seraphin. *d*) Dicitur cherup et serap propria[7].

7. SABAOTH quartum nomen Dei est quod Graece δυνάμεων[8] Latine virtutum vel militiarum sive exercituum.

37. PRAECLVENS cluo verbum id est ausculto : hinc PRAECLVENS et praecluus nomine id est nobilis sive gloriosus.

43. TYRANNVS Graece rex Latine, invasor aliene potestatis.

49. COMINVS quasi cum manibus.

51. RICTIBVS ringo, os aperio : hinc rictus, nimia oris apertio.

54. INDIGENSQVE *a*) id est cibi[10]. *b*) Victus genetivus est. *c*) Indigeo illius rei et illa re et illam rem.

1. Flegetonte. — 2. flos. — 3. sarca. — 4. fage. — 5. Comde. — 6. reservat. 7. 4 post 7. — 8. dinamaion. — 9. post 1. — 10. Id est cibi *supra*.

58. INEMPTAS[1] id est viles : res enim vilis quae abundat non emitur.

59. *Abbacuc* amplexans interpretatur.

72. *Alleluia* cantare ei qui est vel laudare Deum interpretatur.

95. NIL Q. P. id est nihil est dultius ac magis saporum.

96. ORSA ordior[2] orsus sum id est coepit fari.

Cath. V. Metrum Asclepiadeum ex spondeo et duobus coriambis, et pirrichio vel iambo clauditur.

5. REGIAM *a*) id est palatium. *b*) Regia[3] etiam dicitur janua.

6. LVNARIQVE P. L. P. id est quamvis, inquid, noctem sideribus et lunari lumine illustres.

14. Λύχνος[4] Graece, lucerna Latine.

15. FAVIS FLOREIS id est quia de flore favi[5] efficiuntur.

18. LINTEOLO *a*) ex canabi vel lino. *b*) SVGGERIT sumministrat. *c*) EBRIO[6] id est madido de sagino vel oleo.

19. Pin graece : hinc PINVS arbor dicta quod acuta habet folia.

20. SEV CERAM fiunt cerei vel candelae : candela autem dicta quod a candendo deleatur.

26. ATRIA dicuntur ab atro id est a fumo, quia antiqui in atriis domus prandebant.

31. *Rubus* est genus virgulti spinosissimi.

36. Hoc *voluclum* et haec *volucla* dicitur quo aliquid involvi potest, sicut vestes et calcei et caetera talia.

47. *Cohors* proprie quingenti milites[7], sed hic pro exercitu ponitur.

52. *Gnosus*[8] metropolis Craetae a qua omnis Craeta Gnosia dicitur.

53. (In margine). Cuneus dicitur
exercitus proce-

1. ineptas. — 2. orior. — 3. reia. — 4. lichnus. — 5. fauii. — 6. hebrio. — 7. milit̄. — 8. G gn° σός.

dens prima fronte
acuminata
ad similitudine
cunei.

56. CLARA DRACONIBVS illa vexilla dracones in se habebant, sicut Romana aquilas.

57. SERVITII PRISTINI id est prioris quia[1] servierant Aegyptiis.

58. *Pelusium* civitas Aegypti a qua Aegyptus sic dicitur.

60. *a*) *Rubrum mare* dicitur non quod rubrum sit per se, sed quia rubra habet littora. *b*) Aqua enim non habet per se colorem sed ex rebus circumpositis colorem trahit, caelo scilicet vel terra sive aliis rebus.

68. DVM PLEBS PERMEAT ferunt autem quidam quod singulis tribubus singulae viae factae sunt per mare : hinc Psalmus (CXXXV, 13), « Qui divisit mare in divisiones ».

69. PVBES DECOLOR id est juventus Aegyptiaca, nigra propter calorem solis.

77. CVRRVS T. E. E. post enumerata beneficia, ad laudem Dei se confert.

80. ARCIS *a*) id est potestatem. IVSTITIVM *b*) iustitium proprie est juris statio sicut solstitium solis statio : ponitur autem pro luctu et re vera ubi justitia statur, relinquitur, luctus esse potest.

82. PHARON *a*) id est Aegyptum. *b*) Pharos est civitas Aegypti, a qua reges Aegypti pharaones vocabantur.

89. Cum IEIVNA[2] *a*) (id est arida) heremi. *b*) Singula beneficia Dei enumerat quae fecit erga populum Hebreorum.

92. SVB IGNEO id est sub perusta plaga id est per Arabiam.

94. *Aticum* Graece flos : hinc Aticum MEL quod pretiosum.

97. NINGVIDVS *a*) id est candidus. *b*) Ninguit unum est de exceptivis verbis : unde ninguidus.

1. qua. — 2. inuna.

102. ALITES id est coturnices vel (spatium 22 millimetrorum) cadivae id est pasmos facientes.

108. MISTICIS id est secretis, spiritalibus.

109. PER FRETA SECVLI id est labores praesentis vite.

114. CALTAQVE PINGVIA id est herba crocea.

117. *Balsama a*) xilobalsamum lignum balsami. *b*) Nam ξύλον[1] Graece lignum, opobalsamun cortex ; ὀπός[2] enim Graece (2 v°) caverna. *c*) Et cortex ipsius arboris flebotomo inciditur et sic de caverna eius gutta balsami stillat. *d*) Carpobalsamum[3] fructus quia καρπός Graece fructus.

118. RARA ac per hoc pretiosa.

119. ET FOLIVM folium est herba pretiosissima quae dicitur venire de paradiso : unde fit unguentum preciosum, de quo Juvenalis (VI, 464) « Ad me venit meretrix foliato peruncta ».

125. SVNT ET SPIRITIBVS *a*) animabus peccatorum. *b*) Hoc pium est licet non sit auctoratum.

128. EX ACHERONTICIS χαίρω[4] gaudeo : hinc acheros (ἀχαρής, ἀχέρων?) sine gaudio.

130. IMBVIT respergit.

133. MARCENT id est deficiunt, cessant.

136. SVLPHVRE *a*) sulphur in se naturaliter ignem habet. *b*) Unde et dicitur quasi soli πῦρ[5] id est terrae ignis, qui aetiam in aquis vigorem suum tenet.

142. PER LAQVEARIA laquear et laqueare facit : idem est et lacunar.

143. LANGVIDVLIS *a*) parvis, marcentibus. *b*) FOTA id est nutrita. *c*) NATATIBVS id est flammis. *d*) Natatus dicit olei in quo papirus natat.

145. AREAM id est planiciem id est tabulatum templi.

145-6. « Sic », inquid, « clare rutilant luminaria in laquearibus dependentia, ut putes esse GEMINOS TRIONES » id est duas ursas Elicem et[6] (spatium 9-10 litt.) quae

1. xilon. — 2. opos. — 3. carbobalsamu. — 4. chero. — 5. pir. — 6. Adde Cynosuram.

sunt in septentrionali parte habentes praelucidas stellas.

158. GLORIA gloria tua quae est invisibilis per illum facta est visibilis.

163. CONTINVAT *a*) id est conjungit. *b*) NVMINE TRIPLICI id est Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Cath. VI. Metrum iambicum dimetrum [1], catalecticum primo loco et spondeo vel iambo, secundo semper iambo, tertio loco iambo vel spondeo.

1. ADES *a*) pro adsis. *b*) SVPREME id est excelse [2] venit a *supra* et scribitur cum uno p : cum vero componitur a *sub* et [3] *premo* cum duobus pp scribitur.

7. DEVS EX DEO id est Filius ex Patre.

8. DEVS EX UTROQUE id est Spiritus Sanctus.

13. PROCELLA dicta est quod procellat mentem.

18. LETHEA VIS *a*) λήθη [4] Graece sopor vel oblivio: lethargus, morbus qui generat mentis oblivionem et corporis somniculositatem : letargicus dicitur per dirivationem. *b*) Lethargia, oblivio.

26. AMICA delectabilis.

27. FERIATVM id est quietum, otium (leg. otiosum)

28. PLACAT scilicet illa quies.

29. LIBER solutus.

30. RAPIDO veloci.

32. OPERTA oculta.

34. ORIGO caelum quia caelestis est.

35. AB AETHRA ether est elementum; ethra vero splendor ipsius elementi sicut et fulgur elementum est, fulgor vero splendor ipsius fulguris.

36. INERS *a*) id est pigra. *b*) Hic et hec et hoc iners.

40. TENVI id est subtili.

41. Sed sensa *a*) id est sensus. *b*) Sensa pluraliter tantum reperitur pro sensu: hinc Tullius « Caro <laesa [5]> ledit sensa », sicut verum pro veritate et justum pro justitia.

42. DISPAR *a*) id est dissimilis. *b*) FATIGAT id est lassat.

1. dimetirum. — 2. excelse, supra. — 3. eo. — 4. Lethos. — 5. laesa Vat A.

43. Splendor *a*) id est visio superna. *b*) INTERERRAT[1] id est intervenit.

45. DISSIPATIS VERIS evacuata veritate.

48. AMBAGE id est dubietate.

49. QVEM id est illum.

51. HUNC *a*) id est talem. *b*) LVX id est veritas. *c*) SERENA id est clara. *d*) VIBRANS id est resplendens.

53. ATQVI id est sed ille.

54. COR *a*) scilicet suum. *b*) IMPIAVIT id est maculavit.

57. HOC *a*) scilicet dico. *b*) PATRIARCHA NOSTER id est Joseph.

59. GEMINIS id est pincernae et pistori.

60. APPROBAVIT id est laudavit.

61. QVORVM ex quibus unus pincerna.

62. TIRANNO *a*) id est Pharaoni. *b*) Τύραννος[2] Graece, rex Latine : apud Latinos autem in malum semper ponitur. *c*) Est enim tirannus qui aliorum invadit possessiones.

63. AST ALTERVM scilcet ministrum id est pistorem[3].

64. FIXVM *a*) id est crucifixum. *b*) VORANT id est comedunt.

66. PERPLEXA id est obscura, ligata.

67. MONVIT scilicet Joseph.

68. ACERVIS cellulis granariis.

69. *Tetrarcha* vel *tetrarches* est quarte partis regni princeps : unde tetrarcha dicitur ipsa possessio.

72. SOCIAM *a*) scilicet Pharaoni. *b*) VIRGAM id est sceptrum.

75. TVENDA id est videnda scilicet clara.

76. TACENDA non dicenda.

80. NEBVLIS id est obscuritatibus.

81. TONANTIS id est Dei Patris.

82. DE CEDE *a*) id est Passione. *b*) PVRPVRANTEM id est sanguineum.

1. interat. — 2. Tirranno. — 3. pistonē.

84. RESIGNAT *a*) id est aperit. *b*) Resignare dicimus aperire.

86. ANCEPS *a*) dicitur quasi ambiceps, id est duo capita habens utrimque[1] acutus. *b*) GLADIVS ANCEPS significat sermonem Dei qui bis acutus dicitur, quia corpus et animam interficit.

89. QVESITOR id est judex, dicitur ab inquirendo id est examinando facta cuiusque.

94. RETVNDIT id est mitigat.

98. TRIBVNAL *a*) id est juditiariam sedem. *b*) Tribunal sedes judicis et cathedra sedes judicis : solium sedes regis et dicitur solium quasi solidum, ex uno ligno factum ad tutamentum[2] regii (3 r°) corporis.

103. MONSTRO id est Diabolo.

104. TROPEVM id est victoriam.

105. BESTIAM CAPACEM id est recipientem omnia.

107. CARIPIDIM Caripidis est locus periculosissimus in mari qui naves devorat ad se venientes : unde et Antichristus Caripdis vocatur qui omnes devorare conabitur.

108. IOHANNES... (lacuna non indicatur).

114. *a*) RELAXAT id est diffundit. *b*) HEROS id est senex.

121. SAT EST *a*) id est sufficit. *b*) Sufficit, inquid, si sine timore securi dormire possimus.

124. VMBRAE id est larvae.

127. ROREM id est liquorem.

128. INNOTATVM id est signatum.

139. PROCVL ESTO *a*) id est procul[3] sint. *b*) PERVICACI id est perseveranti.

140. PRESTIGIATOR id est vulnerator.

142. PER MEANDROS id est tortuositates.

146. LIQVESCE id est evanesce.

149. FATISCENS id est lassum, deficiens.

150. RECLINE id est quiescens.

1. Utrūq. — 2. tŏtamtū. — 3. pro.

Cath. VII.

Iambicum trimetrum catalectum. Primus iambus senarius[1], secunda regio[2] habet iambum, alia spondeum vel iambum.

1. O NAZARENE quia in Nazareth conceptus et nutritus fuit.

2. PROTVLIT id est perperit.

3. PARSIMONIIS *a*) id est jejuniis. *b*) Parco peperci vel parsi facit praeteritum : hinc venit parsimonia, id est parcitas ciborum.

5. LITAMVS id est sacrificamus.

6. PROFECTO *a*) id est certe. *b*) MISTERIO id est jejunio.

7. VIVIDI id est viventis.

9. ARVINA *a*) id est pinguedo ventris. *b*) PVTREM id est liquefactum. *c*) CRAPVLAM id est indigeriem vel nauseam.

10. STRANGVLATE id est suffocate.

12. DEGENER *a*) id est ignobilis. *b*) SOCORDIA id est pigritia.

13. *a*) LEPOS id est facundia : tractum est a leporinis carnibus quibus ad vescendum nulla caro suavior habetur.

b) FRONTEM LOCVMQVE CORDIS, haec sunt duo liminaria que sanguine agni jubebantur respergi : sicut enim frons superliminare est capitis, sic et cor (alia manus addit supra : pectus) superliminare et principale capitis (vel cordis : addit eadem manus).

c) *Jejunium* dicitur quasi inedium vel a quadam parte intestinorum[3], que semper exilis est et vacua jejunaque.

15. PARCAM id est sobriam.

18. SEQVITVR *a*) id est consequens. *b*) MARCIDA id est tepida (supra : ipsa scintilla).

19. SCINTILLA *a*) id est ingenium nobile. *b*) TEPESCAT id est arescat.

1. senerius. — 2. regie. — 3. corr. ex intestinaru.

20. STERTAT id est obdormiat.

22. TERSA *a*) id est mundata. *b*) EMICET id est exiliat.

23. PERSPICAX id est subtilis.

26. HELIA *a*) id est primus heremita. *b*) OBSERVANTIA scilicet jejuniorum.

27. VETVS SACERDOS *a*) id est antiquus. *b*) Jepte dum iret ad preliandum contra gentes, vovit se Deo immolaturum quicquid ei revertenti[1] a prelio cum victoria occurrisset. *c*) At ille victor effectus domumque revertens, invenit filiam sibi obviam cum timphanis venientem, quam voluit Deo sacrificare : Finees autem sacerdos eam defendere non valens relicto sacerdotio adiit desertum. *d*) Ergo Judaei aestimant eum fuisse Heliam : inde a Prudentio vocatur « vetus sacerdos. » (3 v°) *e*) ARIDI id est deserta.

28. REMOTVM *a*) id est separatum. *b*) SEGREGEM id est segregatum, separatum a grege : unde egregius dicitur quasi electus a grege.

29. FREQVENTIAM id est multitudinem.

30. SIRTIVM *a*) id est heremi. *b*) Syrtes sunt loca arenosa in mari : syrtes etiam in terra habentur.

32. CVRRV PREPETE id est angelico coetu.

37. MOYSES de aqua tultus interpretatur, quia Termat filia Pharaonis traxit eum de aqua.

39. PERAGRANS id est perlustrans.

40. SVBSTANTIA id est victu.

41. VICTVS id est cibus.

42. PERNOX id est pervigil.

44-45. DONEC EXPAVIT [Lacuna non indicatur] LOQVENTIS VOCE PERSTRICTVS DEI.

53. CLIVOSA *a*) id est alta. *b*) CONFRAGOSA id est aspera.

56-57. NON VSITATIS ORTVS scilicet quia parentes illius senes erant.

1. reuertendi.

57. IAM VIETO id est recurvo[1], sene.

58. SERVS id est tardus.

63. SETIS id est pilis.

65. OPPIDORVM id est civitatum.

66. ILLIC *a*) id est in solitudine. *b*) PARCVS id est modestus.

69. PARVVM *a*) id est modicum. *b*) ET FAVORVM AGRESTIVM scilicet mellis. *c*) *Locusta* est quaedam avis digitalis molis[2] acri volatu sed deciduo. *d*) Non revera mel comedebat, sed folia cuiusdam arboris que confricata mellis saporem dabant[3].

72. IN FLVMINE scilicet Jordanis.

73. PIETAS scilicet illius Johannis.

74. DEFECAVERAT id est purgaverat.

75. CAELO REFVLGENS INFLVEBAT infl. s. (expunxit scriba) (deest Glossa).

76. HOC E. L. L. D. CRIMINVM. *a*) Hoc non est auctoratum, nam Johannes in aqua tantum baptizabat, non in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. *b*) Ergo illius baptisma nihil proderat nisi ut Christo viam praepararet baptizaturo.

78. PVLCRVM SPLENDEAT id est luceat.

80. SVDVM *a*) adverbium[4]: sudum aerem dicimus post pluvias quasi subudum tunc enim melius splendescit : hinc tractum est. *b*) PRAENITENS subaudis ipsa lux.

82. PRODITVM *a*) id est manifestum. *b*) VOLVMINE scilicet Jonae.

84. BENIGNVM adverbium[5].

86. INSOLENTI id est superbia.

88. VVLGO id est passim.

89. BRVTO *a*) scilicet stulto. *b*) FASTIDIO[6] id est fastu, superbia.

90. NEGLEGEBAT id est spernebat.

93. ROMPHEALI romphea est gladius bis acutus.

1. returuo. — 2. mollis. — 3. Glossa post 74. — 4. Adū. *supra*. — 5. Adū. *supra*. — 6. Fasto.

96. DVM DATVR DIECVLA secundum Septuaginta XL, secundum Hebreos tres.

98. NVGAS id est vanitates ineptias.

99. EXORABILIS scilicet Dei [1].

100. SENTENTIA id est vindicta.

101. MITIS scilicet Deus.

105. IN THARSOS id est mare.

106. PONTIBVS id est scalis.

107. REVINCTA id est disligata.

110. VATEM scilicet Jona.

111. JVSSVS est, scilicet Jona.

112. VRNA id est sors, quae in urna agebatur.

117. INCRVENTAM non cruentam.

118. IMPVNE *a*) id est sine poena. *b*) MORDICVS id est adverbialiter.

123. ERRABAT ILLIC id est in ventre ferino.

125. ANHELVS id est calidus.

128. QUA id est ubi.

129. SALSOSQVE I. *a*) id est et qua. *b*) SPVMA scilicet maris. *b*) PVMICES id est rupes vel lapides cavernosos.

133. CENSOR id est judex.

138. STRVEM id est densitatem.

139. FLAGELLIS id est viminibus.

140. NATO ET REPENTE PER V. *a*) id est quia una nocte creverat ipsa cucurbis [2]. *b*) VMBRACVLO id est cucurbitae.

142. HAVSIT id est recognovit.

146. PLACET *a*) scilicet illis. *b*) FREMENTEM id est irascentem.

147. MOS id est consuetudo.

151. PVLLATI PATRES id est nigri qui in luctu nigris vestibus utebantur : pullum enim nigrum dicimus.

155. PROVOLVITVR id est proicitur.

1. Glossa *supra*. — 2. Corr. ex cucuruis.

156. CHOOS MVRICES *a*) id est regales purpuras. *b*) Choa est insula ubi optima purpura invenitur.

159. INSIGNE efexegesis.

160. IMPENDITVR figura est.

165. *Parcitas*[1] *a*) avara. DEROGAT *b*) id est negat.

168. RORVLENTA id est rore plena.

169. STREPENTIS id est currentis.

170. VACVIS *a*) scilicet a cibo. QVERERE *b*) scilicet animalium.

175. FAVTRIX id est adjutrix.

181. MOLLE scilicet nostrum.

183. ARTA lege scilicet jejunii[2].

184. EMANCIPATOR id est liberator.

185. ANTE VICTOR scilicet adventum.

190. INBECILLVM scilicet corpus.

197. DOGMATIS scilicet jejunii : hoc est jejunium.

202. PROBAT id est laudat.

208. SCABRA *a*) id est aspera. SEGES *b*) id est densitas.

217. RAPACEM id est cupidam.

218. FACTVM bonum opus.

Cath. VIII.

HYMNUS POST IEIVNIVM.

Metrum Safficum : primum locum semper tenet trocheus, secundum spondeus vel trocheus, tertium dactilus (4 r°) et duobus trocheis clauditur.

2. HABENIS habenae sunt proprie retinacula equorum, dictae ab habendo[3].

4. LEGE id est tuo jugo.

5. IPSE *a*) id est o Christe. *b*) IMPEDITVM id est grave, scilicet quando incarnatus es[4].

7. EXEMPLIS scilicet tuis.

8. PALPAS id est demulces et reficis.

9. SVMMISSVM id est inclinatum[5].

1. Leg. parca nutrix. — 2. Glossa *supra*. — 3. Gl. post 5. — 4. Gl. post intr. clauditur). — 5. Gl. *supra*.

10. VIXDVM TRIBVS *a*) adjectio syllabica. *b*) EVOLVTIS id est VIIII horis [1].

12. PORTIO id est tres horae.

13. VINDICTA id est sumpta.

15. QVIBVS *a*) id est mensis. *b*) IMBVATVR sacietur.

18. INDVLGENS scilicet nobis.

19. OBSEQVELA id est mandatum, ab obsequendo dicta [2].

23. DECVS VVLTVS scilicet sui.

24. COMAT *a*) ornat. HONORE *b*) scilicet honorem [3].

33. RESIDEM *a*) id est pigram. *b*) GREGIQVE id est de grege.

34. MALE DISSIPANTE [4] bonus dicitur a Greco quod est BOO, malus vero a Greco quod est μέλαν [5], nigrum : unde melancholia dicitur nigra colera. *b*) Subaudire est intus in animam audire. *c*) Cucumis vel cucumer, genus pomi.

35. HIRTAE id est spinosae [6].

42. IMPLEXIS spinosis.

43. LAPPIS *a*) lappa est herba spinosissima. *b*) SVDIBVS id est spinis.

47. FLVENTIS ablativus.

58. AEQVAT scilicet ipsa cura.

59. CRATEM LVTEAM *a*) id est corpus terreum. *b*) LABORIS scilicet jejunii.

60. GRANDIOR VSVS id est immoderatus.

61. NE LIMVM id est corpus.

64. ENERVANS ipse humor.

75. FIDIMVS N. F. subaudis, quid?

Cath. IX.

Metrum [7] trochaicum trimetrum Archiloichum eptametrum ; prima regio trocheum habet, et in fine semper dactilis clauditur.

1. PLECTRVM *a*) est instrumentum eburneum vel aeneum quo tanguntur corde. *b*) Hoc loco PLECTRVM

1. 7-10 post 19. — 2. 12-19 post 4. — 3. 23-24 post 10. — 4. Dissi. — 5. Melan. — 6. 35 post 24. — 7. Meretrum.

ponit pro verbis quae formantur plectro[1] linguae. *c*) CHOREIS cantibus: chorea dicuntur carmina Apollinis (sed hic pro cantibus ponuntur) et MELODVM suave.

3. PANGAT id est canat.

4. QVEM REX SACERDOS id est David qui fuit sacerdos qui[2] aephot vestitus coram archa Dei saltabat.

5. INFVLATVS infula est vestis sacerdotalis ; proprie vero infula est redimiculum capitis quo vitta ligabatur.

6. PER MEDVLLAS *a*) id est viscera. HAVRIENS *b*) id est recipiens, scilicet ipse rex.

7. FACTA NOS David, inquit, futura cecinit miracula, nos vero FACTA etiam probata.

8. ET TESTIS EST ORBIS *a*) scilicet miraculorum. *b*) TERRA id est homines.

9. COMMINVS *a*) quasi cum manibus, id est prope. *b*) PRODITVM id est natum.

10. CORDE id est ex substantia.

11. FONS *a*) id est origo. *b*) CLAVSVLA id est finis.

14. FOSSA PONTI *a*) id est concavitas maris. *b*) TRINA MACHINA id est terra, caelum, mare.

16. OBNOXIA id est debita (debitricia? Iso.)

17. INDVIT Christus in his scilicet tribus machinis.

18. MERSERAT *a*) id est demerserat scilicet gentem. *b*) NOXALIS id est mortifera. *c*) TARTARVS dicitur ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν[3] id est a tremore : omnis enim profunditas tremorem habet.

21. OS SACRATVM cum in mundo aparuit.

37. INCREPANS pro increpat, Christus.

38. VERTAT AEQVOR ipse ventus vertat mare.

40. EXTIMVM[4] *a*) id est extremitatem. *b*) MVLIER ATTIGIT emorreussa.

43. EPHEBVM id est imberbem.

44. FVNERABAT funereis vicibus prosequebatur.

51. NEC FATISCIT id est aperitur, resolvitur.

53. M. IMPOS *a*) id est impotens, insanus.

1. pletro. — 2. quia. — 3. Apo tu tartarizin. — 4. Sextū.

56. SVILLI *a*) id est porcini, suini. *b*) EFFERATIS (deest glossa) : *fren* est membranula quae dividit superiora et inferiora ventris ; qui illam vitiatam habuerit frenesin pratitur ; ille autem *freneticus* efficitur.

58. QVALVS id est canistrum : inde quaxillus.

79. FERRVGINE id est nigredine : ferrugo est purpura Hispanica nigri coloris.

81. CHAOS Graece, caus Latine.

Cath. X.

YMNUS CIRCA EXSEQVIAS DEFVNCTI.

Metrum anapesticum [1] (4 v°) dimetrum brachicatalecticum : constat ex tribus anapestis et pentimemeri et aliquando recipit spondeum.

1. DEVS IGNEE id est qui peccata excoquis.

2. SOCIANS *a*) id est coniungens. *b*) DVO ELEMENTA id est corpus et animam.

7. TIBI D. V. L. a te vel in tuum honorem.

9. RESOLVTA id est dissoluta, separata.

14. SVPREMVM id est mortem quodammodo.

16. SIBI S. S. O. I. S. unumquodque enim elementum ad suam redit originem, terra ad terram et caetera.

17. HANC T. scilicet separationem corporis et anime.

19. ITER INVIOLABILE MONSTRAS id est quia sicut resurrexisti, similiter nos erimus surrecturi.

21. V. D. GENEROSA *a*) id est pudica corpora. *b*) CADVCIS scilicet membris.

26. LVTEVM *a*) adverbium id est spurce vel lutee. *b*) ET GRAVE id est graviter.

29. MEMOR IGNIS id est animae quae inignee est naturae.

30. CONTAGIA N. *a*) id est fragilitatem corpoream. *b*) RECUSET id est divideret.

31. HOSPITA V. id est corpus in quo habuit copulam.

34. VACVVM carens anima.

35. SPATIVM B. id est breve tempus.

1. Post *anapesticum* alia manus adicit : Magist q dē mandatū magnū in nomine patris. Probatio pennae ?

36. REPETAT *a*) id est iterum suscipiat. *b*) COLLEGIA id est societatem [1] sensus [2] et anime [2].

37. VENIENT C. S. resurrectionis terminus cum numerus electorum fuerit impletus.

38. OSSA scilicet per ossa totum corpus accipe.

40. GESTIET ille socius color.

45. HINC id est quia creditur resurrectio futura.

46. HINC id est propter resurrectionem.

48. *a*) Cymiterion Graece, dormitio Latine : hinc cimiterium [3] et cimmiteria id est] dormitoria [4] dicuntur in quibus sancti quasi dormire videntur usque ad diem juditii. *b*) ET FVNERIS id est sepulturae. *c*) AMBITVS id est ambitus et ambitio pro desiderio accipitur, sed in hoc (loco [5]) pro honore. *d*) ORNAT scilicet illos artus.

51. SABEO id est Arabico : Sabei enim dicuntur Arabici ἀπὸ τοῦ σέβειν [6] id est a cultura quia [7] apud illos nascitur tus, unde colitur Deus.

53. SAXA CAVATA *a*) id est sarcofagi *b*) Σάρξ [8] Graece caro, φαγεῖν [9] comedere Latine : inde sarcofagus lapis cavatus, carnem vorans, ossa reservans.

55. NISI QVOD RES CREDITVR ILLIS id est corpus commendatur.

57. HOC PROVIDA *a*) id est dispensatrix. *b*) CHRISTICOLARVM Christum colentium.

60. FRIGIDA MORS quae corpus gelidum facit.

66. SORTE SUB VNA sors mortis est omnibus, quia omnes moriuntur.

69. SATOR ILLE TOBIAE id est genitor, Tobias videlicet.

72. JVS PRAETVLIT E. id est legem sepulturae praeposuit epulis.

73. ILLE MINISTRIS id est pincernis [10] et caeteris.

74. ET FERCVLA ferculum est proprie discus, qui Graece dicitur clarnus.

1. Societate. — 2. *Supra*. — 3. Cymitron. — 4. Cimitium dormitiniū. Ex Isone correxi. — 5. L. (= loco). — 6. Apo tu sabein. — 7. p̄. — 8. Sarca. — 9. Fage. — 10. pincennis.

75. ACCINCTVS *a*) id est praeparatus. *b*) Accinctos dicimus praeparatos, sicut discinctos inparatos. *c*) HVMANDI id est sepeliendi.

76. OSSA DET per ossa totum corpus intellige.

77. PRECIVMQVE R. I. quia recipit visum et omnia duplicia.

81. JAM T. D. P. O. quodammodo allegorizat quod antea dixit.

82. RATIONIS EGENIS id est his qui egeni[1] sunt ratione.

89. MORS BEATIOR id est mors beata per se est.

93. SIC CORPORA MORTIFICATA *a*) id est sic, id est tali modo. *b*) Sicut corpus Christi post resurrectionem factum est inmortale, ita quoque et nostra corpora post generalem resurrectionem immortalia et incorruptibilia futura sunt.

94. MELIORIBVS ANNIS id est sempiternis id est ad meliorem vitam.

99. TVNC id est post resurrectionem.

102. LACERTOS lacerti sunt musculi brachiorum.

105. PESTIFER id est pestem afferens id est diabolus qui morbos infert.

106. ANHELVS id est fatigabundus.

108. MILLE finitus numerus pro infinito.

109. HVNC E. scilicet morbum qui est auctor morbi et mortis.

110. VICTRIX CARO id est jam immortalis facta.

113. QVID TVRBA id est utquid? apostrofam facit ad eos qui alios[2] tristantur.

119. NVLLVS SVA PIGNORA PLANGAT id est neque pater aut mater (5 r°) suorum filiorum funera plangat.

124. MEDITANTVR id est imitantur.

127. HOMINIS T. M. id est non animam sed corpus.

1. egen. — 2. Corr. ex aliO2.

132. SAPIENTIA id est anima quae est capax sapientiae.

136. ENIGMATA VVLTVS enigma est proprie obscura parabola, sed in hoc loco pro imagine ponitur.

138. CVM SPE D. I. O. ut hoc quod nunc contemplamur in spe, percipiamus in re.

141. CARIOSA (supra: putrida) VETVSTAS caries est putredo lignorum quam faciunt termetes id est vermes.

143. CINISCVLVS diminutivum est a cinere [1].

144. Dicit hoc : quod non perit humanum corpus quod non iterum resurgat etiamsi in tantum putrefactum ut pugillus cineris remanserit vel etiamsi mare obsorbuerit aut etiam per auras respersum fuerit.

145. NEC SI VAGA scilicet hominem perisse licebit.

150. REVOCAS id est de corruptione ad incorruptionem [2].

154. ELEAZAR id est Lazarus mendicus quem iste appellat Eleazarum.

161-2. PATET VIA LVCIDA id est patefacta est : nam romphea jam pellitur.

172. L. S. ODORE vel ADORE. *a*) *Ador* est genus farris quod in sacrificiis deorum ponebatur: venit autem a verbo *adoro* unde et producitur, sed alia regula repugnat. *b*) Nam omnia nomina neutri generis in *or* desinentia corripiunt *o*, ut marmor, ut aequor. *c*) His ergo regulis in vicem repugnantibus mansit ador indeclinabile.

FINIT LIBER QUI PRAETITVLATVR CATAMERINOS GRAECE, COTIDIANVS LATINE.

Cath. XI [3].

1. QVID EST QVOD ARTVM *a*) id est brevem id est brumalem : quasi nesciens interrogat quare sol ab australi circulo ad septentrionalem ascendendo recurrit. *b*) Iambicum dimetrum acatalecticum, scanditur sicut Ales diei (Cath. I) : primam versus spondeus semper, secundam regionem iambus regat, tertiam spondeus vel iambus, pirrichius omnes claudat.

1. Post 144. — 2. at incorruptione. — 3. Cath. XI et XII, in-f° xi° v° post P. x.

5. QVAM FVGACEM id est caeleberrime (l. celerrime : cf. Vat. A) fugientem.

6. FESTINA id est brevis, velox, cita.

7. SUBDVCTAM F. subtractam lucem.

8. SENSIM *a*) id est paulatim. *b*) RECISA scilicet[1] ipsa festina dies per momenta.

11. GRADATIM *a*) id est per gradum. *b*) Iterum (deest Lemma : DENVO).

12. PRIORES L. id est septentrionales : per centum octoginta lineas gradatim ascendit sol quando dies crescunt, et per easdem descendit quando videlicet decrescunt.

20. CALLEBAS id est vigebas, prudenter sapiebas, affluebas antequam aliquid faceres.

27. ANNALIVM id est annorum VI, quia in sexta aetate natus est Christus.

34. NENIAS id est vanitates ; sed proprie[2] neniae sunt scripta que pagani tumulis adhibebant mortuorum quibus nil est vanius.

35. VEL AERA *a*) id est ereas statuas. *b*) ALGIDA frigida : ideo mortua.

37. PERFIDI scilicet mortales homines, sine fide.

39. MANCIPATAM quasi mancipio traditam : mancipare dicimus servituti redigere ; hinc emancipatus dicitur a servitute liberatus.

41. NON TVLIT id est non passus est.

42. CHRISTVS scilicet subvenit.

44. FABRICA id est opus : EFFIGIES id est homo.

47. CATENAM id est vinculum peccati, quo tenebamur.

48. HOMINEM scilicet quem induerat.

50. QVOD TE id est quo humanitatem Christi alloquitur.

51. INDIDIT id est ingessit immisit.

54. MATVRA *a*) id est plena. *b*) *Fastidia* id est tedia (et venit a fastu id est superbia) per viiij menses.

1. s. *supra*. — 2. ꝺPPiœ.

61. VAGITVS proprie dicitur infantum vox.

62. VERNANTIS id est florentis per fidem.

64. VETERNVM *a*) id est vetustatem. *b*) Veternus est morbus qui et intercus et intercutaneus id est idrops ; sed hic ponitur pro vetustate. *c*) Inde dicitur (63-4) SORDIDVM VETERNVM id est senectutem vitiosam.

68. NARDVS *a*) est herba aromatica. *b*) NECTAR pro omni dulcedine ponitur.

76. MYRICA [1] Graece, genesta Latine.

80. MVTIS id est animalibus brutis, « Agnovit », enim (Isai I, 3) « bos possessorem » et caetera.

82. INDOCTA TVRBA scilicet quid est illud pecus?

83. EXCORS NATIO id est stulta natio [2], sine corde : intenti tantummodo de pastu corporis curant.

89. NEGAT (12 r°) PATRVM PROSAPIA id est Judei scilicet filii prophetarum.

91. EBRIAM scilicet ipsam prosapiam.

93. QVID PRONA id est quia raperis in deterius.

97. LATEBRA *a*) id est latibulum praesepis. *b*) OBSTETRIX id est Sefora.

101. PECCATOR o populi Judaeorum.

102. CORVSCIS N. in nube enim apparebit in juditio, (Apoc. I, 7).

103. ET INRITIS inmanibus, nihil proficientibus.

107. CARDINEM id est caelum aerium divisum.

109. IPSE *a*) scilicet Christus. *b*) ET PRAEMINENS id est excelsus, supereminens.

HYMNUS EPIPHANIAE. *a*) Idem metrum quod supra sicut (C.I) *Ales diei*. *b*) Epiphania superapparitio vel superficies : ἐπί [3] super φαίνω [4] appareo : teophania vero dicitur aparitio.

5. STELLA *a*) in ore canis quae Iulio mense oritur et multa mala suo calore corporibus hominum ingerit. *b*) Ideo dicit (5) « HAEC STELLA Q. S. R. »

13. QVAMVIS SID. id est polum septentrionalem dicit.

1. Mrica. — 2. natatio. — 3. Epi. — 4. Phano.

15. OBIRE *a*) id est occidere. *b*) NOLINT id est, nam tribus elevatis IIII deponuntur, rursum IIII erectis III deprimuntur.

16. SVB NIMBIS nubibus enim aliquando obscurantur.

17. HOC SIDVS AETERNVM id est quia Christum qui aeternus est nuntiat.

20. OBVMBRAT *a*) id est obtenebrat. *b*) OBDVCTAM id est coopertam : obductam [1] cicatricem dicimus clausam.

21. COMETA a crinibus [2] dicitur ; qui quando visitur aut mortem regis aut regni mutationem, aut etiam famem vel pestilentiam significat : et ideo dicitur TRISTIS.

22. Sirius stella dicta est a longo tractu quem habet, σύρω [3] enim Graece, traho Latine.

25. SINV id est recessu receptaculo regione.

26. IANVAM id est ortum exordium quia ibi est oriens [4].

36. CVI LVX AETHRA per aethera omnia elementa intelleguntur.

40. ET CHAO *a*) id est primordiali confusione. *b*) *Chaos* est proprie confusio elementorum quae extitit in primordio.

50. RADICE IESSE insulae [5] sacrificium interpretatur.

52. CACVMEN id est principatum omnium rerum [6].

55. SVLCVM id est via quam fecit lumen stellae [7].

58. *Imminens* imminere est rei quae supra verticem pendet.

59. *Summissum* id est inclinatum.

60. <PRODITVM> manifestavit lumine.

68. INDOLES est proprie imago futurae [8] nobilitatis quam in pueris (videmus Vat. A.) in quibus non est adhuc virtus sed signa virtutis [9].

71. SABAEI *a*) id est Arabici. *b*) Saba Arabia dicitur ἀπὸ τοῦ σαβάειν [10] id est a colendo : apud illos enim tus nas-

1. obducrā. — 2. anibus. — 3. secro. — 4. ouens. — 5. insuluae. — 6. Post 60. — 7. Post 59. — 8. futuae. — 9. uirt. — 10. Apo tu sabaein.

citur unde colitur deus. *c*) *Mirrha* interpretatur amara : ideo <quod> corpora putrefieri non permittit.

78. *Bethleem* quae et Efrata dicta est.

84. IDEMQVE S. M. quia divinitas latebat in carne.

89. AMBIT OMNIA id est omnia ambigit regnum Christi[1].

90. *a*) Dia id est divina. *b*) Δῖος[2] dicitur generosus vel nobilis, hinc divos vocant antiqui suos imperatores id est caelestes : δῖος[2] graece clarus.

94. REGVM PRINCIPEM id est invasorem ut putabant.

99. SATELLES id est miles quod satis agat regi obsequendo.

102. SCRVTARE N. S. subaudis ut inde auferat filios.

105. SVSPECTA[3] id est in suspicionem venit.

106. PVERPERARVM id est puellarum pueros parientium[4].

116. PVGIO est gladius et dictus quod pugno tenetur.

120. OCVLOS Q. P. V. VOMIT id est digerit[5], diversa morum genera describit.

130. IMMOLATORVM TENER non venit iste genetivus ab eo nomine quod est imolator, sed a participio imolatus.

131. Ara passio est Christi ; ante ARAM Christi dicit qui ante passionem Christi occisi sunt : unde de aliis dicitur, (Apoc. VI, 9). « Vidi sub altare Dei animas Sanctorum » id est post passionem Christi.

139. ORBABAT *a*) id est orbas faciebat. *b*) NVRVS est uxor filii.

141. Farao dissipans interpretatur.

144. MOYSES RECEPTOR id est liberator qui recepit eos de servitute Aegyptiorum.

145. CAVTVM *a*) id est firmatum. *b*). Caveo[6] caves[7] confirmo : inde cautum et cautio id est firmatio et facit praeteritum cevi. *c*) Cevo vero cevi indicativo modo est crisso id est clunes agito vel moveo.

1. Post 90. — 2. dios. — 3. Suscepta. — 4. parentium. — 5. degerit. — 6. cauo. — 7. cauis.

147. ALVI ABSOLVERENT id est cum filios gignerent.

148. TOLLERE (12 v°) id est nutrire, educare.

150. PIE *a*) id est quia ipsa superbia pietas fuit. *b*) IN TYRANNVM id est contra iussa tiranni.

159. DVX scilicet Moyses Aegyptio quem sabulo cooperuit, (Exod. II, 12).

161. Allegorizat quid significaverit Moyses.

163. SAVCIO id est Diabulo vulnerato.

165. HIC id est Moses aut Iosue.

169. EXERCITV *a*) subaudis contra Amelech : proeliante exercitu sustentatus <est> Moyses ab Aaron qui mons fortitudinis et Ur qui ignis interpretatur. (Vid. Exod., XVII, 12). *b*) Per Moysen legem debemus accipere, per Aaron Dei Filium, per Ur Spiritum Sanctum. *c*) Et hoc significat quod irrita erit lex nisi in Christo adimpleretur, et Spiritu Sancto manifestaretur.

174. POST DISPENDIA id est dampna, pericula XL annorum.

176. IVGERA id est Terra Repromissionis.

178. ALVEO *a*) id est in medio Iordanis. REFLVENTIS *b*) id est iterum fluentis, iam incipientis fluere.

181. IVDAE [1] id est tribus.

184. FINXERINT id est adumbraverint.

188. ET PRISTINI id est antiqui id est TEMPLI Iudeorum.

189. EFREM [2] id est Efraim ; interpretatur frugifer vel altus.

190. MANASSE id est oblivio interpretatur et significat populum gentium cui dicitur (Gen. XLI, 51). « Obliviscere populum tuum » et reliqua.

193. DEGENER id est ignobilis : degener est qui non sequitur nobilitatem parentum.

202. IVDAEA propter legem, ROMA propter principatum et GRETIA propter sapientiam [3].

1. Iudęi. — 2. Effrē. — 3. sapientia.

APOTHEOSIS

a) Liber Primus Ἀποθέωσις[1] id est Deificatio. *b*) Metrum eroicum exametrum.

Intr. 1. *a*) *Spetiem* id est decus, pulcritudo. *b*) VNUS id est una virtus, una maiestas : quando substantialiter de Deo dicitur commune est tribus ; quia sicut dicimus « omnipotens Pater » ita « omnipotens Filius », « omnipotens Spiritus Sanctus » dicimus. *c*) Sed quod personaliter de eo praedicatur, singulis est proprium nec transmittit unus vocabulum suum ad alterum, quia alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. *d*) Unde cum spiritus sit Deus (ut proprie tamen de Spiritu Sancto hoc nomen intellegatur) cum additamine[2] dicitur quod est sanctus ; unde in Greco dicitur Τὸ Ἅγιον Πεῦμα[3].

3. SVBSTITIT *a*) id est procedit. *b*) SPIRITVS ORE id est ex Patre et Filio[4].

4. TEMPORE quia ex quo Pater est, et Filius est.

5. RETRO *a*) id est praeteritis saeculis id est ante tempus. *b*) SEMPER non in tempore.

7. AT *caetera* scilicet edere id est formare creando.

9. CONCILIARE id est reconciliare scilicet hominem.

11. CHARISMA *a*) id est gratiam. *b*) *Promtus* id est paratus, valens.

Praef. 1. EST VERA SECTA *a*) fides vel ductus. *b*) Metrum iambicum et est primus versus trimeter, secundus dimeter : acatalecticus[5] iambicus senarius est et qua-

1. ΑΠΟΘΗΟCIC. — 2. additam̄. — 3. to agios neuma. — 4. Glossa post 4. — 5. Acatalec.

ternarius. *c*) Secunda regio semper habet iambum et in medio spondeum vel iambum et clauditur semper pirrichio.

1. TE MAGISTER aliquem alloquitur.

3. AN VIPERINA *a*) id est venenosa, serpentina, virulenta. *b*) Arriani dicebant tres esse personas et tres substantias in divinitate : Sebelliani econtra unam personam et unam substantiam ; fides autem Catholica utriusque errorem devitans, unam deitatis substantiam et tres personas, veraciter affirmat. *c*) Nam Arriani bene tres personas, male tres substantias, Sabelliani bene unam substantiam, male unam personam dicebant.

7. *a*) *Competa* scilicet verba id est viae vel hereses. *b*) Competum est locus ubi multae conveniunt viae et dicitur a competendo.

9. DIVORTIA *a*) id est varii recessus viarum. *b*) Divortia sunt loca ubi viae divertuntur et dicitur divortia discordia ; alias, separatio uxoris a marito.

15. MANVS scilicet Diaboli vel hereticorum.

17. HVMANAE STRVAT id est componebant scilicet cum haec de Deo dicere praesumebant [1-2].

18. PRVRIAT *a*) id est adinveniat, subaudis ipsa Libido. *b*) Prurior est scalpo vel frico unde pruritus dicitur scalptura (13 r°).

19. OMNIPOLLENTIS *a*) id est omnia facientis crescere. *b*) Pollere est crescere vel augere : crescere dicitur non quod ipse crescat, sed quod incrementum creaturis tribuat.

24. Συλλογῶ [3] *a*) Graece concludo unde syllogismus conclusio ; vel syllogismus consermotinatio, nam sic *con* dicitur. *b*) PLECTILES id est plexos, ligatos.

25. *a*) SYCOPHANTARVM sicophanta id est calumniator : facit hic et haec sicofanta sicut hic et haec calumniator. *b*) Graece συκοφάντης [4] sicut προφήτης [5]. *c*) Strofa [6] dicitur fraus : hinc strofosus dolosus vel fraudulentus.

1. $\overline{\text{Ps}}$. — 2. Rasura et lacuna. — 3. Sillogo. — 4. sicophantes. — 5. prophetes. — 6. stropa.

26. VERSIPELLIS id est ASTUTIAE *a*) versipellis dicitur qui se in diversas formas vertit, tractum a bestia quae cameleon[1] dicitur : nam cuicumque rei adheserit illius colorem trahit[2] et ideo a venatoribus difficile capitur. *b*) Est autem sine pilis : hoc autem ut ait Solinus (134, 15) non est admirandum <cum> parando qui est bos Indicus[3] habens setas hoc idem naturaliter habet.

30. SOPHISTICA *a*) id est callida argumenta. *b*) Sophista dicitur callidus argumentator ; inde sophistica.

33. OFFENSACVLO[4] id est ad offensaculum, id est offensionem.

39. FAX SOLA F. EST de hac face Psalmista dixit (CXVIII, 105) : « Lucerna pedibus meis. »

40. VT RECTA SINT ut recta via incidamus.

45. INTERPOLAT id est interserit, intermiscet, interponit, intermittit, interseminat.

46. AVENAS *a*) id est zizania id est obnoxium semen. *b*) EMVLAS id est inimicas, imitatrices. *c*) Avena dicta est ab aviditate crescendi.

47. DE VENENI L. id est de semine veneni.

48. COLONVS a colendo dictus est Deus.

49. FIBRA id est radix avenae.

53. *Ventilabrum* est instrumentum quo triticum a paleis purgatur ad ventum.

54. RECREMENTVM quod recrescit avenas.

55. REFERT id est prodest, alias discat.

A.

a) Contra heresim quae Patrem passum affirmat. *b*) Hereses fuerunt numero LXXXV : Patripassiani vocabantur heretici qui patrem putabant passum.

1. SED PAVCA *a*) id est paucas[5] hereses. *b*) NE DIRA RELATV id est dira relatione. *c*) Ex hoc loco heresim suam astruebant, ubi Dominus loquitur (Iohan. XIV, 11) : « Ego in Patre et Pater in me ».

14. IMMENSVM *a*) id est immensitatem. *b*) *Assumpto*

1. cameeleon. — 2. trait. — 3. indicim. — 4. Offensacula. — 5. paucus.

id est adhibito id est assumpta specie humanitatis. *c*) ORE id est aspectu humano.

15. PIETAS *spernenda* id est de qua dicitur (Iohan. I, 18) : « Deum nemo vidit umquam ».

19. PROMPTVM *est* id est manifestum est.

20. GLAVCO id est subalbo, quoniam qui subalbam pupillam[1] habet, non clare videt : unde glaucoma infirmitas oculorum.

21. HVMENTIQVE id est caliginosa : ex umore enim oculi caligantur.

25. PER SPECIES[2] id est per subiectam creaturam angelicam, scilicet vel humanam.

26. NEC INTRAT id est non capitur visu.

27. MODERAMINE *a*) ut possit videri. *b*) FORMET id est specificet.

30. HOSPES H. id est Abraam qui angelos hospitio suscepit.

37. PLVS QVAM MORTALE id est plus quam mortalibus sit[3] concessum.

43. POSTERIORA DABO id est posteriora Christi ; incarnatio Filii Dei.

47. ANGELICAS scilicet posse ipsum Verbum.

51. SVB CARNE M. quae nondum incarnata erat.

52. OBIECTA *a*) id est monstrata, opposita. *b*) SIGNAVERAT EFFIGIEM id est quando ipse assumtus erat.

53. VIRTVTES divinitatis suae.

54. FACIEM R. id est similitudinem praesignabat.

55. ET *sentem* id est spinosum : et est adiectivum.

57. AGEBAT[4] id est implebat.

61. *Hic stirps*[5], aliquando haec stirps[5].

62. *Luxuria* et *luxuries*.

63. ET NODOS id est divitias peccatorum.

65. *a*) *Impete* pro impetu (13 v°). *b*) Impetus impeti et impetis dicimus.

80. OS PATRIS *a*) id est maiestas. *b*) ILLVD id est quandoque ; de futuro tempore dicit.

1. Bis. — 2. speces. — 3. Ante *id*. — 4. Ḥagebat. — 5. strips.

84. EST *impassibilis* humanitas Christi licet fuerit passibilis, divinitas tamen quae in humanitate erat nullam pertulit possionem, veluti cum arbor sole irradiata inciditur, videtur ipse radius incidi, quod absurdum est.

87. PVRA scilicet natura.

93. PROTVLIT *imperium* id est per Filium dixit (Gen. I, 3) : « Fiat lux » et coetera.

101. DICITE S. D. patripassianos alloquitur.

105. IPSE P. *a*) secundum vos, quod falsum est. *b*) SANGUINE CREVIT[1] id est ab infantia ad pueritiam.

107. ET IAM *falsi* scilicet si ita est ut dicitis[2].

110. FIGE G. S. tacendo, si ita est ut isti dicunt.

123. EDERE NATVM id est generare, id est hoc fuit donum Patris invisibilis videlicet edere natum.

125. CASSIS id est privatis, frustratis.

126. *a*) *Caecorum* id est perfidorum ludeorum. *b*) *Socors*[3] est sine corde ; inde SOCORDIA ipsa res.

129. FARE AGE hortantis vox est, id est « dic ».

130. *Inspaciantem* id est deambulantem : *inspatiari* est spatium facere.

133. ADDITVS VNVS Beatus Ieronimus (in Daniel. III, 92) dicit illum quartum qui in igne tyranno apparuit, angelum fuisse ; sed iste Prudentius cum Domno[4] Augustino concordans affirmat eum Filium Dei fuisse.

141. PICEOSQVE FVRORES *a*) hic tribus causis accenditur fornax, pice nacta et malleolis. *b*) Malleoli sunt sarmenta novarum vitium ; nactae ossa olivarum ; cremium vero fasciculi ex siccis lignis quae cito incenduntur.

143. AVRA SINVS *a*) id est flamma sinus, scilicet trium puerorum. *b*) Sidrach interpretatur decus, Misach quis risus, Abdenago liber servitio. *c*) BARBARICOS sinus vocat vestimenta eorum id est *sarabaras*, hoc est femoralia quibus barbari inter quos habitabant, utebantur.

144. TENVES VESTES dicit subtiles ; alias pro grossioribus ponuntur.

1. creuui. — 2. dicis. — 3. socros. — 4. dūno.

146. NE COMA id est capillus : inde comulati vocantur pueri criniti.

148. ORGANA *a*) duo sunt genera; organum unum maximum, aliud minus quod manibus portari potest: de quo in Psalmo (CXXXVI, 2) dicitur, « suspendimus organa nostra ». *b*) Sambucus nomen est arboris, sambuca vero, genus tubae. *c*) Cythara est instrumentum musicum habens tres cordas.

162. OBSIDE scilicet Deum : obses est qui datur in signo pacis.

177. PER VTRVMQVE CVCVRRIT id est per ascensionem et descensionem.

178. *a*) Contra Unionitas id est Sabellianos hereticos. *b*) Unionitae sunt qui dicebant <esse> unam substantiam et unam personam, Filium et Spiritum Sanctum negabant; sed dicebant idem « Deus quando vult Pater est, quando vult Filius, quando vult Spiritus Sanctus ».

178. CEDE PROFANATOR *a*) id est contemptor. *b*) Profanus dicitur quasi porro[1] a fano id est a templo Dei : hoc est inreligiosus.

179. DEPOSITOR *a*) id est humiliator, dicens eum esse cum Filio passum. *b*) Sabellius iste episcopus praeditissimus fuit.

186. ECQVIS[2] *a*) pro et quis, homo[3]. *b*) Idoliotitum est quod idolis est immolatum, idolium vero templum idoli.

187. VENERANS SALE *a*) sale ignem[4] in sacrificiis spargebant. *b*) *Cespes* est terra avulsa cum herba unde faciebant altaria.

189. SATVRNIS pluraliter pro singulari.

191. QVOTIENS SVSPEXIT *a*) omnes homines etiam gentiles naturaliter Deum unum esse sciunt : *b*) Videntes enim caelum terram mare, et omnes unum esse creatorem intelligunt : unde et Paulus dicit (Rom. I, 20). « Invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellectu[5] conspiciuntur ».

1. Porro. — 2. hęcquis. — 3. hoino. — 4. ygnē. — 5. intellecta.

195. QVAE CANIFORMEM *a)* id est simiam caput canis habentem. *b)* Mercurius lingua Egyptiaca vocatur Anubis, qui deus eloquentiae fertur : unde cum canino capite depingitur, quia in animalibus nihil sagatius cane habetur. *c)* *Latrare* autem dicitur propter (14 r°) copiam sermonis, unde et oratores rabulatores dicuntur.

197. CLOACINAE *a)* id est deae cloacarum. *b)* *Tiphoneae* id est deae infernali : et idem est et Tisiphone.

199. *Mola* est genus sacrificii ex farre et sale ; unde ignem aspergebant et cultrum et hostiam.

200. DELIRAMENTA *a)* id est unam philosophiam Platonis qui unum colebat deum. *b)* *Plato* autem dictus est a latitudine humerorum qui primitus[1] athleta[2] invictus, postea ad philosophiam conversus omnes philosophos superavit.

201. HIRCOSVS *a)* id est olidus fetidus sordidus. *b)* *Cinicus* id est Epicurus. *c)* Cinici vocabantur philosophi id est Epicuri quasi canini : κυνός[3] Graece, canis Latine.

202. VERTIGINE *a)* id est vertibilitate sillogismorum. *b)* NERVOS vocat difficiles sillogismos qui quasi nervi contorti sunt.

203. *a)* Idem vocat *laberintum* quod et errorem. *b)* *Laberintus* erat domus subterranea centum habens hostia quam Dedalus fecit ad Minotaurum, quam siquis semel ingrederetur, propter multitudinem hostiorum non poterat reverti. *c)* Dicitur *laberintus* quasi labor intus.

205. *a)* Esculapio *gallina* immolabatur qui clinis praeest, quem *clinicum* deum vocabant qui praeerat decubantibus in lectum. *b)* Nam κλίνη[4] Graece, lectus dicitur Latine. *c)* Vocatur etiam *clinicus* aliquis infirmus a cubando in lecto.

209. NVMEN IN VNVM *a)* id est philosophi licet diversis muminibus littarent, tamen unum deum esse dicebant sine aliquo sexu, sed in maioribus operibus quasi masculum, in minoribus vero quasi feminam asserebant.[5] *b)* Unde Soranus (ap. Aug. C. D. VII, 9) : « Iupi-

1. pritiuus. — 2. Corr. ex *andleta*. — 3. cinos. — 4. cline. — 5. asserabant.

ter omnipotens regum rerumque[1] creator, progenitor genitrixque deum, deus unus et omnis ».

210. *a*) *Spera* MOBILIS sex sunt mortalium corporum motus; sursum deorsum, dextra sinistra, ante et retro. *b*) Septimus est immortalium corporum quae semper in giro voluntur, cito decidunt.

211. VAGA SIDERA *a*) vocat VII planetas quae interpretantur *errative*, non quod ipsae errent sed quod homines errare faciunt. *b*) Unde *planentiae*[2] melius dici possent, id est errorem facientes.

212. MODO QVADRVPES *a*) id est tantummodo, parentesis. *b*) Quadrupes homo dicitur qui inrationabiliter more animalium vivit et deditus ad ventri ingluviem, nihil de caelestibus curat. *c*) Nam omnia mortalia praeter hominem in terram prona sunt, unde et quidam veridicus (Ovid. Met., I, 84-86) : « Pronaque cum spectent animalia caetera terram, Os hominis sublime <dedit> caelumque videre Iussit et erectos ad sidera tollere vultus ».

215. ISTVD *a*) id est unum deum esse. *b*) Numa genere Sabinus fuit quem post mortem Romuli populus Romanus advocans imperatorem fecit : qui, volens Romanos <ab armorum[3]> amore revocare culturam deorum per magicam adinvenit artem, dicens se omni nocte ab Egeria nimpha doceri. *c*) Post huius mortem Romani libros magicos reperientes igni tradiderunt. *d*) Sed licet se errasse sciret, tamen ne maiorum religionem spernere viderentur, in deorum cultura permanserunt. *e*) *Aruspex* id est inspector horarum.

216. SCOTVS CANE MILITE *a*) id est suo cane qui secum pergit ad bellum quem habet pro milite. *b*) Scoti enim optimos canes habent bellandi peritos. *c*) SEMIFER id est semiferus : nam semiferus est homo rationis capax et ignorans, quasi dimidia fera.

219. TESTE PROBATIS id est dum in cruce impletum est quod volumina praedixere.

1. rerū. — 2. plaṅtiae. — 3. ex Isone supplevi.

221. LACVNAS[1] *a*) id est cicatrices fossas. *b*) Se ipsum apostolis immiscet. *c*) In Evangelio autem legitur (Iohan., XX, 27) Thomae minime credenti[2] dixisse, « Infer digitum tuum » et coetera ; sed ille clavorum (14 v°) fixuras intuens tangere eum non ausus est, sed dixit (28) « Dominus meus et Deus meus ». *d*) Ideo autem dicitur Thomam manum in latus mississe cum tamen non miserit, quia Domino iubente hoc facere potuerat.

223. ABIVRARE[3] *a*) id est deum denegare iurando. *b*) Proprie *abiurare* dicimus cum iuramento aliquid negare.

225. Romanos : (hic Romulida) dicimus.

226. *a*) Isti sunt tres digiti quibus Dominus molem terrae appendit, summa scilicet, imma, media ratio : media siquidem ratio est in homine qui partem habet supernae rationis inmortalitatem scilicet animae cum angelis, partem vero imae rationis id est mortalitatem corporis cum caeteris animalibus. *b*) Summa ergo ratio est in angelis, media in hominibus, <ima> in minimis animalibus. *c*) Unde et Salomon de Christo sub specie[4] Sapientiae loquitur (Sap. VIII, 1), « Pertingens (Attingit, Vulg.) a fine usque ad finem », id est a summo angelo usque ad minimum vermiculum.

243. CONSTARE TRIA id est Patrem et Filium et Spiritum Sanctum.

245. NEC PATER IPSE hec pulchre Sedulius describit dicens (C. Pasch. I, 305). « Non quia qui summus Pater est et Filius hic est, Sed quia quod summum Pater est et Filius hoc est ».

249. PERQVAM *a*) id est valde et est una pars. *b*) FVTILE id est vanum. *c*) Futilis res dicitur quae facile potest effundi, unde futilis homo dicitur qui sibi commissa non custodit.

252 AVT MENDAX quasi mendax Pater videretur si suum nomen ad Filium transmitteret.

1. Lanucas. — 2. credenti post 219. — 3. abiurate. — 4. spetiae.

258. IDQVE DEVS GENITOR scilicet nisi esset Patris et Filii una substantia.

259-260. IPSVM GIGNERE id est ipsa generatio Filii.

266. AVT QVO PACTO id est ordine, ratione.

267. EDIDERIT VERBVM id est Filium ; scilicet qualiter Deus Pater Filium generavit, nescimus.

270. INTEGER id est perfectus, scilicet generavit.

271. RETRO id est ante tempora.

272. DECISVS *a*) id est curtatus, imminutus. *b*) UT PARS PATRIS ESSET veluti cum dicitur membrum a corpore est pars corporis.

273. NEC SE SVBSTANTIA scilicet Patris ut Filium gigneret.

275. PROCVDIT *a*) id est formavit. *b*) Portio scilicet Patris, Filius enim non est pars Patris.

276. *a*) *Vertibilis* id est variabilis. *b*) NEC DEMVTABILIS id est non convertit in diversa ut modo sit Pater, modo Filius.

280. VT *prodigus* IGNIS id est largus, porrigens, tribuens.

292. *Deucalion* maritus Pirrae fuit a quo secundum fabulam post diluvium homines reparati sunt.

293. FICVLNI STIPITIS *a*) id est statuae lignee id est idoli lignei ex ficu facti : unde in Horatio[1] legitur (Sat. I, 8, 13). Priapum[2] in Senatu de se talia dixisse, « Olim truncus eram ficulnus inutile lignum : Cum faber incertus scammum faceretne Priapum[2], Maluit esse deum ». *b*) STIPITIS VNCTOR quia ungebant idola balsamo et ungentis ut bonum odorem haberent.

296. *Barda* fuit quidam stultus crudelis et paganissimus, a quo omnes stulti vocantur bardi.

297. *Nutrices garrulae* filios ineptos docent.

298. CORNIX[3] *a*) avis in cuius voce augurium capitur. *b*) SAGO CLANGORE id est magico vel divino.

1. horatorio. — 2. piapū. — 3. cornis.

c *Saga* quedam fuit maga unde dicitur sagus saga id est divinus divina.

301. RETEXIT id est denudavit, narravit illi.

306. ORA[1] DEI id est imaginem Filii.

315. GENEALOGVS IDEM id est Moyses, sermonem faciens de genitore.

316. A DOMINO DOMINVS id est a Patre Filius qui iuditium Dei Patris exercet.

320. UNVM FVLMEN *a*) id est una vindicta. *b*) VTRAQVE id est Pater et Filius.

(321) Adversum Iudeos, haec sunt (CONTRA IUDEOS) verba superius dicta, contra Sabellianos.

322. STVPIDAS id est stupore invasas, id est insanas.

325. FLVXERAT *a*) id est perierat, defecerat. *b*) BAAL vir interpretatur unde ubi dicitur (Os. II, 17 : vid. Hieron. in hunc locum, Vol. VI, 24-25) « Amabit (vocabit Vulg. et Hieron.) me vir meus », in Hebreo habetur Baal omos.

326. FINXERAT (15 r°)[2] *a*) subaudis Aaron ipse scilicet ornatus, in hoc quod Moyse[3] ascendente in montem ad Deum filii Israel spoliaverunt aures filiarum et uxorum suarum ab inauribus, facientes vitulum. *b*) Hoc praefigurabant quod omnis ornatus ab illorum auribus deflueret.

329. *Ceca* AD TENTORIA id est metonymice[4] quia caecos homines habebant.

332. *Perstricta* id est vulnerata : perstringere enim dicimus vulnerare.

333. FACIEM *velaret* facies Moysi erat operta : quin potius illorum facies erat velata ne Christum in eo latentem agnoscerent.

337. Duo radii a fronte Moysi ad similitudinem solis radiorum procedentes crucis cornua designabant.

338. FRONDOSA *a*) id est O Iudea, frugifera. *b*) RAMIS FELICIBVS id est patriarchis et prophetis.

1. Orna. — 2. Fingerat. — 3. moyses. — 4. metonomicae.

340. *a*) Sub enigmate arboris apostropham facit ad Iudaicam plebem quae frequenter in divinis scripturis oliva sive vitis designatur. *b*) OLEASTRO id est populo gentium. *c*) Oleaster est silvatica oliva.

341. TRVNCVS *a*) id est fides quae in Iudeis deficiebat. *b*) Truncum vocat plebem Iudaicam quae fidem patriarcharum relinquendo sic meruit apellari : in cuius fide populus gentilis[1] situs est ex fide patriarcharum id est sanctarum misteriis scripturarum. *c*) VESTITVR scilicet ipse oleaster id est populus gentilis[1].

342. SILVESTRIS OLIVI id est silvestrem olivam vocat credentes ex gentibus qui iam silvestres fuerant.

343. SVRCVLVS *a*) id est gentilis populus. *b*) EXULTANS id est non insultat tibi.

344. VNGVINE AMARO id est malo oleo[2] infidelitatis, blasphemando Christum.

345. STIRPE *a*) id est ab humilitati priori. *b*) NEC IMO id est fide humili.

347. BLASPHEMAS[3] DOMINVM ecce unguem amarum.

352. CONTINGERE *a*) id est linire, scilicet stultum. *b*) POSTES id est superliminaria.

353. LASCIVIRE *a*) scilicet stultum est vocari quia illis diebus vacabant ab operibus. *b*) *Azimon* id est azima similaginis id est farinae delicate : septem enim diebus fermentum non comedebant.

356. PINGERE *a*) id est figurare. *b*) SVLCIS id est litteris quae in modum sulci grafio exarantur.

358. SANGVINE F. id est mysterio sanguinis et corporis Christi.

360. HANC *a*) scilicet domum, id est crucem quae sanguine agni foribus Ebreorum impressa erat. *b*) EXCLVSIS[4] id est semotis.

361 *Farii* *a*) id est Egyptii. *b*) Faros civitas est Egypti in qua Pharaones creabantur ; ex qua etiam nomen sumpserunt, unde et tota Egyptus Pharos est apellata.

1. gentis. — 2. olei. — 3. blasmas. — 4. exdusis.

369. *Implet* mistico intellectu impletur lex.

379. PANGIT *a*) id est laudat, canit : scilicet Christum. *b*) COPIA scilicet Grecae eloquentiae.

381. SCRIBA[1] o. *a*) (signum vocativi casus) vox Pilati. *b*) TRIPICTIS id est tertio pictis id est tribus ordinibus versuum id est tripliciter scriptis in tribus linguis.

387. AB *archano*[2] *a*) id est a pectore loquitur. *b*) VOMIT id est profluit id est quicquid spirat. *c*) HAVSTV id est alitu[3] hominis.

388. QVICQUID CASTA *a*) eo quod casta carmina resignet. *b*) *Chelis* id est lira. *c*) χηλαί[4] Graece brachia unde libra vocatur chelis : brachia videtur habere. *d*) TESTVDO animal est ad cuius similitudinem cythara formatur unde et pro ipsa cythara ponitur[5].

389. CALAMIS *a*) id est fistulis. <DISPARIBVS> dissimilibus. *b*) *Organum* est instrumentum musicum diversos calamos in longitudine dispares habens.

390. *Emula* id est immitatricia et per hoc similia.

392. MVTA id est inrationabilia.

400. INSANVM *energia* id est insana ludificatione id est imaginatio illius demoniaci.

402. APOLLO id est demonia quaedam sua nomina habebant, ut Apollo Mercurius Iovis et caetera.

404. TOT V. LINGVAE scilicet sacerdotis : quod vicibus repetit sacerdos verba demonium adiurans, tot verberibus demon affligitur.

407. SPIRAS id est (15 v°) revolutiones tuas.

408. De homine nunc loquitur quem legio demonum invaserat, qui in sepulchris habitans[6] catenis ligatus hominum consortia fugiebat : de cuius hore demones Christum Dei Filium confitebantur.

412. *Cillenius* dicitur a Cilleno monte ubi colitur.

414. RVIT *a*) id est ruere facit. *b*) EFFERA id est crudelis.

423. FORIBVS scilicet aurium tuarum.

1. Criba. — 2. arthano. — 3. alito. — 4. chele. — 5. 388 d post 392. — 6. hns.

425. VESPER *a*) id est occidens id est stella. *b*) ROSEVS id est rubicundus[1]. *c*) *Novum* id est Indicum id est in India positum.

426. PRVINAS *a*) id est infidelitates, divitias. *b*) *Scithia* est regio frigidissima mundi.

427. *Hircania* est pars Scithiae, in qua tigrides[2] habundant.

429. CAVCASEA *a*) id est de rupe Caucasi montis: Caucasus mons est Scithiae in quo piper nascitur. *b*) Cuius una pars quae expectat ad meridiem prae nimiaetate caloris inhabitabilis est, altera vero ad aquilonem spectans frigidissima[3] est semperque nubibus[4] plena.

c) RHODOPEIUS a Rodope regione. *d*) Haebrus fluvius est gelidissimus.

430. MANSVEVERE[5] *a*) id est mansuefacti sunt. *b*) GELONI populi sunt qui[6] vagantes per Rodopen et in desertis sanguinem cum lacte[7] miscebant et potabant illud: et hoc significabant quia libaturi erant sacro potus sanguinis Christi.

433. MAVRI id est Hercules, ut Isidorus dicit (cf. Orig. IX, 119-122), ex omnibus gentibus secum habebat qui cum in quodam monte obisset, singulae[8] ad propria sunt reverse: sed Medi reverti non[9] valentes, Mauretaniam sibi proximam terram[10] occupavere, unde et Mauri mutato nomine dicti sunt.

434. DEDERE est sponte tradere.

435. PERSTRINXIT replevit[11], id est gravidavit.

438. *a*) A Delfo *Delficus*, a Delo Delius vocatur Apollo. *b*) SORTIBVS id est quia per sortem divinabant.

439. NON SPVMAT *a*) id est spumando loquitur. *b*) CORTINA dicebatur mensa Apollonis eo quod corio Pitii serpentis tegebatur; vel *cor tenebat* vatis ne omnia diceret; vel cortina quasi *certina* quia certa dabat responsa. *c*) *Tripoda* autem vocabatur a tribus pedibus qui-

1. rubigund. — 2. trigides. — 3. Frīdissima. — 4. nuub'. — 5. Mansuere. — 6. qu. — 7. lactē. — 8. singula. — 9. n. — 10. Tra. — 11. *supra*.

bus sustentabatur[1]. *d*) Sed ponitur hic pro divinatione.

441. DODONA silva est Epirica[2] in qua puellae divinatrices fuerunt.

443. *Hamon* ἄμμωνα[3] Graece arena dicitur : inde Iupiter Hamon vocatur, id est arenosus eo quod in *Libicis syrtibus* (447) templum habet.

445. IAM PVRPVRA *a*) quia induebantur Aeneade rectores. *b*) Unde Beatus Augustinus dicit (cf. Epp. 232, 3) : Ante sepulcrum Piscatoris curvantur genua imperatoris.

447. ENEADAE imperatores de genere Aeneae.

449. PRINCIPIBVS modo narrat miraculum quod contigetit regi Hispaniae quando immolabat diis innumeris.

450. ME PVERO id est cum ego puer essem.

451. ORE MANVQVE id est eloquentia et pulcritudine vel potentia et fortitudine.

458. *Gipsus* est genus terrae que dum calida est habilem se praebet ad formandas ex se imagines ; postquam vero frigida efficitur, durescit ut lapis.

459. POLLVX *a*) domitor equorum fuit ideo cum <equo> depingitur. *b*) SVFFIRE id est suffumigabat.

460. HECATEN id est Proserpinam : narrat quid quadam vice acciderit <alicui>, qui tot deos colebat.

463. TORTA *a*) id est flexa in corona. *b*) *Hostia cupresso* coronabantur deinde a sacerdote in sacrificio caelebrabantur.

465. VITTATVS id est vitta coronatus.

472. CYMBIA *a*) vasa potatoria in modum cymbae facta. *b*) *Cymba* est parva navis. *c*) LACTE lac portabatur ad sacrificium.

473. SANGVIS *a*) subaudis maius quam queat sufferre. *b*) VERBENA est unde sacerdotes coronabantur quando hostias offerebant.

475. *Persiphone* vel Tessiphone : et dicta est quasi τίσεως φωνή[4] id est ultrix vox et est Furia infernalis quae cum face[5] depingitur.

1. sustentebat[a]. — 2. epirici. — 3. hamona. — 4. tissiaphonu. — 5. facie.

477. MVRMVR *a*) scilicet nostrum id est invocatio nostra. (16 r°) *b*) Thessalia regio abundans magicis carminibus : hinc *Tessala* CARMINA dicuntur id est magica.

480. MARCEAT id est deficiat, frigeat.

481. PATERAM id est vas cum quo sacrificabatur.

484. INCERTVM dicitur FERRVM quando incerto ictu hostiam percutit.

485. *Subrepere* latenter intrare.

490. EXERTO[1] *a*) id est manifesto. *b*) MINITANTEM id est minas intentantem[2].

492. CIRCVMSPICIT id est ut si aliquis Christianus ibi esset videret.

494. SVSVRROS *a*) id est carmina : Zoroaster primus fertur magicam repperisse artem. *b*) FRONTE scilicet signata signo crucis.

495. FLAVICOMANTVM id est flaveas comas habentum et est una pars.

499. ANTISTITE[3] antestari est ante testari id est prius : antistare autem dicitur excellere, hinc antistes dicitur.

501. DOMINIQVE id est principis, imperatoris.

505. TERREA *a*) id est carnalia id est observationem sabbati carnalem. *b*) AETERNA SABBATA id est in aeternam requiem.

506. EMICVIT id est resplenduit, scilicet Christus.

508. *Tarpeius* mons est Romae in quo Capitolium et Pantheon ; id est templum in quo omnes dii colebantur.

509. MISERANDA id est dolenda scilicet O Iudea.

512. SALOMONIA SAXA *a*) tres dedicationes templi Ierosolimorum legimus. *b*) Salomon potentissimus ac sapientissimus rex edificavit templum Domino VII annis, VIII° anno dedicavit tempore autumni. *c*) Quod destructum est a Chaldeis et a filiis captivitatis est reedificatum permissu Cyri regis per[4] XL et eo amplius annos, vicinis gentibus impedientibus opus ; cuius dedicatio facta est

1. Exerte. — 2. intentē. — 3. Antistitte. — 4. P.

tempore vernis. *d*) Deinde illud ipsum templum, licet non sit ex toto dirutum, est tamen profanatum a pessimo Antiocho (qui dictus est Epifanes qui sua Iovisque statua Sancta Sanctorum temeravit[1]), quod renovatum est et dedicatum tempore hiemis[2]. *e*) Ex illa ergo veteri consuetudine ut anniversaria caelebretur dedicationis sollempniter.

518. SI NOSTRVM CONTRA *a*) nostrum templum id est corpus Christi. *b*) Sic ipse in Evangelio ait (Iohan. II, 19) : « Solvite t. h. » et caetera.

519. FABRILITER id est artificaliter[3] : faber dicitur artifex ; ab affabro venit adverbium affabre quod significat ingeniose vel artificaliter.

523. FORNICE scilicet nec : fornix[4] domus arcuata in qua meretrices prostituebantur ; inde fornicatio.

524. SONORA id est sonanti, verberato aere.

527. PETISTI appetisti id est cruciasti.

528. VEXANTIBVS *a*) id est affligentibus. *b*) ESTO id est concedo : adverbium concessivm est.

534. SVSPENDVNT *a*) id est sustentant per suam praedicationem. *b*) In Apocalipsi legitur (XXI, 12) templum XII portas habere id est XII apostolos[5].

535. INACCESSA *a*) id est inaccessibiles, id est spiritales. *b*) *Scala* Graece, gradus latine. *c*) Scalarum gradus, profectus virtutum significant.

537. HOLOCAVSTA RVINAE id est templo destructo, holocausta[6] tua defecerunt.

539. POMPEIANAE ACIES *a*) id est militis Pompeiani[7]. *b*) Pompeius cum exercitu suo Ierosolimam, antequam a Tito devastaretur, intravit et templi maximam partem destruens statuam suam constituit in eo. *c*) Forsan et pro hoc a Iulio superatus est.

544. SANGVINE RESPERSVS *a*) id est Iudaei dicebant Christum negantes (Matth., XXVII, 25) : « Sanguis eius super nos et super filios nostros ». *b*) PIACVLA id est scelera perpetrata.

1. tēpauit. — 2. iemis. — 3. Artificabi'lit. — 4. fornice. — 5. apli. — 6. holo. 7. p.

551. SVBDITVR *imperio* *a*) id est modo Regibus Christianis[1]. *b*) Iudaei dicebant (Iohan., VIII, 33) : « Semen Abrahae sumus et neminem servivimus umquam », sed mentiebantur. *c*) Servierunt enim in Aegypto et quando hoc dicebant, Romanis.

552. *Homuncionite* sunt qui Christum hominem purum aestimabant, qui Graece ἀνθρωπομορφῖται[2] vocantur : ἄνθρωπος[3] homo, μορφή[4] forma.

555. FATENTVR scilicet illum hominem pium fuisse.

558. SOLLERTIA id est industria scilicet humana.

561. VTRVMQVE id est NAM CANA INGENIA (16 v°) eo quod in canis id est in senibus ingenia deficiunt.

566. TENER id est subtilis[5].

567. NON CARO scilicet materna velut alios procreare solet.

576. INANE id est vacuum, sine cerebro.

586. CONCRETVS id est obduratus, crassus, inmundus scilicet in humore infidelitatis.

588. SOBRIVS σώφρων[6] Graece, temperans vel parcus : inde sobrietas temperantia vel parcitas.

593. NORAT id est aliquid intellegebat[7].

594. *Fastus* huius fastus id est superbia, fastus fasti libri annales.

595. EVOMVIT id est abundanter dictavit.

602. ADFORE *a*) id est venturam. *b*) VERSICVLVS subaudis Isaiae : iste est versiculus (Isai. VII, 14). « Ecce virgo in utero concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius Emanuhel [8] ».

603. SPONSO pacto, id est Ioseph : pactas dicimus sponsas.

604. ME CERNERE FECIT se dicit Christum vidisse in his qui eum incarnatum viderunt.

606. NOBISCVM NOMEM id est quod Emanuhel vocetur.

609. LANCIBVS *a*) scilicet iudicis. *b*) Lances vocat

1. *Supra*. — 2. andropomorsitae. — 3. andropos. — 4. morfa. — 5. Subtibs̄i et lacuna 9-10 litt. — 6. sobrós. — 7. corr. ex intellegat. — 8. 602 a. b. post 603.

scutulas parvas quae sunt in trutina : unde et bilanx dicitur.

612. *Nontius* AVRORAE *a*) id est orientalis[1] ; nontii in capite pennas habere solebant propter velocitatem ostendendam[2], qui etiam veredarii[3] dicebantur a vehendo. *b*) BACTRA Bactrianos populos orientales[1].

613. *a*) *Luctantibus* id est quia a nativitate Christi quasi horae diei luctantur cum horis noctis volentibus crescere. *b*) DIEBVS, *Lactantibus* id est quibus Christus lactabatur.

618. *Angues* sunt in caelo III, unus permaximus est omnium in Polo septentrionali, alter Opiuci, tertius Gnosius habens craterem et corvum.

619. *Sui* LATERIS *a*) id est quia cancer in latere pedes videtur habere. *b*) MANCO id est truncato, mutilato.

620. INFRACTIS *a*) id est valde. MVGIRE *b*) scilicet trepidas.

621. *Sydus hirquinum a*) vocat Capricornum qui egaceros[4] vocatur. *b*) αἰγόκερως[5], caper cornuvus.

622. *Hidrius a*) id est ipse Aquarius qui Graece ὑδροχόος[6] dicitur ; ipse est Ganimedes pincerna deorum. *b*) SAGITTAE id est Sagittarius.

623. GEMINOS[7] Pollux et Castor.

624. AMATORES TACITOS vocat Iovem et alios deos qui adulterium perpetraverunt velut Iovis in Elice et Cenosura quas postea in caelo misit.

626. LVRIDA id est pallida et plumbea.

628. GLAVCO id est viridi, ceruleo.

631. NON CVMVLEM pro nonne; id est honorabo.

635. TVMVLO id est iacens in tumulo.

643. CREPVNDIA id est insignia vel indicia quae positis infantibus[8] adhibentur.

646. IAM TOLLE M. id est aufer, separa ; subaudis quia illa eius miracula loquimur.

649. IPSA DEVM modo incipit narrare quaedam[9] ex miraculis Christi.

1. ouentales. — 2. ostendā. — 3. Uere clarii. — 4. Corr. ex egoceros. — 5. Egagceros. — 6. idrocoos. — 7. gemminos. — 8. *Supra*. — 9. q^{o}.

650. VIDEO id est in illis qui viderunt dicit se vidisse.

659. *Facesso* aliquando pro cedo ponitur : sicut in hoc loco.

669. NONDVM DISCRETIS nondum separatis ab arida.

673. *Negatur* scilicet o heretice a te.

675. ILLEVIT *a*) linivit. *b*) Lino linis, livi praeteritum facere debuerat, sed propter distantiam vocativi quod est a proprio nomine Livius, levi facit : unde lino illevi.

678. VLIGO est locus palustris[1] vel natalis humor[2] terrae, sed hic pro ipso limo ponitur.

679. CALIGO id est originalium peccatorum.

680. SILOA fons est de Monte Moria descendens et est mirabilis qui de petra emanans, incertis temporibus angelo descendente et aquam turbante fuit ; et quicumque infirmantium primus in ipsius fontis piscinam post motionem aquae descenderet, a qua teneretur infirmitate sanus fiebat.

682. LACVS *a*) id est natatoria id est piscina in qua hostiarum carnes lavabantur, unde probatica vocabatur id est pecualis. *b*) Nam πρόβατον[3] Graece dicitur ovis.

683. FONTIS AVARI id est incerte fluentis quia non currit semper, ideo avarus.

690. MEDICAMEN proprii aspectus est, dum et ipse carnem suscepit.

693. NVLLI PRIVS (17 r°) id est ante incarnationem.

695. HVMVM id est uterum Sanctae Mariae.

696. INDE TRAHIT *a*) id est ex incarnatione Christi scilicet caro humana. *b*) LENTO viscido adherenti. *c*) LENTO[4] id est viscido, tenaci. *d*) Lentus multes sensus habet : dicitur enim flexibilis[5], dicitur et piger, viscidus quoque ut in hoc loco.

702. *Purgamenta aque* quia ipse per se baptismum consecravit.

708. NON REVOCANTE F. licet etenim FAMEM patiebantur populi, tamen delectati dulcedine praedicationis illius et miraculis, nolebant eum in deserto relinquere.

1. plaustri. — 2. homor. — 3. probatos. — 4. lenio. — 5. fexibilis.

710. OPPIDA *a*) dicuntur ab oppositione murorum. *b*) Mercatus[1] id est ubi mercimonia fiebant. *c*) Concilium est res quae agitur, consilium multitudo convenientium hominum, consiliabulum vero locus concilii.

713. *a*) CENTENOS Evangelista dicit (Marc. VI, 40) : « Discubuerunt centeni et quinquageni. » *b*) Alius autem dicit per contubernia id est per societates unde et mulieres contubernales vocantur. *c*) Milites quoque socios suos contubernales nominant. *d*) Est autem contubernium proprie X milites quorum XI princeps[2] contubernii vocatur.

717. AMBESIS id est circumesis.

725. *a*) *Haec rudis* feminino genere, virga : hic et haec rudis et hoc rude novus nova novum significat : *b*) ruder autem tertia declinatione terra trita sive cementum. *c*) Est autem genus lapidis quod in igne missum liquescit et in aes convertitur. *d*) *Rudera* sunt propie ruinae maceriarum.

727. ID PROCEDERE ET ESSE id est oriri ex non esse in esse.

729. ADDITA PARVO *a*) id est parvum dicit non propter inperfectionem quasi Deus imperfectas creaturas fecisset qui hominem XXX annorum aetate <creavit>, creaturas quoque caeteras[3] perfectas fecit. *b*) Nam arbores producendis[4] fructibus[5] omniaque animalia foetibus idonea formavit, sed parvum dicit quia unum hominem primitus creavit qui in suis posteris multiplicandis augmentum[6] reciperet.

739. BIS SEX *a*) scilicet discipuli. *b*) Appositi scilicet corbes scilicet <ab> apostolis.

740. PROCVL aliquando longe, aliquando prope significat, ut in hoc loco et Virgilio (Buc. VI, 17) : « Et procul (Codd. Verg. gravis : procul vs. 16) attrita pendebat cantarus ansa ».

741. HAEC AVTEM scilicet miracula Christi.

1. mercatos. — 2. Corr. ex principes. — 3. caetas. — 4. ꝓducentis. — 5. Post fructib. spatium. 6-7 litt. — 6. aucm̄tu.

742. QVI SANCTA CANAM scilicet talia vobis Iudeis.

745. PROFVNDO *a*) id est Tartaro. *b*) Tartarus dicitur ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν[1] id est a tremore et est locus inferni frigidus quia omne profundum frigidum est.

747. *Caripdis a*) id est confusio. *b*) Caripdis est locus periculosissimus in mari, sed ponitur pro confusione.

748. REGNA TENEBRARVM scilicet a quibus tam cito reversus est.

749. *a*) SVPERIS id est vivis hominibus. *b*) VBI scilicet sunt *Tenara* : Tenarus promontorium est Laconiae, ubi dicitur esse descensus ad inferos : ponitur pro ipso infero. *c*) In aliis codicibus habetur *trenara tristia* id est luctuosae tristitiae. *d*) θρῆναι[2] enim Graece lamentationes dicuntur : unde Lamentationes Ieremiae θρῆνας[3] dicimus.

750. DEIECTA id est impressa confusione.

751. AMNIS id est Flegetos qui est fluvius inferni flammeus ; nam φλόξ[4] Graece flamma dicitur.

759. *Nidor* est proprie fetor incensarum carnium.

764. *Vlva* est herba palustris[5], sed hic pro ipsa humo ponitur unde homo formatur.

765. VENAM MADIDAM[6] id est luteum hominem dicit qui sanguine est madidus.

767. AVRITIS scilicet quae audis id est exaudibilibus : prius enim neminem audiebat, modo Christo[7] obtemperat.

771. ABDE id est absconde scilicet infernum.

773. CAPTA id est superata a Christo.

776. NEC PVDESCIT id est non est illi verecundia.

779. TOTVM HOMINEM *a*) id est corpus et animam, non sic ut quidam heretici dicunt, Christum carnem tantum accepisse et divinitatem habuisse pro anima. *b*) Nam ut Beatus Augustinus <ait> absurdum est credere eum partem peiorem accipere id est corpus set[8] meliorem reliquisse id est animam.

(782). DE NATVRA ANIMAE.

782. *a*) DISSERTATOR id est disputator (17 v°) id est

1. apo tu tartarizin. — 2. trene. — 3. trenas. — 4. flox. — 5. plaustris. — 6. Mad. — 7. xps. — 8. s 7.

quidam hereticus. *b*) Quidam heretici dicunt animam esse impassibilem, quia partem Dei esse affirmant, eo quod ex ore Dei processerit, sed mentiuntur. *c*) Absit enim ut anima que passibilis esse veraciter noscitur, pars Dei esse credatur.

785. IMA POLI id est Australem polum dicit quem vident nostri antipodes apud quos fertur esse infernus.

787. *a*) *Maior est* id est anima maior est caeteris creaturis id est pulchrior et praeposita omnibus rebus. *b*) Pars Dei non est tamen. *c*) Omnis substantia[1] trifariam dividitur : nam summum bonum Deus est, magnum bonum anima, quoddam bonum est corpus.

792. DE CORDE P. id est de substantia Dei Patris.

797. *a*) HAEC SIMILIS sic homo dicitur similis esse suae imagini licet multum distent, sic et anima quasi similis dicitur Deo. *b*) Omnes homines tum[2] boni tum[1] mali imaginem Dei habent, soli vero iusti etiam similitudinem. *c*) LOCVTVS id est (Gen. I, 26) : « Faciamus » et caetera.

798. VTROQVE id est de anima et corpore.

806. PERCVRRERE[3] DOCTA id est disputat enim aliquando de celestibus.

808. CAETERA D. id est in ceteris[4] est, in eo quod est passibilis et caetera.

813. *a*) NON MENSVRABILE id est mensura animae nihil aliud nisi ipsum sapere. *b*) Qui enim multa sapit et patiens est in omnibus, magnanimus dicitur ; qui vero modice sapit et ab omni vento circumfertur, pusillanimis dicitur.

Epipata (leg. epibata) dicitur homo qui veniens ad litus comparat navem ut ad aliam terram navigaturus in[5] ea portetur.

818. PARTICIPAT scilicet ipsa corruptela.

(DE ANIMI NATURA).

826. *a*) NEC PRIOR AVT SENIOR Manichei dicebant

1. Corr. ex subctantia. — 2. Corr. ex cum. — 3. ꝑcurre. — 4. catis. — 5. n.

omnes animas a Deo in principio mundi esse simul creatas, et in uno loculo fuisse repositas et inde <in> corpora mitti : sed mentiuntur. *b*) Nam corpus in materno utero prius formatur ; virile enim semen VI diebus lactis similitudinem habet ; sequentibus VIIIJ diebus convertitur in sanguinem, deinde XII diebus solidatur, reliquis XVIIJ diebus formatur usque ad perfecta liniamenta membrorum : qui simul iuncti[1] XLV fiunt, quibus si horam conceptionis addas, XLVI[2] explebunt secundum numerum annorum restaurationis templi. *c*) Phisici affirmant, quod et nos veraciter scimus, ante XL dies, id est ante omnium formationem membrorum in utero non animari, postea vero quoquo tempore animetur, nemo neque aetiam ipse matres sciunt, quod Deo soli cognitum est.

831. TANTO MODERAMINE *a*) tanta[3] scientiae mensura. *b*) Animae non eiusdem scientiae mensuram habent quando in corpora mittuntur, sed aliae maiorem, aliae vero minorem, Deo moderante, scientiam obtinent. *c*) Philosofi[4] autem e contrario omnes animas eandem vim rationis et scientiae naturaliter antequam corporibus misceantur habere contendunt, atque terrenae carnis concressione depressae quaedam illarum plus, quaedam minus sapiunt.

839. *Exalatus* id est exalitu emissus.

840. RORANTES in modum nebulae tenuis et maxime hiaemali tempore.

845. BOMBVM *a*) id est sonitum. *b*) Bombo bombas id est sono[5].

846. *a*) AVT LENE SVSVRRAT Faunus cum iter ageret, invenit hominem prae nimio frigore congelatum quem miseratus ad suam deportando speluncam vidit eum flatu calido manus calefaciendo animare ; cumque iam in spelunca[6] positum ad ignem collocasset, attulit ei vinum calidum, quo eius viscera vivificaret. *b*) At ille prae nimia caliditate illud bibere non valens, anhelitu refrixit. *c*) Fau-

1. iuncti. — 2. L & VI. — 3. Corr. ex tanto. — 4. philosofia. — 5. sona. — 6. speluncā.

nus[1] itaque videns, admiratus est et interrogavit quomodo ille vinum halitu posset refrigerare[2] cum antea in via manus eodem halitu calefecisset. *d*) Tum ille respondit : « In via propter frigus calidum ; nunc vero propter vini calorem frigidum emisi halitum » *e*) Tum ille, « Perge » inquit[3], « nolo hominem tam diversum, duo qui simul (18 r°) ora gerat. » *f*) Hoc contra bilingues.

853. SED NON SAPIT id est quia non est pars Dei.

857. COLLIGE id est averte, scilicet ó heretice.

858. NEMPE M. DNI. id est Filius qui et brachium dicitur. (Ps. LXXVI, 16).

859. *Composuit a*) id est formavit per orationem Spiritus Sancti.

b) ARTICVLATIM id est ut articulos habeat sicut nostrae habent.

860. *a*) NVMQVID scilicet est illi. *b*) VOLA id est medietas palmae quae Graece θένας[4], unde involare, dicitur, aliquid vola contingere. *c*) Palma est manus extensa, sicut et pugnus clausi digiti.

863. *a*) SED TRADITA id est attributa : cum dicimus Deum membra habuisse. *b*) Membra humana ideo scriptura (e. g. Is. LI, 9) ascribit ei[5], ut quod per se intelligi non potest per res corporeas facilius intellegatur.

869. *Adque* RVDI FACTA rudi id est novo, quia non ante creatur anima quam corpus.

880. *a*) QVOD LAPSAM id est animam per peccatum hominis. *b*) *Qui* INOPEM id est Christi adiutorio egentem.

883. *a*) MERITIS bonorum praestatur. *b*) MERITISQVE NEGATVR id est malis quia ipsa gratia dimeritum efficitur, merita bona gratia Dei adiuvantur : quaedam ita a Deo praedistinata sunt ut operum meritis et orationibus adiuventur.

891. *a*) *Gratis* id est sponte, nullo cogente. *b*) TABIFLVAE id est lubrice, mortifere.

896. ADMITTERE id est recipere quia ipse solus tormentum recipit.

1. fan'. — 2. refrigere. — 3. Corr. ex inquid. — 4. tenar. — 5. aei.

897. AGIT scilicet omnia : tribuit enim malis ipsum tormentum.

907. *a*) DEQVE vel *denique*. *b*) *Volutabris*[1] id est volutabra sunt loca in quibus se porci volvunt. *c*) IGNEM id est animam suam[2] id est splendorem.

909. *a*) SIC CONDITA SIMPLEX id est pura anima quando corpori adunatur simplex et pura ; sed corpori adiuncta ex carnis concretione maculatur. *b*) Caro enim delectando, anima vero carnali delectationi consentiendo delinquit.

912. INFECIT id est corrupit, maculavit.

913. *a*) INGENITAS id est naturales, congenitas. *b*) IN ORTV quia omnes animae originali peccato obnixe tenentur et ideo indigent baptismate.

917. SANGVINIS EXEMPLO scilicet carnalis seminis.

918 LEGE LATENTI id est secreta : omnes latet, sed Deum patet.

919. *a*) PARVVLA scilicet per. *b*) ANHELENT id est vivificentur. *c*) Pelagiani dicebant : quemadmodum corpora de corporibus nascuntur, ita aetiam et animas infantum de parentibus animabus propagari et ideo illas qui de patribus nascerentur baptizatis, dicebant rebaptizari non indigere.

920. *Asscit* asscio asscis inde ascisco frequentativum[3].

926. EXVAT ADAM VETEREM id est vetus peccatum Adae.

932. HIS CRVCIBVS crux dicitur a cruciendo : nos autem pro veneratione Dominicae crucis ipsam solam crucem apellamus, licet generaliter pro omni poena dicatur.

938. SAEVA SATELLES dicit quia hic et haec satelles facit.

939. SINE CRIMINE id est scilicet primi hominis quod Christus non habuit.

(953) CONTRA FANTASMATICOS qui Christum negant verum corpus habuisse.

1. Corr. ex volutabras. — 2. suu. — 3. frequetatiūū.

953. EST OPERAE PRETIVM, fructus laboris id est utile.

958. *Fantasma* φαίνω[1] apareo unde fantasma, falsae aparitio imaginis.

963. *a*) FINGERET[2] id est numquid[3] simularet. *b*) SVBDOLVS id est fraudulentus, deceptor. *c*) INVETERATIS id est paralitico « Ut autem sciatis » (Matth. IX, 6) et caetera.

976. MENDVM mendam dicimus quae fit <in> scribendo, unde emendare dicimus mendam auferre, mendatium vero vocatur quod sit in loquendo vel in legendo : dicimus et hoc mendum.

977. LVBRICVS id est labilis, deceptor.

979. OBMVTESCE mutio mutis unde obmutisco, frequentativum.

981. LATRANTI scilicet tibi inepta loquenti[4].

983. PER SEX SEPTENA id est XLII generationes.

984. SANGVINIS ALTI id est generationis[5] regalis.

985. *a*) EX ATAVIS id est Abraam et David. *b*) TEXENS id est ordinans. *c*) PER STEMMATA[6] id est per genealogias. *d*) FILO id est ordine : hinc filius dictus (18 v°).

986. *a*) SEPTMIVS *ebdomada* sex ebdomadae fuerunt ab Abraam usque ad Christum id est XLIJ generationes : sexies enim seni XLIJ sunt, quibus XLVIIIJ reddunt[7], uno addito conficiunt L annum id est iubeleum in quo omnia debita laxabantur. *b*) Qui videlicet annum gratiae significat de quo Psalmista (LXIV, 12) « Benedicens corone anni benignitatis ».

987. *a*) ANNVM *placitum* id est quinquagesimum id est iubeleum in quo per Christum omnia peccata dimittuntur[8]. *b*) Haec ebdomadis-dis et hec ebdomada huius-dae.

988. *a*) *Illaqueata* id est illigata, inviolata. *b*) Sic Christus veniens cuncta a Diabolo illaqueata remisit.

989. DE MORTE LEVANTEM id est de peccato levan-

1. fano. — 2. Fingere. — 3. nūqid. — 4. Corr. ex loquendi. — 5. generationes. — 6. stemata : sic semper fere. — 7. leg : quibus si VII redduntur. — 8. dimitunr.

tem, scilicet ipsum annum quo Christus in se septimam complevit ebdomadam.

990. IMPERFECTUS ENIM quia nondum septima ebdomada completa erat in Christo.

992. CVI NIHIL quia ipse fuit initium[1] septime ebdomadae.

994. QVI SEPTIMA *sabata* id est veram requiem: propterea ille septimo sabato in sepulcro quievit, ut OSTENDERET quod per illam quietam carni nostrae quies data erat quam vexabant reliqui sex dies malis noxis.

996. *a*) BIS TERNA MALIS id est labor sex ebdomadarum. *b*) SABBATA NOXIS id est culpis. *c*) Sex sunt seculi aetates sicut et hominis. *d*) Septima est dormientium id est requiescentium animarum, quarum requies vera per Christi incarnationem coepit quae septima ebdomada (hoc est septimo septenario) facta est octava resurgentium.

1000. SANGVINIS *heres* scilicet David quia filius David vocabatur.

1001. SANCTILOQVVS *a*) id est sanctus narrator. *b*) REVOLVTO id est renarrato, renumerato[2].

1002. *a*) SVRSVM VERSVS id est a filiis in patres ascendendo. *b*) AGIT id est describit, narrat. *c*) SERIEM id est ordinem generationis.

1006. *a*) DESCENSOS NASCENDO id est a Matheo. *b*) Matheus a nativitate Christi[3] incohans, XL et duas generationes a patribus in filiis descendendo per Salomonem id est per regiam lineam describit. *c*) Lucas vero ab eius baptismo incipiens ascendendo per Nathan id est per sacerdotalem progeniem LXXVII generationes enumerat. *d*) Ideo autem hic LXXII dicuntur quia lege arithmetica minor munerus intra maiorem continetur, vel quia Dominus LXX et duos discipulos ad praedicandum designavit.

1010. *a*) RESTAT VT AERIVM[4] scilicet si Christum

1. intiu. — 2. remunerato. — 3. Xpi *supra*. — 4. aeriā.

negas esse corporeum. *b*) AB ORIGINE[1] id est a primo Adam omnes homines aeria corpora habuisse, quod falsum est.

1017. QVOD EST GESTVM id est si verum est quod dicis.

1021. HORRET *a*) DESPECTUM habet. *b*) Horrere est et timere et despicere : unde « Non horruisti virginis uterum » id est non despexisti.

1024. CVM VAS id est corpus Adae primi hominis.

1035. QVORSVM significat in quam partem, orsum vero in hanc partem.

1038. *a*) DECRERAT pro decreverat. *b*) Haec fuit causa cur Deus hominem tetigerit.

1046. *a*) CHRISTVS NOSTRA CARO EST id est quia nostram carnem suscepit. *b*) MIHI SOLVITVR id est ad meam utilitatem moritur.

1050. *a*) SI MEMBRORVM *fantasma* id est imago falsa id est[2] si membra fantastica habet in humanitate, divinitas quoque illius non vera sed fantastica est. *b*) Inter fəsma et fantasma hos distat : fasma est delusio nihil veri in se retinens, fantasma vero aliquando verum demonstrat.

1052. *a*) FALLERE NOVIT id est falsam carnem ostendere. *b*) HOMINEM PROBAT scilicet esse, non fantasma.

1054. *a*) QVEM GLORIA id est miracula. *b*) PRODIT id est manifestat.

1063. DESPERARE[3] scilicet o heretice dicendo Christum verum habuisse corpus.

1065. ET TOTVS id est cum carne et anima.

1066. RESTITVAR id est in resurrectione.

1070. INSTAVRATIO id est vera resurrectio.

1076. ET VIOLENTIA MORBI peccatum generat mortem, mors autem debilitate et morbis urget.

1080. *a*) PELLITE CORDE[4] alloquitur sua (19 r°) membra quasi iam sepulta. *b*) Epilogum FACIT.

1 origene. — 2. .i. id. — 3. Disperare. — 4. cordae.

HAMARTIGENIA

INCIPIT LIBER AMARTIGENIA

a) Id est de origine peccati : ἁμαρτίαν[1] peccatum, ἁμαρτία[2] peccata inde amartigenia dicitur liber id est de peccatia si posset dici. *b*) Metrum iambicum trimetrum acatalecticum, metrum iambicum senarium.

(PRAEFATIO).

7. *Bidentes* dicuntur a duobus dentibus quos habeant caeteris maiores, vel aetiam bidentes vocantur quasi biennes eo quod in ipsa aetate sacrificiis aptae sunt[3].

9. *a*) QVAM PARAVIT quaeri potest quare respexerit Dominus ad munera Abel, Cain vero munera non respexit. *b*) Numquid plus placet Deo pecualis hostia quam sacrificium de fructibus? *c*) Non utique: sed quia videbat cor Cain malitia et invidia plenum contra fratrem suum, munus eius reprobavit. *d*) In Abel vero simplicitatem et innocentiam adtendens, munus eius respexit : et quia avaritiam detestatus est in labore Cain, qui plus iusto desudabat in laborando, non ut habeat sufficientiam, sed ut superflua quaeque et minus necessaria congregaret.

11. CAIN QVIESCE *a*) hoc secundum LXX dictum est. *b*) *Cain* peccasti, quiesce id est peccasti voluntate ; quiesce a malo opere.

12. RECTE D. recte offert qui Deo sacrificat, sed non recte dividit qui sua offerens semet ipsum Deo abducit

1. amartian. — 2. amartia. — 3. 7 post 9.

vel etiam non recte dividit qui non adtendit cui vel quid vel quo loco vel quis ipse sit qui sacrificat.

24. FINIS EXORTEM Christum extra sortem qui nulla lege mortis constrictus est.

25. *a*) PRISCA C. F. id est antiqua historia quae quasi fabula erat quia adhuc secundum litteram[1] narrabatur. *b*) At ille allegoricat quid significaverunt illa sacrificia Cain.

36. *a*) Marcion A. in principio nascentis aeclesiae IIII heretici pessimi fuerunt : Marcion cuius sectatores Manichei fuerunt ; et Cherintus de quo Iohannes Evangelista cum esset in balneo videns eum lavari cupientem, dixit « Fugiamus hinc ne iste balneae super nos ruant » propter Cherinthum hereticum, veritatis inimicum ; adque Hebion et Simon Magus. *b*) Iste ergo Martion duos deos esse dicebat unum Veteris Testamenti crudelem sanguinarium, atque pessimum quem Deum tenebrarum appellat : alterum vero Novi Testamenti pium misericordem quem Deum bonum dicebat. *c*) Iste itaque malus Deus a quo secundum supra dictum Martionem omnes creaturae corporales factae sunt, cum bono Deo bellum gessit qui omnes creaturas spiritales fecerat : proinde a malo Deo superatus, partem sui id est animam carnaliem ab ipso malo creatam immisit. *d*) Unde caro et anima bellum inter se <gerunt> intestinum. *e*) Hoc autem idem hereticus affirmabat ex Apostoli verbis (Paul. ad Gal. V, 17) qui dicit « Caro concupiscit adversus Spiritum, Spiritus autem adversus carnem. »

37. A SPIRITV id est ab anima quia corpus a malo, animam autem a bono Deo factam esse dicebat.

38. CONTAMINATAE id est pollute quia carnem a malo Deo creatam esse dicebat.

42. VNVM *adque* id est factorem carnis et animae.

57. MENS IN C. secundum philosophos sedes mentis in cerebo est.

1. litta.

H. 4. PER DIVORTIA divortium est locus ubi viae diverse dividuntur : unde et saeparatio uxoris a marito divortium dicitur.

5. IN GEMINIS V. Sicut enim quis inter duo luminaria minus clare videt, ita ille qui duos deos esse putat.

86. PALLA proprie vestis est cum qua[1] sacrificabatur Palladi.

125. *a*) *Frenesis* passio apellata sive ab impedimento mentis, Graeci enim (19 v°) mentem φρένας[2] appellant : seu quod dentibus infrendant qui eam patiuntur. *b*) Nam frendere est dentes concutere. *c*) Est autem perturbatio cum exagitatione et dementia ex cerebro cavo effecta.

135. *a*) *Cerastes* serpens est, dictus eo quod in capite cornua habeat similia arietum. *b*) κέρατα[3] enim Graeci cornua vocant. *c*) Est autem flexuosus plus quam alii serpentes, ita ut spinam non habere videatur.

143. *Nembroth* quidam gigas fuit qui primitus Babiloniam aedificavit, sed hic pro diabolo ponitur.

230. QVID LOQVAR H. F. *a*) modo dicit qualiter peccante primo homine, omnes creaturae vitiatae sunt. *b*) Nam ante peccatum illius nullum animal rapto vivebat nullaque herba venenosa habebatur. *c*) *Eseforium* est parva tunica quae vulgo *guursebalt* dicitur.

233. *Cicuta* est herba venenifera quam Pithagora ab Atheniensibus coactus bibisse fertur : sed hic pro omni venenosa ponitur herba.

234. *a*) *Daphnen* Daphnis femina fuit quae versa <est> in florem sui nominis. *b*) Rhododaphnis autem dicitur croceus flos : hinc et in Homero (e. g. A 477) legitur ῥοδοδάκτυλος[4] id est crocei digiti. *c*) Nam ῥόδον[5] Graece, rosa Latine ; δάκτυλος[6] digitus dicitur.

(234). ῥόδον[7] Graece rosa, inde rododaphnen roseam Daphnen id est *niphtun* quae in rosam conversa est : unde Homerus (e. g. A 477) ῥοδοδάκτυλον[8] apellat Auroram

1. Corr. ex quia. — 2. frenas. — 3. Cerata. — 4. rhododactilon. — 5. rodos. — 6. dactilos — 7. rodos. — 8. rododactilon.

id est aureas digitos habentem, quae et Leucotea id est Alba Dea dicitur : nam λευκός[1] albus est[2].

241. PARTE A. nunc loquitur de aquis quomodo fines suos transcendant.

242. REPAGVLA sunt fortissimi fustes quibus hostia sive porte obfirmantur.

250. QVO *caetera* scilicet animalia quia homine peccante caetera peccaverunt.

257. AB AVRO quia crescit amor numi quantum ipsa pecunia crescit.

260. LENO id est conciliator stupri : et facit femininum lena.

270. *a*) SVSPENDERE BACAS Bacae generaliter vocantur omnes fructus arborum qui molliore cortice teguntur, ut baca lauri et baca piri et caetera : sicut nux vocatur omnis qui duriore. *b*) Sed hic bacas pro rotundis posuit lapillibus, quos uniones vel perulos vocamus : et ideo unio nominatur quia in capite ostrearum unus tantummodo repperitur et hoc bis in anno[3].

271. *a*) CONCHARVM genera diversa concharum sunt, quorum unum generat lapillos nitidos qui peruli vocantur; vernali quidem <tempore>[4] pretiosiores, autumnali vero viliores de earum cerebro generantur. *b*) Qui si in aliquod liquamen mittantur statim dehiscunt, id est adnihilantur[5].

274. QVAE PLASMATA πλάττω[6] Graece formo Latine et facit praeteritum aplaza id est formavi: unde plasma, formatio[7].

281. QVI VAS T. id est mulierem : unde ait Apostolus (Paul. I Thess. IV, 4) « Vt sciat unusquisque suum vas possidere[8] ».

288. RAMORVM S. Seres sunt populi orientales apud quos sericum nascitur unde et nominatur[9].

289. SCVTULIS id est vestibus scutulatis id est orbiculatis quae rustice *glitinne* dicuntur.

1. leucos. — 2. (234) post 697. — 3. Om. — 4. 270 post 295. — 5. 271 post 257. — 6. plato. — 7. 274 post 270. — 8. 281 post 271. — 9. noratur.

295. PLVMEA T. plumea dicitur acus : inde in bibliotheca legitur (vid. Exod., XXXVIII, 18) « Opere plumario », id est ex acu facto[1].

297. FEMINEAS quia femine pigmentatis odoribus delectantur.

298. OMNIA L. modo narrat quomodo quinque sensus quos Deus creavit ad usus honestos convertimus ad pravos : omne nostri corporis robur in V. sensibus constat.

304. *Pro* DOLOR exclamat poeta dolendo.

310. THEATRALI theatrum est locus publicus ubi spectacula ludorum[2] fiebant; dictum a Greco quod est θεωρῶ[3] id est video[4].

316. LYRICAE. *a*) que lyram cantat vel cantatricis id est quae varia carmina canit. *b*) Lyra enim ἀπὸ τοῦ λύρειν[5] id est a varietate cordarum ; unde et liricus poeta dicitur qui varia carmina describit.

318. PATVLAS *a*) inter patulum et patens hoc distat ; patulum est quod semper est apertum ut aures et nares. *b*) Patens vero quod ad tempus aperitur et ad tempus clauditur ut oculi et valvae.

322. GANEONIS ganeones sunt caupones tabernarum, labeones id est glutones vel gulosi.

328. AT NOS modo dicit Prudentius (20 r°), enumeratis quinque sensuum superfluitatibus, eum esse felicem qui terrenis cum temperamento utitur, superfluitate reiecta modum[6] naturae custodire contendit.

354. NIL LVTEVM *a*) sicut aqua ex fonte pura et sine aliqua[7] corruptione emanans terram sordidam praelambendo immunda efficitur; ita et omnia quae a Deo valde bona creata sunt hominum vanitatibus sordidantur. *b*) Nam aequum (vid. 358) ad sustentationem fragilitatis humanae, non ad turpes usus creavit. *c*) Equestris enim res primitus simplex agebatur et utique communis usus creatus[8] non erat : sed dum ad ludos coactus est natu-

1. 290 post (234). — 2. ludorur. — 3. theoro. — 4. dictum-video post *fiebant* — 5. apotulyrin. — 6. m̊. — 7. aliqa. — 8. reat[s].

ralis usus et ad currilia certamina ad demoniorum cultum translatus[1] est[2].

357. *Sordent* sordidum faciunt ipsum liquorem.

361. *a*) *Circus* est proprie illud spacium quod circumire equi solent in circensibus[3] ludis[4] : sed hic pro ipso ludo ponitur. *b*) Latini circum dictum esse confirmant a circuitu equorum eo quod ibi circuenses equi currant : Greci vero a Circe filia Solis (patri suo hoc genus certaminis instituit) asserunt noncupatum.

363. NON CURSUS E. cursus a velocitate[5] crurum dicitur: est enim cursus celeritas pedum.

365. *a*) *Palestras* palestra dicitur ἀπὸ τοῦ πάλλειν[6] id est a luctatione. *b*) παλαίω[7] enim Graece luctor vel fugio : palestretites, luctatores. *c*) Vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν[8] dicitur id est a motu ruinae fortis. *d*) Est autem locus luctationis ubi ferae inter se vel cum hominibus luctabantur.

366. *Succum* id est oleum quo homines luctarii unguebantur.

367. *Audatia* FVNEM de scenobatis dicit, id est funambulis : nam σχοῖνος[9] Graece funis Latine ; batin gradus.

368. PROSCENIA et *pulpita* sunt gradus scenae : funambuli Latine dicuntur, Graece σχοινοβάται[10].

371. SPECTACVLA spectacula dicuntur eo quod hominibus ibi publica praebeatur inspectio et haec ludicra dicuntur eo quod in ludis gerantur.

386. *Perneciosa* pernecies, mors a pernecando : pernicies et pernicitas velocitas est.

387. PVLVERE V. yppallage est : pulvis enim vento difflatur, non ventus pulvere.

395. *Supersticio* dicitur quasi superstantium rerum cultus, vel etiam *superstitio* dicitur vanus cultus a superstitibus[11] id est aniculis, quae diu vivendo delirant.

397. *Pertracto* compositum quia non mutat sensum, ideo

1. *In ras.* — 2. 354 post 357. — 3. circensis. — 4. ludibus. — 5. audocitate. — 6. apotu palesi. — 7. palo. — 8. apotu palein. — 9. scenos. — 10. scenobate. — 11. supstitis.

non mutat litteraturam : *obtrecto* quia aliud significat mutavit a in e.

402. *Clava* est baculus[1] Herculis, ferrum in capite habens cum qua hominibus minabatur mortem : argumenta dialectica Erculeam clavam apellat.

403. *a*) *Gymnosophistae* dicuntur nudi philosophi qui sine aliquo indumento nudi philosofantur : γυμνός[2] Graece nudus. *b*) Hinc aetiam quidam heretici occasionem sumentes ex eo quod Adam in paradiso nudus constitutus est, dixerunt unumquemque nudum sacrificare debere. *c*) Unde et Adamitae ab Ada[3] dicti sunt.

404. *a*) INCERAT[4] id est candelas facit quae posite in templis super lapidem has statuas liquentes defluunt. *b*) *Idolatrix* id est idolo serviens. *c*) Idolatria dicitur servitus quae Deo debetur, sicut dulia servitus quae hominibus impenditur : de qua ait Apostolus (cf Paul. ad Gal. V, 13). « Per caritatem servit invicem », unde et idolatriae dicuntur.

409. *a*) SVRGIT IN AVXILIVM modo sub nomine gentium quas Deus ad introitum Israhelitici populi destruxit, commemorat vitia quae spiritaliter per ipsas significantur. *b*) *Cananeus* Cana interpretatur zelus : inde Canaan commutans sive commutatus vel commutatio.

415. CONFLIGVNT C. id est aliquando internae cogitationes, aliquando externae hominem (20 v°) ad peccatum provocant : et ideo dicit hii id est aliqua vitia EMINVS, illi aliqua *comminus*, id est prope quasi cum manibus confligunt.

445. *a*) HOSTICA id est hostilia : hosticus et hostilis idem est. *b*) Hostire autem dicebant antiqui aequare : inde *hostis* dicitur quod aequare videtur in prelium, hinc et hostorium[5] dicitur lignum quo aequatur modius.

448. HAEC[6] ILLA EST BABILON per captivitatem transmigrationemque gentis Iudaeorum de Ierusalem

1. bacu. — 2. Gymn^s. — 3. àd. — 4. incertat. — 5. hostiOꝝ. — 6. Corr. ex Nec.

(quae visio pacis interpretatur) in Babiloniam (quae confusio vocatur) humani generis sub diabolo captivitas et eius transmigratio post baptismum ad pristina peccata significabatur.

449. ASSVR id est Nabugodonosor qui fuit princeps Assyriorum et Medorum per quem significatur diabolus.

455. DESVESCVNT[1] id est desistunt : desuescere[2] est enim a consuetudine recedere.

460. IAM P. M. PIGET *a*) animae a diabolo[3] captivatae vitiisque[4] omnibus servientes non possunt iam recordari spiritalium dulcedinem canticorum nisi per gratiam Dei iterum fuerint emancipatae. *b*) Vnde et in Psalmo legitur (CXXXVI, 4). « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena ? »

461. *a*) ANATHEMATA R. anathemata dicitur ἀπὸ τοῦ ἀνατιθέναι[5] id est a sursum ponendo vel sursum pendendo[6]. *b*) Vestes enim sive aliae res votae suspendebantur in templo et alienabantur ab illis qui eas offerebant : unde pro alienatio.

462. MEMPHITIDIS A. *a*) Memphis civitas est Aegypti ex qua omnis regio illa vocatur Memphis. *b*) Aegyptus quae tenebre et meror interpretatur, diaboli regnum significat, mare vero per quod populus fugiens transivit baptismi mysterium figurabat, per quod omnes a diabolica servitute liberantur. *c*) Et est sensus : Nonne melius fuisset ipsum populum de Egypto hoc est de idolorum cultura non liberari, quam postea in deserto vitulum aureum adorare ? et nonne melius unum<quem>que[7] et levius sub originali peccato manere, quam accepto baptismo et remissione peccatorum, ad pristina iterum crimina inflecti ? *d*) Levius itaque quia sicut ait Apostolus (cf. II, Pet. 2, 21). « Melius est viam veritatis non cognoscere quam cognitam derelinquere. »

465. LIMO ET PALEIS ex luto et paleis in Egypto late-

1. deuescunt. — 2. deuescere. — 3. dō. — 4. uitisq. — 5. Apotuanatione. — 6. ponendo. — 7. unūq.

res ad civitates faciendas conficiebant, quia ipsa terra plana est sicut hortus et lapides non habet.

467. *a*) PER PRODIGIALIA[1] SIGNA Moyses XII misit exploratores ante populum qui terram repromissionis considerarent, ex quibus fuerunt Calep et Iosue. *b*) At illi terrae fertilitatem ostendere volentes, acceperunt de fructibus eius mala videlicet granata et botrum mirae magnitudinis quem in vecte positum inter duos apportaverunt. *c*) Botrus Christum significat, duo viri qui portabant duos populos quorum unus qui praecedebat non videbat quod portabat, quia Iudei Christum credere noluerunt. *d*) Qui autem subsequebatur videbat quod portabat quia gentiles Christum corporaliter videntes Deum esse, fideliter crediderunt. *e*) Vectis autem qui duos portantes coniungit[2], fidei unitatem demonstrat, quia quod Iudei promissum, gentiles crediderunt impletum.

477. VALLEM Botrionis id est Neelescol quae interpretatur Torrens Botri, unde apportaverunt exploratores botrum mala granata ficus et caetera.

489. *Aries* est lignum caput habens ferratum quo milites muros frangunt.

493-4. VALLO TRIPLICI trivallo id est fide Sanctae Trinitatis ; vel doctrinam physicam ethicam catholicam[3] vult intelligere[4].

500. *a*) ALLOPHYLVS Hebraice φυλισταῖος[5] Graece; Palestinus Latine: allophili autem dicuntur id est alienigenae quia semper contrarii fuerunt populo Israel et longe ab eorum genere ac societate separati. *b*) Ex ipsa gente fuit Golias, cuius <frater> (21 r°) Iesbitenob sex[6] digitos habens voluit occidere David : et mater illius Arapha vel Orfa, soror videlicet Ruth, vocabatur.

502. IPSE CHARON ipse portitor inferni : dicitur autem Charon quasi acharon id est sine gaudio.

507. SUBIECTAM VANIS Apostolus dicit (Paul. ad

1. P digalia. — 2. coniunget. — 3. laicam. — 4. 493-4 post 500 b. — 5. philisteus. — 6. se.

Rom. VIII, 20). « Vanitati enim omni creatura subiecta est nolens. »

509. QVI LVCTAMEN sicut ait Apostolus (Paul. ad Ephes. VI, 12). « Non est nobis conluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes. »

520. *a*) *Belial* Hebreum est, interpretatur absque iugo : idem est et Beemoth, in Latina autem lingua animal sonat propter quod de excelsis ad terrena cecidit et pro merito suo ut animal brutum effectus est. *b*) Ipse est et Leviatan id est serpens de aquis quia in huius saeculi mare volubili versatur astutia[1]. *c*) Leviathan autem interpretatur additamentum : quorum nisi hominum? *d*) Quibus in Paradiso semel culpam praevaricationis intulit et hanc usque ad aeternam mortem cotidie persuadendo adicit vel extendit.

523. NEMO H. N. A. I. P. C. ACCVSET *a*) Nemo audeat dicere se ideo peccare quia Deus fecit ei corpus quod a peccatis cohibere non potest. *b*) Unusquisque enim per Dei gratiam carnis illecebras superare valet[2].

527. QVIPPE ANIMVS animus et anima idem est id est substantia qua vivimus, sed hanc faciunt differentiam : anima est qua vivimus, animus quo sapimus.

531. VIRVS id est venenum[3]; pro vita hic posuit.

538. MEDICATO *a*) id est venenato vulnere. *b*) Medicor τῶν μέσων[4] est, unde medicari dicuntur sagittae quando toxicantur : et in hoc <loco> in malum.

553. SED QVID EGO nostrae mentis cogitationes quae soli Deo cognitae sunt, diabolus scire non potest ; sed quia ipse subtilissime naturae est, mala quae interius cogitamus per quosdam nostri corporis gestus intelligens hortatur ut ea opere compleamus.

564. ABESSALON vel *Absalon* *a*) interpretatur patris mei pax per contrariam dictionem. *b*) Etenim magna crudelitas extitit hoc quod gessit contra patrem.

579. NOS DIGNVM *a*) primus homo liberum habuit

1. astatus. — 2. 523 post 527. — 3. venenū *supra*. — 4. ton meson.

arbitrium et poterat per naturam virtutes diligere et vitare vitia : neque enim habebat in se bellum vitiorum, sed postquam volens peccavit amisit liberum arbitrium in bono ita ut iam nil boni per se velle possit nedum facere sine gratia Dei; et non solum volens, sed aetiam nolens peccet. *b*) Unde malum quidem a nobis ipsis habemus, bonum autem tantummodo a Deo.

583. FVSAE PROLIS fusam prolem vocat fusum venenum unde proles nascitur.

584. NON SEXV FERTILIS non enim habet sexum consimilem aliarum bestiarum ut possit partus effundere, idcirco moriendo eos emittit.

592. CARO P. caro ablativus est ab eo nomine quod est *carus*.

606. *Reptantes*[1] CATVLI catulos vocamus quicquid unguibus saevit, sicut leones, lupi et caetera.

607. POSTVMA postumus dicitur qui post humationem patris nascitur.

614. HYDRI *a*) Hydra vel hydrus serpens, qui in aquis habitat. *b*) ὕδωρ[2] enim Graece aqua dicitur.

618. PUERPERIIS[3] puerperium est pueri partus.

625. DOMINVM DIXISSE PROFANIS in Evangelio legitur (Johan. VIII, 39) Dominum dixisse Iudaeis « Vos ex patre diabolo estis; si filii Abrahae fuissetis... »

628. PRO CAECA L. pro interiectio dolentis[4] (21 v°) ex quo componitur pro dolor et pro nefas.

634. INDI populi sunt subsolitani[5] qui propter solis nimium ardorem nigra corpora habent.

636. VOCANS IN FORNICE *a*) fornix est domus arcuata id est lupanar, prostibulum, meritorium : idem sunt, locus videlicet, ubi meretrices meretricabantur. *b*) Sensus est : plus volens in fornicibus filios concipere quam Christo regi nubere.

637. PELLACIA LITEM pellax dicitur fraudulentus, versipellis, unde pellatia dicitur fraus.

1. Raptantes. — 2. ἴdor. — 3. Pueriis. — 4. dolem. — 5. subsolitni.

645. *Degener et* FACTO NEC SE MANVS INQVINET id est si Deus voluisset nec voluntate nec opere scilicet pollueretur homo[1].

650. DAMPNA AVRES id est obdura scilicet[2] fac ne audiant tantum nefas.

652. CONCIPIAT id est suscipiat, id est ne eorum prava audiam eloquia, omnes sensus obstrue[3].

671. ANIMARE PVDICIS *a*) id est castis ; castitas in hominibus gloriosior est quam in angelis. *b*) In angelis enim felicitas naturalis est, in hominibus autem virtus : et ideo quod illi naturaliter habent, isti per laborem habere conantur. *c*) Hominum quam angelorum castitas laudabilior et maioris meriti quodammodo dici potest.

681. IMPERIIS[4] CVMQVE A. P. « Cum OMNIA » inquit[5] « tibi daret Dominus, de libero arbitrio esset avarus ut non eum tibi daret. »

689. INTER VTRAMQVE VI. DISC. *a*) Homo per Dei gratiam ad agendum quicquid voluerit liberum[6] arbitrium habet. *b*) Si enim aliquis iniustus bonum faceret, nullum inde premium accipere posset ; et si iterum nolens sed a Deo coactus malum ageret, nullum pro hoc supplicium pateretur. *c*) Deus autem aliquid hominem ad bene agendum nolentem misericorditer cogit : ita tamen ut illius bona voluntas postea subsequeretur.

696. *Indoles* est proprie imago future nobilitatis quae in pueris videtur.

713. REA CRIMINIS non quidem legitur quod suaserit ei[7] ut manducaret, sed in hoc quod dicitur de diabolo[8] intelligitur quia suasit ad comedendum.

715. VIR ET IPSE LIBENTER *a*) denique Adam sciebat mulierem pomum vetitum comedendo peccasse, sed eam in tantum diligebat ut propter illius amorem, ne sola periret, illud etiam comederet. *b*) Unde ait Apostolus (cf. Paul. ad Tim. I, 2, 14. « Vir non est seductus, sed mulier. » *c*) Itaque a Domino increpatus in eam voluit retorquere

1. 645 post 652. — 2. s. — 3. 650-52 post 637. — 4. Impiis. — 5. Corr. ex inquid. — 6. libu. — 7. ei'. — 8. d.

peccatum dicens (Gen. III, 12.) « Mulier quam dedisti mihi » similiter et mulier interrogata in serpentem reflexit culpam, dicens (ib. 13) « Serpens decepit me. » *d*) Quo morbo hodieque laborat genus humanum.

731. SVB IMAGINE DVPLA tres angeli fuerunt, sed tertius cum Abraam remansit, duo venerunt ad Sodomam.

735. QVAE M. F. C. Sodoma quae interpretatur pecus mutum, mundum significat, cui si quis semel renuerit, non debet iterum illius vanitates intueri.

742. SOLIDATA METALLO metallum vocat scriptura[1] quamcumque petram duram, ut illud : « Positus est ad resecanda metalla. »

748. *Monumenta rigantia* illam statuam vocat in qua demonstratur antiqua noxa videlicet respectionis post dorsum.

761. *a*) *Propolae* sunt tabernae id est domuncule ex tabulis ubi venditiones fiunt pigmentorum[2] aut aliarum rerum. *b*) *Meretrix* vocatur eo quod mereat pretium voluptatis, unde meritoria loca dicuntur id est lupanaria.

762. *a*) *Circus* est locus ubi ludi circenses agebantur : superius (361) expositum est quid sit. *b*) Πεῖνα[3] Graece fames, inde popina dicitur culina eo quod popinae dicuntur culinae quae iuxta termas fiebant in quibus milites egredientes a balneis cibos (22 r°) sumebant.

769. EN TIBI SIGNATVM[4] est scilicet : quomodo homines libero arbitrio utuntur.

778. *Aspice* RVTH *a*) nota est historia ; populo Israel famem paciente, Noemi cum duobus filiis suis Maalon et Cellion ad terram Moabitidem perrexit : quorum unus duxit uxorem ibi nomine Ruth, alter vero sororem eius Orfa sive Arafa. *b*) Denique illi duo fratres in eadem terra mortui sunt, Noemi autem cum audisset quia respexisset Deus terram Israel reversa est cum duobus nuribus suis ; cumque venisset prope terram suam dixit illis (Ruth. I, 11).

1. scripturā. — 2. picmt OZ. — 3. Pina. — 4. signtū.

« Revertimini filiae. » *c*) Tunc Orfa malens pristinos cultus et idola colere quam Noemi insequi, reversa est, Ruth vero secuta est eam. *d*) Unde in Paralipomenon legitur (immo Ruth. I, 22). « Reversa est in Bethleem[1] » id est in panem.

785. RVTH[2] DVM P. S. de ista Ruth[3] in Isaiae prophetia legitur (XVI, 1). « Emitte agnum Domine dominatorem terrae de petra d. a. m. f. s. O Deus pater e. a. d. id est Christum de petra id est de Ruth que petrina idola coluerat : « deserta », quia ipsa deserta erat a viro : « ad montem f. s. » id est ad aeclesiam[4].

786. *Fulchra* vocantur lecti vel quicquid fulcit id est sustentat unde et fulcita[5] quam habemus cum qua insedemus. fulcra etiam cancelli vocantur (stiphadia idem sunt) sed proprie lectorum.

789. HIVLCVM hio hias verbum unde venit hiulcus, hiulca, rimosa et aperta res[6].

790. PERVENISSE SIMVL, BIVIVM *a*) Pittogoras Samius ad exemplum humanae vitae primus y litteram formavit cuius virgula subterior[7] primam aetatem significat, incertam quippe, et quae adhuc nec vitiis nec virtutibus se dedit. *b*) BIVIVM autem quod super est ab adolescentia incipit ; cuius dextra pars ardua est, sed ad beatam vitam tendens, sinistra facilior sed ad labem interitumque deducens. *c*) De qua Persius ait (III, 56-57). « Et tibi quae Samios deduxit litera ramis (ramos Pers.) Surgentem dextro monstravit limite callem. »

792-93. *a*) *Spineam silvam* et *scopulosam semitam* labores et erumnas dicit quae boni viri in praesenti seculo pro Chisto perferunt. *b*) Velud scriptum est (Act. XIV, 22) : « Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum. »

802. OMNIBVS VNA SVBEST NATVRA contra mathematicos loquitur qui dicunt omnium hominum mores actus et eventus secundum constellationem fieri

1. leem. — 2. Rut, corr. ex Rud. — 3. Corr. ex Rudh. — 4. aedesiam. — 5. fucitā. — 6. 789 post 790. — 7. subtior.

et sub qualicumque signo fuerit natus, illius naturam hominem habere confirmant, sed mentiuntur.

807. VISCO viscus visceris dicitur quicquid intra corium tegitur, viscum visci gluten.

824. PRAESCIVS INDE P. infernus propter diabolum non propter hominem factus est, Domino adtestante qui in Evangelio (Matth. XV, 41) ait : « Qui praeparatus (paratus, Vulg.) est diabolo » sed quia homines diaboli facta imitantes inferni supplicia sustinere necesse est, propter illos aetiam facta fuisse dicuntur.

828. PERPETVIS s. *a*) quidam dicunt vermes in igneis fluminibus inferni vivere non posse, sed Beatus Augustinus (C. D. XXI, 2) hoc non esse dubitandum <dicit> cum etiam vermes habeantur in aquis calidis thermarum quorum natura est ut si foras fuerint producti cite moriantur. *b*) Salamandra quoque serpens in mediis flammis sine dolore et consumatione vivit et non solum non uritur sed aetiam incendium extinguit.

833. *Abyssus* est profunditas aquarum inpenetrabilis.

852. *Postliminium* dicitur reversio ex captivitate : quando aliquis in exilium ire cogitur et iterum relegatus post multos dies revertit, ipse reditus postliminium dicitur post captivitatem, quando quis limen domus suae diu dimissum revisit ; vel postliminium in scripturis vocant auctores ad alia transeuntes (22 v°) intermittunt aliquo spatio et iterum ad incepta revertuntur.

853. CANA FIDES ideo dicitur eo quod in canis id est in senibus habeatur seu quia sacrificantes Fidei manum albo panno velabant, per hoc ostendentes fidem absconsam fieri debere.

854. POST DIVERSORIA [1] diversorium dicitur hospitium a divertendo ubi iter agentes divertunt causa hospitalitatis.

859. *Divitibus* parabolam evangelicam tangit a Lazaro paupere et de Divite. (Vid. Luc. XVI, 19).

1. diuersoriaria.

863-66. *a*) Secundum eos loquitur qui dicunt infernum esse apud antipodas : illi enim inferiorem partem terrae possident nos vere superiorem et polus dividit nos ab eis. *b*) Et ideo dixit (866) « POLVS MEDIOQVE ».

868. PALLA est proprie vestis cum qua sacrificabatur Palladi.

873. CILIOVE *a*) cillere dicimus movere, unde et cilia vocantur a crebris motibus sive a celando eo quod oculos tegant. *b*) Nam pilos ciliorum quos hic setas vocat tautones nominamus.

876. NIL FERRVGINEVM ferrugo est genus purpurae nigrae quae in Hispania invenitur, inde ferruginea res dicitur subnigra.

881. *Tile* [1] ultima est omnium insularum ultra Britaniam, ultra Orcades in qua ut Solinus dicit (cf. p. 219, 26 Momm.) homines tempore hiemali herbis una cum suis pecoribus [2] vivunt, estivali autem caseo et lacte, panem omnino nesciunt.

883. PEREVNT SVB NOCTE COLORES secundum eos loquitur qui dicunt omnes res coloratas perdere suum colorem nocte.

888-89. SINISTRI SEV DEXTRI dextrum seu sinistrum aerem vocat dextram vel sinistram viam quarum una ad vitam, altera ducit ad interitum.

912. SEQVESTRA [3] *a*) sequester dicitur mediator, qui inter duos rixantes pacem mittit. *b*) Inde Moyses dicit (Deut. V, 5) « Sequester et mediator fui inter vos et Deum. » *c*) Virgilius quoque ait (Aen. XI, 133) « Sequestra pace » (codd. Verg. pace sequestra) id est mediatrice.

914. VENTVRIS [4] SOLIBVS id est diebus quia ipse vidit omnia quae ventura erant aecclesiae usque in finem mundi.

921. *Volucla* et *involucla* dicimus involutiones vestimentorum sed in hoc loco involutionem mortui hominis in sepulchro involucla vocat.

1. Tilo. — 2. peccoribus. — 3. sequestrea. — 4. Uenturib;.

922. *Ternam* NOCTEM dicit caelum terram infernum.

944. *Conclamatos* dicimus desperatos.

951. Quadrans *a*) est quarta pars cuiusque rei. *b*) QVADRANTEM MINIMVM dicit in hoc loco minimum peccatum sive omnia peccata generaliter quae homines in terra committunt ; terra enim quarta pars est in elementis.

EXPLICIT AMARTIGENIA.

INC PSICHOMACHIA.

Pax quando est adverbium comicum blandientis id est apage sis, corriptur, quando autem nomen est, producitur (Cf. p. 118, 14-16).

PSYCHOMACHIA

---

a ψυχος[1] vel ψυχή[2] Graece anima Latine, machia pugna: inde psichomachia pugna animae cum vitiis.

b Aurelius[3] Prudens Virtutum proelia Clemens Cum Vitiis cecinit metrica[4] scolasticus arte.

(Praef.)

1. PRIMA C. V. Abraham exemplum fideliter credentium fuit quia ipse primus credidit Deo et reputatum est ei ad iustitiam.

2. ABRAM *a*) interpretatur pater excelsus, Abraam vero pater multarum, subaudis gentium vel omnium. *b*) BEATI SEMINIS id est Christi de quo ei a Domino praedictum est Gen. XXII, 18 : « In semine tuo benedicentur omnes gentes ».

3. ADIECTA id est incrementata, augmentata.

5. SENILE PIGNVS *a*) id est filium quem in senectute genuit. *b*) QVI DICAVIT imolavit quia quantum in se fuit eum Deo sacrificium obtulit.

9. CVM PROFANIS GENTIBVS id est cum vitiis : sicut Apostolus ait (Paul. ad Ephes. VI, 12 : « Non est nobis conluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes 23 r° et potestates et contra spiritalia vitia nequitiae in celestibus. »

11. PROLEM CONIVGALEM sicut Abraham filium coniugalem gignere non potuit antequam reges qui Loth vinctum tenebant, superasset, ita nemo virtutes ex se valet

1. Psichos. — 2. psiche. — 3. Aureli. — 4. me metrica.

gignere antequam vitia sibi repugnantia penitus devicerit [1].

12. MATREM VIRTVTE Sara enim, de qua Isaac natus est virtutem significat [2].

15. VICTVM FEROCES ubi quinque reges praedati sunt Loth.

18. PATRVELIS est filius fratris [3], sed in hoc loco pro patruo accipitur.

19. *Abraham* post praedones currit.

24. QVEM GAZA *a*) gaza lingua Persica divitiae dicuntur. TRIVMPHVS N. *b*). quia de quinque regibus triumphabant Sodomorum.

25. CAPTIS T. nam ipse gazae impediebant eos in redeundo.

26. FERRVM STRINGIT strictus et districtus dicitur gladius evaginatus atque nudatus, inde districtum iuditium dicitur apertum et manifestum.

30. MONILIA sunt ornamenta mulierum pendentia de collo ad pectus, dicta a monendo, eo quod moneant mulieres subditas esse viris suis debere.

32. LOTH IPSE RVPTIS Catexoche figura est in hoc loco id est discretio nominis quia omni [4] praeda numerata Loth ipsum nominatim ad ultimum commemorat [5] : idem est et τὸ πρέπον [6] id est ex nomine dignitas.

33. ATTRITA BACIS *a*) bace proprie dicuntur fructus lauri sive racemi ederarum : sed hic pro nodis catenarum ponuntur. *b*) Bacca vero per duo cc ministre Bacci id est Liberi.

35. REDIT R. Abraham devictis hostibus recepto Loth cum victoria revertitur.

38. ADHVC RECENTEM id est novum et sanguine interfectorum adhuc pollutum.

39. *a*) Ubi Abraam decimas offert et Melchisedech panem et vinum. MELCHISEDECH (43) *b*) rex et sacerdos Dei summi sacerdos dictus est quia ipse panem et vinum

1. 11 post 12. — 2. 12 post 9. — 3. Corr. ex patris. — 4. oma. — 5. comerat. — 6. Ton Ppon.

Deo obtulit non hostias de victimis taurorum nec pecudum : unde iam praesignabat mutationem legalis sacerdotii. *c*) In Novo enim Testamento sacrificium victimarum translatum est in sacramentum corporis et sanguinis Christi.

40. REX *a*) scilicet Salem quae postea dicta est Hierusalem. *b*) Duae Salem fuerunt, una in Iuda de qua nunc disputatur, altera civitas Cichimorum [1].

42. PRODIT A. S. *a*) non [2] quod Melchisedech sit sine patre nec sine matre sed quod subito sic introducitur ut nulla eius generis origo demonstretur. *b*) Unde et Apostolus (Paul. ad Heb. VII, 3) eum sine patre dicit fuisse, sine matre, sine genealogia ; quia Christus qui per eum significatur sine patre fuit per humanitatem, sine matre per divinitatem. *c*) Natus est enim de patre sine matre, de matre sine patre.

45. MOX ET TRIFORMIS ANGELVS isti tres angeli qui meridiano diei tempore Abrahae sedenti in ostio [3] tabernaculi sui apparuerunt, unum Dominum Christum significant : unde et Abraham tres videns unum adoravit ; ubi Abraham sub arbore cum angelis loquitur et Sarra post hostium risit.

46. *a*) *Magalia* id est habitacula. *b*) *Mapalia* dicuntur lingua Afrorum parvae casulae pastorum : idem est et magalia, magal enim lingua eorum casa dicitur sed *magalia* longam habet ma, mapalia vero brevem.

47. ET *quietam* id est vacuam, virtute pariendi privatam, cui desierant [4] fieri muliebria [5] et ideo parere cessaverat.

48. *Exsanguis a*) id est sine sanguine menstruali. *b*) STUPET id est miratur id est filium quem in iuventute habere debuerat iam anus effecta miratur : unde et Domino dicente ad Abraham (Gen. XVIII, 10) « Veniam ad te tempore isto, vita comite, et habebit [6] filium Sara uxor tua », Sara risit post (23 v°) hostium tabernaculi, quasi dubitans.

1. Leg. Sichemorum. — 2. Corr. ex nan. — 3. hosti. — 4. derant. — 5. muliebra. — 6. habebat.

49. *a*) *Poenitens* id est quoniam risit increpata poenituit. *b*) Poenituit enim illa sui risus, Domino increpante illam, quia[1] irrisisset dicens, (Gen. XVIII, 13). « Num paritura sum anus? », unde et ipsa perterrita negavit dicens (ibid., 15). « Non risi ».

50. *Hec* AD FIGVRAM illud quod nobis gerendum est significat[2].

52. VIGILANDVM IN ARMIS arma pectorum virtutes sunt[3].

57. SI QVID TRECENTI B. N. A *a*) per trecentos fidem Sanctae Trinitatis accipere possumus, et ita iungendum si noverimus quid possint : iste numerus id est CCC *b*) Tau littera quae figuram crucis Christi ostendit sine dubio exprimitur : X vero et VIII perfectionem operum cum fide Sanctae Trinitatis designant. *c*) Sexies enim terni vel ter seni X et VIII conficiunt. *d*) Hoc itaque bellum Abrahae contra IIII reges allegorice significat bellum virtutum et vitiorum. *e*) Pater ergo fidei et prima via credendi Abram pro fratre suo Loth contra IIII reges dimicavit et vicit non in multitudine exercitus sed in trecentis X et VIII vernaculis expeditis. *f*) Sic et unusquisque nostrum pro anima sua tamquam Abraham pro fratre contra IIII reges id est contra spiritales nequitias spiritale bellum gerat cum trecentis X et VIII vernaculis id est cum auxilio Sanctae Crucis et perfectione bonorum operum atque fide Sanctae Trinitatis.

59. MOX id est deinde[4] IPSE CHRISTUS *a*) id est anima a servitio vitiorum liberata et CCCVIII spiritaliter intellectis. VERVS[5] EST *b*) quem sub verum sacerdotem significavit Melchisedech, cuius genealogia inenarrabilis fuit, quia secundum divinitatem Christus ita genitus ineffabilis est et sicut ipse dicit, (Johan. XIV, 23) : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit et Pater meus diliget eum et ad eum vemiemus et mansionem apud eum faciemus ». *c*) Ideo dixit.

1. qui. — 2. 50 post 52. — 3. 52 post 49. — 4. *Supra*. — 5. Verrus.

63. TRINITATIS *hospite.*

(Ps.) 1. CHRISTE G. H. *a*) Virgilii est iste versus qui ait (Aen. VI, 56) : « Phoebe graves Troiae semper miserate labores ». *b*) In praefatione superposita facit propositionem, modo invocationem, ad ultimum narrationem more poetarum.

2. CLVIS *a*) id est gloriaris excelles polles viges. *b*) Κλύω [1] Graece ausculto, Latine vero cluo dicitur excelleo. *c*) PROPRIA [2], S. VNA quia Patris et Filii una est virtus.

3. DE NOMINE *trino a*) id est de Trinitatis nomine id est Patris et Filii et Spiritus Sancti. *b*) *Alii* VTROQVE Patris et Filii.

4. NON TAMEN ET SOLVM *a*) quia sicut Leo Papa dicit (de Pentecoste, III, 1). « Deus solitudinem non recipit. » EX PATRE CHRISTE *b*) Deus enim dicit per prophetam Is. LXVI, 9, quia : « Alios parere facio, numquid ipse non generabo? »

8. SEDITIO *a*) id est perturbatio. *b*) Seditio dicitur per contrarium quasi sedatio, quod vix possit sedari.

10. FVRIIS *a*) tres sunt Furiae infernales quarum prima est Alecto quae inpausabilis Latine dicitur ; Tesifone autem vocatur alia quasi τουτῶν φωνή [3] vel quasi τίσεως φωνή [4] id est istarum vox vel ultrix vox ; tertia Megera quasi μεγάλη, ἔρις [5] id est contentio. *b*) Primum enim non pausando furiam concipere, secundum in vocem erumpere, tertium iurgium protelare : sed hic pro omnibus vitiis accipiuntur.

11. MELIORE MANV meliorem manum aciem Virtutum vocat.

12. NERVIS id est in fortitudine quia nervi fortitudo corporis sunt.

13. EXPOSVISTI *a*) id est tradidisti, sed eos virtutibus comfortasti. *b*) *Exposita res* dicitur manifesta aperta quasi extra posita.

21. PRIMA PETIT *a*) quia fides prima est omnium

1. cluo. — 2. Prop. — 3. tuton fone. — 4. tesia fonu. — 5. megale aeris.

virtutum. *b*) DUELLI duellum dicitur bellum, perduellio vero tempus illius belli.

22. AGRESTI, quia fides in rusticis et pauperibus maxime viget.

23. NVDA HVMEROS *a*) modo ostendit habitum Fidei quem antea dixit et (24 r°) <est> figurata locutio, « Nudos habens humeros » sic et caetera[1]. *b*) Exerta expedita nuda[2]. *c*) Lacertos id est brachia.

25. NEC TELIS MEMINIT *a*) id est armis vel lanceis. *b*) Quia martyres non praemeditabantur quid principibus res pondere deberent iuxta Domini praeceptum dicentis (cf. Luc. XII, 11): « Cum steteritis ante reges »et reliqua.

30. ILLA II. *a*) id est Fides Idolatriam conculcat. *b*) TEMPORA VITTIS id est diadematibus[3], coronis quia veterum sacerdotes deorum vittis coronabantur.

31. ALTIOR INSVRGENS gestum boni militis ostendit qui altior insurgens umbone scuti alterius pedem[4] conculcat et sic hostem interficit.

33. ELISOS id est evulsos nimia artatione.

34. *Comertia* sunt commutationes et quasi tunc commertia facimus quando flatum recipimus et mittimus.

35. DIFFICILEM OBITVM id est gravem et tardam mortem quia moriens longa suspiria emittebat.

36. QVAM MILLE COACTAM scilicet Virtutum; finitus numerus pro infinito.

39. VESTIRIER OSTRO id est purpura: purpureus enim color martyribus convenit qui sanguinem suum pro Christo fuderunt.

40. EXIN *a*) deinde; interfecta Idolatria. *b*) GRAMINEO viridi, herboso.

42. SODOMITA LIBIDO *a*) qui apud Sodomitas maxime crevit. *b*) Sodoma autem pecus mutum vel caecitas interpretatur, quia amore mutorum animalium caecitatem libidinis sequebantur. *c*) Sodomite exclusores quia excluduntur a regno Dei.

1. Post. *caetera* nuda-caetera *iterat.* — 2. 23b gl. *supra.* — 3. dadematib. — 4. pede.

43. ARDENTI SVLPHVRE quia Libido et ardorem et fetorem <emittit> sicut sulphur quo Sodomite perierunt.

53. HOC HABET *a*) Pudicitia extinctam libidinem vituperat. *b*) Vox est victoris vel insultantis. *c*) Castitas conversa ad suos inquid de Libidine « hoc habet », subauditur quod meruit, proverbium vincentium.

58. *Tunc* O. V. id est conturbatrix : numquid dicemus te potuisse?

60. THALAMVM *a*) autem dictus ἀπὸ τοῦ θέλειν[1] id est a voluptate. *b*) Et proprie thalamus locus ubi virgines amittunt virginitatem suam.

64. EX HOSTE *tropheum* *a*) id est palmam. *b*) τροφή[2] Graece conversio, inde tropheum dicitur a convertendo. *c*) Inter tropheum et triumphum hoc interest : tropheum caelebrabant antiqui quando hostes in fugam vertebant, triumphum vero quando interficiebant.

66. *a*) Sensus est : fortasse ideo interfecto Oloferne[3] reviviscere[4] potuisti quia Iudith sub umbra legis pugnabat. *b*) Significat enim aeclesiam, Olofernis vero Diabolum, quem modo veraciter aeclesia interficit.

70. NVMQVID si illam contempnis, ut iterum surgas in bello?

74. FEMINA CHRISTVM femina sexum significat non corruptionem sicut et mulier.

75. MORTALEM DE M. H. omnem enim humanae substantiae naturam habuit excepto peccato.

76. INDE OMNIS *a*) id est homines per incarnationem Filii Dei, <filii> David facti sunt. *b*) *Que* CONCIPIT ILLVM id est Christum concipimus quando in eum credimus, parturimus vero quando eum aliis praedicamus.

78. VERBVM QVIPPE *a*) inde carnis[5] non commixtionem passus, neque divisionem : divinitas[6] illius non conversa est in humanitatem nec humanitas in divinitatem. *b*) Nec divisionem : quia non duae sunt personae sed

1. apotuthelain. — 2. Trophe. — 3. oloferno. — 4. reuiuisce. — 5. Cann'. — 6. Diuinitatis.

una, quia divinitas assumpsit verum hominem secum in una persona ; ut idem Christus sit perfectus deus et perfectus homo in una persona.

92. PROSTIBVLVM *a*) id est domus meretricum id est lupanar. *b*) MANES dii infernales sunt. *c*) OCCIDE id est cade : a cado cadis venit occido correpta penultima, a cedo vero producta.

93. *Trudes* sunt conti quibus naves impelluntur id est truduntur, unde trudere dicimus impellere.

95. VORTEX id est vorago aquae (24 v°) ubi in giro rotat et apropinquantes trahit ac mergit et dicitur a vorando.

99. GLADIVM IORDANIS Sancta Pudicitia gladium maculatum sacris undis purificat.

106. *Scabrum* asperum dicimus : inde scabies dicitur, asperitas humani corporis.

107. CATHOLICO IN TEMPLO *a*) id est de Catholico dicit quia et Arriani habent baptismum sed, quia extra Aeclesiam Catholicam est nihil proficit. *b*) Bene dicit « Catholico » quia legimus et virgines fuisse sub Arriana heresi, sed eis nihil <proderat> quia catholico in templo consecrate non fuerunt. *c*) AD ARAM gladium condit ad aram quia virginitatem et pudicitiam suam Deo commendant.

109. GRAVI STABAT graves dicimus honestos, utiles; econtra leves, incompositos, inordinatos.

111. *a*) PERVIA PILIS id est telis id est lanceis: hoc pilum et haec pila, unde primipilus dicitur vexillarius qui primus signum ad proelium portat. *b*) PERVIA [1] id est quia pectora eius nuda erant et patentia ad vulnera accipienda.

113. HANC PROCVL *a*) Iracundia percutit, Patientia non pavescit. *b*) RICTV id est nimia oris apertione : ore enim aperto veniebat quasi eam devoratura.

114. LUMINA FELLE habitum irascentis ostendit.

1. Paruia.

116. CONTO contus est genus teli quo naute utuntur, ex utraque parte ferrum habens et in medio tenetur ; unde navigantes proeliantur : vel lancea utroque capite ferrata qua naute bellant.

118. LIBERA NOSTRI *a*) Patientia intrepida, Ira truculenta ; Ira Pacientiam increpat. *b*) Ira instabilis, Patientia immobilis.

122 SVB IPSVM sub stomachum dicit quia[1] in stomacho sedes est iracundiae (unde stomachor verbum est id est irascor) et convitia gravissima tela sunt ad iracundiam provocandam.

125. *Adamans* genus est lapidis durissimi qui[2] si sanguine hircino calido molliatur, sculpi non potest.

126. *Toracha* θώραξ[3] Graece pectus Latine, unde toraca id est lorica dicitur.

127. TEXTA contextiones[4] PER INTORTOS *a*) id est hamatos[5] : hami[6] enim sunt circuli quibus lorica contexitur. *b*) *Tortos* id est fortes.

128. INDE quia loricata erat : Paciencia ubique secura.

137. CAPVLVM est illud quod de gladio in manu tenetur, quasi <a> capiendo dictum.

138. DEXTRA SVBLIMIS *a*) gestum ferientium depingit. *b*) CONISA conitor coniteris facit praeteritum conissus sum : conor vero conatus sum.

143. Calibem CALIBS est genus ferri optimi et tenacissimi.

148. DECORIS P. quia pudor atque verecundia illi erat portare vaginam sine gladio.

153. RASILE FIGIT Ira semetipsam perimit.

155. VICIMVS inquit[7] Patientia ; Iram prosternens Virtutes confirmat.

162. HAEC EFFATA id est Patientia ; cum Iob medias acies transit.

165. FRONTE SEVERVS id est tristis propter vul-

1. qui. — 2. quem. — 3. Torax. — 4. *Supra*. — 5. humatos. — 6. humani. — 7. Corr. ex inquid.

nera <MULTO> id est multis funeribus gregum suorum ac filiorum.

170. ET PERDITA QVAEQVE id est pro omnibus perditis dupla recepit absque filiis[1] qui salvi erant cum Deo.

174. VIRTVTIBVS *associatur* id est omnibus impugnantibus Vitiis Patientia victrix virtutibus assotiatur.

178. FORTE PER EFFVSAS id est Superbia ad spectacula se mirificat.

179. EFFRENI EQVO id est superbo, sine freno : hic et haec effrenis dicitur et infrenis; effrenos dicimus equos duris morsibus obfirmatos qui non oboediunt frenis.

182. FASTV[2] *a*) fastus[3] id est superbia quarte declinationis et venit a nomine quod est fastidium id est tedium vel nausea quia omnis superbia fastidium habet. *b*) Fastus vero fasti libros annales significat.

186. CARBASEA carbasus genus est (25 r°) lini mollissimi et candidissimi unde vela optima fiunt : proinde aliquando pro ipsis velis accipiuntur.

188. LIMBVS est ora id est circuitus clamidis vel alicuius vestis quam nos ornaturam dicimus.

189. *Immisas* alii *ingestas*.

190. NEC MINVS scilicet sed similiter ; quia[4] sicut illa vestibus, ita et equus sui instabilitate superbiebat.

191. LVPATIS lupatum genus est freni aculeati, sic dictum eo quod similitudinem dentium lupinorum habeat.

192. HVC ILLVC nesciebat enim stare in uno loco : signum siquidem[5] boni equi diu in uno loco stare non posse.

195. ET *faleratum* faleris ornatum : falere proprie sunt ornamenta equorum quae Graece ἐφίππια[6] dicuntur.

198. ET PAVPERTINIS id est <humilibus>, humilitas enim paupertati familiaris est, quia pauperes humiles fiunt.

199. MENS HVMILIS id est humilitas : Spes et Humilitas pariter se confirmantes.

200. PROPRIO NEC SAT quia spem suam non in se sed in Deo ponit.

1. filius. — 2. Fasto. — 3. fastos. — 4. qui. — 5. *Supra*. — 6. epifia.

202. DIVITE REGNO id est ad dives regnum : Spes enim tribuit nobis caeleste regnum.

203. ERGO *humilis* dicitur quasi humi adclinis ; inde humilitas quasi humi inclinata.

208. TITVLIS *a*) id est dignitatibus, nobilitate. *b*) Titulus est memoria dictus a Titane id est sole.

209. LAETOS *a*) id est fertiles. *b*) Laetus diversas habet significationes, letum enim hominem dicimus id est alacrem, letum pecus id est pingue, letum agrum fertilem.

213. NOVALES sunt novi fructus, dicti quod singulis innoventur annis.

216. HOC[1] RIDICVLVM id est risu dignum ; ridendum, non timendum quod plus debet rideri quam timeri.

219. ET RVDIBVS id est novis : nobis crescentibus crescunt et nostrae possessiones, id est ab infantia.

221. *Dicionibus* AEQVO sicvt nos crevimus, ita et nostra creverunt.

224. DE CONSEPTO PARADISI id est eiecto primo homine de paradiso Deus posuit cerubin et flammeum gladium adque versatilem ad custodiendum illum.

225. TRANSFVGIT[2] quasi diceret ibi in stricto loco erat idcirco in orbis amplitudinem sponte transfugit.

226. PELLITOSQVE pellix ex mortuis animalibus abstraitur : pellitia ergo vestis mortalitatem eorum significabat.

227. NVDVS ADHVC *a*) hoc laudando dicit Superbia quia eius instinctu tali promeruit indui vestimento. *b*) NI NOSTRA ideo namque primus homo seductus est quia antea quadam elatione superbuit in mente.

229. DEGENER Virgilius (Aen. IV, 13) : « Degeneres animos timor arguit ».

230. SERVM *a*) serum ideo dicit quia nascente Christo Humilitas mundo innotuit. *b*) Nam licet in quibusdam[3] sanctis antea fuerit, tamen in paucis et specialiter fuit,

1. CR. — 2. Transfigit. — 3. quib ;

postea vero generaliter. *c*) AMENS id est sine mente, qui nos temptare bello aggreditur. *d*) *Importunus* id est inquietus, nullam requiem habens : portus enim statio est navis ubi requiescunt, inde importunus.

240. QVAM PVDET *a*) id est turpe sit ! ut verecundatur ! *b*) Ecbasis est figura, evagatio poetae.

241. NVGAS *a*) Hebreum est et est nomen indeclinabile et utriusque numeri et significat vanos. *b*) « Nugas quia te recesserunt congregabo » dicit propheta (Sophon. III, 15). *c*. Nam nugae quando declinantur ipsam rem significant,nugax[1] vero nugacis declinantur[2].

242. *Chorei* proprie sunt carmina Apollinis et modo e longam habent, modo brevem : sed hic pro choris.

243. VBI SEMPER EGENS quia Iustitia[3] nihil rapit, nihil latenter subripit.

245. APERTA id est manifesta, quia Simplicitas nihil fraudulente latet.

254. LAXIS FRENIS *a*) id est immissis quia equis currentibus habenae laxantur. *b*) Superbia Spem et Humilitatem conculcare vult.

255. VMBONIS *a*) umbo proprie dicitur bucula scuti sed in hoc loco pro pectore ponitur (25 v°), umbonibus enim equorum id est pectoribus impulsis hostes sepe prosternuntur. *b*) Vel umbonem, equinum scutum quod in equo sedentes portamus.

260. *Versutus* dicitur qui se vertat in diversas formas[4] : idem est et versipellis.

261. SCROBIBVS *a*) id est fossis. *b*) Scrobs[5] fossa[5] dicitur, idem et scobs unde et in Psalmo dicitur (LXXVI, 7) : « Scobebam spiritum meum » vel « scrobebam » id est fodiebam, ventilabam.

267. AT REGINA H. Humilitas et Spes mirantur ruinam Superbiae.

269. *Maligne* id est anguste : malignum proprie dicimus angustum.

1. nugas. — 2. declinantur. — 3. ini'titia. — 4. fortnas. — 5. In ras.

271. HIATVM id est terrae apertionem[1] : hio hias aperio, unde hiatus-a-tum[2].

272. PRONA RVENTIS[3] EQVI Superbia praecipitata cum omnibus armis et pompis suis properata ruit.

276. OS QVOQVE P. id est mediocriter non superbit propter mortem illius.

277. GAVDIA VVLTV Humilitas gaudium querit, Spes affert.

287. DISCE SVPERCILIVM *a*) supercilium pro superbia in Scriptura (Levit. XIV, 9?) ponitur, quia superbia in oculis maxime deprehenditur. *b*) Humilitas extinctam Superbiam obprobriis turbat[4].

293 (?). O. F. T. funda dicitur a fundendo eo quod lapides fundat id est emittat[5].

305. AERA PENNIS Humilitas superatis mundi pompis alas iam meruit unde caelos penetravit, sed Sancta Spes cum ceteris Virtutibus in hac vita laborans adgemit et ad ipsam pervenire per multas tribulationes apetit.

311. LVXVRIA E. *a*) luxuria dicitur omnis dissolutio et superfluitas in cibo et potu atque vestimento et in omnibus aliis superfluitatibus. *b*) Superius itaque Pudicitiae contra Libidinem pugna describitur. *c*) Hic vero Sobrietas omnem dissolutionem debellat[6].

312. LANGVIDA V. Luxuria enim vocem dissolvit cibi atque potus intemperantia.

313. VITAE C. C. *a*) ad hoc vult vivere ut Voluptati deserviat. *b*) Voluptas luxuriosa Libidinem pincernam[7] ministri loco <habet> cupidine ludi, Luxuria florida currit ad vana gaudia.

316. *a*) AC TVNC subauditur Virtutibus contra Vitia pugnantibus. *b*) PERVIGILEM id est per totam noctem caenabat usque ad lucem.

314. ELVMBEM elumbis dictur et inlumbis sine lumbis, id est sine viribus, quia in lumbis fortitudo consistit.

1. opatione. — 2. hiat'-a-t. — 3. ruenti. — 4. turbant. — 5. emittit. — 6. debellit. — 7. picernā.

317. SVB LVCEM pro ante vel usque : *sub* enim quando temporis est accusativo iungitur.

324. *Nervus* dicitur vinculum quod ex nervis fit vel corda arcus.

325. *a*) *Amentum* est laceus[1] teli id est vinculum quo tela iaciuntur. *b*) *Framea* dicitur gladius bis acutus vel lancea regalis sed hic pro gladio ponitur.

326. SED VIOLAS Virtutes etiam cum Vitiis; Luxuria blandis florum conspersionibus <dimicare> cupit.

327. CALATHI sunt proprie vasa viminea in quibus flores portantur.

331. *Tori* sunt proprie pulpae eminentes brachiorum in quibus est signum fortitudinis vel in pectore aequi: unde brachia torosa[2] dicuntur.

332. DEICIVNT *a*) id est inclinant. *b*) Oblitis armis victricibus viri ornamento luxurioso delectantur decipi.

335. *a*) *Brata* est lamina auri tenuissima. *b*) CREPITANTIA[3] quia brate quae in loris erant positae dependentes sonitum quendam reddebant.

339. *a*) *Electrum* dicitur succinum arboris quod ex eius cortice desudat: unde Virgilius (Buc. VIII, 54): « Pinguia corticibus <sudent> electra miricae. » *b*) Est et naturale, est aetiam et factivum, verbi gratia VI numi aurei cum tribus argenteis commiscentur et sic argentum auro claritatem inducit.

340. *Deditio* est quando homines hostibus suis se sponte tradunt.

343. GANEARVM *a*) id est voluptatum. *b*) Ganeo et ganea dicitur tabernarius caupo[4], *c*) inde GANEARVM LEGE dicit id est tabernariorum cauponum luxuriosorum quia tabernarii vinosi sunt et luxuriosi. *d*) Ganea vero dicitur genere feminino tabernaria, et ganea masculino caupo.

345. *a*) Sancta Sobrietas cum crucis vexillo occurrit et de praeceptis revocat homines ad originem sui id est ad

1. lac'. — 2. tinosa. — 3. crepitatia. — 4. capp.

commemorationem Creatoris, ne pereant apetitibus Luxurie pessimis (26 r°). *b*) DEXTRO exercitus procedens ad bellum cornua ex se facit in modum forcipis ut intra se multitudinem hostium contundat [1].

349. ALAM id est cuneum. *b*) Ala [2] est turba equitum quia quasi alati bellum veloces adeunt vel quia pedites veluti alis velant : nodus vero peditum <multitudo> quia sicut nodus difficile rumpitur.

353. *Pro* PUDOR pro interiectio est dolentis : pudor verecundia.

355. FERRVGINEO [3] ferrugo est genus purpurae Hispaniae subnigrae : inde ferrugineus *color* dicitur id est purpureus, subniger [4].

362. *a*) *Sirma* est vestis tragica, sirma etiam dicitur tragedia, tragicum carmen : et est syrma longaria, hoc est longae manus scriptura sed hic pro U. O [5].

362. *b*) VERRAT id est cum succinti ad bellum pergere deberetis, vestibus pretiosis ad pedes defluentibus vultis incedere [6].

364. INMORTALEM TVNICAM haec est tunica inconsutilis quam in passione Domini milites scindere nequiverunt, per quam Catholicae Aeclesiae unitas designatur quae nullam recipit sectionem [7].

370. TOREVMATA quia aut vino effuso aut vomitu humectabantur.

371. Illam *sitim* dicit quam populus Israheliticus in heremo sustinuit cum terram repromissionis per laborem adiret [8].

372. *Mistica* VIRGA quia illa virga, qua bis petra percussa est, crucem Christi significat, quae ex duobus lignis compacta est [9].

375. FELICIOR AEVO *a*) David bellandi peritissimus toto pene tempore vitae bellis fatigatus fuit et ideo semper vicit. *b*) FELICIOR AEVO quia nunc verum

1. contudat, corr. ex concludat. — 2. alia. — 3. Furrigineo. — 4. 355 post 364. — 5. (Pro veste omnino.) — 6. 362 a post 353; 362, b post 355. — 7. 364 post 371. — 8. 370-371 post 362. — 9. 372 post 362.

cibum id est corpus Christi populus Christianus comedit qui per illud manna[1] significabatur quod populus Iudaicus manducavit : manna enim corpus Christi significat[2].

380. SALTATRIX *a*) Beatus Hieronymus (vid. Vit. Pauli, 3) de quodam martyre dicit quod cum per poenas et tormenta ad idolatriam nequivisset reflecti, tortores eum ad quendam amoenissium hortum duxerunt, ubi rivulus leniter fluens gratissimmum sonum reddebat cumque ei lectum de floribus rosarum construxissent, nudantes mollissimis vinculis ligaverunt atque meretricem pulcherrimam nudam ad eum transmiserunt quae veniens, quod dictu nefas est, manibus adtractavit virilia eius ut ipsis in libidinem concitatis ipsa inpudenter subiaceret. *b*) Ille vero quem tormenta non vicerant[3] sentiens se voluptate superari mordicus abscidit et in faciem illius cum cruore iactavit et sic dolor vulneris extinxit ardorem libidinis. *c*) Et hoc est quod dixit SALTATRIX EBRIA FLEXIT[4].

384. DEI GENETRICEM linea generationis Christi <est> ab Abraam ad Iudam, a Iuda ad David de cuius stirpe Regia Maria orta <est> quae Christum ex se genuit incarnatum qui est verus Deus et verus homo : unde Apostolus (Paul. II. Tim. II, 8) : « Memor esto Dominum Iesum ex semine David » et reliqua, quem ex semine David natum dicit quia ex Sancta Maria veram carnem assumpsit[5].

388. EXCITET ET *Samuel* S. Q. D. *a*) Samuhel a Domino missus ad Saulem praecepit ei[6] ut iret contra Amelech et nulli parceret, sed omnes homines a minimo usque ad maximum cum omnibus quae habebant deleret; sed Saul cum victor extitisset Agag regem vivum apprehendit et, omni vulgo interfecto, Agag et mulieres pulchras et animalia pinguia reservavit. *b*) Cumque Samuhel obviam Saul redeunti venisset in Galgala, indignatus praecepit ut adduceretur Agag et cum interficeret eum

1. magna. — 2. 375 post 384. — 3. uincerant. — 4. 380 post 375. — 5. 384 post 372. — 6. aei.

dixit ei[1] (I Reg. XV, 33) : « Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis inter mulieres erit mater tua » et concidit in frusta eum[2].

397. *Poenituit* IONATHAN *a*) Saul cum exercitum Philistorum quem Ionathas in fugam vertere coeperat persequeretur adiuravit populum dicens (I Reg. XIV, 24) : « Maledictus vir qui comederit panem usque ad vesperum, donec ulciscar me (om. Vulg.) de inimicis meis. » (26 v°) *b*) Hoc nesciens[3] Ionathas favum mellis in saltu repperit et tingens in eo summitatem virge suae gustavit et illuminati sunt oculi eius, cumque propter hoc Dominus populo iratus fuisset, Saul volens advertere per[4] quem hoc acciderit peccatum, misit sortem et dixit (I Reg. XIV, 39) : « Vivit Dominus salvator Israel quia si per Ionathan filium meum factum est hoc, absque ulla retractione morietur[5]. » *c*) At ille per mortem deprehensus et a patre quomodo hoc factum esset inquisitus respondit (I Reg. XIV, 43) : « Gustavi in sumitate virge meae paululum mellis et ecce ego morior. » *d*) Sed eum cum Saul vellet occidere a populo ereptus est.

402. SECVRES quod dicit secures translatum a Romanis qui reos securi interficiebant.

405. LVXVRIES Graece, luxuria Latine ; sicut poetes et poeta et cetera.

407. SIC[6] EFFATA iam revocatis ad mentem populis, Sobrietas signo crucis currum Luxuriae terruit, funditus praecipitavit[7].

408. *Quadrige* et *quadrugiae* idem sunt, a quatuor aequis dictae.

410. CORNIBVS *a*) cornua vocat brachia crucis dominicae de quibus scriptum est (Hab. III, 4) : « Cornua in manibus eius » : sed mirandum cum manus[8] in cornibus fuerunt quare dixit cornua in manibus, sed re vera in manu Dei erant, hoc est in potestate Dei. *b*) OPPANSIS dicimus expansis.

1. aei. — 2. 388 post 380. — 3. nestiens. — 4. *Iteratur.* — 5. mouet[2]. — 6. Sic̄. — 7. p̄citauit. — 8. manibs.

414. PVLVERE F. quia capilli eius unguento madidi pulverem contrahebant.

416. *Subflamen* proprie lignum dicitur vel aliud aliquit unde[1] rota tardatur, ne moveat.

417. VVLNVS LAETALE[2] id est licet ea[3] sciret eam cito morituram tamen ictu mortifero eam percussit.

419. VEXILLIFERAE id est Sobrietati vexillum crucis ferenti.

421. Ideo in ore eam percussit quia per eos peccavit nimium comedendo et bibendo unde et Dives in lingua torquetur (vid. Luc. XVI, 24) quia in conviviis multa superflua loquebatur.

425. INSOLITIS DAPIBVS quia numquam solita fuerat linguam suam manducare.

427. EBIBE hic Sobrietas increpat Luxuriam extinctam.

428. FERCVLA proprie dicuntur disci ubi cibi feruntur, sed in hoc loco pro cibis ipsis ponuntur.

429. NIMIIS superfluis, immoderatis.

431. ASPERET *a*) id est amaricam eam faciat, exasperet. *b*) *Haustus* id est devorationes et est quarte declinationis.

435. *Sistrum* est genus tubae Egyptiae quam Isis[4] in manu sua portabat, unde fertilitas aut sterilitas anni sequentis demonstrabatur et utrum Nilus exundaret an alveo suo constringeretur.

437. FARETRAMQUE C. Amor qui et Cupido abiectis facibus et sagitis fugit[5].

439. POMPA *a*) socia Luxuriae et famula illius. *b*) OSTENTATRIX id est iactatrix, demonstratrix.

440. PEPLO quia luxuriosi pomposo vestitu delectantur.

443. *Frutecta* quia multi voluptate propter Deum relicta, nudatis pedibus atque discalciatis pergunt ad oratoria Sanctorum.

1. ind. — 2. laeta. — 3. eam. — 4. issi. — 5. 437 post 439 b.

445. Igitur Voluptas per spinas fugit FORMIDINE PERICLI.

448. DAMPNA *a*) vocat spolia et ornamenta quae illa jaciebant[1]. *b*) Sobrietas et ceterae Virtutes abstinent a spoliis.

449. FLAMEOLUM operculum capitis croceum.

451. CASTIS *a*) id est strictis. *b*) Castum dicimus strictum, e contra libidinosi laxi dicuntur.

452. *Scandalum* Graece offensio Latine, et est proprie scandalum offendiculum pedis et impactio quando <quis> in lapidem aut lignum vel aliud aliquod offendit sed in hoc loco SCANDALA pro ornamentis ponuntur quae scandalum faciunt se desiderantibus.

455. VNCA id est recurva, ad rapiendum parata.

456. LVDIBRIA ornamenta dicta a ludendo eo quod deludant hominem cum eum relinquunt.

457. *Caducum* dicitur[2] aurum a cadendo, eo quod homines cadere faciat vel quod longo tempore cadat id est deficiat.

459. *Crumini* sunt sacculi pauperum.

461. Avaritia sinistro semper latere furtiva vel omnia lucra turpia ocultat[3].

463. OPERMENTO pro operimento per sincopam : sincopa est ablatio de medio dictionis.

467. NEC MINUS *a*) sed similiter. *b*) Omnium (27 r°) Vitiorum genera in lupinam rabiem conversa per Avaritiam, reliqua quia lupi rabiem naturalem semper habent.

468. GRASSANTIA id est depraedantia, devastantia; inde grassatores dicuntur milites crudeliter per totos agentes.

469. MATRIS A. quia Avaritia radix omnium malorum est.

470. CERAVNIS *a*) cerauni sunt gemmae quae recipiuntur in locis ubi fulmina cadunt et multum contra fulmina proficiunt. *b*) Κεραύνιον[4] enim Graece fulmen dici-

1. iacebant. — 2. ducitur. — 3. 461 post 463. — 4. cera unium.

tur. *c*) Unde montes Epyri Acroceraunì dicuntur a crebris fulminibus quae ubi cadunt quasi summi <sunt> κεραυνοί[1]. *d*) ἄκρον[2] enim Graece summum dicitur.

471. GERMANVS Avaritia quos nutrit ad ferocitatem rapinae provocat.

477. COGNATAMQVE quia aetiam cognatos spoliant.

480. *Editores* dicebantur qui ex suis propriis sumptibus ludos administrabant.

482. M. V. V. Avaritia devictos suos exsecat.

484. CAECVM ERRARE SINIT *a*) quia multi per ignorantiam peccata perpetrant. *b*) Inde Apostolus (Paul. I, ad Tim. 6, 9): « Qui volunt esse divites incidunt in temptationem et in laqueum diaboli. »

486. VIDENTEM quia multi scientes peccant.

491. NEC PATITVR quia semper resident ubi aurum quoquitur.

492. ARSVRVS P. Avaritia amatores suos muneribus periculosis in corde latenter vulnerat.

493. ILLA GENVS Avaritia seducit plurimos ad incendia.

496. *Gehenna* interpretatur vallis gravida[3].

501. FERRVM[4] genus Leviticum Ratio defendit, Avaritia ferit.

502. LEVITIDIS de Levi qui interpretatur assumptus : LEVITIDIS gens, id est Levite, fuerunt quos nunc proprie diacones dicimus de quibus erant sacerdotes Veteris Testamenti quibus in Lege praecipitur logium id est rationale iuditii in pectore portare, quia in pectore sacerdotum Ratio semper debet consistere, ut videlicet doctrinae et veritati studeant, non curis mundanis secularibusque negotiis, quatinus inter bonum et malum verum discernant et falsum : unde et hic Ratio telis Avaritiae clipeum[5] dicitur obiectare.

507. *Ledit* id est vulnerat quia quidam sacerdotum ab Avaritia vulnerantur.

1. cerauni. — 2. aciros. — 3. gratuita. — 4. Ferū. — 5. C̄libeū.

510. INFIT defectivum verbum est, id est loquitur.

511. VINCIMVR *a*) id est superamur. *b*) SEGNES id est inertes, pigri, tardi. *c*) Segnis dicitur quasi sine igni. *d*) Verba sunt Avaritiae nimium dolentis quia sacerdotes superrare non poterat. *e*) Iohannes Constantinopolitanus ἐλεήμων[1] vocatur est id est misericors.

515. CVIVS RIGOR *a*) id est duritia fortis. *b*) AERA id est metalla. *c*) Aes enim generale nomen est omnium metallorum quae igne coquuntur.

520. *Stix* ABDIT palus Inferni que tristitia interpretatur; ac si diceret « Etiamsi in Stige aurum fuisset, ego inde rapuissem » sicut Hercules de Inferno aurum fertur extraxisse.

521. DITISSIMA *a*) Pluto deus[2] Inferni Graece dicitur, et Latine interpretatur dis vel dives quia inferno nihil ditius ad quem pene omnia vadunt. *b*) Unde Horatius (A. P., 63) : « Debemur morti nos nostraque. » *c*) Et idem[3] dicit DITISSIMA TARTARA.

526. SORDET CH. id est sordida videtur, id est aurum quod aliis omnibus clarum videtur et rutilum, Christianis est sordidum.

527. EMBLEMATA *a*) id est superabundantiae. *b*) Emblemata dicuntur varietas pavimenti vel superhabundantiae : unde et embolismus annus dicitur superabundans.

529. QVID S. D. id est quid sibi volunt isti sacerdotes qui quasi superbiendo aurum contemnunt.

530. EX SCARIOTH *a*) Scarioth memoria mortis quia memoriam habuit mortis Domini. *b*) Scarioth autem dicitur quasi Iscarioth quia de tribu Isachar[4] fuit.

532. *a*) *Parapsis* est quadrilaterum dictum a paribus absidis id est lateribus, licet absidae non sint sed circuli. *b*) Iohannes autem Scotus dicebat parobsis a parandis obsoniis id est discus ubi obsonia parabantur. *c*) Obsonia namque omnes cibi generaliter dicuntur.

1. elegimonos. — 2. deos. — 3. ide. — 4. isacar.

536. VIDERAT E. I. *a*) historiam tangit : Iosue (27 v°) cum civitatem Iericho obsideret ex praecepto Domini cum cunctis bellatoribus semel per diem diebus VI ipsam circuivit; die autem VII praecepit sacerdotibus ut arcam Domini portantes bucinas secum deferrent adque cum omni populo urbe septies circumita dixit ad omnem Israel (Ios. VI, 17-18) : « Sit civitas haec anathema et omnia quae in ea sunt Domino; sola Raab meretrix vivat cum suis qui cum ea in domo sunt. *d*) Vos autem cavete ne de his quae precepta sunt quippiam contingatis » et reliqua quousque dicit[1] (19-20) « quicquid autem auri et argenti fuerit et vasorum aeneorum[2] ac ferri Domino consecrentur in thesauris eius. » *c*) Igitur vociferanti omni populo et tubis clangentibus muri corruerunt et ascendit unusquisque per locum qui contra se erat[3] et capientes civitatem interfecerunt omnia viventia quae in ea erant caeteraque absque supradictis combusserunt.

537. ACHAR namque videns inter spolia pallium coccineum valde bonum et ducentos siclos[4] argenti, regulam quoque auream quinquaginta siclorum concupiscens abstulit et abscondit in terra contra medium tabernaculi sui[5] : postea vero per sortem deprehensus ab omni populo lapidatus est, omnia vero quae illius erant igne consumpta sunt et anathemate[6].

538. SVPERBVS id est gloriosus nobilis : superbus hic pro nobili et glorioso accipitur.

540. ANATHEMA id est alienatio[7].

541. RVINARVM SPOLIA *a*) id est regulam et pallium coccineum. *b*) Alia translatio habet linguam id est parvam linguam sed nos dicimus regulam.

543. Achar iste, qui Avaritia inflamante periit, ex tribu Iuda patriarchae secundum carnem natus est.

543. QVANDOQVE PROPINQVO quia de illius stirpe ortus est David, ex cuius progenie secundum carnem natus est Christus[8].

1. dīt (= dicit). — 2. eneū. — 3. erant. — 4. Corr. ex ciclos. — 5. s. xii in ras. — 6. 537 post 540. — 7. 540 post 541. — 8. 543, post 537.

545. « Ergo » inquid « si sacerdotibus placet esse ex genere Iudae spiritalis » id est Christi, « placeat[1] illis ut pereant sicut periit Achar qui de tribu Iuda patriarche progenitus est ».

548. NAM FERTVR AARON quando Ai civitas capta est quia virtute non potuit Aaron eam devincere, insidias praetendit sed revera non hoc fecit Aaron quia iam mortuus erat sed de illius stirpe.

554. QVAM MEMORANT F. *a*) Avaritia se ornat ut facilius virtutes fallat. *b*) Duo enim sunt contraria id est avarus et prodigus : prodigus enim putat se largum ac per hoc iustum, avarus vero parcum ac per hoc honestum.

556. ARTIS *adumbrate* qua se substantia virtutis adumbrat, Avaritia sequaces suos deludens tenacibus catenis nectit.

557. COAPTAT id est simulat : Avaritia enim se sub Parcitatis forma magnificat.

562. CLEPERE *a*) furari, surripere, quietare : clepere est enim furari, unde κλέπτης[2] Graece, fur Latine ; unde et clipeum quidam volunt dictum id est scutum magnum quod corpora militum morti furatur. *b*) Dicitur hic clipeus et hoc clipeum.

566. *Erinys* ἔρις[3] Graece, lis Latine ; inde Erinis dicitur dea belli, id est Bellona id est Avaritia.

567. ARTAT id est stringit quia ab operibus misericordiae eos prohibet.

568. MANIPLIS *a*) id est copiis vel legionibus. *b*) Romulus cum adhuc pauper esset et non haberet unde signa faceret, maniplum feni pro signo in hasta portabat unde et manipli dicuntur legiones vel signa. *c*) Manipuli autem integre dicuntur accentu in antepenultima posito sed manipli per sincopam manente in penultimo qui antea erat in antepenultimo : similiter periclum[4].

569. BIFORMIS biformem portentum Avaritiam vocat quae primitus monstrabat se Avaritiam[5] esse : cum vero

1. placet. — 2. cleptes. — 3. eris. — 4. pidū. — 5. auaritiāe.

ita fallere non posset, fingebat se parcam (esse) pro amore filiorum (28 r°) talia faciendo ut per hoc honestas in ea compararetur et ita illicere posset [1].

576. INPOSITVRA MANVM id est finem quia ipsa bellum terminavit : dicimus imponere manum libro cum finimus [2].

578. NVDATA INDVVIIS [3] induviae dicuntur ab induendo sicut exuviae ab exuendo.

589. TREPIDAM Benignitas captam Avaritiam strangulat.

598. *Dirimo* est separo unde est diremptio [4] id est separatio : diripio vero dispergo.

599. RECOCTAM Benignitas superatam Avaritiam dissipat.

600. *Tineae* a terendo dicuntur quia terunt [5] vestimenta [6].

601. *a*) *Erugine* id est caligine. *b*) <OBDUCTA> cooperta circumducta, quia numi diu servati quandam caliginem contrahunt [7].

602. DISPERGIT Sancta Largitas omnes divitias Avaritiae pauperibus erogat.

604. TVNC CIRCVMFVSAM Sancta Sobrietas fidelibus exempla evangelica ostendens manibus et aliis denuntiat ne quis praeter debitum necessariumque usum aliquid appetat [8].

606. SOLVITE PROCINCTVM *a*) procinctus apparatus bellicus, accinctus praeparatus ad bellum, discinctus qui iam victor existens quasi securus discingit arma sua. *b*) Unde tractum est proverbium (I Regg. XX, 11) : « Non glorietur accinctus aeque ut discinctus. »

612. MODVM NATVRAE id est naturae parum, Avaritiae nihil sufficit.

614. DE TUNICAE [9] A. *a*) Beatus Hieronymus (cf. in Ezech. XIII, 44, 6, sqq.) dicit omnia necessaria corporis

1. 569 post 576. — 2. 576 post 578. — 3. Induuiis nudata induuiis. — 4. dirептio. — 5. terent. — 6. 600, post 602. — 7. 601 b. post 598. — 8. 604 post 600. — 9. tonicae.

indumenta pro una veste deputari, superflua vero pro duabus. *b*) Quomodo enim homines et maxime illi qui in frigidis regionibus habitant ut in Scithia et in Hyperboreis montibus una veste possunt esse contenti. *c*) Et per unam vestem simplicitatem, per geminam vero duplicitatem mentis designat, ut nullus sit duplicis animi : saculus et pera sollicitudo huius saeculi intelligitur, aes in zona vel pera sapientia abscondita.

615. RES CRASTINA *a*) « nolite cogitare de crastino » (cf. Math. VI, 34) » : non de crastino dicit non esse cogitandum, scilicet et de futuro tempore inde sequitur (Math., VI, 34) : « Sufficit diei malitia sua » id est afflictio. *b*) Quia si praesentis diei cura homo affligitur, quanto magis affligeretur si <de> tempore futuro cogitaret? c) Malitia itaque in hoc loco non pro vitio sed pro afflictione ponitur.

619. VOLVCRES VILES id est moribundae anima et corpore.

620. *a*) *Passeres* sunt omnes minores aves, vocatae ita a parvitate corporis ; sed re vera tria genera sunt passerum : unum quod in foraminibus maceriarim et parietum nidificat, aliud quod lascivo et petulco[1] volatu per plana et roscida rura vagum fertur, tertium quod ad montes et squalentia loca transit. *b*) Unde psalmista (X, 2) : « Transmigra in montem sicut passer. » *c*) ASSE id est uno nummo. *d*) Assis est genus numi parvissimi, sed ponitur aliquando pro libra.

629. HIS DICTIS Labor, Metus, Fraus, dispersi fugiunt.

630. Inficio id est corrumpo quasi fece polluo : inficior vero deponens est id est nego, a quo descendit INFICIATRIX id est negatrix[2].

632. *Abegit* abago id est repello, unde abactores dicuntur praedatores.

633. Fibula est unde cingulum ligatur, unde *exfibulare* dicimus fibulam resolvere.

1. peculeo. — 2. 630 post 632.

636. CORNICVM *a*) id est cornua canentium[1] vel tubam : cornicularius qui in cornicibus augurium captat. *b*) Nam a cornice cornicula fit diminutivum : unde cornicularius. *c*) Turbae silent[2] et gladii reconduntur in vaginis[3].

649. EQVITVM *a*) scilicet qui ymnizabant. *b*. Pulcher ordo equitum geminatus peditumque triumphantium etiam cum psalmis quasi ad requiem festinantium.

654-55. NIGROSQVE NILICOLAS id est Aethiopes Nilum colentes; Aegyptii enim maxima ex parte nigri sunt.

665. *Arctum* id est strictum : per arctam namque viam pervenitur ad regnum coelorum.

666. INTROITVM *a*) strictum[4] dant introitum portae castrorum pro multitudine (28 v°) Virtutum ex receptione fidelium. *b*) BIFORI CARDINE dicit quia nisi per fidem et operationem et per duo praecepta caritatis regnum caelorum nemo valet intrare. *c*) CLAVSTRA Virtutes urbem ingrediuntur[5].

667. ASTV fraude, astutia, dolo.

672. EXCIPIT ocultum eclesia persecutionibus iam secura cessantibus, diversis hereticorum scismatibus laceratur.

673. *Levo a*) quia ad hereticis consentiunt, sinistrae parti pertinent. *b*) SQVALENTIA fulgentia : quando fulgorem significat a squama dirivatur, unde squalentia dicit : quando vero sordem, a squaleo.

681. PVGNATRIX *a*) scilicet Discordia quae ex parte Vitiorum pugnabat quae victa erant. *b*) Virtutes enim adhuc dubiae de ignota Discordia.

684. MENTITA FIGVRAM id est fingens[6], ficto habitu quasi pacifica Concordia[7].

685. SCISSA cum PALLA depingitur quia ipsa divisionem atque scissionem facit hominum[8].

686. IN STRAGE id est inter mortuos[9], inter cadavera interfectorum.

1. acanentiū. — 2. sint. — 3. uanis. — 4. scriptū, p ex c. — 5. 666 c post 672. — 6. figens. — 7. concordiā. — 8. 685 post 690 a. — 9. motuo.

687. OLEA FRONDENTE quia oliva signum pacis est, ipsa ramis olivae coronata [1] erat fingens se esse Virtutem.

688. FESTIS R. id est laetis, festivis id est inter cantantes Virtutes illa cantabat.

689. SED SICAM sica est genus gladii *heltes* id est capulum habens in medio, mensurae pedalis et ex utraque parte percutit, cum impingitur et cum retrahitur : unde sicarii dicuntur qui eo genere gladii utuntur [2].

690. SOLAM *a*) id est Virtutes vulneravit Discordia latens multosque serpentino flagello superatos subdidit [3]. *b*) CONCORDIA T. quia Discordia contraria est Concordiae [4].

706. VIRTVTVM LEGIO Virtutes captam circumdantes Discordiam deprehendunt, discutiunt, convincunt.

707. SECTAMQVE *a*) αἵρεσις [5] Graece, Latine secta dicitur. *b*) Heresis autem electio interpretatur quia unusquisque eligit quod vult, secta autem [6] a sequendo.

711. NVNC MINOR *a*) quia [7] Arrius minorem Patre dicebat Filium. *b*) AUT MAIOR sicut ipse Patrem Filio maiorem asserebat [8]. *c*) DVPLEX quia quidam heretici Patrem et Filium tantum accipiebant sine Spiritu Sancto. *d*) SIMPLEX sicut Sabellius qui, unam personam in divinitate tantum affirmabat dicens : « quando vult, Pater est, quando vult Filius, quando vult Spiritus Sanctus est [9]. »

712. AERIVS quia quidam dicunt aerium corpus Christum assumpsisse et non veram carnem de Virgine.

713. AVT INNATA *a*) id est internata id est congenita cum corpore. *b*) Alii enim heretici dicebant animas cum corporibus nasci, alii e contra ante mundi constitutionem simul creatas et sic singulas singulis corporibus immitti.

714. *Belial* interpretatur absque iugo id est diabolus : nullum enim ingum recipit.

722. OFFERAT Discordia a cunctis Virtutibus dissipata bestiis devoranda proicitur [10].

1. coronatae. — 2. 689 post 690. — 3. 690 a post 684. — 4. 690 b post 688. — 5. heresis. — 6. aut. — 7. qui. — 8. asserabat. — 9. q. u. f. q. s. s. *e*. — 10. 722 iteratur post 728.

728. VALLOQVE F. *a*) vallum est munitio ex fossa et palis facta, vallos vero dicimus palos. *b*) Unde Virgilius (G. I, 264) : « Exacuunt alii vallos furcasque bicornes ».

730. TRIBVNAL Fides et Concordia conscendunt tribunal.

732. IN SPECVLAM specula est locus excelsus unde hostium adventus potest praevideri, speculum vero instrumentum muliebre per quod se mulieres inspiciunt.

734. HVNC SINCERA Fides et Concordia inviolabiles sorores omnes ad se fideles roborando convocant.

737. PAR S. C. Q. SIBI id est Fidei et Concordiae, quia Fide et Concordia Sancta Aeclesia[1] constat.

739. CONSPICVAE id est aperte, manifeste scilicet ubi ab omni videri possent.

743. TENTORIA *a*) idem sunt et papiliones a tendendo dicta. *b*) APERTIS id est reseratis ad fiduciam Fidei et Concordiae gavisi currentes clausa omnia aperiunt[2], abscondita (29 r°) patefacta revelantur sicque[3] societas individua solidatur.

746. AVRIBVS INTENTIS Virtutes victores cum gaudio expectant quid Fides atque Concordia iubeant.

748. ADDERE LEGEM vel revelare : addere quia fortassis et[4] aliam legem habebant.

755. RVRE id est villis : rus enim villa dicitur : unde rusticus.

764. HOMINI *a*) ut hominem Deo reconciliaret. *b*) MEDIVS id est mediator quia ipse verus est Deus et verus homo. *c*) Ἰησοῦς[5] Graece, Latine Ihesus per I et H scribitur a nobis.

766. VNVS VTRVMQVE sic Dominus dicit de Apostolis ad Patrem (cf. Johann. XVII, 21) : « ut ipsi sunt unum sicut et nos unum sumus » id est una caritate.

767. MENTISQVE ET CORPORIS id est ut caro Spiritu non sit contraria nec Spiritus carni.

1. aedesia. — 2. apiuntur. — 3. siq. — 4. ad. — 5. Isus.

770. PERICLI id est belli quia bellum mater est pacis, quia superato hoste, pax sequitur.

772. NIL EST PLACITVM *a*) hoc est quod Paulus dicit (I Cor. XIII, 3) : « Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero nihil mihi prodest. » *b*) Et notandum quod duo hic iunguntur dimitio et distributio facultatum, atque martyrium, quia dimissio facultatum maxima virtus est quamvis pauci faciunt et ideo aliud quodammodo est martyrium.

777. BILE pro ira : bilis est nigrum fellis et in felle sedes irae consistit.

779. *Emula* FRATRI aemula pro invidia ponitur, sed hoc distat inter emulationem et invidiam : invidia est siquem in aliqua dignitate vel gradu constitutum videns[1] in corde tuo eum reprehenderis dicens illum esse tali sublimitate indignum ; *emulatio* vero, si duobus aliquam rem simul appetentibus unus eam adquisierit, alter autem impetrare nequiverit. *b*) Ponitur in bono, ut Apostolus (Paul. I ad Cor. XII, 31) : « Emulamini carismata meliora », id est imitamini.

785. NVLLA HOSTIA CHRISTO hoc est quod dicit Apostolus (Paul. ad Ephes. IV, 26) : « Sol non occidat super iracundiam vestram » id <est> ut ante solis occasum ad pacem redire festinemus : sed melius de vero sole iustitiae, hoc est de Christo hoc intellegendum ; ne per nostram iracundiam nobis occidat id est a nobis recedat.

790. NOSCERE[2] MIXTVM *a*) unde Dominus in Evangelio dicit (Matth. VII, 15) : « Adtendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. » *b*) Dedit ergo Deus simplicibus illorum dolos praevidere, unde et sequitur (Ib., ibid., 20) : « A fructibus eorum cognoscetis eos » id est a veritate.

793. CRVDA id est crudelia : id est ad hoc se veste

1. uiden. — 2. nosse[2].

induit Innocentiae ut facile has simplices valeat decipere.

799. TVM GENEROSA FIDES Fides de firmitate sua et de sospitate[1] Concordiae caeteras Virtutes confirmans manifestat <se> omnem sollicitatem eorum impugnare sed non expugnare posse.

802 ss. Fides sine Concordia nihil valet, Concordia vero sine Fide nihil proficit.

806. BELLIGERI *a*) David rex voluit aedificare templum Domino sed quia vir sanguinum erat, id est bellicosus a Domino prohibitus est dicente ad eum[2] (vid. I Regg.7, etc.) : « Tu non edificabis mihi templum quia vir sanguinum es, sed filius tuus qui egredietur[3] ex lumbis tuis ipse aedificabit mihi domum. » *b*) Filius ergo eius id est Salomon qui interpretatur pacificus eo quod in diebus suis pacem habuerit adeo ut et reges munera transmitterent, templum Domino in Ierusalem construxit.

813. ALTARIBVS ARCA Moyses tabernaculum Domino in deserto construxit quod de loco ad locum cum arca Domini ferebatur per quod praesentis temporis aeclesia designatur quae in hac vita locum stabilem non habet : templum vero quod a Salamone constructum in uno loco id est in Ierusalem (29 v°) stabile mansit, futuram aeclesiam significat quae in futura vita id est in Ierusalem caelestem stabilis <erit>.

816. TERRIGENAS id est gigantas, terra genitos : γῆ[4] enim terra dicitur.

819. INTRET INORNATAM hinc Dominus in aevangelio (Matth., XII, 43) : « Cum imundus spiritus exierit ab omine » et coetera; hoc est quod dicit (818) PVRGATI CORPORIS VRBEM : quod vero sequitur (ibid., 44), « invenit eam vacantem » id est virtutibus vacuam, quod subdit INTRET INORNATAM.

823. HAEC VBI DICTA Fides et Concordia ad construendum templum Domini mensuris dignis procurant.

825. *Metior metiris* facit praeteritum mensus sum, *metor*

1. sospite. — 2. ium. — 3. egrederet². — 4. ge.

vero metatus sum : unde « castra metati sunt » id est castra posuerunt vel elegerunt.

826. ARVNDO arundinem vocat virgam auream vel calamum sive perticam[1] unde area mensuratur.

829. MVTILET *a*) frangat vel breviorem ostendat. *b*) SEMETRA id est semimensuras. *c*) μέτρον[2] Graece mensura latine.

830. AVRORAE id est oriens unde aurora surgit.

831 ss. Sanctae Virtutes coelestem Ierusalem edificant : ab oriente porte tres ad occasum III, ad aquilonem III porte constituuntur.

833. Tres portae orientales eos significant qui statim fide Sanctae Trinitatis[3] accepta, ducuntur ad regnum ut sunt illi qui post baptismum cito moriuntur : australes eos qui in fervore fidei sunt positi; occidentales vero qui post longas passiones et labores tormentorum vocantur ad Deum; aquilones aetiam eos qui frigus temptationum atque vitiorum sustinuerunt.

834. NVLLVM ILLIC illa domus non de saxis fuit aedificata sed de lapidibus pretiosis id est gemmis.

837. LAPIS *a*) qui fertur esse in vestibulo per quem templum penetratur Christum, significat qui dixit (Johan., X, 9) : « Per me si quis i. s. ». *b*) VESTIBVLVM autem vel a vestiendo dictum eo quod ianuam vestiat vel a Vesta[4] dea, cui omne initium consecrabant; unde et nubentes ingredientes domus limen pede non tangebant quia Vestae erat consecratum.

840. SPIRITVS HIS TITVLIS id est ter quaternis nominibus Apostolorum quia per doctrinam Spiritus Sancti gratia in mentibus nostris requescit.

843. *Quadra vis* quadram vim animae quatuor virtutes principales vocat id est prudentiam iustitiam fortitudinem temperantiam quibus anima vegetatur.

845. SEV PVEROS quatuor aetates hic introducuntur quasi IIII vigiliae quibus convertuntur ad Deum vel

1. ptica. — 2. metron. — 3. tnitris. — 4. ueste.

ab hoc saeculo assumuntur : prima est pueritia, quae et pro infantia ponitur, unde de Domino legimus (vid. Luc., II, 11) : « Puer natus est nobis », cum infans sit natus; secunda, adulescentia vel iuventus quia et adolescentia pro iuventute aliquando invenitur, sicut Salomon dicit (Eccl., XI, 9) : « Laetare, iuvenis, in adolescentia tua » ; tertia, senectus; quarta, aetas decrepita.

850. DVODENIS *a*) duodenarius numerus ex partibus septenarii numeri conficitur, id est ex ternario et quaternario : nam III et IIII septem ex se conficiunt. *b*) Sive enim ternarium per quaternarium vel quaternarium per ternarium multiplices (vel quater <ter> ni vel ter quaterni), XII generant. *c*) Et ideo Apostoli in duodenario numero eliguntur ut per eos Fides Sanctae Trinitatis in quatuor mundi partibus diffunderetur.

851. GEMMARVM scilicet quibus parietes templi construebantur.

852. ANIMASQVE COLORVM id est ita illae gemme diversis coloribus lucebant ut animas vivas habere viderentur.

854. *Crisolitus* gemma est aurei coloris per totum (30 r°) : χρυσόν[1] enim aurum, ὅλον[2] totum dicitur.

855. *a*) *Saphirus* est ceruleus cum purpura habens pulveres aureos sparsos. *b*) *Berillus* est gemma viridis similis smaracdo[3] sed cum pallore cuius splendor non excitatur nisi in sex angulis poliatur. *c*) Haec in India gignitur et illius regionis regibus multum est mirabilis.

856. NITOR MEDIVS splendor chrisoliti in medio constitutus est.

857. *Hinc calcedon a*) a Calcedonia provincia ubi oritur. *b*) *Iacinctus* ex nominis sui fulgore[4] vocatur, coeruleum colorem habens qui nec clarus est nec multum obtunsus luce purpuraque refulgens, sereno perspicuus atque gratus est, nubilo coram oculis evanescit.

858. Κυάνεος[5] est gemma lazureum habens colorem id est

1. crison. — 2. olon. — 3. maracdo. — 4. Leg. flore. — 5. Ci anea.

purpureum[1] cum aqua: cereum enim interdum[2] colorem nitore purpurae interdum et punctulis intermicantibus auratis pulvisculos varians.

860. *Sardonice a*) *sardonix* ex duorum nominum societate vocata : est enim ex onicis candore et sardo. *b*) Onix enim permixtum habet candorem in similitudinem unguis humani : Greci enim unguem ὄνυχα[3] dicunt. *c*) Constat autem sardonix tribus coloribus nigro subterius, medio candido, superius mineo. *d*) *Ametistina* ametistus purpureus est permixto violatio colore et quasi rosae nitore et leniter quasdam flammulas emittens. *e*) Iaspis de Greco in Latinum viridissima gemma interpretatur ; ias quippe viride pinna gemma dicitur. *f*) Est autem smaragdo[4] similis, sed crassi coloris.

861. *Topation* topation ex virenti genere omnique colore resplendens : topazion autem dicta quasi τῶν πασέων[5] id est omnium colorum.

862. SMARAGDINA *a*) smaracdus a nimia viriditate vocatur unde herbas virentes frondesque exsuperat inficiens circa se viriditate repercussum aerem et quae ei adherentia. *b*) GRAMINE VERNO veluti herbae vernali tempore uirentes[6].

865. *a*) *Chrissoprasse* ex aureo et prassino colore; chrissoprassus est Indicus colore porri succum referens aureis intervenientibus guttis, unde et nomen habet. *b*) χρυσόν[7] enim aurum, πράσον[8] porrum.

868. AT DOMVS ista domus quae VII columnis sustentata esse dicitur, carnem Christi significat quae septiformis Spiritus cooperatione in utero virginali formata est : vel etiam VII aeclesias Asiae quibus Iohannes[9] Apostolus et Evangelista scripsit id est Ephesum et Smirnam et reliqua. (Apoc., I).

869. *Cristalli a*) cristallus resplendens et aquosus colore traditur quod nix sit glatie[10] durata per annos. *b*) Unde et in septentrionum Alpibus ubi nec estate <est> sol fer-

1. purpuerum. — 2. int². — 3. onichen. — 4. smarago. — 5. tonpazion. — 6. urentes. — 7. chrison. — 8. prasson. — 9. $\overline{\text{IO}}$ *supra*. — 10. Glatiae.

ventissimus, invenitur ideoque ipsa diuturna et annosa duritia reddit hanc spetiem quae cristallus dicitur. *c*) Solinus tamen in Collectaneis (p. 88, 10-14) dicit hunc lapidem etiam in calidissimis[1] regionibus inveniri et ideo de aqua gelata <non> factum eum esse dicit, sed nostri de glatie factum dicunt. *d*) ALGENTIS id est frigidi ; secundum eos loquitur qui cristallum de aqua congelata dicunt esse factum.

870. CALCVLVS est lapillus rotundus adque durissimus et omni puritate lenissimus.

872. *Conca* est genus piscis[2] marini cuius dorsum[3]....

873. *Margaretum* *a*) margareta prima est candidarum gemmarum quam inde margaritam aiunt vocatam quod in conculis maris hoc genus lapidum inveniatur. *b*. Inest enim in carne cocleae calculus natus sicut in cerebro piscis lapillus gignitur : aut[4] de celesti rore quem certo anni tempore cocleae auriunt.

886. PVBESCENTE (30 v°) *a*) id est florente, crescente. *b*) Pubere et florere reciproca sunt, dicimus enim florentes iuvenes et pubentes[5] herbas.

888. REDDIMVS AETERNAS Prudentius facit epilogum id est clausuram sermonis.

902. BELLA HORRIDA FERVENT quia « caro concupiscit adversus Spiritum, Spiritus autem adversus carnem » et coetera (Paul., ad Gal., V. 17).

EXPLICIT[6] LIBER PSYCHOMACHIAE[7]

Hic statuit metam <Clemens> Prudentius auctor
Laudans Virtutes quas Sanctos decet habere,
Excutiensque piis dementibus Vitia cuncta.

1. callidissimis. — 2. pisci. — 3. Lacuna non indicatur. — 4. au. — 5. pubentas. — 6. EXPLIC. — 7. SYCOMACHIŒ.

I ADV. SYMMACHUM PRAEFATIO

INCIPIT CONTRA SYMMACHVM [1]

1. Symm. Praef.

a) Metrum Asclepiadeum : scanditur sicut Inventor rutili [2], dux bone (Cath., V). *b*) Hos duos libros composuit Prudentius contra Simmachum qui fuit ex Senatoribus [3] eloquentissimus quidem, sed paganissimus. *c*) Scripsit autem librum de repetenda ara Deae Victoriae.

5. CERIMONIAS [4] *a*) id est leges, a Cerere Dea dictae. *b*) *Cerimoniae* dicebantur apud antiquos sacra Cereris. *c*) Ceremoniae [5] autem dicunt a carendo eo quod his mortales quique carent.

12. *a*) Κύμβη [6] dicitur Graece, Cumba Latine. *b*) *Pax* quando est adverbium comicum blandientis id est apage sis [7], corripitur, quando autem nomen proditur. (Cf. p. 83, 9-11).

30. INHORRVIT id est expavit velud aliis videbatur sed nihil horrebat.

31. LIVIDA id est plumbea vel nigra vel livore corporis plena.

37. ASPIDEM aspides [8] vocat omnes minores serpentes.

38. COLVBER *a*) dicitur eo quod colat umbras vel quod in lubricos tractus flexibus sinuosis labatur. *b*. Nam

1. SYMACHUM. — 2. rutuli. — 3. enatorib. — 4. cerimonias. — 5. cerimoniae. — 6. cymba. — 7. gis. — 8. *supra*.

lubricum dicitur quicquid labitur dum tenetur, ut piscis, serpens.

45. HIEMEM *a*) hiemes persecutiones graves vel infidelitates intellige. *b*) Allegorizat quid significaverat illa tempestas quam passus est Paulus (Act., XXVII, 14-44), quid dextra manus eius, quid morsus serpentis et coetera.

52. OCCVLTABAT ENIM Constantinus primus Christianus imperator omnia idola Romanorum et aram Deae Victoriae destruxit sed eo mortuo et Iulio regnante, Simmachus restituendam esse dicebat ipsam aram.

54. *Involuclis a*) id est involubilitatibus vel in sua clausura. *b*) Involucla dicuntur involutiones vestimentorum, sive alicuius rei.

60. REMIGIO id est adiutorio sacrae praedicationis.

79. IN CVTE SVBSTITIT id est parum stetit id est extrema quia paucos vulneravit.

80. SALVATOR G. R. P. orat Prudentius pro Symacho ne pereat aeternis ignibus.

87. INDOCILIS indocilis dicitur qui non potest doceri.

I. Symmachus.

2. PERICVLA MORBI id est idolatriam et culturam deorum et caetera.

4. IN ARCE *a*) id est in dignitate positus. *b*) DOLORES INMEDICOS id est inmedicabiles.

7. VETERNO id est pessimo et antiquo morbo vitiorum.

15. SVMMA CVTE id est ne exterius videretur aliquis iustus et intus id est anima vitiis sordesceret.

17. DE PVRE PERESAM de praepositio est id est de solubili custodia ; nam pus quando est indeclinabile virus significat, alias pro custodia ponitur.

22. *Illic* TYRANNORVM id est imperatorum caeterorum : illi quidem omnes de temporalibus curam gesserunt quomodo res publica proficeret ; hic vero de aeternis et semper mansuris rebus quomodo, scilicet, animae salvarentur sollicitus fuit.

32. VEL REGNARENT SAPIENTES hoc et Boetius in exemplum ponit dicens (Cons. Phil., I, 4, 15) : « Beatas fore res publicas si eas vel studiosi sapientiae regerent vel earum rectores studere sapientiae contigissent ».

39. VTQVE SVPERSTITIO *a*) id est idolatria. *b*) Superstitio dicitur quasi superstantium id est coelestium rerum cultus; vel a superstitibus id est vetulis (31 r°) vel aniculis quae diu vivendo delirant.

42. SATVRNVS dicitur Graece Φαίνων [1].

45. LATEBRAS id est latibula, receptacula.

48. LATIVM *a*) dicitur Italia vel quod latuit ibi Saturnus vel quod latet inter montes. *b*) Emporium [2] est mercatum. *c*) Mioparo huius mioparonis genus est naviculae. *d*) Cumex uius ciminis scriptum genus est muscae quae tipula vocatur.

50. PROCVDAM [3] excudendo producam id est formando : cudo enim formo significat.

51. SATVRNIA VOBIS unde Saturnium oppidum dictum est quod Saturnus aedificavit.

52. VOS NEMVS nemora iuxta aras deorum plantabantur.

53. NAM CAELO GENITVS Saturnus origo deorum a paganis [4] designatur : hunc Coeli patris virilia abscidisse dicunt quia nihil coelo de seminibus nascitur.

56. ET EQVINA LIBIDO Saturno quondam concumbente cum Fillira supervenit Ops [5] uxor eius at [6] ille ne deprehenderetur versus est in aequum et hinniens coepit fugere: hinc dicit EQVINA [7] LIBIDO.

57. TVSCIS id est Italicis : Tuscia enim pars est Italiae.

58. ADHINNIVIT id est stupravit : dicendo adhinnivit respexit [8] ad equum.

59. HABITATOR [9] *Olymphi* Iuppiter Olimphi montis habitator fuit in cuius summitate postea altare situm est in honore ipsius.

1. fenon. — 2. Eporiū. — 3. Producam. — 4. pagis. — 5. opi. — 6. ut. — 7. aequina. — 8. rexpex̄. — 9. Habitatoria.

61. NVNC BOVE SVBIECTAM *a*) id est aliquando sicut fecit ad Europen. *b*) Europa Agenoris filia fuit quam Iovis in bovem conversus ab Africa rate Cretam[1] advexit : cumque eam vitiasset illic pro premio stupri tertiam partem orbis ex eius nomine appellavit[2].

63. IMMORIENTIS *a*) id est valde morientis. *b*) Oloris id est cigni qui moriens dulcissime canit.

64. VIRGVNCVLA FERRET id est Leda, quam in cignum conversus Iuppiter vitiavit.

68. EXCIPIENTIS *amice a*) id est Diane. *b*) Acrisius rex Diane pater fuit qui turrem aeneam sine aliquo ostio ad conservandam illius castitatem, ne a Iove stupraretur, construxit; sed ille vitiare eam aliter non valens in imbrem aureum conversus intravit per tegulas sicque adamatus ab ea illius coitum obtinuit. *c*) Ubi intellegitur mulierum pudicitiam pro auro facile corrumpi.

70. CATAMITVM *a*) id est Ganimeden quem rapuit Iovis ad turpes usus. *b*) Κατάμιτος[3] Graece, succumbens Latine. *c*) Nam Iuppiter proelium habuisse contra Troum patrem Ganimedis fertur et eo interfecto filium eius ad turpes usus rapuisse : aquila autem eum tulisse fingitur quia inago eius in Iovis vexillo depicta habetur.

72. QVOD SECLA VETVSTO antiqui per metalla sua tempora distinguebant dicentes sub Saturno aurea[4] secla, sub Iove argentea fuisse, deinde aenea et coetera metalla.

81. DIAE RATIONIS *a*) id est divinae vel generosae. *b*) Dia enim generosa vel nobilis dicitur.

82. NEBVLONIS *a*) id est deceptoris. *b*) Nebulones praestigiorum nebulis inretitos[5] vel inludentes aut occulte malignantes dicimus.

85. RIGIDOS id est rusticos, fortes.

87. Mercvris M. *a*) Mercurius sermo interpretatur : ideoque Mercurius[6] quasi medius currens dicitur, eo quod inter homines sermo medius currat; furti quoque magister esse fingitur quia sermo animos audientium

1. cretretā. — 2. 61 post 63. — 3. Catamit. — 4. aureo. — 5. inrecitos. — 6. mercuri.

fallit. *b)* Virgam etiam tenere dicitur qua homines mortificat et vivificat quia oratorum sermo alios dampnat aliosque liberat. *c)* Serpentes praeterea ex eadem virga dividit quia bellantes ac dissidentes interpretum orationibus sedantur. *d)* Unde et legati pacis caduceatores vocantur.

88. FVRES Ἀπόδειξις[1] dicitur Graece.

89. THESSALICAE MAGIAE pro magicae artis : in Thessalia enim plurimum magi reperiuntur.

92. RESIGNASSE *a)* id est iterum aperuisse[2] vel resoluisse. *b)* Resignare est aperire sive resolvere (31 v°) unde et resignatas epistolas legimus id est apertas vel solutas.

93. PENITVSQVE LATENTI alias vivificat alias interimit.

94. *Caho a)* id est confusioni inferni. *b)* AD VTRVMQVE PERITVS id est ad mortificandum et ad vivificandum.

95. CRIMINE scilicet mortificandi et vivificandi.

96. NAM MAGICO sicut legitur mulier pitonissa Samuelis animam excitasse.

101. *a)* ALIGERIS id est alatis. *b)* LEVES[3] id est tenues[4] : calciamentum etenim Mercurii petasum vocabatur id est volatile. *c)* Nam πέτομαι[5] Graece volo dicitur Latine.

103. NVMAE PRAEFVLGET *a)* Numa rex Romanorum post Romulum[6] secundus regnavit. *b)* Arx autem dicitur pars excelsior urbis atque munita : nam loca tutissima urbium ab arcendo id est repellendo hostes arces[7] vocantur, unde et arcus nominatur.

104. STRENVVS *a)* id est agilis, ingeniosus. *b)* DOMINVS id est Priapus : nunc enim de Priapo loquitur.

105. MEMORABILIS id est praeconabilis, laudabilis.

107. SALICTA id est loca ubi salices sunt.

1. apodixis. — 2. aperisse. — 3. Tenues. — 4. leues. — 5. peto. — 6. remulu. — 7. artes.

111. *Hellespontus* civitas est in Lamsaco insula de qua iste fuit.

113. SINVM quando vas significat neutri generis est et producitur si cum vero gremium significat corripit et est masculini generis[1].

114. VINETA *a*) sunt loca ubi vites nascuntur et dicta vineta quasi viteta. *b*) SABINI id est Romani, quia Sabini propinqui sunt Romanis.

115. VISERE RAMO ramum gerebat et falcem salignam unde terrebat aves[2].

116. MOLLIS PVERI *a*) scilicet Hilae. *b*) Hilas fuit quidam puer amasius Herculis quem secundum fabulam nimphae rapuerunt et ab ipso Hercule diu quesitus est, sed re vera in aquam caecidit et sic mortuus est.

117. IN TRANSTRIS *a*) in sedibus navis. *b*) IACTATA[3] id est fatigata naufragio. *c*) ARGO est nomen puellae quam vitiavit Hercules in navi, unde et ipsa navis Argo dicta est.

118. NEMEA SVB PELLE id est sub habitu virtutis vel sub pelle Nemei leonis quem Hercules interfecit.

120. NVNC SALIIS *a*) id est exilitionibus, vel sacerdotibus quia sacerdotes Herculis Salii vocabantur ab exilitione. *b*) Πεῖνα[4] Graece fames Latine : hinc Pinarii dicti sunt sacerdotes Herculis quod aliis ministrantes famem patiebantur et inde Pinaria familia.

121. AVENTINI Aventinus mons dictus est ab adventu avium : nam ex[5] Tiberi fluvio emergentes excelsa ipsius montis petunt.

123. LASCIVIT id est turpiter vivit, vel insanit, superbit, exultat.

127. MVSTOQVE[6] FALERNO *a*) id est novo vino. *b*) Falernus est mons Campaniae ubi vinum optimum nascitur, sed pro optimo ponitur vino sicut Cecubum a loco dicit Horatius (cf. Carm., I, 37, 5).

128. FERARVM *a*) id est equorum vel tigridum

1. 113 post 114. — 2. 115 post 118. — 3. Lactata. — 4. Pina. — 5. aex. — 6. Multoq.

quae dicuntur trahere currum eius. *b*) RORANTIA id est rore stillantia.

129. *Bacho* CAPER sacrificia aliquando a simili fiunt, aliquando a contrario : a simili, quando Tempestati nigram ovem, Serenitati albam imolamus : a contrario, cum Cereri et Libero imolatur caper qui est illis contrarius.

131. QVI BROMIVM Bromius minister fuit Liberi Patris id est amasius.

134. *Menadas* id est quae et Bachae : ipsae sunt evantes ministrae Liberi Patris.

135. CHORO scilicet Menadum et Satirorum[1].

136. IN *littoris* ACTA *a*) id est loca arenosa vel amoena. *b*) Nam ἀκτή[2] dicunt Graece litus : hinc acta dicuntur loca amoena.

139. *Neeram* id est sic vocabatur scortum illut quod adduxit super Ariadnem uxorem suam.

142. MOX *Ariadneus a*) id est corona illa. *b*) Ariadnes uxor fuit Liberi quam cum acciperet attulit ei Vulcanus coronam in qua erant VII lapides quam Liber ob amorem[3] Ariadnae inter sidera collocavit.

144. MERETRIX id est corona illa meretricis.

151. SACELLO id est in templo idolorum.

154. PIETATIS IMAGO id est imago falsae[4] pietatis erat cum dicebant : « hos coluerunt patres nostri et ideo similiter nos colimus ».

156. TVM QVIA id est etiam : scilicet processit mos patrius in longum aevum.

158. VRNAS id est sepulchra mortuorum.

159. INDE PVELLARVM id est propter hoc : puelle cum audiebant ita egisse deos, ludebant (32 r°) et amplius ad libidinem excitabantur.

160. IVGALIS id est matrimonialis, id est legalis.

163. DIVORVM id est principum, imperatorum.

164. ATQVE VT R. subaudis o pauca Roma.

165. *Semideam* ἡμιθέαν[5] Graece.

1. satitorum. — 2. acte. — 3. amore. — 4. fase. — 5. emithea.

167. ILLE *a*) scilicet Mars. *b*) SACERDOTEM id est Ream quae et Illia vel Silvia, filia Iulii.

168. *Impar* VTRIQVE id est Marti et Veneri quia cum mortalibus concumbebant.

169. MORTALIS OBIRE *a*) scilicet Anchisae. *b*) Asinteton figura est id est coniunctione carens [1].

171. VIRGINIS *a*) id est Coronae vel Iliae: Corone nominativus vel Corones genetivus, unde et Coronides dictus Apollo. *b*) Ista enim fuit uxor Apollinis qui viro induxit rivalem, quod nontiatum est Apollini per corvum, qui antea albus erat. *c*) Fecit eum nigrum et illam affixit sagittis : qua mortua, ab ea abstractus est Esculapius et factus est peritissimus medicus.

173. *Privatus vir* dicitur qui [2] suae tantummodo possessioni [3] praeest et non curam gerat rei publicae.

175. VLVA est herba palustris.

178. NE STVPRVM id est cum diceret matrem concubuisse cum ea.

181. CAMPO ROMVLEO id est in Campo Martio, in honore Martis.

182. *a*) *Capitolium* Romae vocatum eo quod fuerit Romanae urbis et religionis caput summum. *b*) Alii dicunt cum Tarquinius [4] Priscus Capitolii fundamenta aperiret, in loco fundamenti caput hominis literis Etruscis notatum invenit et proinde Capitolium appellavit.

185. NVDVM id est pulchrum et clarum id est statuam nudam quia nuda depingitur ob signum pulchritudinis eius.

186. ACCIRENT *a*) id est ut Romam venirent. *b*) *Erycino* scilicet ab : proprium nomen montis ubi colitur illa.

187. IDA silva est ubi colitur [5].

188. DE VIRIDI *a*) id est viridem dicit quia viret olivis. *b*) ORGIA id est sacrificia Liberi. *c*) NAXO una est de VIIIJ Cicladibus id est insulis. *d*) κύκλον [6] dicunt Graeci rotundum, in rotundo enim navigat si quis ad

1. 169 b iteratur in margine. — 2. quae. — 3. possessione. — 4. torquini'. — 5. 187 post 185. — 6. ciclon.

eam venerit. *e*) *Samolium* poterium. *f*) ποτήριον[1] Graece calix vel aliquod vas dicitur, samolium autem diminutivm est a Samo insula in qua primitus fictilia vasa reperta sunt.

193. ANCVS N. N. Tullus est, qui et Tullius Hostilius: nomina sunt imperatorum.

196. *Asilum a*) locus est refugii : cum enim Romulus adhuc esset pauper fecit sibi <asilum> ut illuc omnes rei confugerent et ex illis auxilium caperet. *b*. Hinc Iuvenalis (Sat. VIII, 274-75) : « Maior quique tuorum Aut pastor fuit aut illud quod dicere nolo » fur scilicet et homicida.

203. *a*) Mola genus erat sacrificii ex FARRE et sale. *b*) VAGITVS hinc Vaticanus deus dicitur qui vagitibus praeest. *c*) *Cedis* scilicet animalium quae sacrificabantur.

204. LARES *a*) id est domus. *b*) Antiquitus lares ungebantur, inde etiam uxores dictae quasi unxores.

205. CVM DIVITE[2] CORNV Fortuna depingitur in dextra manu cornu ferre plenum omnibus bonis : Hercules enim fertur habuisse proelium cum Centauro et abstraxit cornu illi quod postea nimphae accipientes omnibus bonis repleverunt et inde ubicumque voluerint potestatem habent largiendi.

206. LAPIDEM Terminum deum dicit.

210. DE RVPE id est de statua Fortunae.

211. *Esse* PETENDVM scilicet ut peteret ab ipsis diis.

212. *Numquam*[3] O. A. id est numquam recoluit se rationabilem esse et non debere tales deos colere.

214. PRIVATOS id est domesticos : privatis diis agni ovesque immolabantur, publicis vero, id est Iovi caeterisque magnis aliis, tauri animaliaque magna offerebantur.

218. AC SACRAM *a*) id est postquam ; Sacra Platea est Romae famosissina, quia per illam homines sacra

1. potiū. — 2. dunte. — 3. numqua.

celebraturi ibant ad Capitolium. *b*) MVGITIBVS scilicet animalium quae immolanda erant.

221. ATQVE VRBIS VENERIS id est templum Veneris et Romae Deae pari altitudine se extollebant.

226. GADIBVS *a*) Gadis insula est unde istae dicuntur. *a*) SPOLIATIS Geryone[1] ibi interfecto.

227. FRATRES id est Pollux et Castor.

229. NOCTVRNI EQVITES quia forte (32 v°) adhuc vivi nocte aequitabant : vel propter duas stellas dicit quae dum <moventur>[2] videntur aequitare.

230. RETINENTE propter sonitum aeris.

234. PICVS aliud est Picus et aliud pica : Picus rex fuit Italiae quem percussit filia Solis virga et versus est in maculosum picum, de quo Virgilius (Aen., VII, 191) : « Fecit avem Circe sparsitque coloribus alas ».

235. EPOTVM *a*) id est datum a coniuge. *b*) SPARSVS id est sparsum habens.

237. IANO DE MENSE id est quia mense Ianuario Iano litabatur.

239. AGITANT id est frequenter agunt.

243. INCONSVLTA id est inscia sine consilio.

245. DOCILI AETATE, id est a primum enim homines agrestes et stolidi fuerunt.

251. *Libia* id est uxor Augusti. (Haec adnotatio ad vocem quae est « Livia » jam evanida et glutinatoris cultro partim accisa in summo f° 32° verso et ad oram apposita est :)

Uxor Octaviani <quae>... consumpsit ille filios quia cum omnibus concumberet. Nam Tiberinus qui tum regnavit, privignus eius fuit. Igitur cum interrogaret<ur> a quodam quare cum animalia non omni tempore, sed certis temporibus coeant et illa omnibus horis concumberet, respondit : « animalia non ratione nec voluntate sed natura reguntur ; ego autem quia capax sum rationis voluntate agor ». Et cum iterum percunctaretur a quodam

1. nerione. — 2. ex Isone et Gl. P. supplevi.

quare filios parere non posset, dixit : « nolo vectorem habere ». Nam in plena navi vectorem dicit Octavianum maritum suum quem vehebat, plenam vocat navem ministrum... m tempus quia muto (?) vel fine mulieres semper incipiunt. Livia vero nullum... (a)liis temporibus (s)uper concubitu... parans tali(?) tempore cum (s)uo marito concumbebat ut... filius <ab> eo filios ac(ciper)et.

(Hanc notam in margine f^i q^i secti inveneris.) Yacinctus formosus puer amatus est tam a Borea quam ab Apolline : qui cum magis Apollinis amore laetaretur, dum exercetur disco alarum ab irato Borea eodem disco est interemptus et mutatus est in florem sui nominis.

252. SORTITA CVBILE cubile vocat templum Iunonis quod iuxta templum Iovis erat eo quod uxor illius putabatur.

256. PRONVBA *a*) quasi iam gereret ipsum puerum : ita iactabat se apud virum. *b*) GENIALE id est voluptuosum id est nuptialis lectus[1].

257. IAM SPONSVS reprehendit imperatorem quod non puellam sed adulteram etiam gravidam sibi asciverit uxorem.

259. VITRICVS id est patria sunt Octavianus[2]. (?)

261. FESCENNINA sunt carmina turpia nubentium id est cantica nuptialia.

266. *Flore* id est deae : ministrae sunt Veneris, inde Floralia.

271. *Antinous* amasius[3] fuit Adriani regis quem pro pulcritudine tanto amore dilexit ut deum constitueret et eius nomine templa et civitates dedicaret.

272. NVNC DIVI id est Adriani : omnes enim imperatores Romanorum divi vocabantur[4].

273. IN GREMIO *a*) scilicet ipsius imperatoris. *b*) SPOLIATVM id est castratum, eviratum.

274. ADRIANIQVE[5] GANYMEDEM[6] id est ipsum

1. 256 b post 252. — 2. Propono : patrinius (Cf. C. G. L. IV, 191, 24) fuit Oct. — 3. Iteratur. — 4. 272 post 273. — 5. Hadrianiq. — 6. ganimedē.

Antinoum vocat Ganymedem quia sicut Ganymedes fuit amasius <Iovis>, ita Antinous Adriani.

295. CRASSIS PARTIBVS id est in remotis : crassas partes vocat austrum et aquilonem, austrum pro nimio calore, aquilonem pro nimio frigore.

303. *Driades* sunt deae silvarum, Amadriades quae cum arboribus nascuntur et pereunt.

320. CIRCVLVS *a*) scilicet solis. *b*) ET FLAMMAS quamvis placeat.

321. NORMAM id est lineam, terminum.

322. NVMNE[1] scilicet si terrae circulus minor est.

324. CIRCINVS pro circinnus : circinus est proprie instrumentum quo rota circuli formatur, quem etiam circinnum dicimus.

326. QVI PRAESIDET id est dominatur et superfertur.

328. PLAGA CERTA C. id est australis : nam septentrionalem numquam transcurrit.

329. AVT SVBIT ORTV id est ascendit ab oriente.

330. AVT RVIT O. id est descendit ab hora nona.

332. AVT SVB NOCTE id est subtus terram scilicet ad ortum.

333. REVOCARE[2] RETRORSVM id est reflectere scilicet ab occidente ad orientem.

334. HIC ERIT *a*) scilicet sol : yronicos. *b*) LEGE SVB VNA scilicet oriendi et occidendi.

336. HOMINI *a*) quia habet liberum arbitrium quod sol non habet. *b*) FLECTERE id est de bono ad malum vel de malo ad bonum.

337. LICITVM EST *a*) scilicet a Deo per liberum arbitrium. *b*) DEXTRO id est bene agere.

338. DECVRRERE id est pravis operibus insistere.

344. HOC SIDVS id est sol refertur invehi curru.

345. *Commenti* *a*) scilicet sunt id est adinvenerunt homines. *b*) RADIOS id est XII radios fertur in capite habere propter XII menses vel XII horas diei.

1. Numine. — 2. Reuocat.

346. *Faleras* id est ornamenta equorum.

347. *a*) *Aurichalci* vel ORICHALCI : auricalcus dicitur auri es ; nam χάλκος[1] Graece aes vocatur. *b*) Vel si dicas *oricalcus*, montis aes interpretatur, eo quod in montibus reperitur. *c*) ὄροι[2] enim, montes interpretantur.

348. *a*) *Ius erunt* vel IVSSERVNT scilicet manus artificum. *b*) POLITA scilicet supradicta ornamenta.

349. TRABEAS *a*) est vestis regalis[3]. *b*) EBVRNAM AQVILAM quam Romani in vexillo ad bellum gestabant quod alia signa regebat et ob hoc signum barbatum vocabatur. *c*) SELLAM C. in qua (33 r°) triumphans sedit.

350. CERNVAT[4] id est incurvat, inclinat.

351. *Aeripedum a*) id est velotium aerios[5] pedes habentium. *b*) SI FAS EST C. ut hoc imperator faciat.

352. NESCIA L. utpote aenea.

354. HOC TAMEN id est quia caelestis est Sol.

356. EVMENIDES furiae sunt infernales et interpretantur Bonae Lunae per contrarium.

359. Regina inferorum sterili vaca placabatur quia infernus nihil boni parit vel quia ipsa sterilis fuit.

361. NVNC BIGAS *a*) (quando vocatur Lucina id est Luna[6]) hoc propter Lunam cuius currum trahunt duo boves non quod tardior Sole currat, sed propter cornua. *b*) In inferno vocatur Proserpina (vid. 357).

363. ETIAM VOLVCRES id est veloces, a nunc etiam propter venationem hoc dicit : venari autem ideo Luna <dicitur> quia noctibus venatio pabulatur et luna nocitbus luceat quibus caprae pascuntur; tunc Diana vocatur.

364. TERQVE scilicet cum esset μονοειδής[7], διατομή[8], ἀμφίκυρτος[9] : id est septem figuras Luna habere dicitur id est μονοειδής[7] id est cornicularis, διατομή[10] quod est VIII id est medio sectilis, ἀμφίκυρτος[11] id est circularis, πληροσέ-

1. chalcos. — 2. ori. — 3. 349 a. iteratur ad oram. — 4. Cernua. — 5. aeorios. — 6. quando-luna, *supra*. — 7. monoides. — 8. diathome in ras. — 9. Amsicircos. — 10. Diatome. — 11. amphicistos.

λήνον[1] id est plenilunium : similiter in decrescendo, ἀμφίκυρτος[2], διατομή[3], μονοειδής[4].

365. SVBLVSTRI[5] id est parum lucenti.

366. SVCCINCTA *a*) id est faretras[6] succinctas[7] habens. *b*) Spicula vocat CALAMOS id est sagittas.

368. MEGERAE id est una Furiarum, et est dativus : tres enim sunt Furiae infernales, Megera, Thesiphone et Allecto.

369. TRIVIAE *a*) id est Proserpinae deae infernalis. *b*) Trivia dicta eo quod tres habet potestates id est in Caelo et in Terra atque <in> Inferno, unde et Ecate dicitur id est centum habens potestates. *c*) SVB NOMINE DAEMON id est quocumque modo sit de picta[8].

370. AD AETHRAM id est cum dicis eam coelestem et colis.

377. OBRVIT scilicet ipse demon.

378. POTESTATI *a*) id est diis infernalibus. *b*) OPERTAE[9] id est tenebrosae, absconditae.

380. CVI CADIT *a*) id est ad cuius honorem. *b*) FVSVS id est interfectus, prostratus. *c*) De ludis dicit quos in theatro exercebant ubi se interficiebant et Plutoni deputabantur ; Plutoni[10] enim se commendabant ut puta[11] ad infernum descensuros.

381. HEV MALE *a*) aliquando cum magna pestilentia Romae orta fuisset, quendam privatum hominem demon allocutus est dicens deos aliter non posse placari, neque homines ab ipsa pestilentia liberari nisi teatra vel ludi in quibus gladiatores semet in sacrificiis deorum interficerent, construerentur[12]. *b*) Tunc Scipio Nasica et Cato caeterique nobiles prohibuerunt ut mortibus hominum pestilentia deleretur[13] : sed vulgi instantia illis nolentibus obtinuit ut ipsis ludis demones placarentur, unde aliquando magnus terrae hiatus XL diebus Romae <erat> quasi adhuc satiatus non esset, sed postea Marcus Cur-

1. Plenoelenos. — 2. amphicistos. — 3. Dutome. — 4. monoides — 5. Subluscri. — 6. faretratas. — 7. succincta. — 8. 369 c post 370. — 9. Optet. — 10. pluto. — 11. pute. — 12. construerunī². — 13. dedeleret².

cius[1] eques Romanus equo hiatum insiluit et postea clausus est quasi infernus satiatus esset. *c*) LVSTRATAE ROMAE putabant enim tali victima lustrare Romam id est purgare. *d*) *Flegethontia* id est infernalis ; *e*) Flegetos est fluvius inferni igneus.

384. FVNEBRIS id est mortalis, plena funeris.

385. SPECTACVLA TRISTIA *a*) id est que tristitiam inferunt. *b*) Amphiteatrum in civitatibus fiebat et muro erat cinctum, teatrum vero extra civitatem ubi spectacula fiebant quoniam, θεωρῶ[2] video.

386. CHARON *a*) id est portitor inferni. *b*) IVGVLIS id est vulneribus.

387. *Inferiae* *a*) sunt sacrificia pro mortuis. *b*) SACRO id est exsecrando, exsecrabili[3].

391. CENSERE id est iudicare id est reges Romanorum gladiatorem et retiarium faciebant in theatro certare, in quo unus alterum occidebat et qui interficiebatur quasi videbatur litari pro salutate patriae.

392. SVBTERNIS una pars, infernalibus id est subterraneis.

393. EVOCAT scilicet (33 v°) ille imperator.

395. INCASSVM *a*) id est frustra. *b*) ARGVERE id est quae fiebant apud Tauricam. *c*) Ephigenia uxor Orestis fuit quae cum cerva Diane interfecta ad aram illius immolanda ducta fuisset ; cuius miseratione erepta ad Tauricam regionem transducta est et ibi sacerdos illius constituta ubi peregrini immolabantur : postea Orestes frater illius furore arreptus a sua civitate expulsus suisque omnibus derelictus est, sed Pileas illius amicus ipsi per orbem terrarum frenetico discurrenti solus adhesit. *d*) Cumque pervenissent ad templum Dianae quod erat in Taurica regione, Ephigenia videns eos speciosos condoluit illis[4] dicens « Qui[5] estis? » : qui responderunt se esse fratres. *e*) At illa ne ambo simul interficerentur dixit « Eligite unum ex vobis qui immoletur. » *f*) At

1. crucius. — 2. theoro. — 3. exsecrabile — 4. Corr. ex illos. — 5. Qu.

illis inter se contendentibus quis illorum immolaretur et quis evaderet, Ephigenia recognovit fratrem suum et consilio inito illa nocte ambo fugerunt. *g*) Proinde illorum amicitia in Taurica regione usque hodie in proverbium tenetur.

397. CONSESSVS id est multitudo consedentium.

398. FERA VOTA id est sanguinem humanum.

401. RIMERIS *a*) id est inquiras. *b*) Rimari proprie porcorum qui in rimis hoc est in venis terrae cibum quaerunt.

404. SECTA *a*) id est inscripta vel incisa[1]. *b*) QVACVMQVE[2] id est in quocumque loco. *c*) *Vesontium* civitas tres portas habebat in quibus literis maximis in similitudine funditonnae factis hoc scribtum habebatur : « IVLIA IVLII FILIA HOC DIIS MANIBVS OBTVLIT » id est diis infernalibus.

405. *Salarium* proprie erat praebenda quae dabatur custodientibus sepulcra mortuorum.

406. *Orcus* dicitur Pluto : ὁρκῶ[3] Graece juro inde Orcus vocatur quia jurat neminem se sine morte relicturum[4].

410. CVM PRINCEPS *a*) scilicet Constantinus : modo de Constantino dicit. *b*) TYRANNI id est Licinii et Maxentii.

412. NIGRANTIBVS scilicet fumo imolatarum victimarum[5].

414. SEPTENA VII sunt colles intra Romam.

417. SVPERBIS id est excelsis, nobilibus, gloriosis.

419. SED NEBVLIS id est idolatriae sorde.

421. HEBETAT obscurat, obtundit.

423. VMBRAS *a*) id est larvas : inter larvas et lemures hoc distat : larvae sunt quae homines in amentiam vertunt ; lenures vero innoxiae sunt et dictae lemures quasi lares manentes. *b*) Sunt enim animae mortuorum diu manentes <in> corporibus.

424. CERVLEAS id est manes inferorum.

1. inscisa. — 2. Quamcūq. — 3. orco. — 4. 406 post 410 b. — 5. 412 post 404.

425. CENSEO id est iubeo, statuto, iudico.

432. SVPERSTAS id est emines, praesides.

434. CARIOSORVM id est putridorum, carie et putredine verminum consumptorum idola : caries est putredo lignorum quam termetes vermes faciunt.

436. Gipsus est terra tenax unde statuae conficiuntur.

437. INFIDO id est in male fido durantique : deficit et annuatur paulatim.

440. ERUGO *a*) id est vitium metallorum. *b*) PERESAM id est inconsumptam, foratam.

449. *a*) *Pagani* dicti a pago id est a villa : nam pagos Graece, villa Latine. *b*) Antiqui enim iuxta fontes villas faciebant, unde paganus dicitur villanus, quod longe sit remotus a civitate dei, id est ab eclesia ; vel quod de uno fonte erroris potaverunt.

450. QVOS PENES id est apud quos : quicquid timebant deum esse putabant.

452. SANGVINOLENTVS id est sanguine plenus, quidam[1] enim gentiles <erant> qui in sacrificiis deorum carnibus humanis vescebantur.

460. RVDES id est novi semper et indocti.

461. PROCINCTVS apparatus bellicus.

463 seqq. *a*) Licinius primo Christianus sororem Constantini Constantiam nomine uxorem duxit volens ab ea filium habere ut per hoc imperium obtineret, sed illa sterili[2] permanente, adipisci hoc non valens ad idolatriam reversus est et multa mala Romanis intulit. *b*) Ad ultimum vero Constantino signum Crucis Sanctae in Labaro[3] praeferente interfectus est. *c*) Maxentius autem gente Romanus erat, qui bellum Constantino inferens pontem super Tiberim fraudulenter contruxit quem ramis (34 r°) cooperuit, ut Constantinus ad bellum contra eum procedens per ipsum flumine laberetur : sed Constantini adventum comperiens furore arreptus obviam illi processit et sic pontem ingressus fraudis quam fecerat non

1. Quaedam. — 2. stirili. — 3. laboro.

recordans, in flumine mersus est, sicque bellum civile cessavit.

466. IN HASTIS id est quia in hasta signum Crucis gerebant.

470. LONGO DAMPNATOS *a*) quia ex longo tempore in carcere positi erant. *b*) CENTVM id est multos id est finitum[1] pro infinito.

472. INTERCEPTA id est rupta, negata, decepta.

477. Ergasterium est operatorium id est ubi opera aguntur, quia ἔργον[2] opus, hinc ERGASTVLA dicuntur; proprie hergastula sunt ubi rei ad secanda marimora mittebantur vel ad aliud opus aliquod : sed hic pro carceribus.

478. MVSSANS id est mussitans vel murmurans.

480. AUT *concessa* *a*) scilicet non impune et publicata. *b*) SVSPIRIA TRAXIT id est ab imo pectore.

481. TESTIS *a*) est scilicet sumptum. *b*) CHRISTICOLAE Christicolam ducem se ipsum vocat.

482. *Molvius* id est scilicet pons eo nomine vocatus est ab auctore.

485. *Stema* est proprie filum quo sacerdotes tempore aestatis capita sua ligabant quando eis propter aestus fervorem pilleum investire non licebat : ponitur autem pro linea generationis, sed hic pro figura.

486. CHRISTVS PVRPVREVM imago Christi in cruce continebatur in labaro purpureo quae auro et gemmis erat in illo texta.

487. LABARVM dicitur vexillum regale quod alia omnia praecedit ad bellum.

488. CRISTIS id est galearum summitatibus : in omnibus enim armis signum crucis habebatur.

489. MEMINIT scilicet maiestas Christi.

490. QVI[3] TVNC *a*) id est mortuo Maxentio. *b*) PROCESSIT CRINE id est prolongato egressus est.

491. *Compede* id est vinculo pedum.

1. infinitū. — 2. ergon. — 3. Q.

492. *Complexus* id est constringens brachiis id est deosculans.

494. VERENDVM id est honorandum, timendum.

498. EXPERTA id est probans, comperiens, sciens.

501. MARMORA id est marmoreas statuas[1].

502. PVRAS id est sine honore et cultu et sacrificiis.

507. VIETO *a*) id est vetusto, antiquo : vietus est incurvus vel viribus privatus. *b*) Dicimus etiam quod vi flectatur sicut etiam via dicitur quod vi teritur.

511. DOCILIS est magister qui facile docet, docibilis discipulus qui facile docetur : unde Apostolus (cf. Johann., VI, 45) : « Erunt omnes docibiles dei » id est faciles ut doceantur.

516. *Invidus* est qui invidet, *invidiosus* qui invidiam patitur.

518. SACRIS id est idolis et sacrificiis deorum.

522. SAEVITIAE[2] *a*) id est crudelitatis. *b*) MONSTRATA id est a sacerdotibus. *c*) QVAERIT id est interrogat scilicet a sacerdotibus unde piaretur.

524. MARII id est qui septies consul fuit

525. NVMIDIA *a*) pars Africae. *b*) IVGVRTHAM[3] id est toparcam Africae, filium[4] Micipsae toparcam Africae id est regem Numidiae. *c*) Micipsa toparca Africae rex Numidiae ex uxore[5] legitima duos filios habuit et unum ex concubina id est Iugurtham[6] : qui moriens regnum suum cum filiis duobus[7] Romanis commendavit. *d*) Post cuius mortem Iugurta Romam adiens aurique pondera innumera secum ferens, a nemine honorifice susceptus nondum etiam ad osculandum provocatus est ; ille itaque nocte sequenti gazas secrete singulis Romanorum transmittens die crastina magna cum reverentia ab eis admissus est, increpatus tamen ab eis propter suos quos iniuste opprimere volebat, letus remeavit et urbem retro aspiciens dixit : « O urbem venalem et cito labilem si emptorem invenerit[8]. » *e*) Cumque ad propria remeas-

1. 501 post 502. — 2. Æuitiae. — 3. Jurgurcā. — 4. Filie. — 5. Corr. ex exure. — 6. iugurtha. — 7. *Supra*. — 8. Corr. ex inueniret.

set, duos fratres interfecit atque regnum, Romanos debellans, usurpavit : contra quem Marius consul missus, eo superato, regnum Numidiae Romanis restituit.

526. NEC TANTVM ARPINAS Cicero proconsul Romanorum ab Arpinate oppido Arpinas dictus est ; qui coniuratione facta a Silla[1] Catalina et Citego[2] ut urbem incenderent omnesque senatores interficerent, a suo servo indicante comperiens omnes interfecit (34 v°), quem in senatu omnibus videntibus increpavit.

529. CATILINAS[3] id est perversos ut fuit Catilina.

538. TOGATVS id est pacificus : nam toga tempore pacis utebatur.

539. REMQVE QVIRINI id est Romani Populi : rem pro regno posuit velut Virgilius (Aen. III, 1) : « Postquam res[4] Asiae ».

543. SENECTAM id est finem vel terminum.

544. VIDEAS *pulcherrima* scilicet si adesses : « videas » secunda persona est pro tertia id est videre poterat aliquis si adesset.

545. CONCILIVMQVE *a*) scilicet videas quia concilio ipsorum totus mundus regnabatur. *b*) GESTIRE id est exultare, moveri gaudio pro percepta iam fide : « gestire » proprie dicitur movere ; aliquando etiam gaudere et exultare significat, sicut in hoc loco, quia gaudentes motu corporis suae mentis laetitiam designant. *c*) Unde et exulto tractum est a verbo salio. *d*) CATONVM SENVM id est antiquorum et per hoc nobilissimorum. *e*) Duo autem Catones fuerunt, avunculus et nepos : avunculus quidem Censorius[5] dictus est, nepos Uticensis a loco mortis. *f*) Sed hic[6] « concilium Catonum » vocat Romanos qui se eis nobilitate et sapientia aequiperare studuerunt.

546. CANDIDIORE TOGA *a*) Romani nobiles in laetitia et prosperitate vestibus candidis utebantur, in adversitate vero et tristitia pullis id est nigris, unde et « pul-

1. scilla. — 2. Corr. ex cedego. — 3. Catilinos. — 4. rex. — 5. sensori'. — 6. Corr. ex hoc.

lati proceres » (Juvenal. III, 213. Dracont. Laud. Dei III, 376, cf. var. lect., C. VII, 151). *b*) Sed in hoc loco *candidiore toga* dicit quia gaudentes in baptismo candidas vestes accipiebant. *c*) NIVEVM id est pulchrum, candidum.

547. EXVVIAE proprie dicuntur pelles ferarum ab exuendo : sed plerumque pro omni veste ponuntur.

548. IAMQVE RVIT *a*) id est festinanter venit, properat. *b*) PAVCIS scilicet paganis. *c*) TARPEIA RVPE id est in Capitolio. *d*) RELICTIS scilicet in suo errore.

548. SINCERA PENETRALIA *a*) vocat templa Petri et Pauli vel ministeria[1] (mysteria?) baptismi. *b*) NAZAREORVM Nazareni, primi Christiani[2] a Christo qui Nazarenus dictus est, a Nazareth[3] civitate ubi conceptus est et nutritus; postea vero apud Antiochiam[4] civitatem in qua Beatus Petrus primitus sedem episcopalem (cathedram) obtinuit, Christiani dicti sunt.

550. EVANDRIA CVRIA *a*) stirpem Evandri dicit. *b*) Evander pater fuit Pallantis[5] qui in auxilum Aeneae venit ; qui Aeneas fuit auctor Romanorum, unde « Evandria curia » dicitur multitudo senatorum. *c*) <FONTES> id est baptismum.

551. *Amniadum a*) id est Amnii familiae. *b*) Amnias dux nobilis Romanorum a quo « soboles Amniadum », unde et Boetius fuit dictus Anicius (552), quod fuerit invictus. *c*) SOBOLES scilicet ruit. *d*) ET PIGNERA id est filii scilicet ruunt, ad apostolicos fontes.

552. FERTVR ENIM quia ipse ante alios proceres primus ad baptismum properavit, de cuius stirpe fuit Boetius.

554. *a*) ET *Olibriaci* de istius genere descendit Olibrius : huius mentionem facit Priscianus. *b*) *Heres* dicitur ab hero.

555. ADIECTIS FASTIS *a*) id est inscriptus fastis id est libellis ubi gesta consulum scribebantur. *a*) Fas-

1. ministreria. — 2. xpian. — 3. nazareht. — 4. antiochā. — 5. Corr. ex pallandis.

tus[1] secundae declinationis librum significat, tertiae vero superbiam. *c*) Sed Lucanus male fastibus pro fastis posuit dicens (Phars., X, 187) : « Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus ». *d*) PALMATA id est triumphali : palmatis enim togis utebantur triumphantes. *e*) ABOLLA duplex toga est quae et diplois.

557. INCLINARE id est subdere scilicet « securem » id est iuditiariam potestatem.

558. NON PAVLINORVM *a*) a Paulo consule : familias nobilium Romanorum nunc exequitur. *b*) BASSORVM a Basso consule.

559. PROMPTA id est studiosa, devota.

560. SECLO id est ad venturum seculum.

561. *Gracci a*) filii Corneliae sororis Sciphionis uxoris Crassi qui a Parthis interfectus est, post cuius mortem[2] nupsit Pompeio et fuit castissima mulier. *b*) PLEBICOLAS autem dicit plebem colentes et diligentes: nam maximum dilectionis (35 r°) affectum erga plebem habebant, unde et pro eius defensionem crebras insidias excitabant quam ob rem sediciosi dicti sunt[3].

562. IVRE POTESTATIS *a*) quia magne potestatis fuerunt. *b*) FVLTOS id est munitos[4], sustentatos. *c*) ARCE id est in capite, dignitate.

564. *Lictores* dicebantur virgiferi id est virgas ferentes, per quos iudices vindictam exercebant reos puniendo.

565. CONSECRASSE vel *congregasse* id est coniunxisse, sociasse.

567. LICET *a*) id est licitum est nobis. *b*) SIGNACVLA id est ad Crucem Christi.

568. *Idolium*[5] dicitur templum (sive locus) idolis consecratum, *idolotitum* vero quod idolis imolatur id est immolata[6] caro.

569. SI PERSONA ALIQVA EST *a*) id est si aliquid

1. Faustus. — 2. morte. — 3. 561 post 562. — 4. muntos. — 5. Idolio. — 6. immolatia.

valet, si est auctoritas in persona. *b*) AVT SI STATVS id est defensio, gubernatio.

570. SI FORMAM id est statum et dignitatem.

571. *a*) HI[1] FACIVNT tales supra dictiri viri. *b*) SENTENTIA PLEBIS scilicet simul cum senatoribus. *c*) Plebis scitum dicebatur id quod primum senatus repperiebat et dehinc ad scientiam plebis referebatur : senatores enim primum inter se et consules de statu rei publicae decernebant, et cum ad plebem notitia[2] perduceretur[3] et eius favore atque scientia sanciretur, plebis scitum dicebatur.

572. < POTIORES >[4] nobiles scilicet Christum credunt.

573. LVX EST *a*) nobile templum erat Romae quod « illustris cella » vocabatur quia[5] ibi gratia Spiritus Sancti corda illuminantur fidelium baptizatorum[6] per regenerationis mysterium. *b*) Cellam vocat Palatium Lateranense ubi nunc publicum baptisterium vel aetiam aeclesia[7], quae nunc in honore XII Apostolorum habetur, dedicata.

574. OBSITA *a*) id est circumdata[8]. *b*) NVGIS id est vanitatibus. *c*) Nuge semper pluraliter tantum inveniuntur : sunt autem nuge ineptiae sive vanitates. *d*) Nugas vero trium generum est et indeclinabile, facit enim hic et haec et hoc nugas ; nugas enim dicimus stultos seu vanos.

575. *Obstrictos* id est adbreviatos.

576. ET QVIBUS *a*) scilicet vix invenies. *b*) EXACTAS id est transactas. *c*) PLACEAT id est delectet. *d*) SERVARE id est observare id est colere. *e*) TENEBRAS id est errores.

577. SPLENDENTEM *a*) subaudis quibus placet. *b*) DIE id est tempore fidei.

578. POSTHINC *a*) unum vacat, id est deinde. *b*) CONVERTE scilicet O Symache. *c*) AD POPVLVM CON-

1. Hii. — 2. notitia. — 3. Pduceret. — 4. P. — 5. qui. — 6. baptizatorium. 7. aeclesiam. — 8. circumda.

VERTE ó Symache: post senatores et nobiles ad fidem Christi conversos, intuere populum ut intelligas quid velit [1].

579. SANIE id est putredine vini [2] lactis [3] sanguinis [4].

580. CAENACVLA id est ad celsa aedificia potentum ut eos consulant.

581. QVIQVE TERIT id est fricat calcando id est pedites qui nudis pedibus incedunt, pauperes videlicet.

582. GRADIBVS DISPENSVS pro dispensatus: nobiles qui in gradibus scaene ad spectacula residebant, pauperes qui convenerant ad ludum de suis facultatibus pascebant.

583. *a*) *Vaticanus* vocatus est ille mons sub quo aeclesia Sancti Petri sita est. *b*) TVMVLVM sepulcrum vero Beati Pauli in via Ostensi est.

584. QVO CINIS ILLE id est ubi vel in quo monte.

584. AMABILIS OBSES *a*) « amabilem genitorem » Petrum vocat et ideo « obses » quoniam ad magnam pacem datus est Romanis, qui quasi obses nostrae salutis et liberationis datus est. *b*) *Obses* autem dicitur qui loco pacis a hostibus datur et postea recipitur. *c*) Templum quod dicitur « Ad Lateranis » fuit antea Palatium Neronis, ubi nunc habetur memoria XII Apostolorum.

586. REFERAT *a*) id est reportet. *b*) REGALI CHRISMATE id est baptizatus et confirmatus.

587. ET DVBITAMVS *a*) cum hoc videamus cur dubitamus? *b*) Sensus est: cum, inquid, viles et mediocres atque potentes pari voto et aequali studio fidem Christi suscipientes ad baptismum conveniant [5] adque Apostolorum basilicas venerationis gratia assidua frequentant, cur dubitamus nos, cum haec videamus, transire Romam in legem Christi? (35 v°).

588. IN LEGES T. T. *a*) id est in ius et cultum et religionem tuam. *b*) VOLENTEM id est ipsam Romam desiderantem.

1. 578 c post 579. — 2. uno. — 3. latus. — 4. anguinis. — 5. cũueniant.

590. IAM SVPER iam, inquid, Roma desiderat ut terrenam suam potestatem in coelestia convertat.

591. NEC MOVEOR *a*) id est non curo, non perturbor[1]. *b*) HOMINVM RARISSIMA id est minima[2]; non, inquid, conturbor si sunt adhuc infideles perpauci clausos oculos in luce veritatis et fidei habentes, quia licet splendeant nobilitate et pro suis benefactis titulos et honores mereantur habere, nihil valebunt contra Catholicam fidem publica iura.

592. SVB LVCE *a*) id est sub fide Christi quae est vera lux. *b*) ET GRESSIBVS scilicet infidelitatis in quibus in fide rectius stare deberet.

594. TITVLIS *a*) id est memoriis[3] excellentium factorum. *b*) AVCTI id est multiplicati.

595. FASTORVM[4] ARCE *a*) id est dignitate librorum annalium. *b*) POTITI id est adepti. *c*) *Retulerunt* id est reportaverunt scilicet illi qui in cultu idolatriae detinentur : adhuc modo exponit quod superius dixit, videlicet si pauci nobiles et potentes adhuc fidem Christi non susceperint, nullo modo se ex hoc permovendum dum maior multitudo ad Christum iam conversa fuisset.

596. ANNALES, cartas, vocat historias et libros annales in quibus nomina consulum scribebantur ut per hoc maioris auctoritatis essent.

597. ATQVE *a*) scilicet quamvis. *b*) INTER VETERES id est inter statuas veterum Romanorum computentur non ipsi sed eorum. *c*) NVMERENTVR ET AERE nobiles Romanorum tantum statuas merebantur aereas sive lignetas[5] quae lineo involutae pingebantur et supra picturam illinebantur caera ne carie consumerentur ligneae statuae[6].

598. IN PAVCIS *a*) scilicet potentibus vel nobilibus. *b*) DEFICIENTE id est pereunte multitudine.

600. ET QVODCVMQVE F. *a*) subaudis non est « persona patriae. » *b*) PRIVATA id est non secundum quod

1. 511 a post 591 b. — 2. *Supra*. — 3. memoris. — 4. FactOꝝ. — 5. Lignetas s. q. — 6. 597 b post 598 b.

unus elegit tantum et vult « persona constat patriae » (599), sed secundum quod plures.

601. AC IAM RARA[1] *a*) id est sola quia pauci sunt qui eos sequentur. *b*) SED PVBLICA scilicet quid ergo? *c*) VOTA id est desideria. RECLAMANT *d*) scilicet erga fidem Christi.

602. DISSENSV *a*) id est festiva dissentione inter se. *b*) MVRMVR quia[2] adhuc idolatriam defendere volunt qui tantum murmurare possunt, nocere vero Christianis non possunt.

603. CONSCRIPTORVM patres conscripti vocabantur senatores quia eorum nomina in aereis tabulis scripta erant quorum sententia et auctoritate quicquid roboratum fuisset, firmum et stabile in perpetuo servabatur.

607. *Excedat* reclamatio : id est locum maiori numero det.

608. SVBSELLIA *a*) erant senatorum in quibus sedentes in curia causas et sententias per concilia decernebant. *b*) *Senatus* dicitur vel ipsa multitudo vel aetiam ipsa domus ubi senatores conveniebant.

609. PVLVINAR vocabant templum a pulvinaribus id est lectisterniis quae in templis fiebant in quibus recumbentes sacerdotes excubias coelebrabant.

611. QVA VOCAT id est ad quod vel ubi; ad illum locum vel causam, ad fidem Christi videlicet.

612. LIBERA *a*) id est voluntaria, nullo cogente. *b*) CVM id est partim. *c*) TVM CORDE id est partim id est corpore et voluntate.

613. NEC LOCVS INVIDIAE id est quia nullus cogitur ad fidem Christi : tunc « locus invidiae » esset, si coacti, non sponte, converterentur.

614. PROBATVM id est hoc quod ipsi probabant, laudabant melius esse.

615. NEC IVSSVM *a*) scilicet a principe per violentiam. *b*) S. CAPTI R. id est delectati proprio intellectu.

1. Para. — 2. q.

616. PRO MERITIS *a*) id est pro temporalibus beneficiis. *b*) REPENDENS id est recompensans, restituens quia quod temporaliter merentur id est honores, concedit eis quamvis sint infideles.

617. MVNERA *a*) scilicet temporalia. *b*) SACRICOLIS id est sacra vel idolis colentibus. *c*) HONORES id est maximas dignitates.

618. DVX BONVS *a*) id est Constantinus. *b*) SINIT id est permittit. *c*) SVORVM scilicet (36 r°) Christianorum. *d*) Sensus est : permittit paganis contendere cum Christianis nec ut[1] simul habitent.

619. NEC PAGO *a*) id est paganissimo. *b*) πηγή[2] Graece, fons Latine : inde pagus dicitur. *c*) Villae circa fontis edificari solent, hinc et paganus dicitur villanus id est rusticus quia longe est a conversione urbana, hinc et pagani dicuntur infideles eo quod longe a civitate dei sunt id est ab aeclesia fidelium. *d*) IMPLICITOS id est infideles id est involutos, irretitos. *e*) CVLMINA MVNDI id est per summos honores.

620. PROHIBET *a*) id est vetat incedere paganos. *b*) QUONIAM *caelestia* divina et spiritalia quoniam quis potest[3] esse fidelis et habere divitias.

621. TERRENIS *a*) scilicet hominibus. *b*) <SOLITVM> per consuetudinem. *c*) ITER honores terrenos et divitias vocat. *d*) OBSTANT id est obsunt vel nocent.

622. IPSE MAGISTRATVM[4] *a*) id est dux Constantinus. *b*) MAGISTRATVM id est ipsam dignitatem. *c*) IPSE TRIBVNAL[5] id est tribunitiam dignitatem.

623. CONTVLIT *a*) id est attribuit quamvis Christianissimus esset et nihil ei nocuit. *b*) V. AMICTVM id est vestem imperialem[6].

624. O PEREVNTVM ó Symache, pro pereuntium[7].

625. Reformando iterum colendos ; ideo decit RESTITVENDOS.

626. DOLOS *a*) id est furta adulterii. *b*) PERORAS

1. ut nec. — 2. pige. — 3. potes. — 4. mag. — 5. tribunas. — 6. imptialem. — 7. 626 a post 624.

id est perorando doces. *c*) VVLCANI quod dicit « Vulcani dolos » et « Martis » sive « Veneris », fabulam tangit: Mars[1] concubuit cum Venere, quod videns Sol indicavit Vulcano marito Veneris. *d*) At ille catenulas subtilissimas arte mechanica[2] composuit[3] quibus ambos simul irretivit et aperto hostio introduxit deos ut viderant Ilos turpiter iacentes. *e*) Unde nunc dicit quod iste Symachus volebat ut iterum haec fabulosa colerentur quasi divina.

627. LAPIDES SATVRNI SENIS *a*) Abaddir lapidem dicit quem Saturnus pater pro Iove filio devoravit. *b*) Fabula talis est : Saturnus cum intellexisset a proprio filio se esse pellendum a regno, omnes filios mox natos devorabat, sed Ops quae erat uxor Saturni cum peperisset Iovem videns illum nimium eligantem voluit nutrire et morti subducere; tunc indicavit marito suo se lapidem peperisse quem cum ei ostendisset devoravit eum putans quod filius suus esset. *c*) Hoc[4] aetiam Symachus persuadere volebat ut pro re divina coleretur. *d*) *Phoebique* id est Solis. *e*) FVRORES id est amores quibus quendam ephebum puerum nimium dilexerat et ideo perdidit divinitatem.

628. ILIACAE *a*) id est Troianae. *b*) Megala civitas est apud quam in honore Matris deum singulis annis ludi fiebant. *c*) « Iliacae » autem dicit quia apud Ilium praecipue Mater deum id est Ops vel Berecinthia colebatur. *d*) MEGALESIA scilicet ludicra vel ludos Megalenses. *e*) *Bachica* id est Bachanalia id est sacra Liberi. *f*) *Nisa* mons est Libero consecratus, ubi etiam fertur esse natus; unde et Dionisius dictus quasi dios Nisi id est deus Nysae montis. *g*) *Bachica* ergo Nisi dicit sacra et sollempnitates quae in honore Liberi in ipso monte caelebrantur.

629. ISIDIS[5] *a*) scilicet reginae. *b*) AMISSVM id est perditum, interfectum. *c*) Isis filia fuit Inachi regis Argivorum quam cum vitiasset Iuppiter, Iuno eam con-

1. mar. — 2. mechanina. — 3. compusuit. — 4. hocc. — 5. Isis.

vertit in vacam adhibens ei Argum ministrum suum cum centum oculis qui eam custodiret, ne iterum Iovis ad illam posset accedere ; sed Apollo Iovis ortatu suis sagittis eum interfecit, quem postea Iuno convertit in pavonem, unde adhuc oculi in corpore illius apparent, Isidi vero iam vaccae oestrum muscam gravissimam quae eam persequeretur[1] immisit. *d*) Illa itaque oestro graviter stimulata transiit mare unde et postea Bos (36 v°) forum dictum est quasi bove foratum : cumque pervenisset ad Egyptum, recepit ibi pristinam formam et facta est regina ipsis nupsitque Osyri regi Aegyptiorum. *e*) Qui cum postea a fratre suo Tiphone crudeliter dilaniatus fuisset, ab ipsa Iside diu multumque quesitus est, sed tandem membra illius in quadam <arca> repperiens diligenter collegit et in cribro hoc est in vanno componens flendo et lugendo domum reportavit. *f*) Unde et sacerdotes in sollemnitatibus eius per devia loca discurrentes simulant se illum quaerere et ad ultimum quasi inventum cum luctu et fletu ad templum suum reportant. *g*) Et hoc est quod dicit SEMPER PLANGENTIS *Isidis* id est indesinenter. *h*) OSIRIM id est virum suum regem Aegypti.

630. CALVIS *a*) id est archigallis suis sacerdotibus : sacerdotes enim Isidis tondebantur, vel radebantur, et erant castrati, et sacerdotes in sacris deum decalvabantur cum illis capilli pro consuetudine inciderentur. *b*) Ipsi etiam sacerdotes deridebant haec talia sollempnia.

631. ET QVASCVMQVE *a*) zeugma[2] est a superioribus : solus peroras colendas esse. *b*) *Larve* sunt propriae umbrae demonicales quae noctibus apparent hominibus eosque terrent, sed hic LARVAS pro simulacris deorum posuit : ponitur autem larva pro malefico vel incantatore, unde et larva Latine dicitur demoniacus.

632. O *lingua* laudat eum de eloquentia sed hyronice per omnia loquitur.

633. DECVS scilicet O, id est pulchritudinem eloquii.

1. psequeret. — 2. zeuma.

633. CEDAT id est cederet et locum daret.

634. DIVES *a*) id est abundans eloquentia. *b*) GEMMAS id est hornamenta dissertae locutionis.

635. OS *a*) scilicet tuum dico O Symache; dignum esset ut iste qui talis et tantae eloquentiae est, Chrystomus[1] diceretur id est oris aurei, si deum laudare maluisset quam idola. *b*) χρυσόστομος[2] dicitur os aureum : χρυσός[3] Graece aurum, tomos[4] os, unde χρυσόστομος[5] dicitur eloquens quasi aurea verba proferens. *c*) TINCTVM id est illitum, ornatum. *d*) FVLGEAT id est resplendeat pulchritudine verborum.

636. SI MALLET id est si magis voluisset.

637. ET LIQVIDAM *a*) id est doctam, pulchram et claram. *b*) TEMERAVIT id est foedavit, deturpavit[6].

638. HAVD ALITER *a*) id est sed similiter. *b*) Pulchra comparatio est : eloquentiam enim Simmachi comparat[7] rastris eburneis, coenoso vero solo idolatriam quam praedicabat, sic de reliquis. *c*) RASTRIS id est sarculis ; *eburneis* de ebore factis.

639. *Coenosum a*) id est coeno plenum. *b*) MADENTES id est solubiles, sordidas.

640. AVREOLIS *a*) id est auro compositis. *b*) LIGONIBUS id est soccis. *c*) Ligones sunt instrumenta ruralia. *d*) *Vlva* est herba palustris, sed hic pro ipsis locis ponitur.

641. SCROBIS *a*) id est fosse : scrobs vel scobs et scobis facit nominativum. *b*) INQVINAT id est sordidat, deturpat.

642. *a*) ACIES id est acumen ipsius dentis. *b*) SORDET[8] id est sordida efficitur. *c*) SQVALENTI[9] ARVO[10] id est turpi, coenoso.

643. *Confidere* scilicet in mea locutione.

645. SVM MEMOR *a*) id est conscius sum meae parvitatis et impossibilitatis. NOVI *b*) id est nosco scilicet meam ignorantiam. MEA FRIVOLA *c*) id est insipida[11].

1. chrisortomos. — 2. Krisostomoc. — 3. Kpicic. — 4. Tomoc. — 5. crisos tomos. — 6. det²bauit. — 7. compa. — 8. Supra. — 9. Squa. — 10. arruo. — 11. Inspida.

d) Frivolum dicitur quasi (37 r°) fere obolum id est vix dimidium denarii valens; ponitur pro vili re. *e*) « Quia », inquid, « fragilitatis sum conscius et meam insipientiam agnosco, non timeo ut aliquis me reprehendat et arguat temeritatis ingenii quia castigabo me ipsum ne plus quam debeam loquar[1]. »

646. NON AVSIM CONFERRE PEDEM *a*) pro non audeo. *b*) Secundum disciplinam militarem hic loquitur : milites enim aliquando scuta tenentes ludendo discunt alter in alterum mittere et recipere ictus et ut ipsos evitare valeant disciplinabiliter in alteram partem se vicissim inflectunt. *c*) NEC SPICVLA scilicet verborum Simaci vel alicuius.

647. CONIECTA *a*) id est immissa mihi. *b*) LACESSERE id est provocare mihi.

648. *Illesus* id est intactus, liber illius Symachi.

649. OBTINEAT *a*) id est capessat, possideat. *b*) PARTAM id est sibi paratam.

650. SERVARE id est munire, defendere.

651. VOLANS *a*) id est caeleriter transiens. *b*) DEPELLERE *parma* id est contraposito scuto : hic dicendum est de militari disciplina quod antea dictum est.

652. IAM TVTA id est secura, defensa, tranquilla, pacificata.

653. PETITA EST id est lacessita et impugnata.

655. PEREVNTE *a*) id est deficiente, sine effectu vulneris. *b*) SAGITTAS id est iacula verborum.

656. COHIBERE id est cohercere, constringere.

FINIT LIBER PRIMVS CONTRA SYMMACHVM.

1. 645 d. e. post 646 b.

(INCIPIT LIBER SECVNDVS CONTRA SYMMACHVM)

a) Tituli sequentis argumenti materiam dicendi ex eo sibi Prudentius proponit quod in Evangelio (Matth., XIV, 13, sqq.) legitur : postquam Dominus ex quinque panibus et duobus piscibus V milia hominum in deserto satiavit, turbe voluerunt eum super se regem constituere quo ille[1] agnito solus fugit, discipuli autem nescientes quo ille fugerat vespere cum inquirentes mare Galilae navigare coeperunt, cumque illis media nocte ventus contrarius resisteret, aparuit eis Iesus quem Petrus videns dixit (Matth., XIV, 28-29) : « Domine si tu es, iube me venire ad te super aquas. » *b*) Et ait illi Iesus : « Veni. » *c*) Qui cum plena fide super aquas maris ambularet, postea dubitans coepit mergi et exclamans dixit : « Domine, adiuva me. » *d*) Tunc Iesus extendens manum increpuit eum dicens : « Modicae fidei ! qua re dubitasti ? » *e*) Deinde Iesu navem ascendente cessavit ventus. *f*) Bellum itaque quod contra Symmachum sumpsit mari, eloquentiam illius contrario vento comparans, Christi manum ne in illo certamine mergatur sibi implorat poeta adesse.

Praef. 1. Trimetrum constat ex spondeo[2] coriambo et iambo.

PETRVM a Domino per electionem.

4. CROCEVS RVBET id est caelum sero rubicundum

1. illo. — 2. pondeo.

serenitatem diei sequentis promittit, sicut mane diem pluvium denuntiat.

6. CAPTANS FLAMINA id est ventos: ventus enim aut mane aut meridie aut sero aut etiam[1] media nocte mutatur.

7. TRANSNARE[2] *a*) id est transnavigare. *b*) FRETVM id est mare Galileae, in quo omnes navigationes Domini leguntur.

8. OBVIVM id est contrarium, ab anteriori parte flantem, sicut prosperos dicimus ventos post[3] terga flantes[4] quos et secundos vocamus quod post nos secundi flant.

9. FVNDO id est ab arenis.

13. RVDENTIVM id est funium unde vela expanduntur.

25. INVII id est per quod nulla est via homini.

36. PESSVM MERGERE *a*) pessum id est deorsum, unde pessumdo id est deorsum immitto. *b*) Quod super mare siccis pedibus ambulabat dei erat quod vero in mari (37 v°) pene mergebatur mortalis, id est suae mortalitatis et infide dubitationis.

57. EXVLTAT scilicet contra nos eloquentia.

60. TRACTANDAE *a*) id est regendae. *b*) INDOCILEM scilicet me ignarum fidei. *c*) Cur haec praemiserit nunc manifestat: sicut enim in prologo[5] prioris libri se Paulo comparavit cuius manus a vipera pervasa est, sic modo Petrum inter fluctus mergentem sibi proponit et coequat.

II. Symm. 1. *Cunabulum*[6] *a*) id est ortus, exordia. *b*) Cunabula et crepundia idem sunt, id est lecti infantiles.

2. ERROR id est cultura deorum.

4. OBIECTA *a*) id est opposita a Symacho. *b*) REFELLAM id est reiciam.

5. ORSVM id est lectum fuisse.

6. DVCVM *a*) id est militum id est filiorum Constan-

1. edam. — 2. transmare. — 3. pos. — 4. Corr. ex flontes. — 5. Ploco. — 6. cunabulu.

tini. *b*) ILLICE id est deceptrice. *c*) FLECTERET id est inclinaret arte.

(Comm. in verba Symmachi de quibus adi notam Dress. ad locum).

d) *Victoriae* id est deae quae victores in bello facit. *e*) *In posterum* id est in futuro : yronice dicit. *f*) *Et talium rerum* id est non *sumus cauti*. *g*) *Aversentur* id est abominentur, exsecrentur [1]. *h*) *Votiva res* dicitur quae exobtatur.

7. DOMINOS VERNANTES *a*) id est milites crescentes, Constantem videlicet et Constantinum. *b*) *Iuvente* scilicet Romanorum.

8. IMAGINE AVITA id est similitudine paterna, quia Constantinus semper in bellis exercitatus fuit.

9 EDVCTOS *a*) id est nutritos, pro educatos. *b*) CONGESTA id est in castris illius coadunata.

10. *Claxendix* dicitur conca quam equites portant, unde classes dicuntur equites et *clasica*.

11. IACTAT id est iactanter dicit.

17. VBI LEGATVS *a*) scilicet dixerat : legatus, qui quodammodo missaticum exequitur. *b*) REDDVNT dixit Simmachus, « respondent ». *c*) FRATRVM id est filiorum Constantini.

29. FORMATA TALENTIS id est ornata auro quia ex auro fundebatur eius imago.

30. VERSISQVE OFFENSA id est quia fugientibus aversa videtur quasi offensa : vel quia homines cum fugiunt vertunt hastas.

35. *Forti est* id est militi scilicet domina VINCENDI [2].

36. NON PEXO id est compto, ornato.

37. SVSPENSA PEDE *a*) id est cum nudo pede Victoria depingitur et cingulo cincta, quia milites procincti ad bellum pergunt, discincti vero revertuntur. *b*) *Strofio* id est cingulo aureo. *c*) στροφή [3] Graece convertere, inde strofium cingulum quod a renibus ad interiora convertitur.

1. excrentur. — 2. Corr. ex uincenti. — 3. strophe.

38. *Papillae* sunt summitates mamillarum.

41. LEPIDA *a*) iucunda, grata vel elegans. *b*) SACELLO id est saculo : non a sacro, sed a saculo diminuitur.

46. ACER APELLES[1] *a*) id est fortis. *b*) Apelles et Milio in fingendis statuis doctissimi fuerunt unde cum Alexandro mundum subiuganti in singulis civitatibus statuae ad adorandum constituerentur, edicto praecepit ut nemo statuas eius pingeret nisi Apelles nec <ex> metallis conflaret nisi Milio.

48. TRINA P. id est Homeri Apellis et Numae.

50. EX TABVLIS CERISQVE id est tabulas pictas cera superducebant et sic linteo cooperiebant ut amplius durarent.

51. *Cur Berecintiacus* Berecinthia Mater Deum Attin amasium suum propter delitias matronales castravit, unde sacerdotes eius galli vocabantur : gallus namque castratus interpretatur.

52. INGVINA *a*) id est testiculos. *b*) POESIS id est poeticum figmentum. *c*) Poesis est materia totius carminis, in qua poeta versatur.

53. TRIVIAE id est Lunae, Diane vel Proserpine.

54. CORNIPEDES[2] ARCENTVR *a*) id est prohibentur : id est propter Ypolytum dicit amatum Diane. *b*) Thesseus filium habuit Ypolitum cui superduxit Fedram novercam quae pulcritudine eius delectata interpellavit eum pro stupro : qui rem turpem et detestabilem esse sentiens noluit consentire. *c*) Itaque quasi ab eo spreta accusavit eum apud patrem suum (38 r°) quod eam violare voluisset, qui iratus detulit Aegeo patri suo id est Neptuno. *d*) At ille nimium ira repletus immisit ei super litus[3] currus agitanti focas (id est tauros marinos)[4] ad terrendos[5] equos illius : quem pavitantibus equis in terra prostratum membratim dilaniaverunt. *e*) Quod Diana videns miseratione commota per Esculapium eum

1. Apelles acer. — 2. Cornipes. — 3. (sp. 2-3 litt.) lt'. — 4. Idmarinos. *Supra*. — 5. Corr ex irendum.

resuscitavit unde et Virbius dictus est quasi bis vir, ante et post mortem. *f*) Proinde Iovis furore commotus contra Esculapium quod tantam rem facere praesumpsisset fulmine eum interfecit ; unde et Virgilius (Aen., VII, 733) : « Fulmine poenigenam Stigias dimisit ad umbras. » *g*) Poenigena enim dictus est quasi poena genitus eo quod secto suae matris utero sit natus : *h*) Apollo autem morte sui filii dolens interfecit Ciclopes qui fulmen Iovi fecerant. *i*) Iovis iterum Apollini indignatus spoliavit eum divinitate, unde et ipse divinitate[1] spoliatus Admeti regis pecora pavit.

56. VERSICOLORVS id est diversis coloribus pictus.

58. R. INCORPOREAS id est que numquam fuerunt.

59. *a*) T. HOMINIS id est mulieris id est Victoriae. *b*) OBDUCERE id est obcooperire.

64. FRANGE REPVLSORVM id est reiectorum qui repulsi sunt a suis sedibus et recepti sunt Romae.

66. TVNC TIBI si hoc feceris.

67. INTERFANTIBVS scilicet inter verba illius loquentibus.

68. PROSEQVITVR *a*) id est respondet. *b*) M. Q. TVBAM id est vocem suam. *c*) INFLAT scilicet et amabilius.

69. *Allegat* id est inducit, astruit, inducit consuetudinem antiquorum.

71. VARIAE NASCENTIBVS *inquid* id est ut quedam sint laetiores, quaedam tristiores, quaedam tardae, quaedam etiam ingeniosae.

75. ADDIT scilicet ille Symachus secretum misterium.

81. VIETAM curvam viribus, destructam.

84. MEOS ANNOS id est quibus meo more vixi.

88. DISTANTIBVS VNVM id est rationibus per multorum culturam deorum.

96. QVIQVE CHAO id est omnium rerum primordiali confusione.

99. QVIPPE M. N. A. hoc est quod Salomon dicit

1. diuinate.

(Eccl., III, 22) : « Altiora te ne scrutatus fueris (quaesieris : Vulg.) ».

107. PROMITTIT N. id est corpore <ut> vadam et anima.

120. HAC RATIONE *a*) id est hoc argumento supra dicto. *b*) CONICIT id est coniectat vel estimat; quia dixit « conicit » subiungit, « immo non dubitat »; quoniam in hoc verbo quod est conicit (id est divinat, excogitat) aliqua dubitatio est : conicere enim vel coniectare, unam rem ex multis aliis rebus approbare, verbi gratia si volumus convincere aliquem quod homicidium perpetraverit conicimus[1] (id est divinamus) ex signis antea nobis cognitis factam esse rem dicentes quod « pro illa et illa re odio eum habebat ».

121. QVOD SVMVS id est constamus per essentiam.

122. *a*) *Illesum* SEMPER id est inmortales fieri. *b*) SI MEREAMVR id est si digni sumus.

123. SI PLACET INQVIT[2] *a*) id est « si vultis », inquid, « coelestes fieri, omnes curas et sollicitudines saeculi ab animo repellite et solum me qui per omnia et supra omnia diligendus sum, amate. » *b*) Hinc dicit Augustinus (cf. Epp. Ioh., Tract., II, 14) : « Terram amas, deum amas. Quid dicam? Deus eris. »

125. NAM QVANTVM id est sicut a terra ad caelum nulla comparatio est, quia caelum semper est supra, terra vero infra, sic a terrenis et transitoriis ad divina nulla comparatio : illa namque id est terrena velociter transeunt, haec vero id est divina in aeterna subsistunt.

135. SED TAMEN ESSE non ideo dicit haec tam pulchra et speciosa creari, ut in his ultra mensuram et modum delectaremini, sed <ut> videntes haec citius ad amorem meum qui talia facere potui provocaremini : nam summum bonum quod est deus ex toto amandum et appetendum, (38 v°) minimum vero bonum id est temporalia temperate et cum quadam mensura diligenda

1. Conicimus. — 2. Corr. ex inquid.

sunt, sine quibus nostra vita humana non constat.

138. HOMO STVDIIS id est diligentia et amore adquirendorum horum bonorum.

141. ATQVE AEVVM STATVI *a*) id est secundum tempus; « ideo, » inquid, « volui esse tempus ut sub illo probaretur anima an vellet me diligere et haberet virtus ipsius animae labores quibus se exerceret, ne segnis et pigra efficeretur » : virtus enim semper in labore esse vult quo exerceatur. » *b*) Sicut enim ventus vires non videtur habere nisi fuerit obvia silva quam frangat et sicut milites non probantur nisi per laborem, ita et anima nisi adversa patiatur ignoratur qualis sit.

146. V. VOLVPTAS scilicet quia ita est horum bonorum.

147. ELAQVEANDA id est absolvenda : elaqueare est a laqueo eripere.

152. SPECTARE COLORES id est intueri id est ne in pulchritudine diversorum lapidum deliciatur[1] dum delectetur.

153. POPVLARIBVS AVRIS id est ne laudem inquirat humanam.

155. NE NATALE SOLVM id est hereditatem paternam ; modo prohibet nimium velle emi agros : unde Propheta (Isai., V, 8) : « Ve qui coniungitis agrum » et caetera.

158. *Preferat a*) hoc est praeponat id est ante ponat. *b*) Ille praefert utilitatem iustitiae qui propter suam utilitatem iustitiam desseruit, verbi gratia, iudex cum corrumpitur auro, propter suam utilitatem legem pervertens iustitiam derelinquit.

161. FORTIS ET ACER idem sunt et veniunt ab uno Graeco quod est δεινός[2].

162. ANTE OCVLOS SITA SVNT animalia inrationabilia de his tantummodo cogitant quae in praesenti sunt, de victu scilicet unde ventri serviunt.

166. EGO CONTRA *a*) se ponit[3], poeta pro omni ho-

1. delectatur. — 2. dinos. — 3. Iteratur.

mine et quod de se dicit de omnibus generaliter vult intelligi, sicut Horatius (A. P., 45) : « Hoc amet » scilicet quod amo, « hoc spernat » scilicet quod sperno, « promissi carminis auctor. » *b* Dicit ergo hoc quod ego spero : omnes homines sperare volo videlicet ne ea quae ante oculos illorum, sed ea quae sunt aeterna cogitent : hinc et Apostolus (Paul. II Cor., IV, 18) : « Contemplantibus nobis non quae videntur sed quae non videntur. » *c* Que videntur temporalia sunt, que vero non videntur aeterna.

173. CALCABO PVDOREM id est despiciam castitatem, sanctimoniales et viduas pro nihilo ducam.

174. *Inficiabor* id est negabo : si quis mihi aliquid commendaverit non reddam eis, sed negabo.

176. *Longevam* PERIMAM solebant enim apud paganos filii parentes diu viventes odio habere et eos veneno interficere ut eorum hereditatem citius recipere possent.

178. PVBLICA IVRA id est leges quae publica scelera punire debent.

179. LEX ARMATA SEDET id est otiosa manet ad puniendum reos suis sententiis : proptera dixit SEDET ARMATA quia nescit me peccasse ; quod si cognoverit peccatum meum iudex a quo debeo puniri propter commissum, corrumpetur auro.

181. *Poena* SECVRI[1] id est vindicta : iudices Romanorum secures ferebant quibus reos punirent.

184. *Monumenta* OPERVM monumentum pro memoria ponitur, unde solemus dicere homini « nullius momenti es » id est nihil vales, non dignus memoria.

186. QVOD SVBIECTOS *a* id est subditos sibi : corpus anime debet servire et rursus anima debet regere corpus (39 r°). *b* Unde Sallustius dicit quod (Cat., I, 2) : « Animi imperio, corporis servitio magis utimur », quia corpus animo subditum esse debet.

187. NEC MIHI *a* hinc Petrus facit questionem

1. securia.

ad Beatum Gregorium interrogans quomodo anima quae invisibilis et incorporalis <est> possit teneri post mortem igne corporali in inferno et cruciari. *b*) Tunc respondet Beatus Gregorius item eum interrogans ita : *c*) « Est anima tua in tuo corpore ? » *d*) At ille « Est utique ». « *e*) Si ergo anima tua sicut inpraesentiarum vinculis aparet, vinculis retardatur corporeis, quid mirum si apud inferos igne consumatur corporali ? » (Vid. Greg. Dial., IV, 29).

194. QVI POTVI FORMARE N.[1] id est ego qui de nihilo potui facere hominem, faciam etiam ut post mortem resurgat.

195. EXEMPLA MEAE VIRTVTIS *a*) etiam dicit in seminibus arborum sive herbarum possumus videre exemplum resurrectionis nostrae : illa enim hiemali tempore siccantur et intereunt et quodammodo mortua in terra quasi in sepulchro latent, vernali tempore resurgunt quando per viriditatem iterum reformantur ; sic et corpora nostra post mortem in sepulchris diligenter posita servantur propter spem resurrectionis. *b*) Unde legitur in libro Iob (XXXVIII, 14) Dominus ei[2] dixisse : « Restituetur ut lutum signaculum et plicabitur sicut vestimentum. » *c*) Signaculum hominem apellat qui ad imaginem et similitudinem dei factus est. *d*) Restituetur ut lutum quia per mortem dissolvitur et rursus unde lutum prius factum fuerat efficitur. *e*) Plicabitur sicut vestimentum : vestimentum enim cum exuitur non proicitur sed plicatum seorsum ponitur, ut alio tempore iterum induatur ; sic corpora nostra non proiciuntur post mortem sicut cadavera animalium sed in sepulchris deposita custodiuntur ut in die resurrectionis a Domino resuscitentur. *f*) Et ideo maximum studium in sepeliendis humanis corporibus etiam a paganis naturaliter adhibetur quia sperant quandoque <se> resurrecturos.

211. DEHINC QVACVMQVE id est post mortem id

1. h. — 2. mei.

est in quacumque conditione sive in gloria erit sive in poena, quia erit in inferno corruptio sine fine, mors sine morte, defectus sine defectu.

213. SIT MEMOR AVCTORIS PROPRII *a*) subaudis illa substantia. *b*) Et Salomon ait (Eccl., XII, 1) : « Memento creatoris in tempore iuventutis tuae ».

215. FIGMENTVM ET CORPORIS[1] ALTER *a*) pagani duos esse dicebant deos, bonum videlicet deum et principem tenebrarum, et a bono deo putabant animas creari, a principe vero tenebrarum corpora : dicit ergo quod non est ita. *b*) Neque enim alter deus creat animas et alter corpora, sed unus idemque est qui creat animas simul et corpora.

218. SVPPEDITAT *a*) id est gubernando sumministrat. *b*) DAT MVSTA R. « non », inquid, « Liber pater quem vos vini deum esse dicitis vites primum dedit, nec Ceres quam deam frumenti esse contenditis, usum illius mortalibus adinvenit, sed ego qui haec a principio esse constitui, singulis annis iubeo reinnovari. » *c*) Hinc Beatus Augustinus (C. D., IV, 8) multa disputat contra eos qui dicunt alium deum esse qui praeest seminibus dum in lacte coagulantur, alium dum herbae exurgunt, alium dum maturescunt et sic diversos deos confingebant, singulis rebus singulos dantes (39 v°).

221. GRAIA QVOS PALLADE id est Greci dicunt Palladem esse inventricem oleae sed mentiuntur.

222. ET QVI LVCINAS H. Lucina est dea quae nascentibus praeest, inde lucinas horas id est natales : « non Lucina », inquit[2], « praeest infantibus » id est in lucem nascentibus, « sed ego praebeo illis tempus nascendi. »

225. AMORIBVS IGNEM id est amorem id est licitum nuptiarum quem inter masculum et feminam esse praecepi.

226. ET STVPRA V. D. V. P. *a*) umbra deae Veneris id est[3], vana auctoritate illius. *b*) Dicebant enim Venerem

1. corpori. — 2. *supra*. — 3. iteratur.

deam esse amoris atque stupri et ideo castum amorem a deo concessum ad procreandum subolem corrumpentes, ex hac occasione plura stupra perpetrabant : unde et apud Paphos insulam ubi Venus maxime colebatur, dicebant mulierem quae a pluribus amaretur meliorem esse apud[1] deum, ac per hoc sua adulteria defendebant.

231. INDE M. A. TOT MODERAMINA MVNDI non requiro adiutorium alicuius ad regendum mundum, quia ego que feci possum regere solus sine alterius adminiculo.

234. NATVRA CREATIS *a*) natura angelorum quae vel qualis nemo novit nisi solus deus. *b*) Dionisius Ariopagita de naturis angelorum multa deo inspirante scripsit, caeterum vero de illorum natura nullus scit.

237. QVAE SIMVLES P. M. V. pagani innumeros deos esse dicebant praeter quos unum maximum bonum esse putabant cui reliqui minores dii oboedierint : hoc tangit modo cum dicit Q. S.

238. PER VARIAS P. id est dicendo me in maioribus maiorem, in minoribus minorem.

239. PARS AVT FORMA id est quia non sum corporeus sed totus sum in toto et nihil habeo extra.

240. NEC PARS ESSE QVEO id est non habeo partes corporis dexteram videlicet et sinistram et caetera.

243. CREDE QVOD EX NIHILO id est animam quamvis caelestem originem habeat utpote a deo de nihilo facta, non est tamen pars dei, quia si pars dei esset, tunc deus (quod dictu nefas est) nostris subiaceret miseriis.

244. SOLI MIHI CONSTRVE TEMPLVM id est « volo », inquid, « ut mihi edifices templum non quidem de lapidibus et cemento, sed temetipsum fac mihi templum ; illud enim magis diligo. »

246. PAROS *a*) insula est apud quam candidum marmor invenitur quod Parius lapis vocatur. *b*) PVNICA

1. apu.

RVPES id est Africana : in Africa enim marmor purpureum repperitur quod porpireticum vocatur a colore[1] purpurae quem videtur habere.

247. VIRIDIS *Lacedemon a)* Lacedemonia ipsa est Sparta apud quam prasinum[2] marmor id est viride colligitur. *b) Sinna* Sinna[3] insula est a qua Sinnaticum marmor est pretiosossimum et varium diversis coloribus, respersum nigro scilicet et albo.

248. NATIVVM NEMO id est naturale quia studio hominum aliquando marmora purpureo colore tinguntur.

250. FVNDAMENTA modo docet qualiter templum nostrae mentis deo construere debeamus : fundamenta illius templi aurea esse debent propter nitorem sensus atque intellectus, pietas vero super fundamentum edificari debet : cooperiat iustitia, castitas conservet illud templum.

251. *Pietas* pro religione ponitur, unde et inreligiosos impios vocamus, quia omnis homo peccator, non autem omnis homo impius id est inreligiosus.

258. MATERIEM *a)* id est divinitas hominem assumpsit, unde homo postea in divinitate profecit, et natura quidem hominis per divinitatem emeliorata est, natura vero divinitatis non est emeliorata per humanitatem. *b)* Hinc etiam dicit Apostolus (Paul. II Cor. V. 16) : « Et si noverimus (cognovimus, Vulg.) Iesum (Christum, Vulg.) secundum carnem, sed iam non novimus eum « subaudis secundum carnem quia totus homo ille in deum (40 r°) transfusus in deum habetur, unde et a tempore resurrectionis ea quae sunt dei damus homini et ea quae sunt hominis[4] damus deo. *c) Dubitabile* FECIT illud corpus de quo dubitaretur utrum esset[5] verum corpus annon.

260. SPECTARE SVPERNA *a)* id est intueri inter reliqua animalia solus homo <potest> (Ovid. Met., I., 84-86) : « Dedit coelumque tueri Iussit et erectos ad sidera tollere vultus ». *b)* Rectius « vidit et coelum aspicit »

1. calore. — 2. parsinum. — 3. inna. — 4. homini. — 5. ee.

de quo Ovidius, « Coetera cum prona spectant animalia terras Os hominum sublime ».

269. RECALESCERE CVLTV id est reviviscere qui mortuus fuerat per peccatum : mortuus enim friget.

270. SCIRE VELIM apostrofa ad Symachum : utrum velis credere volo scire.

272. AN VETEREM subaudis velim scire antiquam culturam idolatriae.

279. PER VESTIGIA *saeclum* et tunc videbimus dei cultum priorem esse quam idolatriam.

294. PRAECIPITET *Scithica* apud Scitas gentes mos fuit ut filii patres suos ab excelsis collibus vel a pontibus in mare praeveniendo mortem illorum praecipitarent et hoc illis pro prietate videbatur ne nimia senectute punirentur : quidam etiam eos comedebant in conviviis.

296. *Coedibus* INFANTVM quia infantes Saturno immolabantur in sacris.

298. ROMVLA CVLMO id est Romana, quia antiqui domos suas culmeis tectis tegebant qui in feno vel paleis iacebant.

300. *Libistidis* VRSAE id est Africanae quia in Libia id est in Africa ursi habundant.

302. TALIA *a*) scilicet indumenta. *b*) TRINACRIVS id est Acestes rex Siciliensis. *c*) VEL TVSCVS id est Evander rex Tusciae qui adiutorium Aeneae praebuit.

320. NERVOSA IVVENTA talis est sensus : pueri est ludus, adolescentis amor, iuvenis ambitus et honor, senis consilium sapientia et requies.

327. QVADRVPEDIS PVERI id est reptantis, quando repit manibus et pedibus.

331. DONEC[1] DECOCTO id est puro ; inde coctum aurum dicimus purum.

340. VACVOQVE IN ORBE scilicet a cultoribus, quia pauci erant tunc ; ante diluvium nullus idola coluit, post diluvium vero primum Nembroth[2] idolatriam adinvenit : inde dei cultus prior est quam idolatria.

1. Denec. — 2. Corr. ex membroth.

343. SANGVINIS HECTOREI[1] *a*) id est generis Romani. *b*) Hector fuit filius Priami, fortissimus Troianorum ; unde populus Romanus Hectoreus dicitur, quia de Troianis originem sumpsit per Aeneam scilicet, Anchisae filium.

348. ROMA TRIVMPHIS Romani quarumcumque gentium victores extitissent, earum deos eripiebant adque illos[2] secum Romam deferentes in templis suis ponebant et inter sua numina colebant.

352. HOC SIGNVM *a*) id est aliud simulacrum : modo commemorat unde Romani ipsa idola rapuerint. *b*) BIMARIS *Corinti* propter duo maria : gemino[3] enim sinu maris circumdatur.

354. VICTA CLEOPATRA *a*) id est regina Aegypti, uxor Antonii. *b*) VICTA id est superata ab Octaviano et a Romanis. *c*) CAPITIS CANINI scilicet Mercurii qui cum canino capite depingitur propter prudentiam sermonis, quia cane nihil est sagatius in animalibus, et ipse Mercurius internuntius deorum dicitur cuius simulacrum[4] Romani ab Aegypto Romam deduxerunt.

355. *Hammonis* id est Iovis, qui in arenosis locis Libiae templum habet.

356. SYRTICA id est a sirtibus : Iovis cum cornibus arietinis depingitur, quia involuta et obscura dabat responsa.

361. *Afferre*[5] SACELLIS id est sua templa non potuere tutare a Romanis.

373. AVT FATVM[6] AVT GENIVS *a*) Genium deum naturalem dicebant quem prosperitatem et vitae felicitatem sibi dare autumabant : genius quoque constellatio vocabatur, hinc genitura dicitur, et genethliaci[7] mathematici (40 v°). *b*) NOSTRARVM MORE ANIMARVM secundum eos loquitur qui dicunt animas prius creari, deinde unicuique animae diversum genium aut fatum

1. Haectorei. — 2. illa. — 3. geminā. — 4. Corr. ex simulacrā. — 5. Afferte. — 6. Corr. ex factum. — 7. genechliaci.

attribui, ita ut quaedam illarum laetiores, quaedam tristiores habeantur.

379. CONTRA id est e contrario : quasi diceret de genio nescio quid sit; contra, de animabus intellegam quam habeant virtutem.

407. CVR NON HAEC id est haec quidem agit Roma de superstitionibus : quare non similia inquirit et interrogat de colenda religione et de veritate?

412. *Ac*[1] *flectere* SENSVS scilicet suos, id est inclinare et de malo ad bonum et de bono ad malum.

416. HABVIT STATVS VRBEM id est Romam primum reges habuerunt a Romulo usque ad Tarquinium Superbum.

418. PROCERES proprie sunt capita trabium, sed hic consules significat.

419. CLAVVM id est dignitatem vel gubernaculum : proprie gubernaculum navis significat.

422. NOBILITAS *a*) id est nobiles quia a consulibus nobiles regebantur. *b*) *Pleps* FISA id est confisa, id est populus : nam sicut nobiles a consulibus, ita et populus a tribunis gubernantur[2].

425. QVEMQVE SECVRIS Romani secum portabant secures ad interficiendos reos; inde pro vindicta ponitur.

427. DAT *a*) id est concedit, permittit. *b*) CONDERE[2] FASTOS[3] id est libros annales : nam nominibus consulum annotabantur.

429. FLVCTIBVS HIS id est mutationibus ducum et dubitationibus, quasi diceret « si fatum aliquid est et sinit errare, mirum est quare illi ita erraverunt. »

430. PVBLICVS ERRAVIT scilicet Romanorum qui <rem> publicam regebant.

431. CAPVT AVGVSTVM *a*) id est caput Octaviani Augusti. *b*) Octavianus Augustus cum a Romano populo dominus, utpote imperator, vocaretur respuit dicens nimis inconveniens esse ut homo aliis hominibus qui

1. Af. — 2. 422 post 427. — 3. concedere. — 4. Corr. ex factos.

sunt eiusdem naturae dominaretur quod animalibus competebat, et ideo patrem patriae apellavit eum.

436. QVOD SI TOT RERVM a primis regibus per gradus usque ad Octavianum.

462. RVBRICA MINETVR rubrica est linea cementariorum, unde maceria complanatur, ut sit aequalis, rubro colore tincta, unde in hoc loco rubrica pro regula ponitur : aliquando legem vel iudicium significat.

467 seqq. Hoc loco iudices Romanorum alloquitur qui reos puniebant dicens « GLADIVM RETVNDITE VESTRVM ne quid mali eis faciatis quia non <in> ipsis est quod faciunt sed in fato quod ad hoc eos constringit. »

495. *Efesum* *a*) civitas est in qua Diana colebatur. *b*) HEBRVM id est fluvium Traciae per quem totam intellege gentem.

496. BROMIVS id est minister Liberi : fuit infamis amasius.

497. IVNO dea fuit quam Affri maxime colebant.

505. QVI TRANSFVGIO id est per transfugium quo ad Romam suis sedibus relictis transfugerunt.

515. *Coribantibus* id est qui Matrem Deum colebant id est ministri Matris Deum.

516. SAMNITIS *a*) id est populus Romanus, de Samnite ; *b*) MARSVS similiter de Marsia vocatur.

519. NEC PETASO *a*) petasum vocatur calciamentum Mercurii propter velocitatem : πέτομαι[1] Graece volo, inde petasum volatile, quo Mercurius volare dicitur. *b*) *Lacedemon* civitas in qua colebatur Mercurius.

521. APPENNINICOLAM PEDITEM *a*) id est Romanum, ab Appennino monte. *b*) *Cibeleius* hostis id est exercitus Frigiae ubi Cibeles id est Mater Deum colebatur.

523. GALLO id est sacerdote Matris Deum; evirati id est castrati erant, ideo (41 r°) galli vocabantur.

528. FLVCTIBVS ACTIACIS nunc bellum[2] Actiacum

1. peto. — 2. nunc bellum *iterat.*

commemorat quod fuit inter Octavianum et Antonium et Cleopatram iuxta Actium promontorium[1] Epiri; que interfecto viro, fugiens in Aegyptum periit, adibitis serpentibus mammis suis ne a Romanis captiva duceretur.

534. *Prevaluit a*) id est Egyptios superavit. *b*) GELIDO id est frigido : Italia enim in comparatione Aegypti frigida dicitur.

537. EXTORRIS id est exul, extra terram eiectus : subaudis « ordo » quem Romani victis hostibus captivaverant.

544. NVM DIOMEDIS ITEM *a*) nunc commemorat illud Virgilii[2] (Aen. II, 163 seqq.) quomodo Diomedes et Ulixes Troiam ingressi per funiculos civitatis et cesis custodibus perpuerunt Palladium Minervae. *b*) Graeci enim Troianorum exploratorem in castris tenuerunt, qui ab eis interrogatus quomodo Troia posset superari, dixit insuperabilem fore quamdiu vero Palladium (hoc est simulacrum Palladis quod de coelo dicitur descendisse) servaret : at illi hoc audientes sequenti nocte, ut dictum est intraverunt c. per c.[3] atque portarum custodibus interfectis Palladium secum ad castra deduxerunt, quod intra civitatem hastam manu concutiens et oculis minitans, intra aliud maius Palladium tenebatur, cumque pervenisset ad castra nimium sudavit : per quod labor bellicus designabatur.

550. *Assiriae* regio est in qua erat Babilon civitas in qua Alexander veneno periit.

552. CARPI id est detrahi : nam statim sequentes versus indicant[4] quomodo poterat detrahi Roma.

556. MIRAMVR[5] IN ARCV post victoriam antiqui arcus erigebant, et ibi currus et equites depingebant, unde legimus (I Regg., XV, 12) : « Erexit Saul fornicem triumphalem ».

558. *a*) *Fabricius* consul fuit Romanorum pauperrimus

1. Corr. ex promontirium. — 2. uirgilli. — 3. i. e. civitatem per cuniculos. — 4. indi. — 5. Minam̃.

quidem sed sua paupertate laudabilis : nam Romani cum bellum contra Sabinos agere disponerent, legati illorum Romam venerunt et multa auri pondera secum pro pace ferentes solum illum in domo de vase fictili comedentem reperierunt. *b*) Quibus aurum sibi dare volentibus ille respondit[1] : « Romani aurum nolunt habere, sed aurum habentibus imperare. » *c*) *Camillus* fuit a Romanis apud Sabinos in exilium missus, inde egressus insecutus est Gallos qui Romanas legiones vicerant et signa Romana retulit. *d*) Inde Virgilius (Aen. VI, 825) : « Referentem signa Camillum. » *e*) Nec tamen propter hoc a Romanis sibi invidentibus receptus est, proinde ille in exilio moriens praecepit ut nec aetiam ossa sua Romam apportarentur[2].

559. SVB[3] PEDIBVS equorum, DVCVM qui victoriam de hoste capiebant ; cum FLEXO POPLITE[4] depingebatur victus[5].

561. TRVNCO id est tropheum dicit : antiquorum enim moris erat ut truncum ramis spoliatum induerent armis hostium et sic incenderent.

562. ANTIOCHVM id est Anthiocus dux fuit Asiae Minoris, qui primus[6] elephantes contra Romanos adduxit.

563. FLORA *a*) erat dea ministra Veneris, cuius sacra mense Aprili caelebrabantur, quando flores in arboribus erant et ideo Floralia, in quibus omnia turpia licite fiebant. (41 v°) *b*) *Laurentina* nympha a Laurento monte dicta ubi colebatur. *c*) *Matuta* id est Aurora quae Graece Λευκοθέα[7] dicitur id est dea alba.

565. *Affuit* ALES id est corvus Apollini consecratus quia quandam vim divinationis habet ; qui ab Apolline missus super castra Corvini volabat et crassitabat.

569. CANNAS est vicus Apuliae, ubi bellum[8] infaustissimum actum est in quo omnes Romani interfecti sunt ab Annibale adeo ut ipse VI modios anulorum aureorum transmiserit Cartaginem.

571. OSCINE *parrha* proprium nomen avis mali omi-

1. respondio. — 2. 558 post 559. — 3. Sup. — 4. poblite. — 5. 559 post 556. — 6. primis. — 7. leucothea. — 8. Supra.

nis in qua augurium capitur : omnes dicuntur aves in quarum voce augurium homines capiunt oscines, id est ore canentes.

573. TERCENTVM *Fabii* fuerunt uno nomine qui omnes uno die in illo <loco> perierunt, tantum uno remanente quem Maximum Fabium vocaverunt quoniam per eum res eorum reformata est[1].

574. NOCTVA *a*) Palladi consecrata est. *b*) *Charris* proprium loci[2].

577. *Lembum* id est rostrum navis similitudinem lembi habentem : lembus parva[3] navis[3].

604. RHENVS *a*) fluvius est Germaniae qui Galliam et Germaniam dividit. *b*) Hister fluvius : idem est et Danuvius.

605. TAGVS *a*) fluvius Hermi aureas trahens arenas. *b*) HIBERVS fluvius Hispaniae.

606. CORNIGER *a*) id est Padus : ipse est Eridanus. *b*) HESPERDIVM id est Italorum : cornuta ideo depinguntur[4] flumina quia cornutorum boum mugitum sonitu suo imitari videntur.

630. PVGNACIS STOMACHI quia in stomacho est sedes gulae.

631. FRENET *a*) Sallustius dicit (Cat., I, 2) : « Animi imperio, corporis servitio magis utimur », nam grave est si corpus imperaverit. *b*) IECVR RATIONE id est libidinem : in iecore enim sedes est libidinis et concupiscentiae.

643. NEC TAM DEGENERI id est non tantum ignobili videlicet ut ita supplicet principes ipsa Roma sicut iudices[5] ; quia Simachus introducit Romam loquentem cum rugosa facie et specie anili.

647. LIGNO TEGIT id est larva quae proprie persona vocatur.

648. SI VOCEM SIMVLARE sicut tu fecisti, O Symache, qui Romam loquentem induxisti.

1. 573 post 574. — 2. 574 post 571. — 3. paruis. — 4. depingit[2]. — 5. Iudicis.

651. REPVLSAM id est repulsionem : hec repulsa, huius repulsae.

652. AEGIDAQVE vocatur pellis Amalteae caprae quae Iovem nutrivit, unde et ipsam pellem manu sinistra quando pluit, fulmen vero quando tonat dextra tenere perhibetur; sed hic pro ipso Iove ponitur.

654. DVCTORES id est imperatores, Teodorum et filium eius Honorium[1] vel Constantinum Christianos.

656. SENESCIT prope interitum[2].

658. CANITIEM tale est illud Apostoli (Paul. Hebr., VIII, 13) : « Quicquid antiquatur ».

659. PARIT AEVVM id est in iuventute : induens novum, exuit veterem hominem.

663. CVM GALEAM *a*) scilicet quando ad bella ferebam. *b*) FRONDE OLEAE id est pacis quia in signo pacis dabatur ramus olivae ab antiquis.

664. FERA CINGVLA scilicet bellica quibus coronabantur milites in bello.

669. PRIMVS NERO qui primis persecutione generali Christianos persecutus est.

671. INVSSIT id est in me convertit : *inurere* est culpam in alium convertere.

675. AC LVDERE *poenis* id est ludebant : quia poenas martyrum pro ludo deputabant (42 r°).

677. SECARE id est secabant id est truncabant.

681. TRADIDIT quia multa mala fecit.

686. COLLINAE proprium portae a qua Turris Collina dicebatur.

688. *a*) Liber quando de bello Indico victor revertebatur a Gallis[3] maritimis humanissime hospitio susceptus est : unde eos Xenones appellavit; nam ξένος[4] Graece hospes dicitur, et ξενοδοχεῖον[5] hospitale. *b*) Postea nemo mutata X id est chi in s, Senones dicti sunt. *c*) Hi Romanis infestissimi fuerunt. *d*) At illi victoria potiti omnes quos ex illis

1. bonO24. — 2. 656 post 658. — 3. gallisa. — 4. xenones. — 5. xenodochium.

tenere possent castrari decreverunt : proinde galli castrati dicuntur[1].

693. NON ARMIS id <est> quia diverse[2] gentes diversis armis et vestibus utuntur.

694. VAGVS E. id < est > Liber ambulans ubi voluerit.

699. MASTRVCIS *a*) mastruca vestis est ex pellibus lingua Gallica quam et renonem[3] vocamus que rustice crucina dicitur (sic ut acinacis dicitur gladius lingua Persica) qua[4] veste Getae induebantur. *b*) TOGATOS id est Romanos qui toga utebantur.

701. LIGVRVM id est pars Beneventi, Liguria videlicet.

702. PAD![5] Padus Italiae fluvius qui et Heridanus dicitur.

703. PERVIGIL ANSER Galli Senones Romam nocte intraverunt et cum in eo esset ut etiam Capitolium caperent, Manilius anseris voce excitatus eos pepulit et ipsum Capitolium defendit, unde et Romani in turribus suis anseres nutriebant quia adventum in nocte hostium facile sentiebant.

708. ET ILLE scilicet in quo Romani missos[6] a civitate pepulerunt.

713. DRACONES id est signa Romana similitudinem serpentium habentia ex linteis fiebant quae a vento inflata serpentis similitudinem praeferebant[7], quorumque capita aurea depingebantur.

716. PANNONIAE *a*) ipsa est Vnia ab Vnis dicta quia ibi postea deguerunt. *b*). DELETA id est interfecta. *c*) PEPENDIT id est persolvit, pro pendit.

718. SERIS id est postremis id est in fine saeculi : apostrofam facit ad posteritatem.

722. DE CINERUM SQVALORE id est proprie incensarum[8] carnium odor, sed aliquando pro splendore, aliquando etiam < pro > fumo accipitur.

1. 688 post 643. — 2. duerse. — 3. renouem. — 4. Corr. ex quo. — 5. Padi corr. ex pati. — 6. misios. — 7. pferebant. — 8. incensariū.

729. *Immunis* tanti belli.

730. GETICOS Theodosius imperator Getarum sentiens adventum non eos permisit Romam venire, sed obviam eis cum suo properans exercitu omnes bello prostravit.

735. *Dedisco* id est quod didici obliviscor.

740. REPAGVLA sunt ligna quibus hostia intraversum[1] firmantur[2].

741. *a*) *Baia* est vicus Apuliae ubi Hannibal Romam pluviarum nimiaetate adire non valens cum suo exercitu luxurians resedit. *b*) Nam cum eam adire conaretur, cito pluviis inundantibus suo in loco prohibitus morabatur; quando vero serenitas adesset, luxuria dissolvebatur. *c*) Cum ergo a quodam suorum increparetur quare Romam non pergeret, respondisse fertur: « Quando ego volo, deus non vult et quando deus vult, ego nolo : et ideo scio Romam esse insuperabilem ».

751. STATVIS EFFINGERE id est formare quia statuae equestres victoribus depingebantur.

755. SITV *corrumpit a*) id est vetustate. *b*) Argentum diu servatum quandam caliginem trahit, aurum vero si bene coctum fuerit, licet interpositum numquam colorem perdit.

776. *Competa* dicuntur a competendo videlicet loca ubi multarum viarum capita conveniunt.

781. *a*) *Communem* quia aliud nobis pluvia operatur et aliud onagris caeterisque bestiis : illis enim herbas[3] et gramina profert, nobis vero segetes. *b*) « NON » ergo « *communem* » ideo dicit.

791. PIRATIS id est latronibus maritimis : πῦρ[4] Graece, ignis Latine, unde piratae dicuntur latrones maritimi, qui regiones igne incendunt.

793. TRANSTRA sunt sedilia navium ubi remiges sedent : (42 v°) trastra vero, sustentacula domorum id est tigna.

804. DVM SERVANT *a*) tale est illud quod Apostolus

1. 2. intrasuersum. — 2. 740 post 741. — 3. herebas. — 4. pir.

dicit (Paul, Ep. ad Rom., VIII, 22) : « Omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc. » *b*) Nam licet hoc de solo homine proprie dicatur, tamen ex superfluo etiam de creatura intelligi potest, quae corruptioni serviendo humane dolet.

805. *Capitale crimen* dicitur quo reus capite plectitur.

808. DAHA *a*) proprium gentis Scithiae. *b*) SARMATA id est similiter populus Scithiae et Wandalus Scythus[1] id est et *Hunus*.

809. GETVLUS *a*) populus Africae de Getulia.

809. GARAMANS *b*) id est populus Africae. *c*) *Lemannus* est lacus iuxta quem Alamanni habitant ab eius nomine ita vocati. *d*) GALAVLAS proprium.

811. NOSTRVM ORBEM dicit propter eos qui dicunt alium orbem esse ultra exustam plagam, in quo antipodes esse dicuntur, sed errant.

813. *Onager* dicitur asinus agrestis : ὄνος[2] enim Graece dicitur, asinus Latine.

814. *Sus* NOSTRO eodem flumine abluitur quo et nos.

815. *Fere* dicuntur eo quod suo habitu ubique ferantur.

822. GIGNIT[3] *a*) id est alit scilicet ipsa communio aeris. *b*) RECIDIVAQVE id est renascentia quia hiemali tempore quedam herbae pereunt.

823. CVIVSQVE FIGVRAE Beatus Augustinus dicit (cf. C. D., XVI, 8) animalia cuiuscumque[4] figurae sint, si rationem habeant, homines debere appellari ut sunt Blemii, qui capita non habent et Cinocephali[5] qui capita canina ; et illi qui unum pedem habent, vel illi qui pedes quidem habent sed reportando incedunt : illa vero e contra quae ratione carent licet formam habeant humanam, tamen homines non sunt.

827. IN MEDIVM *a*) in commune id est inter bonos et malos : non tam avarum opus Dei ut bonis tantum munus illius tribuatur et malis abnegetur : illud enim munus quod Deus Pater primo homini ante peccatum contulit,

1. Cythus. — 2. onos. — 3. Cignit. — 4. cui'q. — 5. Cinophe gali.

etiam illo peccante, hominibus scilicet bonis et malis indifferenter concessit. *b*) Medium itaque iure bonum vocatur quicquid boni et mali communiter possunt habere: nam vera bona nisi solis bonis et vera mala nisi solis malis, numquam tribuuntur.

836. *Fornix* dicitur domus arcuata ubi meretrices prostituebantur, unde et fornicatio dicitur.

838. *Laquear* et lacunar idem sunt, tabulatum videlicet domus.

839. IN VRNIS *a*) id est sepulchris. *b*) Lucanus dicit (VII, 819) : « Divo (caelo Luc.) tegitur, qui non habet urnam », id est sepulchrum.

843. Nunc iterat verba Simmachi cum dicit SECRETVM SED GRANDE id est tam magnum bonum.

846. *Quesitura* DEVM *a*) Prudentii vox. *b*) Indago indaginis et indages, INDAGIS facit.

850. *Bivia* dicuntur ubi duae viae conveniunt: DIVERTICVLVM dicitur a divertendo[1], locus scilicet ubi declinatur a via.

851. Infiteus id est negator Symachus; vel INFITEOR id est nego.

856. DIVORTIA *a*) sunt loca ubi separantur viae multae id est diversitates, unde Virgilius de Eurialo et Niso (Aen., IX, 379) : « Ad divortia nota. » *b*) Divortium etiam dicitur separatio uxoris a marito.

858. THYRSIGERI *a*) id est thyrsum gerentis id est vitem vel ramum[2]. *b*) AD *Dionisia Bachi* id est ad festa Liberi Patris qui et Dionisius vocatur.

859. FESTA *a*) deorum pluraliter declinantur, quia multis diebus caelebrabantur, ut Saturnalia Vulcanalia Dionisia. *b*) Dionisia autem vocantur festa Bachi, (43 r°) qui Dionisius appellabatur quasi Διὸς[3] νῦσα[4] id est Iovis filius. *c*) Διὸς[3] enim Graece, Iovis dicitur Latine, qui in monte Nisa colebatur.

1. dueretendo. — 2. ramaun. — 3. dios. — 4. nisa.

860. DIESPITER est deus vagantium[1] quasi diei pater, sicut Maspiter, marium pater.

861. POSCAT AENOS id est aeneos : in illius festivitate tinnitus ex aere fiebant.

862. LVPERCALES[2] Lupercus[3] deus dictus ab agendo[4] id est repellendo lupos : ipse est Pan qui est deus pastorum, in cuius honore pastores ferulas portabant nudisque pedibus in eius sollempnitate currere solebant.

863. MEGALESIVS Megalesia civitas est ubi Mater Deum id est Cybele colebatur : hinc MEGALESIVS[5] SPADO id est sacerdos dicitur quia omnes sacerdotes ipsius evirabantur.

865. QVADRIVIIS BREVIORIBVS id est erroribus minoribus : minus enim errat qui holera[6] colit quam ille qui demones adorat.

867. PORRVM *a*) dicitur eo quod sit longum, unde < porro > adverbium dicitur id est a longe. *b*) ET *Caepe*, caepe dicitur a Graeco quod est κεφαλή[7] id est capud eo quod illius tantum utile[8] sit caput.

868. SERAPEN *a*) id est proprium dei[9]. *b*) Serapis deus Egyptiorum maximus fuit cui Apis taurus consecratus est quem aetiam Aegyptus ad instar numinis colebat.

869. Isis *a*) proprium deae : regina Aegyptiorum Inachi regis filia fuit cuius maritus fuit Serapis que de Gretia veniens Aegyptios litteras instruit et terras colere docuit quae fuit Osiris regis uxor et maximum idolum Aegypti. *b*) CAVDA[10] tria sunt genera simiarum : simia est sine cauda quae propria dicitur, sphinx vero villosa, cercopithecus[11] autem[12] cum cauda mirabilis formae ; caudam equidem habet et mirabiliter ludit quam Aegyptii colunt.

870. *Crocodillus a*) id est monstrum Aegypti. *b*) IDEM scilicet sunt apud Egyptios. *c*) LAVERNA id est larvarum dea. *d*) PRIAPVS deus ortorum erat apud Romanos.

1. uagiantiu. — 2. Lubercales. — 3. lubercus. — 4. Leg. arcendo. — 5. megalisius. — 6. holerat. — 7. caephal. — 8. utilis. — 9. dee. — 10. Canda. — 11. circopetit'. — 12. aut.

873. TECTA *a*) id est operta. *b*) FRVTECTIS id est erroribus.

874. SEMITA quia videlicet sunt quidam qui nullum putant esse deum et ideo[1] omnia fortuitu evenire, veluti animalia quae nihil sciunt nec intelligunt esse deum.

879. HOC ITER id est haec secta quae nullum putat esse deum.

884. FASTIGIA *a*) id est culmina. *b*) CLIVO id est ascensu. *c*) Clivus proprie dicitur devexio montis quia « arta et ardua est via que ducit ad vitam » sicut legitur in Aevangelio (Matth., VII, 14).

890. *Sophistae* dicuntur callidi argumentatores qui perplexis syllogismis aliquando pro veris falsa concludunt.

891. BARBATOS autem dicit fortes, quia barba signum virile et indicium fortitudinis est : vel barbatos dicit incultos quia philosophi barbam et capillos nutriebant ut per hoc animi severitatem ostenderent.

893. Sicut omnis vir prophetans vates sive propheta vocatur, ita omnes mulieres divinantes generaliter *Sybille*[2] dicuntur.

894. *a*) *Mathesis* cum aspiratione doctrinam significat, sine aspiratione in malo ut significet neniam et vanitatem.

(Ad verba Symmachi q. v. ap. Dr. ad vs. 910). *b*) *Quanto commoda* yronice, pro quanta incommoditate *c*) *Prerogativa* id est praemissa vel antecedens id est salarium : sed *salarium* dicitur praebenda publica[3] (43 v°) praerogativa vero praemissa gratia vel specialis proprie dicitur id est que gratis et sine aliquo merito praerogatur id est datur et conceditur ; sed in hoc loco praebendam quam Vestales accipiebant de aerario publico. *d*) *Imperatoribus* quando res publica, dicit, pauper erat adhuc, Vestales Virgines victum accipiebant ab imperatoribus, modo autem ab uno : ante res publica illis denegatur. *e*) Nam ex quo

1. *supra*. — 2. Corr. ex sibille. — 3. publioa.

imperatores Christi fidem sumpserunt illud stipendium quod antea dabatur illis ablatum est. *f*) *Quod parcissimi* id est pauperes, sicut fuit Romulus et alii. *g*) *In illo stipendio* scilicet in eo quod castitatem servant propter quam tantum honorem habent. *h*) *Vacare muneribus* id est sacerdotalia munera non accipere. *i*) *Victu modico* id est temperato : sacerdotes duobus modis honorandi sunt sicut Apostolus Paulus dicit (I Tim., V, 17) : « Sacerdotes duplice honore habeantur », in conquiniscendo et insurgendo et in munera largiendo[1]. *k*) *Privilegiis privum* dicebant antiqui proprium : hinc *privilegium* dicitur privata et propria lex, sive lex specialis dicitur. *l*) *Trapezitas* vocat despective imperatores id est monetaries. *m*) τράπεζα[2] Graece mensa Latine, inde *trapezitae* vocantur monetarii qui nummos pensantes ad mensas sedere assolent. *n*) *Qui ad m.*[3] *vilium* quia vilibus et stultis dabantur stipendia quae debebantur dari virginibus. *o*) *Baiulos*[4] dicit illos qui bene loqui nesciunt, qui etiam balatores dicuntur. *p*) *Spem* scilicet quam habebant in proventu frugum. *q*) *Non sunt haec vitia terrarum* scilicet sed nostrorum criminum et vitiorum quia propter nostra vitia talia eveniunt : hinc Iob loquitur dicens (V, 6) : « Nihil in terra fit sine causa, et de humo non orietur dolor, quia non de terra fames et pestilentia et alia quam plurima fiunt, sed pro nostris iniquitatibus et sceleribus haec talia contingunt. »

909. CAPIENDA VOLVPTAS voluptas et in bono ponitur, ut (Ps. XXXV, 9) : « Torrente voluptatis tue potabis eos[5]. »

911. QVOD FARRA FOCIS *a*) id est stipendia Vestalibus : *stipendium* erat puplica praebenda quae de aerario publico dabatur militibus. *b*) Dicuntur autem stipendia a stipe pendenda, quia pecunia illa quae erogabatur militibus non annumerabatur, sed appendebatur.

914. RARIVS *a*) id est parcius. *b*) Sensus est : « Sym-

1. largierdo. — 2. Trapes. — 3. m. = mercedem. — 4. baiaos. — 5. 909 post 894 *b*.

machus propter hoc scelus quia Vestalibus stipendia non dabantur, famem pervalidam accidisse <putat>, sed ego, inquit[1], Prudentius nescio illam famem quae cruciaret totum orbem ».

917. *Presenti* TEMPORE nostro videlicet : modo Prudentius destruit multis exemplis quod Symmachus dixerat.

918. *Triptolomei* *a*) Triptolomeus filius Celei[2] quem Ceres dea frumenti agriculturam docuit et eum sibi filium adoptavit (id est filium adoptivum fecit) posuitque in curru alatorum serpentium, ut illo per totum orbem portatus discurreret, et sic mortalibus agriculturam[3] et usum frumenti insinuaret. *b*) Dicit ergo nec Triptolomeus auctor huius artis nec Ceres dea frumenti commoverunt tam magnam famem quae suis temporibus cruciaret et affligeret totum orbem.

921. *a*) *Pharos* civitas est Aegypti a quo omnes reges[4] Aegypti Pharaones vocantur ; et ponitur pro tota Aegypto. *b*) *Nilus* fluvius est Aegypti qui certis temporibus alveum suum excedens[5], irrigat plana Aegyptiorum et fecundissimam facit illam terram : in Aegypto enim non sunt pluviae, idcirco nullo modo (44 r°) fames oriatur in Aegypto nisi Nilus intra alveum suum constringatur, sed tunc sterilitatem terrae patiuntur homines in Aegypto[6].

923. AVT VENIAT scilicet volo : veniat nuntius qui hoc auferat, qui dicat et nuntiando apportet.

925. *Pelusium* est oppidum Aegypti[7] a quo Pelusiaca dicitur palus.

927. VOX STILLAT *a*) id est cum difficultate emittit. *b*) Tria dicit : aut fons Nili siccatus, aut iterum retro cursum suum reflectit, aut etiam deficit[8] in medio cursu suo absortus hiatu terrae profundissimo. *c*) Hinc aetiam naturam exprimit Nili fluminis : Nilus enim non videtur supra terram continuo quia crebro terram intrat et post longa spatia terrarum emergit[9] de terra.

1. Corr. ex inquid. — 2. celei. — 3. agriturā. — 4. rege. — 5. Exc. — aeg., *in ras.* — 6. Corr. ex aegipto. — 7. aegypto. — 8. deficiti. — 9. Iteratur.

928. NOSTRAS RIPAS id est quia Nilus fluvius in terrenum mare cadit et per ipsum Romam venit.

934. FLVENTIS id est propter palmites qui sunt in more crinium quia segetes motum undarum immitantur.

935. VNDE SEGES id est ex quibus[1].

937. *Libici a*) Libia plana regio est et fertilissima quae Romanos similiter pascebat sicut Aegyptus nec pluvias habet; unde et Libia dicitur quasi Lipsia < διψία? > id est egens succo vel pluina. *b*) ὑετόν (?)[2] enim Graece, succus dicitur Latine.

940. *Leontinus* ager vocatur in Sicilia ad quem naves Romanorum appellebantur[3] ibique deducebatur annona cum plaustris, unde onerarentur.

941. *Lylibeo* Sycilia autem insula fertilissima de qua Romani alebantur, pro qua erat bellum inter Romanos et Cartaginenses, habet aetiam tria promontoria, Pachinum, Pelorum, et Lilibeum.

942. Loca commemorat ex quibus frumenta Romam advehebantur quia Romani nihil laborabant.

943. SARDORVM Sardus insula est fecundissima unde Romani similiter victitabant.

944. SILVESTRIBVS « forsitan », inquid, « habitatores Africae et Siciliae non habent unde vivant sed arborum fructibus tantum vescuntur. »

946. *Quernus* et *querceus* dicitur[4] a quercu que est arbor glandifera.

947. *a*) Haec *cornus* arbor, hoc *cornum* fructum facit. *b*) Haec omnia hironice dicit.

949. GRADIBVS[5] VACVIS[5] XV erant gradus scenae in quibus nobiles vel divites residentes spectabant ludos qui fiebant in theatro.

950. *a*) *Ianiculum* et *Saturnum* duo erant oppidula apud Italiam ubi erant molae publicae et publica pistrina et praeparabatur ibi publicus panis. *b*) Dicitur autem Ianiculum[6] a Iano, sicut Saturnum a Saturno.

1. 935 post 927. — 2. iaton. — 3. appellabantur. — 4. Iteratur. — 5. Vacuis gradib;. — 6. caniculū.

953. INDICIO EST ANNONA « per hoc », inquit, « quod publica annona datur Romanis, intelligitur quia non est contritus orbis fame generali quemadmodum Symmachus perorabat[1]. »

954. LONGA OTIA quia Romani nihil laborabant sed ludis tantum vacabant.

955. FORTASSE forsitan, dicit, id est aliquo anno contigit sterilitas terrae et frugum : « concedo », inquid, « hoc. »

958. ARDENTI SIDERE scilicet Sirio qui in mense Iulio oritur et tunc fiunt gravissimi fervores solis.

959. NEC VERNAS INFVDIT si enim vernali tempore siccitas ultra modum contingat, quando adhuc tenerae sunt herbe[2], siccantur radices herbarum et moriuntur : unde fames aliquando fieri solebat.

964. STIPVLARVM SILVA[3] quia stipulae tantum ibi erant sine granis[4].

968. FABRIS id est edificatoribus id est Neptuno et Apolline qui cum Laomedonte[5] Troiam aedificaverunt.

969. EXTRVERET « ante conditionem », inquit, « harum urbium in quibus haec religio primum reperta est, fames fuit et sterilitas terrae contigit et ideo non est credendum (44 v°) ut propter Vestales Virgines tale aliquid contingat.

972. SACRARVNTQVE FOCOS *a*) id est ignes Vestales : IIII sunt numina que ignibus praeesse dicuntur, Iovis scilicet et Pallas, Neptunus et Vesta : et Iovis quidem igni praeest caelesti[6], quia ipse est aether, Pallas vero aetherio igni praeesse dicitur quia ipsa est, sumitas aetheris. *b*) Vulcanus etiam noxiis ignibus praeest id est fulminibus unde et Vulcanus dicitur quasi Volicanus id est volans candor, vel etiam Venerio igni praeesse dicitur id est igni libidinis : unde et maritus Veneris esse fingitur. *c*) Vesta autem nostro igni commodo praeest ipsa ; est enim terra quae nostrum ignem in se retinet, et ideo prae-

1. 953 post 954. — 2. haerbe. — 3. sillua. — 4. 767 post 969. — 5. lacmedon. — 6. caelestio.

esse fingitur: dicitur autem Vesta ἀπὸ τῆς ἑστιάς[1] id est a favilla; antiqui enim Hestam dicebant sed apud nos aspiratio versa est in digamma et dicitur Vesta.

973. ELEMENTA *a*) quia de nihilo fecit deus IIII elementa, que sunt origo et causa omnium creaturarum, sed iterum reditura[2] sunt in nihilum. *b*) LABANT id est vacillant, corrumpuntur[3] ut fames contingat : ideo dicit ANTIQVIS.

978. INVRIT *a*) id est vitiat exquoquit[4] : duobus modis <solent> perire segetes, aut cum transacto vernali tempore, mense videlicet Maio, fit gelu quo messes cum inadulte fuerint in ipsis spicis inuruntur : aut etiam primo tempore cum semen in terra proicitur et quamvis sit tenerrimam in herbam excrescens, nondum tamen radices suas firmiter in terra fixit sed tamen[5] solent perire messes si nimium gelaverit. *b*) *Zephiri* ipsi sunt et Favonii, venti videlicet calidi qui flant vernali tempore.

985. TRIBVLI *a*) id est spinae : tribuli dicti sunt a terendo, et propter nimiam siccitatem nascuntur. *b*) CARDVVS est herba acutissima, frugibus infesta propter aculeos et propter nimiam aquarum inundantiam nascitur.

987. Hec TEMPERIES et hoc temperamentum et haec temperatio dicitur, sed temperies aurarum est, temperamentum cuiusque rei; idem est et temperatio.

992. Maiori mundo minorem comparat id est corpus humanum, unde et microcosmus[6] homo dicitur id est minor mundus : sicut enim ille aere corrupto pestilentias[7] simul et morbos contrahit, ita et nostrum corpus corrupta qualitate sua natali diversas morborum corruptiones solet incurrere, quod ex IIII elementis similiter constat.

999. *Damnavit a*) id est infelices fecit. *b*) INIQVIS id est contrariis : quia quedam sidera sunt quae praesunt tempestati, quaedam vero serenitati : alia fertilitati, alia siccitati[8].

1. apotis hestias. — 2. redditura. — 3. corūpuntur. — 4. Corr. ex exquoquid. — 5. tā. — 6. migrocosmus. — 7. pestilentis. — 8. 999 post 1006.

1005. REDITV id est recompensatio id est redditio fructuum quia rationabiliter colimus nostros agros si nihil utilitatis ab eis reciperemus.

1006. LAPIS ILLIC *a*) Romani lapidem qui terminus ponebatur agrorum colebant pro deo, maxime propter hoc : Tarquinius Priscus cum voluisset templum edificare Iovi suis sacrificiis ut ab illo loco ubi erat illud constructurus omnes dii qui ibi colebantur recederent, cumque alii excepto Termino recessissent, intellexerunt Romani illic esse Romanum imperium sine fine. *b*) Unde Virgilius (Aen., I, 278-9) : « His ego nec metas rerum nec tempora pono, imperium sine fine dedi. »

1010. *a*) *Lacerna* genus vestis muliebris: idem est et *recinium* a reiciendo. *b*) Vestes autem quas mulieres ipsis arboribus offerebant ibi deponentes nigrae efficiebantur ex fumo ygnis quo tus incendebatur (45 R°).

1013. *Tempestas* τῶν μέσων[1] est id est mediae[2] significationis[3] : *a*) aliquando in malum, aliquando etiam in bonum accipitur. *b*) Illud enim tempus pluviale et illud quod est serenum tempestatem vocamus.

1016. NON AMPLO quamvis aliquo tempore, dicit, non sit abundantia frugum in agris nostris, non ideo tristamur quia parce vivimus ; rursus si multum provenerint, non nimium exultamur quoniam lucrum temporale nobis exinde facere more avarorum nolumus.

1023. CHRISTVS ET *assumptis* *a*) modo parabolam evangelicam[4] tangit de qua Dominus discipulos agriculturam docuit, dicens (Luc., VIII, 5 seqq.) : « Exiit qui seminat, seminare semen et dum seminat aliud cecidit iuxta viam, a. i (leg. : aliud cecidit inter spinas etc.) aliud supra petram, aliud in terram bonam. » *b*) Petrosa terra durum cor auditoris intellegitur[5] quando non est exaratum vomere spiritalis disciplinae : huic tali non est committendum semen verbi Dei ; per spinas, divitiae intelliguntur. *c*) Prohibet ergo Dominus ne in spinosa

1. ton meson. — 2. maediae. — 3. significat. — 4 eauangilicā. — 5. Corr. ex intelligitur.

terra seminent, ne in corde divitiis temporalibus nimis dissoluto, praedicationis verba reponant. *d*) Quare? quia (ibid. 7 et 13) exorte spinae suffocaverunt illud et hi radices non habent. »

1031. RVBVS est virgultum spinosissimum.

1037. CORDIS ET AGRI quia mentem excolit virtutibus, agrum laboribus.

1038. PRAECORDIA CVLTV id est ut non plus laetetur de proventibus frugum exterius, quam de adquisitione virtutum interius.

1040. *a*) *Sentes* adiectivum est in hoc loco id est acutas. *b*) VEPRES divitias temporales quae corda male illiciunt. *c*) *Hae sentes* pluraliter semper habentur, in usu aliquando et sentem dicimus accusativum : legimus enim sentem aureum id est spinulam. *d*) Et *senta* facit adiectivum id est acuta. *e*) Iste etiam (1043) nominativum ponit id est *sentis*.

1044. *Glareae* sunt lapilli minutissimi, qui maxime in aquis habentur.

1046. CHARISMATA *a*) sunt dona spiritalia id est virtutes quae per gratiam Spiritus Sancti dantur hominibus. *b*). Χάρις[1] Graece gratia Latine, unde εὔχαρις[2] dicitur bene gratiosus, unde et εὐχαριστία[3] bona gratia et ἄχαρις[4].

1047. DETRITA *a*) id est a demonibus conculcata quos viantes (exeuntes? Matth., VIII, 32) Evangelium vocat. *b*) *Iecur* vocat partes corporis quae sunt circa cor in intimis praecordiis nostris : in iecore est sedes voluptatis. *c*) Et hoc dicit, « Deum diligite ».

1053. ACERVVM id est coacervationem virtutum et bonorum operum.

1054. *Curculio* vermis est dictus a guture, quia pene nihil aliud est quam gutur.

1055. SVNT ET VIRGINIBVS *a*) parabolam Evangelicam[5] hic tangit (Matth., XIII, 8) quae de iacto (?) in

1. Karis. — 2. eucharis. — 3. eucharistia. — 4. Acharis. — 5. euuangelicam.

bonam terram dicitur, quod adtulit fructum aliud tricesimum aliud[1] sexagesimum, aliud centesimum. *b*) Sed hic sexagesimum fructum quamvis specialiter viduis tantum non inconvenienter aptaretur, posuit tamen pro merito summae virginitatis.

1057. NEC NOTA[2] E. P. *a*) quia virgines in secretis locis semper habitant unde de Beata Maria legimus (cf. Ambros. in Luc, II, 8) quando invenerit eam Angelus Gabriel in conclavi, solam orationibus vacantem et Beatus Ambrosius dicit aetiam de ea (cf. de Virg., II, 2) quod in cubiculo sera, in publica festina, id est in tarda in domo, velox in via. *b*) Et in Evangelio (Luc, I, 39). « Abiit in montana cum festinatione » id est properavit ne agnosceretur in via. *c*) Cuius exemplum sanctae et Deo consecratae virgines (45 v°) imitari volentes, privatas potius diligebant habitationes et si forte aliquando causa necessitatis ad publicum processissent properanter cum verecundia transibant[3].

1063. *Resignare* proprie est aperire, quasi signum afferre[4].

1067. QVAM LIBERA SECTA antequam libere et propria[5] voluntate[6], dicit, sciant contempnere vestrae virgines (dum sunt adhuc in aetate puerili) fervorem[7], et aestum libidinis propter laudem castitatis et meritum, et propter amorem deorum capiuntur a parentibus et inde[8] consecrantur in templo Vestae ut ibi servientes non voluntariae sed coactae virginitatem custodiant, habentes tamen spem quandoque celebrandi nuptias.

1070 INGRATIS ADDICITVR quia dum non habent illis gratias pro sua virginitate quam non gratis sed coacte servabant.

1072. CORPORIS INTACTI corpus quidem illarum virgineum sed voluptas corrupta quia desiderant toros maritorum.

1074. *a*) *Suspirare* est amare quia amantes[9] crebra sus-

1. a. — 2. mota. — 3. 1057 post 1063. — 4. 1063 post 1055. — 5. xp̄e. — 6. uoluntatē. — 7. fer. — 8. In. — 9. Corr. ex amentes.

piria emittunt. *b*) *Tedae* in nuptiis adhibebantur quia nuptiae in noctibus fiebant; que pro ipsis nuptiis ponuntur.

1076. *Reses* dicitur piger, qui diu sedendo pigritiam contrahit : idem est et *deses* a diu sedendo[1].

1077. *Flamea* CANIS flameo enim id est olario nubentium capita velabantur.

1082. *Fungi* est aliquod officium administrare : hinc et perfungi dicimus ab officio cessare inde PERFUNCTA[2] id est liberata dicitur postquam sacrum peregit laborem.

1084. *Mereri* dicimus militare inde et emeriti dicuntur qui a militia cessant id est perfecti ; L enim anno militare cessabant et ad aliquam dignitatem promovebantur.

1089. *a*) *Pilentum* et *esseda* et *birotum* et *basterna* unum sunt id est genus vehiculi. *b*) Sacerdotes Vestae portabantur vehiculo per plateas Rome : et dum transiret caput disco operiebat ut videretur dicens « propter meam virginitatem salva est res publica. »

1091. INDE ad consensum despective loquitur.

1093. VENDITA PASTU quia ad hoc pascebantur[3] ut in theatro occiderentur, quia gladiatoribus publica stipendia donabantur pro talibus ludis.

1095. *Lanista* gladiator, a laniando[4] dictus.

1096. CONSVRGIT AD ICTUS ad hoc consurgit ut videat mortes hominum.

1099. RVMPI id est vitalia, quae circa cor erant, iubebat aperiri ut videret interiora hominis.

1103. *Excubiae* sunt diurnae, sicut vigiliae nocturnae.

1106. *a*) *Teniae* sunt extremae partes vittarum, unde *taeniolae* diminutive dicuntur, sed pro vittis accipiuntur hic. *b*) LICIA proprie sunt fila[5] quibus taelae ligantur, sed hic pro vittis posita sunt.

1107. LVSTRALES id est expiales, expiatrices.

1109. *Podia* sunt cancelli quae fiebant iuxta gradus scaenae quibus immitebantur[6] sedentes.

1. 1076 post 1077. — 2. pfuntta. — 3. pascebat². — 4. laniendo. — 5. filia. — 6. imitebant².

1110. AERATAM FACIEM *a*) propter galeam quam in capite habebant. TRIDENTI *b*) id est fuscina a qua percruciabantur capita gladiatorum.

1115. TE PRECOR ad Constantinum Minorem filium Constantini Magni loquitur, epilogum faciens ei et deprecans eum ut hostiles ludos theatrales de urbe Roma auferat, sicut pater illius idola abstulit.

1117. PERSPICE id est ut destruas ludos theatrales sicut pater tuus Constantinus idolorum[1] templa destruxit.

1128. SOLIS FERIS venatores bestias deducebant < in > theatro cum quibus ludebant volentes experiri suam virtutem : hos ludos bestiarum permitto, dicit, tantum ut (46 v°) gladiatorii ludi auferantur.

FINIT CONTRA SIMMACHVM

1. idolū.

DITTOCHAEVM

INCIPIVNT TITVLI HISTORIARVM

a) Iste liber proprie Dirocheum vocatur id est duplex refectio, quia de Veteri et Novo Testamento compositus est : est autem tetrasticon id est quatuor versuum, quia in quatuor versibus plenus est sensus. *b*) στίχος[1] Graece, versus Latine ; τέτταρα[2] quatuor. *c*) Potest autem et iste[3] totus liber Dirocheum vocari.

4. NVDIS FICVLNA arbor[4] : aspera folia habet et significat pruritum libidinis[5].

6. REFVTANS id est sacrificium respuens, ab agricultura.

8. CARO NOSTRA id est Maria quia sicut Cain expugnavit fratrem suum, ita et caro nostra expugnat animam.

13. Tres amici fuerunt Abrahae qui pepigerunt fedus id est Aner Aeschol et Mambre ex cuius nomine ilex sive quercus Mambre vocatur.

14. ARMENTALE id est pastorale ubi armenta illius requiescebant.

15. SARA *a*) quia riserit ab angelis arguitur, Abraam vero licet riserit, minime reprehenditur. *b*) Illa enim dubitando, ille vero gaudendo risit.

18. QVONIAM PEREGRINA MORATVR id est quoniam hic sancti habent civitatem manentem sed futuram inquirunt qui per fidem et iustitiam significantur.

1. Sticos. — 2. tetra. — 3. ist. — 4. ficul cibu. — 5. 4 post 8.

21. BIS SEPTEM VII videlicet plenae et VII percusse.

27. AVCTIO dicitur venditio [1], inde auctionarii dicuntur qui venditionibus lucra adquirunt.

28. VENIAQVE quam dedit illis Ioseph dicens (Gen., XXXXV, 5) : « Nolite timere : pro salute enim vestra misit me Deus ante vos. »

29. INVOLITANS D. I. quia in flama ignis aparuit discurrens.

30. MAGISTRVM id est pastorem, quia [2] tunc pascebat oves Iethro cognati sui.

32. Sancti quando ad praedicationem vadunt, calciamenta pedum solvere debent et expediti esse in ore ad praedicationem.

43. INGRATIS id est non offerentibus Deo id est populo Iudaico.

45. *a*) ἔρημος [3] Graece, solitudo Latine. *b*) *Dipsa* serpentis genus est et quoscumque momorderit nimiam sitim paciuntur adeo ut si totum mare bibere possent, illam sitim nullo modo extinguere valeant : populo itaque propter hoc genus serpentium laborante, Moyses serpentem eneum fecit et sursum, unde ab omnibus videretur, suspensum posuit, quem postea vulnerati eminus intuentes cito sanabantur. *c*) Hic serpens aeneus qui veneno carebat Christum significat qui carnis peccati figuram habens tamen peccati immunis <est>.

55. LXX palme septuaginta duos significant discipulos, quia lege arithmetica maior numerus minorem in se constringit.

59. QVOS *flumine* filii Israel postquam transierunt Iordanem siccis pedibus acceperunt XII lapides de medio loco ipsius alvei et posuerunt eos super ripam, de qua totidem accipientes collocaverunt in eodem loco in [4] medio fluminis per quos XII figurantur Apostoli.

63. SPECTABILE COCCVM [5] funem coccineum domus suae per quem exploratores dimiserunt.

1. uentio. — 2. qui. — 3. Herem. — 4. i. — 5. coctum.

64. SANGVINIS OFFERT quia funis ille colorem[1] sanguineum[2] id est coccineum < habebat >.

68. STVLTITIA EXVNDAT *a*) id est abundat id est < ex > maxilla asini. *b*) *Limphis* id est aquis. *c*) DVLCEDINE id est melle. *d*) VIRTVS id est leo.

73. AD OVILE PATERNVM id est ipse habebat (46 v°) curam gregis patris sui Iesse[3] ad quem citharam canebat.

76. FVNDA dicitur a fundendo : cuius media pars ubi lapis vel glans[4] id est massa plumbea[5] ponitur, scutale[6] vocatur.

77. DAVID *a*) et nomine et actu Christum significavit : nomine, quia David manu fortis vel visu desiderabilis interpretatur. *b*) Et Christus manu fortis, quia pene omnem mundum per Apostolicam praedicationem suae dictioni subdidit. *c*) Visu aetiam est desiderabilis quia ipse est in quem desiderant angeli prospicere.

81. *Salomon* sapientiam significat, que templum edificavit, id est corpus Christi quod edificavit sibi Dei filius subnixum VII columnis.

82. REGINA AVSTRI aeclesiam significabat que aurum congerit et coadunat, quia sancta aeclesia resplendet fulgore spiritalis intelligentiae.

87. LEVE LIGNVM id est manubrium sine pondere ferri id est bipennis.

88. REVOCABILE FECIT et hoc ad misterium Christi refertur.

89. CAPTA[7] FREQVENTI id est decepta : exilium patiebatur illa gens propter sua peccata.

92. ORGANA. *a*) (Psalm. CXXXVI, 2) « super flumina Babilonis ubi sedimus et flevimus » : cum enim ducerentur filii Israel captivi a Babiloniis[8] et resederent lassi iuxta flumina ipsius regionis, rogabant eos ipsi hostes sui ut canerent divina cantica ; tunc illi respondebant, dicentes (ibid., 4) : « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra eorum ? » *b*) Et tunc suspendebant organa

1. colore. — 2. sanguineu. — 3. ee. — 4. gans. — 5. plūba. — 6. sutale. — 7. Capita. — 8. babilonis.

sua in salicibus. *c*) Organum instrumentum musicum est leve quod manibus portatur; est et aliud organum maximum quod non potest moveri.

93. HIC BONVS id est propter suum peccatum vita hominum adbreviari potest: unde legitur in Psalmo (LIV, 23): « Viri sanguinis et dolosi non dimidiabunt dies suos »; protelari autem ultra tempus nullo modo potest.

96. SOL REVERSVS sol transiebat X lineas per orologium Achaz patris Aezechiae et iterum per easdem lineas retro currens per duos dies fecit minus duabus horis.

97. ADVENTANTE id est imminente Christi nativitatis tempore. Novum Testamentum Mariae Angelus Gabrihel annuntiavit.

101. *a*) *Bethleem* domus panis interpretatur: est autem civitatula sita in ultimis partibus Iudaici regni a parte meridiana ultra quam alia nulla civitas est. *b*) Habebat[1] tunc vicum quendam Posse ubi est turris Adeder id est turris pastorum. *c*) Moris enim illius regionis[2] est ut propter latrones qui de locis desertis subito veniunt ibi turres fiant ubi se recipiant, de quibus una ista erat. *d*) Ibi etiam visio angelica facta est pastoribus, ibi quoque ut Beatus Ieronimus dicit (Ep. CVIII, 11) ipsi tres sancti pastores iacent sepulti.

105. HIC PRETIOSA quasi picturam ostendit id est ad hunc locum, Bethleem videlicet, ubi Christus lac sugebat.

106. In auro rex, in ture Deus, in mirra mortalis agnoscebatur.

109. VIS LVMINIS *a*) id est claritas divina quae facta est cum angelo multitudo caelestis exercitus <dicebat> (Luc. II, 14): « Gloria in excelsis Deo et in terra pax. » *b*) Tunc dixerunt pastores (15). « Transeamus » et cum venissent, invenerunt eum pannis involutum.

1. $\overline{\text{Ht}}$. — 2. regio.

115. *Lacteo* tenerrimi erant adhuc et parum sanguinis habebant, pro quo lac defluebat.

117. *a*) *Locusta* est avicula digitalis magnitudinis, acri quidem volatu, sed cito deciduo quae cocta in oleo a pauperibus comeditur : tantum quia vilis cibus est. *b*) Invenitur autem haec avium species in desertis quae sunt iuxta ripas Iordanis.

118. *Mel silvestre* folia sunt arborum in ipsis desertis iuxta Iordanen que manibus confricata saporem mellis comedentibus prestant.

121. STAT PINNA post excidium id est subversionem templi Domini quod erat in Ierosolimis (que facta est a Tito et Vespasiano), illud tabulatum pinnaculum quod undique circumdabat templum remansit.

124. *Compago* NOVORVM (Matth. XXI, 42), « lapidem quem reprobaverunt edificantes hic iactus est in caput anguli » : id est quia Christus sibi coniungit duos populos, Iudaicum scilicet et gentilem ut duos templi parietes.

128. MERI VETERIS dicit quia vetus vinum melius est et suavius ab bibendum, unde Salomon (Eccl. IX,15) : « Vinum novum, amicus novus ; veterescet et cum suavitate bibes illud. »

131. SILOAM V. piscina erat apud Ierosolimis, locus ubi aqua que defluebat de fonte Siloa recipiebatur ; ad quam cum descendisset angelus, movebat aquam et quicumque languentium post motionem primus eam fuisset ingressus sanus fiebat, et unde medicina proveniret illis nesciebant.

138. CALCE id est extremitate pedum quia (Matth., XIV, 29) cum vidisset Petrus ventum « validum venientem timuit » et caetera.

141. VINCLA FERREA id est catenas quibus ligatus erat, id est demoniachus qui in sepulchris mortuorum morabatur.

154. TVMVLOSVS id est tumulus mortuorum : peregrinorum enim in sepulturam de pretio Christi quia

(Matth. XXVII, 6) non licebat mittere in corbanan quod erat pretium sanguinis, emptus est ager ille.

155. *Minus* ARTAT[1] id est constringit[2] id est quia minus poene atque tormenti habuit[3] quam debuerat.

158. IN QVA *a*) id est in domo. *b*) PVLSATA EST id est impacta : ubi Christus colaphizatus est.

159. QVORVM *peccatorum* et eorum EXITVS id est mors MANET adhuc.

161. Domus Caiphae super eum sicut iste dicit corruit et ibi mortuus est vel cecidit in subversione Ierusalem.

162. Flagrum genus est tormenti unde dirivatur *flagellum* quia ipse pro nobis flagellatus est ut nos (164) immunes essemus ad tormentum.

1. astat. — 2. contringit. — 3. quā habuit quā.

PERISTEPHANON I

INCIPIT LIBER PERISTEPHANON ID EST . DE CORONATIS

a) Stephanus Ebraice[1] norma eorum interpretatur, Grece autem coronatus. *b*) Hinc[2] Perhistephanon liber dicitur id est de Coronatis.

25. HOC PROBIS *a*) id est bonis. *b*) Dicitur autem probus quasi bonitate probatus vel quasi *proibus*, eo quod prohibeat se a vitiis.

27. Hosticus et hostilis[3] idem est.

31. CRVDI LABORIS id est crudelis, sed cocti ex diversis suppliciis. (Iso. : sed excocti d. s.)

32. PERENNE CINGVLVM id est quia milites cingulo utebantur.

33. SACRARIIS *a*) id est in templis Christi. *b*) Sacrarium dicitur locus ubi sacre res commendantur.

35. VENTOSIS D. PALLIS id est vexillis : dracones enim erant depicti in vexillis Romanorum.

40. POSTEROS id est sanctos qui fidem quam habuit Israel imitantur.

44. BISVLCAS[4] vngvlas *a*) id est bifidas. *b*) Ungula est genus tormenti unde radebantur sancti id est ferrum aduncum.

c) Metrum Trochaicum Archiloicum quod Dactilo pede clauditur.

Ordo Libri Peristephanon : P. I (post C. X), V, IV, VI, VII, IX, XI-XIV, II, III, X. — 1. et[1]. — 2. h-i'n. — 3. hostis. — 4. Bissulcas.

46. COLLA BACIS *a*) id est catenis. *b*) *Bacas* proprie dicimus rotunditates ferri quae sunt in catena quod similes sunt bacis.

53. SODALITAS *a*) id est societas. *b*) Sodales dicuntur sotii quasi[1] simul edales.

56. *Catasta* est lectus ferreus, in quo martyr urebatur, licet quidam velint genus esse poenae equuleo simile.

58. CHRISTO PROCREATI *a*) id est quod Christus fecit. *b*) Mamon Punice et Graece, lucrum Hebraice divitiae interpretantur.

60. V. C. IGNIS id est anima, caelo ducens originem.

61. *Cyrographum a*) est pactum quod fecit diabolus cum primo homine per mulierem. *b*) Cyrographum autem dicimus manus scripturam.

62. FVNCTA REBVS *a*) id est saeculo militans. *b*) CAESARIS id est Caesarem hic Diabolum appellat.

63. PROPRIVM[2] DEI id est animas nostras.

64. ITE SIGNORVM *a*) id est vexillorum. *b*) Verba sunt martyrum. *c*) MAGISTRI o vexillarii id est signiferi.

65. *Torquis a*) est nominativus. *b*) *Sautiorum* id est pugnantium militum. *c*) PRAEMIA scilicet quae sunt.

67. COHORTIBVS cohors proprie D viri[3].

69. VOSQVE scilicet damnat.

70. OBRVVNTVR oprimuntur, cooperiuntur.

72. Calips id est catena de ferro facta.

73. OBSOLETA putrita[4] sordida vel deleta.

74. INVIDENTVR id est NOBIS id est passiones sanctorum quia non habentur (5 v°).

75. SATELLES A. *a*) id est carnifex. *b*) Carnifices et lictores passiones martyrum scribebant ut imperatoribus eas plenius referre possent (unde et exceptores vocabantur), sed ne a Christianis rescriberentur aliquando comburenda igni tradehant.

80. PAVERINT[5] nutrierint[6], foverint.

q̃. — 2. Propiū. — 3. 67 post 70. — 4. putita. — 5. Nutrierint. — 6. pauerint.

81. DOLORE id est igni passionis.

94. *Vascones* gentes in Pireneis montibus habitantes, qui montes dividunt Galliam et Hispaniam.

96. CREDIS IN DEVM id est credis qui adheret Domino unus spiritus est et hoc proprium Deo.

99-100. *Nunc* (cf. Dr. n. c. 100) sed Diabolus cum corpus intrat, non potest se miscere cum anima.

103. AVDIAS id est audire potuisses.

104. *Per* FLAGRA taurea flagra.

117. HIBERVS ALLVIT Hiber gentile nomen est, Hiberus fluvius Hispaniae.

PERISTEPHANON II

1. ANTIQVA. Metrum Iambicum dimetrum acatalecticum.

7. Monstrum monstrosum.

22. ADFIXVS secundum opinionem vulgarem loquitur Syxtum crucifixum.

39. Levi[1] assumptus interpretatur, inde LEVITA Ebraice, diaconus Graece, assumptus Latine.

44. VOTAS *a*) scilicet a fideli populo. *b*) VOTAS participium est a voveo.

65. *Orgia* sunt proprie sacra Bachi; sicut cerimonie sacra ceteris sed indifferenter pro omni sacrificio ponuntur.

76. Quicquid semis et tertium habet *sestertium* dicitur.

86. *Praestigium a*) dicitur monstrum a praestringendo[2] id est vulnerando. *b*) Oculos enim intuentis se vulnerat incutiendo timorem.

90. AERARIVM locus est in quo pecuniae publicae conduntur.

96. *Nomisma a*) (Dr. n. c.) est moneta; dicta autem moneta quod moneat inscriptione. *b*) Nam regis nomen scriptum cum effigie in se habet, ne[3] paracaraximi id est falsissimi[4] fiant numi.

1. Leuia. — 2. p̄strigendo. — 3. Corr. ex nu. — 4. falcissimi.

100. SIGNAT DEVS id est nomen illius inscribitur in numis.

102. *Bizanteos* vel *nancones* id est denarios aureos id est Philipheos.

105. FIDEM id est quam vos per orbem venditis.

162. VIRITIM quod Graece *andraonacos* id est per singulos viros.

190. *a*) *Effosa* effosiones metallorum. *b*) RVDERA autem proprie sunt ruinae maceriarum.

209. *Morbis* DISSICIT[1] *a*) id est dissipat, lacerat. *b*) Tale est illud Apostoli (Paul. II Cor., XII, 10). « Cum enim infirmor, tunc fortior sum, potens. »

226. INTVS D. I. rei enim mittebantur ad effodiendum aurum vel ad marmora incidenda.

239. HYDROPS *a*) est nomen morbi. *b*) Hydrops aquosus. *c*) LVCIDO TENDIT scilicet ventrem veneno intrinsecus.

246. *Scortum* dicitur quasi sortum ; sortum enim solea.

247. *Cloacae* sunt loca in quae publica stercora decurrunt.

264. MORBO REGIO *a*) id est eruma. *b*) Regius morbus idem est et arcuatus et ictericus et elefantinus. *c*) Regius autem morbus ideo dicitur quia non potest curari nisi regis cibis. *d*) Vocatur elefantinus eo quod osse elephantino curetur. *e*) Dicitur autem arcuatus eo quod colorem arcus[2] celestis habet.

317. FVRCIFER id est furca dignus.

318. *Strofas* *a*) id est illusiones. *b*) CAVILLO cavillas venit a verbo quod est calvo id est decipio. *c*) Hinc cavillare dicimus aliquem subtiliter deridere.

321. *Cinnum* est genus potionis ex diversis mixturis confectum, hinc concinare dicitur componere.

322. LVDICRIS id est ludicra[3] res dicitur lusui apta[4].

324. FESTIVVM[5] *a*) iocus[6]. *b*) Festis enim diebus ioca et fabulae fiebant.

1. dissicis. — 2. *bis*. — 3. ludica. — 4. apata. — 5. Estiuū. — 6. locus.

326. CENSVRA *a*) id est iuditium. *b*) Hinc censores dicuntur iudices.

339. *a*) MORS INEXTRICABILIS id est insolubilis. *b*) Tricae sunt impedimenta gressuum : hinc trico tricas verbum id est remoror.

348. *Semustilati* *a*) id est semiusti. *b*) Semustilatus et semiustus.

368. DETORSIT *impaciens* DEI id est Moysi sicut ei Dominus dicit (Exod., VII, 1) : « Ecce constitui te deum Pharaonis. »

374. RECENS P. recens adverbium est et non facit recenter sed semper recens.

388. HIS NIDOR est proprie carnium ustrina id est carnis exuste odor.

438. IN SYMBOLVM *a*) Symbolum est signum militare. *b*) *c* aut est mutum sicut in pictura aut est vocale ut in cuba [1].

449. *Sterculus* est deus cloacarum [2].

478. VALVAS valvae dicuntur eo quod se velant recludendo intrinsecus.

479. NEFASTA LIMINA *a*) fasti dies sunt in quibus operari licet, nefasti in quibus non licet. *b*) Hinc nefasta limina id est sollemnia vocantur.

493. INDOLES est proprie imago futurae nobilitatis que videtur in pueris.

538. CLAVDIA familia erat [3] quaedam [4] quae Vestam deam colebat.

556. *a*) *Civica* est proprie corona quernea quae illi dabatur qui liberaret civem. *b*) Hinc Laurentius CIVICAM CORONAM habere dicitur quia cives liberavit ab idolis.

PERISTEPHANON III

1. *a*) Ymnus in honore passionis Eulaliae beatissimae martyris, heroici septimimeri. *b*. Metrum dactilicum constat ex tribus dactilis et semipede.

1. tuba. — 2. coaclarum. — 3. era. — 4. q̣dā.

6. OCCIDVO scilicet climati id est in occidentali parte Hispaniae.

13. PYRA πυρά[1] Graece ignis dicitur qui antequam succendatur rogus vocatur.

19. CREPVNDIA *a*) id est ornamenta. *b*) Crepundia sunt insignia vel inditia quae expositis infantibus adhibentur id est lectuli infantiles : set hic pro ornamentis ponuntur.

20. PVSIOLA scilicet ipsa : a pusio pusiola[2].

21. *Succinum* est electrum arboris id est resina quam solent milieres confricare manibus et ea faciem superducere ad provocandum cutis candorem.

22. FVLVA *a*) id est splendida. *b*) *Munilia* id est ornamenta mulierum in vertice.

59. CANOPICA *a*) id est tenebrosa. *b*) Canopica id est Egyptia. *c*) Aegyptus enim tenebre interpretatur. *d*) Est autem Canopos civitas[3] Aegypti a Canopo gubernatore Menelai illic sepulto.

77. MAXIMIANVS ET IPSE (79) qui hec colit, quia fumigabundam potestatem <habet>.

78. ILLA NIHIL id est Venus Apollo et caetera.

122. EMINVLIS id est parvis vel prorectis[4].

129. *Mola* est genus sacrificii ex farre et sale.

130. *Subigo* multa significat, acuo ut (Verg. Aen. VII, 627), « Subigunt in cote secures » et subigo compello, ut (Aen. VI, 567), « Subigitque fateri » (8 V°) et subigo id est fodio vel conculco sicut de apro (G. III, 256, ubi prosubigit), « pede subigit terram[5]. »

132. IVNCEA[6] id est recta vel gracilia[7] et plana.

136. SCRIBERIS E. M. nomen tuum notatur in corpore meo.

148. *Ore* (Dr. n. c.) TENVS id est superficie tenus.

161. REPENS repentina et subito apparens.

165. LACTEOLVS id est candidulus.

1. pyra. — 2. 20 post 21. — 3. est ciuitas. — 4. 122 post 130. — 5. tra. — 6. Uncea. — 7. gratiola.

PERISTEPHANON IV

1. BIS NOVEM Metrum Saphicum.

5. M. ANGELORVM quia sunt angeli mali.

10. NVBE SVBNIXVS[1] nubes enim in qua Christus conscendit caelum sedes erit iudiciaria.

12. PONDERE LIBRAM *a*) id est iuditium. *b*) Libra est bilanx et ponitur pro iuditio.

15. PRETIOSA id est reliquiae sanctorum.

16. CANISTRIS id est vasis vimineis[2].

17. *Affra* Cartago, pro Affricana.

19. CORDVBA civitas est.

20. TRESQVE CORONAS id est tres alios martyres ignotos.

21. GEMMIS[3] id est martyribus.

23. TARRACO[4] civita est.

24. SVTILE VINCLVM *a*) id est cingulum : quasi enim quoddam cingulum fuit Christi. *b*) Beatus Fructuosus dum in medio martyrum constitutus, eos sibi hinc inde copulavit.

29. FELICIS pro (prium nomen).

33. BARCHINON[5] *a*) civitas. *b*) *Cucufas* nomen martyris est.

34. PAVLO *a*) id est martyri. *b*) NARBO id est Narbona.

35. ARELAS civitas[6-7].

37. *Lusitania* regio est Indiae a lusibus faunorum et satyrorum dicta qui Libero Patri saltantes[8] occurrerunt.

38. ADORATE pro(prium nomen).

41. IVSTI *a*) martyris. *b*) *Heret* id est cui alter martyr coniunctus est.

42. FERCVLVM id est lectulum.

43. COMPLVTVM civitas Hispanie.

45. TINGIS *a*) civitas. *b*) *Casianum* scilicet martyrem.

1. subnixius. — 2. uineis. — 3. Gēmmis. — 4. t̄raco. — 5. Brachi non. — 6. c̄u. — 7. 35 post 37. — 8. saltentes.

46. *Masilum* pro Masilientium.

47. *Domitas* id est subiugatas.

54. *Cesaragusta a*) civitas est Hispaniae quam condidit Octavianus et ex suo[1] nomine apellavit : ipse enim dictus est Caesar Augustus; Caesar quidem a Iulio Caesare aunculo qui eum elegit in adoptivum filium ; Augustus ab augendo rempublicam, (6 v°) Octavianus vero ab Octavia[2] matre sua, sorore Iulii. *b*) Cum enim mortuo Iulio sumpsisset imperium, populus Romanus in tres partes divisus singulis eum nominibus vocaverunt : alii Octavianum, alii[3] vero Cesarem, adque alii Augustum appellantes. *c*) Quod tamen[4] ei permansit[5].

55. FLAVIS OLEIS id est quia olea flavum id est album colorem habet.

61. VIX PARENS Alexandriam dicit quae est metropolis Africe vel Egypti.

63. TE D. *a*) o Coesaraugusta. *b*) IN ISTO scilicet numero martyrum.

66. INVIDORVM id est qui invident saluti humane.

76. NOBILITATIS quia Romani erant ipsi.

80. VALERIORVM *a*) id est Valerius episcopus cuius diaconus fuit Vincentius. *b*) Valerios ergo sacerdotes vocat illos, qui sub Valerio episcopo militabant et pro[6] eius nomine passi sunt.

83. TRISTIOR TEMPLVM scilicet Valeriorum sacerdotum.

85. NEC FVROR Q. S. L. id est ut non aliquis nostrorum occumberet martyrio suo.

88. GRANDINE id est persecutione.

93. HOC COLVNT id est hanc speciem saeculi futuri.

99. ALTAE id est ad civitatem detulit.

109. HIC *a*) id est in hac civitate. *b*) ENCRATI ἐγκράτης Graece, Latine abstinens vocatur : hinc Encratici dicuntur qui a cibis quos Deus creavit abstinent.

112. DEDECORASTI[7] id est deturpasti[8].

1. uo. — 2. octouia. — 3. al. — 4. tn̄. — 5. 54 post 55. — 6. p. — 7. Decorasti. — 8. Det'basti.

113. MARTYRVM nullus martyr, inquid, apud nos vixit post martyrii poenam sicut tu.

117. RETEXIS id est ordinem passionis narras, aperis.

123. *Papillae* sunt summitates mamarum.

125. IAM MINVS MORTIS sensus est : minus, inquit, pretium pactae mortis fuit in caeteris martyribus in quibus ipsa mors tormenta[1] finivit quam in te qui post tormenta cruciaris.

146. LVPERCO proprium : iste Lupercus extra X et VIII[2] martyres fuit scilicet[3] nonus decimus.

163. *Saturnini* generaliter sic vocabantur.

184. AGONE id est certamine : inde ἀγωνίστης[4] Graece, Latine certator.

189. HAEC SVB ALTARI *a*) Altare passio Christi est. *b*) Subtus altare ergo corpora sanctorum sita dicimus quia passionem[5] Christi prae oculis et super se habent quam immitantur. *c*) Tale est illud in Apocalipsi (VI, 9) : « Vidi sub altare animas interfectorum. »

193. PERLVAMVS verba quae a lavo[6] dirivantur mutant a in u, ut abluo colluo perluo.

PERISTEPHANON V

INCIP̄ PASSIO S̄CI VIN CENTII M̄AR̄[7]

1. BEATE M. P. *a*) Metrum iambicum[8] acatalecticum. *b*) Scanditur (3) SANGVINIS MERCES.

3. Exagerando dicit quid sit corona id est MERCES SANGVINIS.

5. TORTORE VICTO id est superato carnifice, Datiano videlicet.

10. INSIGNI STOLA quando sanctus a praesenti vita transit, quasi una stola lucet, cum vero dies iuditii venerit et animo et corpore remunerabitur, tunc[9] duobus stolis collucebit (Iso : collucet).

1. trim̄ta. — 2. xx et viiii. — 3. silicet. — 4. agonites. — 5. passione. — 6. lu̅o. — 7. INCIP etc. in margine. — 8. ambicū. — 9. tā : *tunc* scripsi ex Isone.

22. ROMULA pro Romulea id est Romana.

25. VOS NAZARENI id est Christiani : sic enim prius vocabantur illi, quod nomen primitus repertum est apud Alexandriam ubi Beatus Petrus episcopus factus est.

32. SEPTEM *columnas* dicit VII ministros aeclesiae : tot enim prius ab apostolis ordinati sunt.

33. TIBI ISTA P. id est tu subdere istis numinibus.

50. *Cespes* dicitur terra cum herba.

56. EXERE praepara, exerce.

66. SCITVMQVE B. C. *a*) id est decretum. *b*) *Plebisscitum* dicebatur decretum senatus postquam ad notitiam plebis veniebat.

72. *Immota a*) id est non moventia. *b*) CAECA id est quae non vident [1]. *c*) ELINGVIA quae non possunt fari.

73. SVMPTVOSA id est operosa : magnis enim sumptibus constat.

79. *Auspices* (Dr. n. c.) id est captatores et quasi auguratores.

81. INCITOS id est incitatos, provocatos.

101. FAXO *a*) id est facere [2] volo : aliquando etiam pro faciam. *b*) PRAETORIVM id est legem praetoris.

113. HIVLCIS ICTIBVS *a*) id est apertis hiatibus. *b*) PRO PVDOR interiectio dolentis et exclamative legendum est hoc. *c*) RESVLCANS id est ictum aperiens.

156. DILANCINATA [3] *a*) id est excruciata, lacessita. *b*) Dilancino [4] id est excrucio vel divido.

164. Q. FRANGENDVM id est solvendum post mortem.

173. STRIDENTIBVS VNCIS serre usum et uncinii (circini, Serv. et Isid.) Perdix invenit.

179. PVLVINAR est lectisternium quod in templis fiebat, sed hic pro templo ponitur : res divina, ceremoniae vel sacra.

199. BITVMEN Graece ἄσφαλτον [5] dicitur : inde Asphaltites lacus.

1. Corr. ex uidet. — 2. ex Isone supplevi. — 3. Dilacinata. — 4. dilacino. — 5. asphaltū.

208. EXERCEATVR *a*) id est fatigetur[1]. *b*) *Questio* id est tormentum.

210. PRORIPIT id est exilit et egreditur.

214. SPES C. *a*) scilicet in martyre. *b*) CRVDELITAS scilicet in iudice.

217. SERRATA serra vocatur lima.

220. VAPORAT id est vapidum facit et calidum.

229. POSTHINC unum vacat[2].

230. CAVTEREM *a*) id est lectum ferreum. *b*) LAVIT hunc fecit (humectavit, Iso). *c*) *Cauterium* dictum < quod urat > : interdum pro signo, interdum pro cura adhibetur ut vis morbi ignis ardore siccetur.

242. TENEBRIS NIGRIOR yperbaton[3] : fidem excedens.

244. STRANGVLANT id est claudunt, stringunt.

259. ACVMINATA INFORMIA addit multa epiteta ad exaggerandam poenam.

263. *Insomnen* id est numquam dormientis.

265. *Vafer* *a*) est versipellis. *b*) VERSVTVS id est callidus.

267. BELZEBVLIS... (lacuna non indicatur).

268. *Commenta* commentor est excogito : inde et commentum dicitur, ut commentum serium id est illut quod excogitavit Servius in Virgilio : et commentor facit praeteritum commentus sum.

271. MORSVS vocat foramina cippi (nervi, Iso) qui puncti vocantur in scriptura.

272. DISSILIT id est crepat, frangitur (6 r°).

283. AVGVSTIOR id est nobilior.

289. DECVRSA id est finita sunt, explicita sunt.

297. HAEC X. (i. e. Christus) et tormenta momentanea.

298. COMPENSAT *a*) id est retribuit. *b*) INTERMINO id est interminabili.

299. *Collegam* id. est socium : lego legas est legatione fungor, inde collega.

1. fatigat'. — 2. 229 post 230. — 3. leg. hyperbole.

311. MANSERAT id est pro mandaverat.

315. INSTAR AEMVLAE[1] *a*) id est similitudinem imitatricis[2]. *b*) *Instar* proprie est in mente.

325. *Implentur* A. verbum impletionis[3] terrorem significat.

329. *Exemtus* id est extractus.

333. COIRE id est convenire.

335. MOLLIRE id est delicate struere.

337. DVPLICES id est profundos vel latos.

338. PERERRAT investigat.

339. PVRPVRANTEM participium pro nomine.

345. MANCEPS dicit, servus inde verbum mancipo mancipas[4], aliquem ad servitutem constringo; emancipo a servitio libero : hinc emancipatus id est a servitio liberatus.

369. TRAMITE trames a transmeando dicitur.

391. *Pleps* GREGALIS est rustica : et proprie gregales vel gregarii vocantur qui equitum greges proficiscentium ab oste minantur.

396. CARICES *a*) id est carectum. *b*) Carectum locus est ubi carices nascuntur, carix vero herba similis civario (cibaria, Iso) crescens in locis palustribus.

410. INFESTVS scilicet illi : plus quam inimicus.

412. EXEGIT id est abegit, fugere compulit.

432. NVLLVS *ne* quasi respondentis vox est.

434. *Immanitas* immanis semper in malum ponitur : mane enim dicebant antiqui bonum, inde inmanis quasi *inbonus*.

446. MVRICES murex est sumitas acutissimae[5] petrae.

455. LEMBVLO[6] *a*) id est faselo. *b*) Lembus est navicula piratica, vel extrema pars inauratae vestis id est fasciola intrinsecus assuta.

457. SPARTEVS *a*) id est asperrimus grossioris naturae id est tunica ex sparto. *Spartus b*) est frutex sine foliis, ab asperitate vocatus.

1. p multae. — 2. unitatricis. — 3. implectionis. — 4. as. — 5. accutissimae. 6. Lebbulo.

462. PALMVLA est summitas remi.

476. STRAVERAT id est complanaverat.

493. NAVITAE enfasis (leg. ectasis) est id est extensio syllabae, pro nautae.

515. ALTAR pro altare.

531. SEGMENTA proprie sunt vestes muliebres, set in hoc loco pro membris ponuntur.

561. SI RITE pro siquidem ponitur.

PERISTEPHANON VI

1. FELIX TARRACO Metrum endecasyllabum[1] Falaecium[2].

2. IGNIBVS id est cruciatibus : igni enim concremati sunt.

14. AD FORVM id est consistorium.

22. MECVM STATE V. vox est episcopi Fructuosi hortantis.

27. CONCILIAT id est consotiat, propitium facit sanctis.

40. *a*) *Damnas* proclamabis, « < si > sapiens fueris. » *b*) ANILE id est superstitiosum.

77. FACESSITE *a*) cessate : et est frequentativum a facio. *b*) Aliquando autem[3] pro[4] cesso ponitur ut hic.

86. INDVMENTA PEDVM calceamenta ex mortuis animalibus fiunt : significant autem mortua opera quibus debent exui quicumque Deo propinquare volunt.

112. SED PIA id est illis pia, aliis[5] crudelia.

128. PER SVDVM dicitur quasi subudum : post pluvias enim serenum est caelum et sol clarus lucet.

PERISTEPHANON VII

1. INSIGNEM Metrum[6] Gliconium constans ex spondeo[7], coriambo et pyrrichio.

1. endetasyllabū. — 2. faleuciū. — 3. aut. — 4. p. — 5. alia. — 6. Meretrū. — 7. pondeo.

16. NIL REFERT utrum, inquit[1], sanguine passionis martyrum pereat[2] an necetur in mari nihil differt[3].

45. Mori et EMORI idem est : sic idem est curvum et *recurvum*.

PERISTEPHANON IX

57. DVCENTAE... (lacuna non indicatur).

80. MENDOSA FORTE menda est vitium scriptionis : hinc emendare dicimus mendam tollere.

88. RELAXAT *artus* (Dr. n. c.) id est membra in quibus anima latebat.

100. TEPESCIT id est calescit diu osculando.

102. MVRMVRO id est cum murmure dico.

PERISTEPHANON X

1. ROMANE CHRISTI Iambicum trimetrum, acatalecticum, senarius iambus.

INCIPIT ROMANVS[4].

2. ELINGVIS *a*) id est muti. *b*) Elinguis dicitur sine lingua id est mutus qui Graece ἄλαλος[5] dicitur.

3. INFANTISSIMO *a*) id est ineloquentissimo. *b*) Hic et haec et hoc infans dicitur de aetate, neutro vero genere de pecude vel quolibet animali nuper nato.

5. MVTOS ELOQVI quia et ipse sine lingua locutus es.

15. RAVCA *a*) id est male sonans. *b*) Raucum τῶν μέσων[6] est id est medie significationis : ponitur et pro male canenti et bene. *c*) Hinc et rautiones vocat Italia cignos quod bene canant.

17. MESSIAM id est Christum. *b*) Messias Ebraice, Χριστός[7] Graece, unctus Latine.

26. SIC VVLNERATVS Aesopi[8] fabula de lima et serpente.

37. DE SEPVLCHRIS de legione demonum nunc dicit

1. Corr. ex inquid. — 2. pagat. — 3. difert. — 4. INC̄P̄ ROMAN' ante acalecticū (1). — 5. alalos. — 6. Ton meson. — 7. χρς. — 8. Hysopi.

quae invaserat homines duos qui non in domibus sed in sepulchris morabantur.

53. PERDVELLES *a*) id est rebelles. *b*) *Duellio* vel *duellis* rebellis est, duellium vero et duellum[1], ipsa res id est rixa.

55. TVRBINI *a*) id est persecutioni. *b*) Turbo turbinis vis venti, turmen turminis trocus, Turbo Turbonis[2], proprium.

61. AD SVBSELLIA *a*) id est ad tribunal. *b*) SVBSELLIA sunt loca in quibus iudices sedebant dicta a sellis in quibus ipsi[3] sedebant.

73. COSTAS BISVLCIS EXECANDAS VNGVLIS INRVMPIT ALTVM LIMEN[4] scilicet praefecti : et praeconibus stupore mutis ipse tortorem trahit.

76. ADSTANTI[5] OB ORA SIC TYRANNVS[6] INCIPIT INFAME MONSTRVM VILIS < INTESTABILIS > qui testamentum facere non potest vel indignus[7] memoria.

109. *Eculeus* genus tormenti in modum aequi factum ex ligni vel aere ubi extendebantur martyres.

111. *a*) Apparitores < ab > apparendo, oboediendo dicti[8]. *b*) SVGGERVNT indicant.

115. PLEBEIA CLARVM claros dicimus nobiles et e contra ignobiles obscuros[9].

118. PERSONA QVAE id est sive nobilis sive ignobilis convenienter punitur.

124. AVT LEX *a*) scilicet curiae. *b*) Curia dicta a curis.

126. INCVNABVLIS[10] incuna et cunabula idem sunt, et cune et crepundia et crepitacula.

128. DEI PARENTIS qui « insufflavit in faciem primi hominis spiraculum vite » (Gen. II, 7).

130. DEGENER est cuius facta non respondent nobilitati patrum.

136. CAVE BENIGNVS *a*) id est ne : « cave facias »,

1. duellīū. — 2. Corr. ex turminis. — 3. ipse. — 4. lum̄. — 5. stanti. — 6. tirann'. — 7. dign'. — 8. Oboediendo dicti post *Sugger*. — 9. 115 post. 144. — 10. Cunabūl.

solemus dicere id est ne facias et melius quam cave ne facias. *b*) Cave enim sensum negantis habet et ne similiter; ergo duo negativa unum affirmativum faciunt.

140. FLOCCI FECERO [1] *a*) id est parvi pendam, nihil ducam. *b*) Floccum [2] dicimus pilum vestis, cui despecta res comparatur [3] : hinc verbum tractum est floccifacio.

143. FASCES pro [4] dignitatibus ponuntur et pluraliter semper declinantur.

144. LICTOR *a*) id est vergifer. *b*) TRIBVNAL id est sedes iuditiaria. *c*) *Tricenta* finitum pro infinito.

155. < PROCERES > *a*) proprie [5] mutuli trabium. *b*) MATRIS id est Opis. *c*) Matrem Deum dicit quae curru vehitur.

156. LAPIS *a*) id est gagates <In margine haec notae ad *gagates* et *esseda* adscribuntur, cultro tamen compactoris partim accisae aga illi^{s} in hac epingebat^{r} i. agate et argento rcumdat^{r} sseda vocabat le curr^{s} illic^{s}. Propono : Baga illius in hac depingebatur, id est gagate et argento circumdabatur. Esseda vocabatur talis currus Gallicus.> *b*) *Esseda* id est Gallicum vehiculum.

160. ALMONIS id est fluvius.

165. PVLSET PVELLAS id est feriant percutiendo natas illarum [6].

166. Impersonale *miseret* verbum est a verbo misereor, misericordia mihi est.

167. MORVMQUE ROMA ad Romam [7] facit apostrophen [8].

172. VVLTVOSVS *a*) id est tortos oculos habens. *b*) SVPINVS id est superbus. *c*) QVOD RIGENS id est erectus.

182. AMASIONVM *a*) id est amatorum vel catamitorum. *b*) Catamitus Graece, superincumbens Latine. *c*) Amasius amasiones [9] idem est.

184. PELLEX dicitur eo quod pelli illiciat.

185. *a*) Inter *fornicationem* et *adulterium* et *incestum* haec

1. fero. — 2. flociū. — 3. coparat^{r}. — 4. psu. — 5. Ppiae. — 6. 165 post 166. — 7. roma. — 8. apostrophoon. — 9. Amasunes.

distantia est : fornicatio cum puellis et viduis, adulterium cum aliorum uxoribus, incestum cum propinquis et sancti monialibus. *b*) DEOS CATENAE[1] Martem dicit qui cum concumberet[2] cum Venere, a Vulcano marito illius quibusdam catenulis mechanica[3] arte factis irretitus est quod, sole indicante, ad notitiam deorum pervenit unde et Venus Phassiphae filie eius turpem amorem immisit ut cum tauro concumberet.

187. VERVECE vervex dicitur a verme quem in capite habet qui cum scalpit incitat eum ad proeliandum.

188. *Delfos* insula est in qua colitur : hinc Delficus dicitur, sicut a Delo Delius.

191. *Impuratus* id est vitiatus, inmundus.

192. FLORVLENTVM *a*) id est pulchro id est floribus ornatum. *b*) DISCO genus ludi erat qui super discum agebatur super quem ille ephoebus ludens a Borea occisus est.

195. BVBVLCVS custos boum, armentarius.

196. AN *a*) (id est numquid[4]) *a Cybebis* id est Opis. *b*) Cybele et Cubebe[5] et Cubele atque Berecincia vocatur Mater Deum.

197. GALLVS[6] *a*) id est spado. *b*) Galli Senones obsederunt Romam et quoscumque capiebant Romani ab illis evirabant ; hinc abusive omnes castrati galli vocabantur : omnes evirati galli vocabantur propter amputatos testiculos.

198. PER TRISTE VVLNVS id est quo castratus est.

203. IVLIAE *a*) scilicet legis. *b*) Iulia lex dicta est a Iulia eius repertrice, quae lex adulteras diiudicabat.

204. Similiter, *Scantinia* quae adulteras plectebat.

213. LEMNIVS *a*) id est Vulcanus. *b*) Lemnius dictus est Vulcanus quasi lutosus a Greco quod est LIMNOC id est lutum : nam sordidatio adulterii ex calore fit ignis qui dicitur Vulcanus.

1. catane. — 2. concuberet. — 3. methanica. — 4. *Supra*. — 5. cucubebe. — 6. Corr. ex gallos.

220. *Theatrum* dicitur locus ubi spectacula fiebant; dictum autem theatrum a Greco quod est θεωρῶ[1] id est video.

221. *Cignus* STVPRATOR *a*) id est Iovis. *b*) Versus in cignum quando Ledam strupavit[2]. *c*) CYGNUS dictus est ἀπὸ τοῦ κοινοῦ[3] id est a communi. *d*) PVLPITA sunt gradus scaenae.

222. *Lydius* fuit quidam poeta vel mimologus qui cantabat Iovem versum fuisse in taurum dum vitiavit Europam.

226. *Cachinnus* est crispus et dissolutus risus.

227. Alcmene dea mater Herculis fuit, (cuius homo Sosias erat) uxor Amphitrionis quam Iovis vitiavit vertens se in similitudinem illius, Mercurio asistente, dum ipse Amphitrio quandam obsideret civitatem; de quo adulterio natus est Hercules[4].

(Haec in margine summae paginae rectae folii noni adscripta invenias: *a*) Alcmena uxor fuit Amphitrionis quam vitiavit Iovis se nesciente, Mercurio assistente vertens se in similitudine illius Amfitrionis manducans et bibens cum ea cotidie[5] illa existimante suum esse. *b*) Dum ipse Amfitrio quandam obsederet civitatem[6] sed victoria potitus revertens domum misit ante se nuntium nomine Sosiam[7] dicens « Ite domum et provide quod operatur domina tua Alcmena. » *c*) Ipse vero pergens pervenit ad portam usque; adpropinquante vero ad vestibulum domus invenit ibi Mercurium in similitudinem sui transformatum qui dixit ei « quis es tu? » cui ille. « Ego sum Sosia et dominus meus Amphitrio mittit me ante qui post me cum magno triumpho venit ». *d*) Cui Mercurius, « Mentiris certe, sed ego sum Sosia et dominus meus Amphitrio[8] est in domo cum <uxo> re sua Alcme <na> » et tunc verberavit illum multis mo <dis>. *e*) Ille vero semivivus relictus nuntiavit hoc domino suo. Amphi-

1. theoro. — 2. sturpauit. — 3. apotuchinu. — 4. herculus. — 5. cotidi die. — 6. ciuittatē. — 7. sosia. — 8. amph.

trioni dicens « Certe nescio, putabam[1] esse Sosiam, Sosiam inveni et caesus sum ab eo et inter has mor <as> evanuit Iovis et Mercurius cum[2] <eo>. *f*) Ipsa est in qua generavit Herculem fortissimum virum in ipso adulterio).

228. MERETRIX ADONEM *a*) Ado fuit amasius Veneris quem interfectum ab apro plangebat. *b*) Revera Ado Solem, aper hiemem, Venus <terram> significant. *c*) Plangit ergo Venus id est terra, Adonem id est Solem quasi ab apro hieme occisum quia terra Sole hiemalibus pluviis obnubilato nihil parit viriditatis[3].

235. LENO *a*) ipse armiger. *b*) EXOLETVM[4] scilicet puerum Troili id est Ganimedem. *c*) Obsoletus et exoletus fetidum vel sordidum significat, sed exoletus aliquando pro excreto[5] ponitur, adulescente.

236. CERES scilicet querens Proserpinam filiam suam per plateas quam rapuerat Pluto.

239. *Tirinthium* id est Herculem quem Omfala concubina sua ei deludendo nere faciebat.

240. NEAERA[6] *a*) uxor Herculis quae et Omfala alio nomine vocabatur, ex suo amore cogebat Herculem licet fortissimum muliebriter filia trahere. *b*) Ὀμφαλός[7] Graece dicitur Latine umbilicus.

245. IN ALGIS VILIBVS *a*) scilicet est : quia nymphae in talibus morantur. *b*) Alga est proiectum maris.

248. PVLMONEM MOVET cum homo enim <videt> pulmo eius commovetur.

250. QVAS *vinolente* *a*) lentum (9 v°) dicimus plenum, unde vinolentus, vino plenus dicitur. *b*) Meticulosae sunt ANUS et ideo talia inveniunt.

253. PROMISCE[8] pro promiscue[9] causa metri.

255. CANOPVS civitas est Egyptia[10] : pro tota Aegypto ponitur.

256. SIMIAM *a*) quam precantur Aegyptii. *b*) Tria genera sunt simiarum : unum spinx id est simia villosa, aliud genus simiae mirabilis forme, quod dicitur circo-

1. putuba. — 2. cu. — 3. uiriditas. — 4. Corr. ex exuletū. — 5. exoreto. — 6. Neerea. — 7. omfala. — 8. Promiscae. — 9. pmiscue. — 10. egypta.

peticus (hanc colunt Aegyptii), tertium est illius quod nos habemus, sine cauda.

259. Ab ara *arula* diminutivum.

261. LARES dicuntur dii culinarum.

274. ET *corimbis* corimbi sunt proprie racemi hederarum, sed in hoc loco pro uvis vitium accipiuntur.

279. TRIVMPHOS INDICOS ipse enim de Indis triumphavit.

285. CLAVAM[1] id est percussionem : baculum Erculis vocat CLAVAM ferrum in capite habentem.

290. LAPIS S. F. de quo facta est statua lapidea Iunonis.

291. MENTOREM proprium nomen sculptoris.

292. *Fidias*[2] proprie[3] operator talium.

296. *a*) *Pagos* Graece, villa Latine dicitur : hinc pagani dicuntur villani. *b*) Pagus enim pro stultitia ponitur sicut in hoc loco.

297. Obsonor est prandeo : inde *obsonium* prandium.

303. *Circulator* est deceptor qui quodam circulo erroris involvit homines.

304. *Vanulae* vel *rancide* (Dr. n. c.) id est male canore.

305. EDENTVLARVM id est anuum quae sunt sine dentibus.

307. PERPENSA id est instructa et perfecta, temperata et mediocris.

324. POLLET pollere proprie est excrescere : sed hic pro excellit ponitur.

327. GLOBOS *a*) scilicet siderum id est solem et lunam. *b*) PRAESIDES praesides noctium sunt luna et stellae.

331. PRAERVPTA id est aspera vel montuosa.

333. SVBIVGALES omnia quae iugo subduntur.

342. TEMPLI GENVS id est mens humana.

347. SENSVALEM id est rationalem.

348. INCAPACEM[4] id est quae non capit solutionem.

350. COLORIBVS scilicet virtutum.

1. Claua. —2. Fidas. — 3. Pp̄. — 4. Capacē.

354. LITARI scilicet sacerdos Fides.

360. SPEM NON IACENTEM id est Spes non debet iacere sed se erigere.

367. PROBATVM id est probabiliter : nomen pro adverbio.

368. VIGOREM id est rationem, intentionem.

369. IGNIS A.T.V. id est anima quae igneae est naturae.

374. CADAVERI id est corpori, quod resolvendum est in cadaver post mortem.

376. VLTIMA id est persona ultima id est extremum : pro pessimo ponitur, tractum a lupis quorum extremi foetus vel rapacissimi[1] noscuntur. (Haec in margine inseruntur : a tastatibus, i. e. catastro, in quo martyr urebatur.)

381. *a*) *Deasceato* (Dr. n. c.) id est cum ascea planato vel formato. *b*) STIPITI id est statuae.

383. ARAS *offellis a*) id est particulis. *b*) *Zeugma*[2] est a superioribus. *c*) BVBVLIS id est bovinis.

392. SVBDOLAM dolus dicitur a deludendo id est decipiendo : inde subdolus dicitur fraudulentus.

393. STOMACHATVS id est iratus ; stomachor est irascor.

401. O FAS PIORVM scilicet antiquorum nostrorum.

402. INVENTA[3] id est inventiones.

403. POMPILIORVM *a*) id est Numam Pompilium dicit qui dicebat se didicisse cultus deorum ab Egeria nimpha, cum qua omni nocte dicebat se colloqui. *b*) CARPVNT id est vituperant. *c*) SECVLA id est homines nostri temporis.

404. SOPHISTAS *a*) id est callidos argumentatores. *b*) σοφός[4], sapiens, sophista callidus argumentator.

407. CONSVLES qui istos coluerunt deos.

408. NE RETEXAM *a*) id est non memorabo. *b*) NESTORAS accusativus Graecus est. *c*) Nestor fuit antiquissimus rex Grecorum qui deos colebat.

1. racissimi. — 2. zeuma. — 3. Iuenta. — 4. saphos.

409. QVICQVID NOVELLVM id est doctrinam Christianam novam vocat.

410. *Summam* (Dr. n. c.) RERVM *a*) id est initium nostrae religionis. *b*) *Pyrram* id est Pyrra uxor fuit Deucalionis a cuius tempore dicit coepisse illorum religionem cuius tempore omnes diluvio perierunt : sed ille cum uxore post tergum lapides proiecit qui in viros conversi sunt, Pyrra quoque uxor illius similiter de lapidibus proiectis feminas procreavit.

414. AVSPICATO id est per auspicium id est per vulturem et est adverbium.

415. IOVI STATORI Romulus cum quadam vice fugeret hostes, invocavit Iovem et stetit exercitus illius fugiens ; unde Stator dictus est Iovis.

419. PROCINCTVS apparatus bellicus (10 r°).

433. *a*) *Succulentis* id est nebulosis, lacrimosis. *b*) INFLVENS[1] scilicet illud lumen.

436. PVPILLA *a*) pupos dicimus parvos, hinc pupilla dirivatur id est meditullium oculi in quo est pontificium visus. *b*) CRASSA id est corpulenta.

448. VISCERA viscus est quicquid corio tegitur.

449. RIMAMINI rimari est proprie porcorum qui in rimis hoc est in venis terrae cibos adquirunt[2].

451. TETERRIMI id est crudelissimi.

452. PENSILIS id est pendentis in aeculeo.

453. SVLCANT *a*) id est infigunt ipsi milites. *b*) TRACTIM id est continuatim.

456. NITENDO *a*) id est insistendo[3], laborando. *b*) ANHELANT[4] id est fatigantur. *c*) DIFFLVVNT id est dissolvuntur, humectantur scilicet carnifices.

458. SPONTE id est nullo interrogante.

460. LANCINAMVR id est laceramur : lanio enim et lancino et lacero idem sunt.

461. INSEDIT id est impressus sit vel est.

466. AVDITE vox martyris.

1. Post *lumen*. — 2. Corr. ex adquirit. — 3. isistendo. — 4. anhelant².

469. IDEM PARTICEPS humando.

473. AVT LVCE FVLGET nunc dicit dispares casus.

475. MANCIPATVR id est traditur[1], redigitur.

477. OLIM PERPETIS id est futuri temporis.

478. PARVI PENDO *a*) pro nihili duco. *b*) QVO PACTO id est quo ordine moriantur.

479. CASVRA scilicet ipsa membra.

480. INSTAT id est imminet.

481. FIDICVLAE id est parve cordae quibus martyr ligabatur.

484. *Ungula* est ferrum aduncum vel bissulcum unde martyr radebatur.

485. PLEVRESIS πλευρόν[2] Graece latus; hinc pleuresis dicitur passio lateris.

486. *Laminis* laminas aeneas faciebant in quibus aetiam sua idola sculpebant quas igne calefactas martirum corporibus infigebant.

487. VT FEBRIS febris nascitur ex felle et sanguinis immoderantia.

489. PAPVLAS *a*) id est carbunculos. *b*) Carbunculi sunt lapilli dicti a carbonibus eo quod in summitate nigredinem habent.

490. CREMARI *a*) scilicet illum hominem. *b*) CAVTERIBVS hic cauter sub secunda et tertia declinatione et dictum a caute tenendo. *c*) Est enim ferrum calidum quo pectora signantur.

492. REVELLVNTVR id est dividuntur prae nimia extensione.

495. PODAGRA *a*) id est passio pedum. *b*) Artresis est condologmatica id est nodositas manuum quae et chiragra dicitur id est manuum passio. *c*) Cum vero digiti nodantur condilocmatica vocatur : nam κονδύλους[3] dicunt Greci nodos.

498. *Hypocrita* Hypocrites quidam medicus fuit cuius medicinalis domus laniena vocabatur dicta a laniendo eo

1. trudit². — 2. pleuros. — 3. condilos.

quod in ea morbi laniebantur id est abscidebantur : unde laniena vel laniola est domuncula in qua medici carnes infirmorum[1] dilaniant medendo.

500. SCALPELLA *a*) id est ferramenta medicinalia. *b*) PVTREDO id est putrida caro.

501. *Cyrurgos* *a*) omnes medici aut cyrurgi sunt aut empirici[2] : cyrurgi sunt qui manu medicinam operantur. *b*) χεῖρα[3] enim enim Graece, manum Latine. *c*) Empirici[2] tantum intellectu morbum cognoscentes et nihil manibus operantes verbis tantum medicant.

506. QVANTA id est quam magna corruptio.

510. FELLE TINCTA *a*) scilicet ipsa caro : de nigra colera dicit. *b*) LIVORES id est maculas[4] varias plumbei coloris.

512. *Bombix* bombices sunt vermes qui sericum faciunt.

513. MILLE L. finitus pro infinito.

514. ARVINAM id est pinguedinem.

517. FOMITEM id est carnem, id est originem.

518. SITV situs proprie lanugo quaedam nascens in locis neclectis, et soli inaccessibilibus : pro neclegentia ponitur, sed hic pro vetustate ponitur.

522. CLIENTI *a*) cliens est minor amicus. *b*) Clientes sunt illi quos suscipiebant patroni causa tutaminis usque ad intelligibilem aetatem, dicti clientes quasi patronos colentes qui aetiam suscepti noncupantur.

524. SIC (supra : aliqualiter), VERNVLARVM *a*) id est domigenarum. *b*) VERNVLA dicitur servus domigena : secundum (10 v°) Isidorum autem berna dictur bonus.

526. IACTVRA id est perditio : iactura proprie est quod navigantes in[5] mare patiuntur sed pro omni dampno ponitur.

528. NECESSE dicitur quasi in necessitate[6].

529. NATVRA id est mors : naturalis res est mors.

1. informOZ. — 2. epirici. — 3. cyra. — 4. macula. — 5. im. — 6. necessita.

536. QVANDOQVE C. C. L. P. ita videtur hominibus in die[1] iuditii pro timore sed non erit ita.

552. SCATVRIENTES[2] id est ebullientes, progredientes ab ore.

557. *Caraxat*[3] *a*) id est scribit. *b*) Caraxare dicimus scribere : unde et caracter dicitur.

576. *Rogus* dicitur congeries lignorum quae cum incensa fuerit, pira vocatur.

581. STVPOR hominem reddit insensibiliem.

582. *Obcalluit a*) (Dr. n. c.) id est induruit. *b*) *Callis* est via pedibus ambulantium indurata; *callus* huius calli est duritia manuum vel pedum.

590. *Haurio* polissemus sermo est : aliquando enim video ut Virgilius (Aen. II, 661) « hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto » ; aliquando etiam vulnero, ut (id. ibid., X, 314) « latus haurit » ; modo autem[4] sumo significat.

592. LIPPVS est qui caliginosos oculos habet.

597. NEC MINOREM[5] id est quia ante tempora natus est.

598. NAM FONS *a*) id est origo. *b*) RETRO ante tempora.

613. NOVELLAS *a*) id est doctrinam Christianam. *b*) TAM RECENS[6] scilicet quam Romulus.

614. MILLE FASTIS *a*) id est annis. *b*) *Fastus* quando IIII est declinationis pro superbia ponitur, quando autem secundae pro libris annalibus ponitur.

616. SEXCENTA finitum pro infinito.

618. CAPELLAM id est Amalteam capram quae fertur nutrisse Iovem.

625. ORE VATVM *a*) id est prophetarum. *b*) Vates a vi mentis[7] dicuntur, qua futura praedicebant.

626. REGES PROPHETAE a Moyse usque ad Saulem iudices gubernaverunt populum Israel, a Saule vero

1. dī. — 2. Scaturrientes. — 3. Caraxa. — 4. aut. — 5. minore. — 6. retens. — 7. m̄ds.

usque ad novissimum Sedechiam, reges : deinde usque ad novissimum Hircanum sacerdotes fuerunt.

633. CONSPICABILI id est conspicuo, visibili.

645. IN ILLVD id est in inmortalitatem.

647. PROCESSV id est augmento, incremento.

652. CONSULAMVS consulo tibi, id est prosum tibi ; consulo te id est interrogo te.

654. SINE ARTE *a*) omnis ars aliud tegit et aliud ostendit, verbi gratia sicut pictura maceriae aliud tegit et aliud ostendit. *b*) Nam lapidibus intus absconditis pictura sola videtur.

655. FVCI id est coloris locutionis.

657. ET NON ODERIT id est quidam saepe[1] in iuditio aut amore labuntur aut odio.

659. PERICLITEMVR *a*) id est probemus experiamur. *b*) *Periclitari* est probare experiri ; nam periculum probatio dicitur. *c*) Periculo enim probatur quales fuerimus.

664. QVIDVIS ROGA oro, manus interroga.

665. PROBARIT *a*) id est iudicaverit. *b*) PVSIO id est parvulus.

703. ATTIGERAT *a*) id est verberaverat. *b*) SALIX id est virga salicum. *c*) Salix est flagellum de salicibus[2] factum, species pro genere.

709. *Scribe* sunt exceptores qui dicta iudicis et responsa martyris excipiebant.

721. IMBECILLO[3] *a*) baculus est primitivum, bacillus vero diminutivum, inde componitur imbecillus id est infirmus quasi sine baculo id est qui nullius rei auxilio more baculi sustentatur[4]. *b*) Dicitur autem[5] hic[6] et haec inbecillis et hoc inbecille, et inbecillus -la -lum sicut inanimus et inanimis, et exanimus exanimis.

738. PAPILLARVM papillae sunt sumitates mamarum.

739. AMARIS id est asperis scilicet in passione.

1. saœ. — 2. salicis. — 3. Imbecillo. — 4. Corr. ex sustendatur. — 5. aut. — 6. hi.

768. PARS OPTIMA id est lingua, pars[1] melior boni hominis sicut < e > contra mali hominis pessima : unde « mali pars pessima servi » dicit Iuvenalis (IX, 121).

781. CONCEPTACVLA conceptaculum est locus conceptionis in ulva.

783. NECTAR TIBI *a*) id est lac. *b*) Nectar proprie est potus deorum sicut ambrosia cibus : ponitur autem pro omni dulcedine.

784. CREPVNDIA[2] id est lectuli infantiles.

800. IGNAVOS id est pigros : navos dicimus strenuos expeditos, inde ignavos pigros.

805. LACERTOS lacerti sunt pulpae brachiorum.

818. *Appello* id est invito me quod solent (11 r°) homines dicere in iuditio si violentia eis inferatur, « apello sedem apostolicam vel regem ».

822. COMPLICES semper dicuntur consortes mali.

856. HAEC EIVS ORSA orsus duobus modis intelligitur : aliquando coepit loqui, aliquando autem finivit, sicut in hoc loco.

869. THESSALORVM Thessalia est regio magicis carminibus abundans.

881. EXPERIRI *a*) id est probare. *b*) Lerna est serpens centum habens capita quem Ercule interficiente pro uno quoque capite VII consurgere videbantur. *c*) At ille se nihil in hoc praevalere videns eum ignibus exussit. *d*) Re autem vera Lerna erat palus Argivorum aquarum nimietate inhabitabilis, quam cum Hercules exsiccare vellet, uno fonte obtruso VI remanebant[3] : ad ultimum vero eam igne dequoquens habitabilem fecit.

889. DATE HUNC *a*) id est talem medicum. *b*) REVVLSIS[4] id est dissipatis.

890. *Sartiens* id est conglutinans.

908. *Stemate* *a*) stema dicitur genealogia id est descriptio generationis ; stema quoque vocatur filum quo

1. pras. — 2. Crepondia. — 3. VII emanebant. — 4. Reulsis.

sacerdotes tempore aestatis capita sua ligabant quando eis pilleum ferre non licebat. *b*) Ponitur etiam pro ornamento.

933. NUNC EX PALATO *a*) οὐρανός[1] Graece caelum vocatur; etiam palatum similiter, eo quod curvum sit velud coelum. *b*) Novem sunt quibus vox formatur: plectro linguae, cavo gutturis, adiutorio pulmonis, repercutione[2] IIII dentium, inpressione duorum labrorum.

936. SIC FISTVLAS id est arterias.

950. SOLET NATATVS thus apud antiquos cum aspiratione dicebatur habens Grecam ethimologiam[3] ἀπὸ τοῦ θείου[4] id est a re divina, apud novernos autem sine aspiratione scribitur et venit a verbo tundo tundis.

954. SVRDIS[5] surdus dicitur quasi sordus id est a sordibus quae a cerebro defluunt quae non possunt auribus purgari.

964. *Ostentum* dicitur monstrum, eo quod subito apparet.

969. NVNDINATVM *a*) id est locatum conductum mercatum fuisse. *b*) *Nundinor* enim mercor.

979. ESTO id est concede id est concessivum adverbium.

980. ECHO per imitationem vocis.

981. *Calumniam* calumniae sunt proprie[6] verbera unde in Actibus Apostolorum (v 41) legitur « gaudentes ibant a conspectu concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine eius calumnias pati » id est verbera : sed in hoc loco pro causa ponitur[7].

982. SCRVTARE verba medici sunt dicentis iudici.

999. SVGGILET id est subministret : a suggero verbo suggilo id est strangulo venit, sed in hoc loco subministro significat.

1002. NIL HAEC LATRONEM *a*) qui Christianos volebat furari. *b*) Latrones antiquitus dicebantur quasi

1. uraṅ. — 2. repsecutione. — 3. ehmologiam. — 4. apotutheii. — 5. Corr. esurdos. — 6. Ppriae. — 7. 981 post 982.

latrones eo quod lateribus principum[1] insidebant qui nunc satellites vocantur. *c*) Modo vero latrones a latendo dicuntur.

1011. SCROBE id est fossa : scobeo et scrobeo verbum, hinc scobs et scrobs id est fossa.

1013. INFVLATVS infula est proprie ridimiculum coronae sacerdotis, sed abusive pro omni vestimento sacerdotali ponitur.

1015. GABINO *a*) Gabii[2] ciuitas est cuius sacerdotes seminudis corporibus immolare solebant. *b*) Ergo sacrificantibus illis affuerunt lupi et tulerunt carnes quas ipsi immolabant ; tunc ipsi sicut erant expediti coeperunt[3] eos sequi et revocaverunt praedam. *c*) Proinde consuetudo crevit ut ibi nudis corporibus homines litarent[4].

1016. T. AREAM planitiem[5] tabularum, TABVLIS SVPERNE STRATA PVLPITA tabula : alias gradus scaenae[6].

1017. PEGMATIS *a*) id est iuncturae. *b*) Pegma in hoc loco pro iunctura : alias ferrum rotundum quo scaenici ludunt significat.

1051. *Hecatōnte* (Dr. n. c.) *a*) centum potestates habentem. *b*) *Haec ad opem* TVAM id est ad auxilium tuum.

1056. Lectisternium vocat PVLVINARIVM quod in templis fiebat (11 v°) ad opus sacerdotum consulentium deos.

1061. FANATICVS id est sacerdos qui in fanis moratur id est, in templis.

1062. PLACAT DEAM Opem id est Berecintiam.

1063. AC ROTARI cum rotant capita in sacris illius.

1064. PARCA *a*) id est quasi parce secans. *b*) AD SECANDUM semetipsum non secat.

1071. VTERQVE SEXVS id est masculinus et femininus.

1. principu. — 2. gabis. — 3. cooperuēr. — 4. lictarent. — 5. planitie. — — 6. 1016 post 1017.

1072. ALTERNVM GENVS masculinum et femininum.

1076. *Fragiditas* (Dr. n. c.) fragis Graece missile, hinc fragitide spicula vel acus maiores.

1077. ACVS MINVTAS id est ad calefaciendum eas.

1078. VT I. postquam IGNIVERINT scilicet ipse acus, id est ignite fuerint.

1083. *Bratee* id est lamine auri[1] tenuissimae.

1089. CONTVMELIAS proprie contumelie sunt verbera et illatae alicui iniuriae.

1107. TRVDI trudes sunt conti quibus naves impelluntur : hinc trudere dicimus impellere.

1113. *Tragoedie*[2] sunt carmina quae[3] privatorum hominum miserias continent.

1114. IN FASCES *a*) id est dignitates. *b*) REFERT subauditur ad imperatorem.

1115. VIVACIBVS id est diuturnitatibus (diu durantibus?) vel viventibus.

1129. SEGMENTI id est vulneris in hoc loco, alias vestis.

1131. HINC IN REGESTIS *a*) id est exemplaribus. *b*) Iohannes Scotus registron dicebat. *c*) Regestum est liber continens memorias aliorum librorum et dictum quasi iterum gestum.

1132. MONVMENTA id est memorias aliorum librorum : monumenta[4] et monimenta et monimen[5] sub uno dicimus sensu.

PERISTEPHANON XI

INCĪP. PASSIO YPPOLITI[6]

1. INNVMEROS SANCTORVM metrum elegiacum.

9. SVNT ET *multa* (Dr. n. c.) vel MVTA *a*) multa sunt enim sepulchra [martyrum 7 r°] ubi nomen quidem illo-

1. Corr. ex aure. — 2. Trogoedie. — 3. qui. — 4. Corr. ex monimenta. — 5. Monm̄. — 6. INCĪP etc. in margine.

rum reticetur : numerus vero inscribitur sicut de massa candida legimus. *b*) Massa enim propter multitudinem dicitur, candida propter calicem[1] candentem in qua missi sunt.

19. INVENIO *Ypolitum* *a*) non illum quem Beatus Laurentius convertit. *b*) <Schisma> Graece, discissio Latine. *c*) NOVATI Novatus iste episcopus fuit et monachus qui dicebat hominem baptizatum si semel peccaverit non posse (postea, Vat. A) veniam promereri.

20. SEQVENDA id est dogmata Catholica.

33. VENERABILE id est venerabilem rem esse.

41. ROMA SECESSERAT a Roma ille rector id est a loco removerat vel inde vocaverat.

45. ROSTRA *a*) sunt loca in Campo Martio ubi comitia dignitatum fiebant. *b*) Subura est platea Romae famosissima.

52. IDOLII[2] idolium est templum idolis consecratum, idolotitum vero sacrificium idolis immolatum.

53. SITV id est neclegentia vel squalore.

55. LOREA id est genus flagelli, a loro id est facti.

57. *Crates* dicuntur in quibus lutum pro lateribus crudis portari solet[3].

64. *Questio* id est tormentum : hinc questionarii dicuntur.

76. CRVDA id est indigesta : hinc cruditas dicitur indigeries vel nausea.

87. ERGO SIT Yppolitus allusit ad nomen : nam ἵππος[4] Graece, Latine dicitura aequus.

89. DVO FRENI hi[5] freni et haec frena dicimus.

130. RVSSEOLAM id est feniceam, coccineam.

131. CERNERE[6] ERAT id est cerni poterat.

141. *Sicut* harenae id est terra quae sanguinem biberat.

146. PLENIS EXEQVIIS[7] *a*) id est ut non pleniter imperfecte humaretur corpus. *b*) *Exequiae* officia mortuorum sunt.

1. calē. — 2. Dolii. — 3. 57 post 76. — 4. yppos. — 5. hic. — 6. Cerne. — 7. exequiis.

147. RECENSETIS P. recenseo recenses *recensui* facit praeteritum ; *recensetus* vel *recensus* participium : *recensitus* nihil est.

149. AVIA id est abrupta[1] loca montium et vallium.

151. METANDO id est eligendo : nam metor eligo dicitur, hinc castra metari dicimus locum eligere ubi castra figantur.

158. *Limina* (Dr. n. c.) id est introitum porticus vel criptae.

174. TIBRICOLAS Tybris in poematibus dicitur, Tyberis[2] in coenolexia[3], Tyberinus in sacris.

186. NITET SPECVLVM sicut speculum relucet, ita et illae tabulae.

196. NATALEMQVE dies obitus sanctorum natales vel natalicios dicimus quia tunc transeunt ad inmortalitatem vitae, quasi nascendo.

201. *Falanx* lingua Macedonum multitudo militum.

203. ALBANIS Alba civitas quam edificavit[4] Ascanius.

206. ETRVSCA *a*) id est Etruria ; pars Tusciae. *b*) INDIGENA omnes homines aut sunt advenae aut indigenae aut convenae. *c*) Advene sunt aliunde venientes, convenae sunt qui simul ex diversis locis conveniunt, indigenae inde geniti.

210. *Pignoribus* (Dr. n. c.) id est filiis : pignera rerum, pignora filiorum.

215. FREQVENTIA id est multitudo populi.

220. *Supositus* scilicet ipse ordo columnarum[5].

225. TRIBVNAL analogium dicit quod Latine[6] lectorium dicimus.

227. VNDAS id est multitudinem populi.

(Hic sequuntur paucae adnotationes ad Peristephanon III :

31. EVLALIAE Eulalia beneloquens interpretatur : λαλῶ[7] enim loquor. Orantem adiurantis vox est si hoc faceris, tunc te audiat Christus.

1. abruta. — 2. Corr. ex tiberis. — 3. coenoloxia. — 4. odificauit. — 5. colunaru. — 6. litani. — 7. Labe.

PERISTEPHANON XII

INCIPIT PASSIO APOSTOLORVM[1].

1. PLVS SOLITO sic loquitur quasi Romae sit positus[2] et videat concurrentes populos ad festivitatem Apostolorum.

3. FESTVS APOSTOLICI quasi illius responsio quem interrogavit.

4. NOBILIS τῶν μέσων[3] est, unde nobilis meretrix dicitur, id est cognita.

17. SOLA solus soli (solius?) producit o, solum vero soli id est terra corripit[4].

21. ORBIS id est annus qui in modum circuli depingitur.

36. COLYMBO colymbi dicuntur tubi, corimbi vero fructus ederae id est racemi hederarum.

40. ET VIRESCIT AVRVM id est lamine aureae quae sunt affixae laqueari.

41. CYANEVS *a*) id est lazureus id est purpureus. *b*) Cyanea gemma est Scithiae[5] coruscans, interdum micantibus (7 v°) auratis pulvisculis varians.

45. PARTE ALIA *a*) id est alia est aeclesia quam edificavit Constantinus[6] in honore Apostolorum ad cuius materiam fertur XII cophinos terre suis humeris portasse. *b)* OSTIENSIS id est via est per quam venitur ad portam civitatis.

47. HAS SACRAVIT id est templa Petri et Pauli.

49. *Bratteola* (Dr. n. c.) *a*) brattea est lamina auri tenuissima. *b*) SVBLEVIT id est substravit : sublino[7] šublevi facit.

51. ET PARIAS *a*) id est candidas. *b*) Paros insula una ex Cicladibus in qua marmora candida inveniuntur, unde Parius lapis dicitur id est candidus.

1. INCIPIT etc. ante quasi (1) (XIII). — 2. Corr. ex potit[a]. — 3. Ton meson. — 4. *supra :* pducit *erasum* — 5. scitiae. — 6. *supra.* — 7. sublimo.

57. ASPICE scilicet hos o Prudenti : quasi enim vox est alicuius Romani haec ostendentis Prudentio.

PERISTEPHANON XIII

INCIPIT PASSIO CYPRIANI[1].

1. PVNICA *a*) id est Africana. *b*) Metrum Archiloicum : constat tetrametro bucolico[2] et tribus trocheis.

12. AMBROSIVS *a*) ambrosia est herba quae fertur cibus esse deorum, sicut nectar potus : hic autem pro dulcedine ponitur. *b*) βρῶσις[3] enim Graece cibus : hinc ambrones dicuntur qui humanis[4] carnibus vesci solent. *c*) *Imbuit* id est docet initiat. *d*) PALATVM id est concavum oris quod Graece οὐρανός[5] dicitur a similitudine coeli. *e*) Nam Graeci coelum οὐρανόν[6] vocant.

14. *Medullae* dicuntur eo quod mediae sunt.

23. PER SEPVLCRA *a*) id est per nicromantiam. *b*) νεκρός[7] enim dicitur mors : hinc nicromantia dicitur divinatio quae in cadaveribus mortuorum fit.

35. VALERIANVS *a*) imperator Cartaginiensis. *b*) GALLIENVS imperator Romae.

42. INTERMINA id est sine termino, nullum terminum habitura.

51. *Tirie Cartaginis* quam Tirii[8] edificaverunt cum Didone.

61. CHARISMATE *a*) id est chrismate[9]. *b*) χάρισμα[10] Graece gratia Latine ; inde εὐχαριστία[11] bona gratia id est communio. εὔχαρις[12] gratiosus, ἄχαρις[13] ingratus.

79. EX ODORE FLATVS id est ex hoc odore mortuus est Adrianus imperator.

81. *Sale a*) id est sal enim in sacris mittebantur. *b*) IECVR[14] id est fecatum porci sacrificarent.

90. VNICVLTOR id est unus unius uni et unus uni uno sicut[15] solus solius soli et solus soli solo.

1. INCIPIT etc., post archioicū (1). — 2. boculico. — 3. brosis. — 4. humanib;. — 5. uranon. — 6. uran. — 7. Necros. — 8. tiri. — 9. crismate. — 10. charisma. — 11. eucharistia, etc. — 12. eucharis. — 13. achari. — 14. Ietur. — 15. sic.

PERISTEPHANON XIV

INCIPIT PASSIO AGNETIS [1]

1. AGNES *a*) genetiuus [2]. *b*) Metrum Alchaicum constans eptimimere [3] iambico et duobus dactilis.

3. CONDITA id est in territorio [4] : extra civitatem [5] sepulta.

8. VIRGINAL est illud membrum, in quo puditita servatur.

27. Min non erva mortalis, inde Minerva immortalis.

55. LVPANAR meritorium et prostibulum [6] idem [7] sunt, dictum autem lupanar a lupis quia < lupae > dicebantur meretrices.

1. INCIPIT etc. post *uno* (XIII. 90). — 2. gnīt. — 3. eptime mero. — 4. Intriturio. — 5. cīū. — 6. Pstibū. — 7. dē.

APPENDICE

Avec indication des sources du commentaire ou des textes semblables

---

PRAEFATIO

La *praefatio* est précédée d'un petit commentaire sur la *Vie de Prudence* composée par Gennadius et qui se trouve en tête de beaucoup des Mss. de Prudence. Pour la partie. a. cf. Gl. P. qui omet *litteraturae* et *per LVII annos*. De même pour les phrases suivantes où *dicitur* et *g̃*, c'est-à-dire *Graece*, sont omis.

C. 8. Gl. E. Ferula, où l'on cite Greg. *Dial.* III 26; Ison et Vat. A.
Fervere et *tremere*, voir Verg. G. I 337, 456.
Ferula et *tapsica*, Gl. E. Ferula agrestis, Ison (thapsia), Gl. E. Ferula minor, Plin. *N. H.* XIII 124.
Ferula a feriendo, Is. *Or.* XVII 95.
Ante etc., Gl. E. Praetexta, Is. *Or.* XIX 24, 16.
Postea etc., Gl. P., Ison, Vat. A.
9. Vat. A., cf. Gl. P.
11. *Pudet* et *piget*, Serv. *Aen.* IV 336, d'où Vat. A.; cf. Don. *Ad.* 392.
10. Cf. Gl. E. *Protervia* et *protervitas*, *Protervus*, Ison.
23. *Irrepsit* etc., Ison.
30. *Aboleo* etc.. Vat. A, cf. Gr. L. II 420, 7-9.
33. A peu près comme Ison.
37. *Hymnus* et *laus*, Is. *Or.* VI 19, 17 ; Gl. E. Hymnus.
41. Voir Gl. E. ἰδέα.
44. *Emico* etc., Gl. E. Emico ; Ison.
C. I. 1 : *Ales — gallus*, cf. Ison.
6. *Deses* et *reses*. Is. *Or.* X 77 ; cf. Papias, deses.
14. Sur *culmen* consulter Serv. *Aen.* II 290 D ; Is. *Or.* XV 8, 4 ; Gl. E. Culmen ; Ison.
23. Cette glose resemble à : Fest. Paul. 81, 2 ; C. Gl. V 551, 61.
26. Voir Gr. L. II 156, 19 et 240, 12.
37. La même explication des *daemones* se trouve dans : Serv. *Aen.* III 111, Lact. *Inst. Div.* II 14 ; Macr. *Sat.* I 23, 7, Mart. Cap. II 154, Is. *Or.* VIII 11, 15 ; Gl. P.

43. *Situs*, Serv. *Aen.* VI 464.

54. *Vocimissarius*, Gl. P., Ducange s. v.

59. Ison et Vat. A.

73. *Probus* etc. jusqu'à *prohibet*, Vat. A. *Probus* : *justus* Gl. E. *justus*.

Improbus etc. ; je ne trouve rien de semblable.

82. *Sobrius* etc. : voir Gl. P. C. I 7 ; Gl. E. σωφροσύνη, σώφρων.

89. *Frivolus*, même étymologie Gl. P. ; Papias, Frivolum.

C. II 7. Verg. *Aen* VI 272 et Serv. ad loc. ; Vat. A. ; Gl. P. Cf. Cic. N. D. III 20.

15. *Mane* etc., cf. Schol. Bern. *Georg.* III 325 ; Gr. L. II 552, 8 ; III 68, 6 ; 148, 20 ; IV 416, 19 ; 428, 2 ; V 136, 3 ; 255, 36.

40. *Institor* : *negotiator*, Gl. P. Étymologie, Ulp. *Dig.* IX 3, 3.

42. *Clasen* etc., Varro L. L. V 91 ; Gl. E. Classicum ; Gl. P. ; Is. Or. XVIII 4, 5.

45. *Fenus* etc., Varro ap. Gell. XVI 12, 7 ; Paul. 86 et 92 ; Gl. P. ; Ison.

58. Cette note se trouve dans : Serv. *Aen.* I 224 ; Vat. A. ; Gl. P. ; Gl. E. Despicio.

59. *Fucus* etc., Is. *Or.* XVII 9, 98 ; Gl. E. Fucatus, Fucus ; Gl. P. ; Ison.

71. *Ebenus* etc. Is. *Or.* XVII 7, 36 ; Gl. E. Ebenus ; Gl. P. ; Vat. A. ; Papias s. v.

C. III 16. *Per* jusqu'à *cibos*, Vat. A. *Fercula* etc., Gl. E. Ferculum ; Gl. P.

17. *Patera* et *patina*, Ison ; Is. *Or.* XX 4, 10 et XX 5, 2.

23. *Ambrosius*, Ison : Gl. P. ; Gl. E. Ambrosia ; Verg. *Aen.* XII 419 et Serv. ad loc. ; Gl. E. s. v.

Nectar, Serv. l. c.

Bromius ; faut-il lire bromaticus ? Voir Is. *Or.* V 35, 6.

Ambrones, Gl. E. Ambro ; Papias s. v.

26. Voir Verg. *Buc.* VII 25 et VIII 13 et les scholiastes.

29. *Strophium* etc., Non. Marc. 538 ; Is. *Or.* XIX 33, 3 ; Vat. A. ; Gl. E. Strophium.

Στροφή : *conversio*, Serv. *Aen.* III 209.

42. *Maculae*, Non. Marc. 350, 13-15. Ison ; Gl. P.

55. *Baca* etc., Serv. *Aen.* III 649 ; Gl. E. Baca.

57. Ison ; Gl. E. Suppetiae ; Gr. L. I 33, 22. Sur *suppeditare* voir Gl. E. Suppeditare ; Papias, Suppeditat.

63. *Siliqua* Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Siliqua. Toutes ces notes remontent à Verg. G. I 74.

Folles, Schol Bern. *G.* I 74.

66. *Mulctra* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Mulctra ; Is. *Or.* XX 6, 7 ; Pap. Mulctra.

71. *Cecropia* etc., Serv. et Schol. Bern. *G.* IV 177 ; Gl. P. ; Gl. E. Cecropia, Cecropidae.

97. *Argilla* : *terra*, Gl. E. Argilla.

98. *Meditata*, cf. Verg. *G.* III 153 et Serv. ad loc.

99. *Materies*, cf. Is. *Or.* XIX 49, 4.

129. *Solum* etc., Serv. *Aen.* V 199 et VII 111 ; Is. *Or.* XI 1, 115 et XIV 8, 124 ; Gl. E. Solum ; Vat. A.

199. *Phlegethon*, Serv. *Aen.* VI 265 ; Gl. P. ; Gl. E. Phlegethon ; Ison.

203. *Sarcophagus*, Is. *Or.* VIII 11, 85 ; C. Gl. vol. II p. XII ; Gl. E. Sarcofagus ; Ison.

C. IV. pr. Sur le mètre voir Gr. L. VII 254, 10-15.

4. Sur les Chérubim etc. en dehors des citations dans notre texte, on peut consulter : Vat. A.

7. *Sabaoth*, Is. *Or.* VII 1, 7 ; Gl. E. Sabaoth.

37. *Praecluens* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Cluo.

43. *Tyrannus*, Is. *Or.* X 3, 19 d'après Serv. *Aen.* VII 266 ; Gl. E. Tyrannus.

49. *Comminus*, Gr. L. VII 267, 70 ; 298, 33 ; 521, 19.

51. *Rictus*, Gl. P. ; Gl. E. Ringor, Rictus.

54. *Indigeo* avec abl. et gén. etc., d'après Serv. *Buc.* II 71.

58. *Inemptus*, Vat. A. ; cf. Schol. Bern. *G.* IV 133.

59. *Abbaccuc*, Is. *Or.* VII 8, 14 ; *de Ortu Patr.* 24.

72. *Alleluia*, Is. *Or.* VI 19, 19 ; Ambros. *Ps.* CVIII prol. 3 ; Hieron. *Epp.* XXVI 3 ; Gl. E. s. v.

96. *Orsus*, Verg. *Aen.* I 325 et Serv. ad loc. ; Gl. E. Ordior.

C. V. *Metrum* etc., Gr. L. VI 529, 11 (Cod. Bobbiensis).

5. *Regia*, Vat. A. et Vat. B.

14. *Lychnus* : *lucerna*, Gl. E. Lychnus.

15. *Favus*, Ison.

18. *Linteolum*, Vat. A. ; Gl. P.

19. *Suggero* : *subministro*, Serv. *Aen.* II 618 D, d'où Gl. E. Ministro.

Ebrius : *madidus*, Vat. A.

19. *Acuta* etc., voir Plin. *N. H.* XVI 81 ; Is. *Or.* XVII 7, 31.

20. Même note dans Vat. A.

26. Source dans Serv. *Aen.* I 726 d'où Is. *Or.* XV 3, 4 ; cf. Gl. P.

31. *Rubus*, Gl. E. s. v.

36. Pour la plupart aussi dans Vat. B.

47. Cf. Gl. E. Cohors.

52. Voir Verg. *Aen.* VI 23 et Serv. ; Serv. *Aen.* III 115 et V 306 ; Gl. E. Gnosius, Gnosia.

53. Serv. *Aen.* XII 457 ?

56. Veget. II 13 ; Gl. P.

58. V. Schol. Bern. *G* I 228.

60. *Rubrum Mare*, Vat. A. ; cf. Is. *Or.* XIII 17, 2.

68. Ainsi Gl. P.

69. *Aegyptiaca* : *nigra*, Vat. A.

80. *Iustitium* etc., Varro *L. L.* VI 8 ; Gell. XX 1, 43 ; Is. *Or.* V 34, 1 ; Fulg. p. 121, 7-9 Helm ; Gl. P. ; Pap., Iusticium.

82. *Pharos* etc., Gl. P.

92. Vat. A.

94. *Atticus* : *flos*, unde ? Cf. C. Gl. V 346, 52 (?). Confusion avec Attis ?

97. *Ninguit*, Gr. L. II 504, 7, VII 510, 16.
102. *Alites* ; *coturnices*, Vat. A.
108. *Mystica* : *secreta*, Gl. E. Mysticum.
114. *Calta*, Verg. *Buc.* II 50.
117. Sur les baumes voir Plin. *N. H.* XII 111 et ss. ; Serv. *G.* II 119 ; Is. *Or.* XVII 8, 14 ; Solin. I 54, 14-155, 6 ; Gl. P. : Gl. E. Carpobalsamum, Xylobals amum.
ὀπός succus est confondu avec ὀπή foramen, specus ; voir Gl. E. ὀπή.
118. *Rarum* : *pretiosum*, cf. Ison.
119. *Folium* etc., Vat. A. ; Is. *Or.* XVII 9, 2. Notre texte mêle les deux vers de Juvénal VI 464 et 465, (461-2 Jahn).
125. *Anima* : *spiritus*, Non. Marc. 232, 32 ; Gl. P.
128. Vient de Serv. *Aen.* VI 107, et 295 d'où M.V. III 6, 2 : Gl. P. Gl. E.
130. *Imbuo* : *respergo*, Verg. *Aen.* VI 554.
133. *Marcent* etc., Gl. P. : Gl. E. Marcet.
136. *Sulphur* etc., Is. *Or.* XVI 1, 9 ; cf. Plin. *N. H.* XXXV 177.
142. *Laquear* etc., Serv. *Aen.* I 726 (et VIII 25 d'où Is. *Or.* XV 8, 6 et XIX 12, 1 ; Gl. E. Lacunar ; Gl. P.
143. *Fotus*, Non. Marc. 311, 23 ; Vat. A ; Gl. E. Fotus.
145. Is. *Or.* XV 13, 16 ; Vat. A.
145-6. Vat. A. ; cf. Serv. *Aen.* I 744 D et III 516 D.
158. Cf. Vat. A.
163. *Continuo* etc., Gl. E. s. v.
C. VI. 7. Cf. Gl. P.
13. Étymologie dans Serv. *Aen.* I 85 d'où Is. *Or.* XIII 11, 22 ; cf. Gl. E. Procella.
18. *Lethargus*, Gl. E. s. v., Lethargicus ; Pap., Letargus.
Lethe, Serv. *Aen.* VI 705 et 714 ; Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Lethe.
27. *Feriatus* etc., Gl. P. ; Vat. A ; Gl. E. s. v.
29. *Liber* : *solutus*, Verg. *G.* III 194.
30. *Rapidus* : *velox*, Serv. *Aen.* I 59 ; Schol. Bern. *G.* I 92 ; Gl. E. Rapidus.
32. *Opertus* : *occultus*, Verg. *G.* I 465 ; Gl. E. Occultus.
35. *Aether* etc., Serv. *Aen.* En général, vient de Serv. *Aen.* III 585 ; cf. Is. *D. V.* 82, *Or.* XIII 5, 1.
36. *Iners* : *piger*, Gl. E. Iners.
40. *Tenuis* : *subtilis*, Gl. P. ; Gl. E. Tenuis ; cf. Schol. Bern. *G.* I 92.
41. *Sensa* etc., Gl. P. ; Gl. E. Sensa ; cf. Non. Marc. 433, 10-12.
42. *Dispar*, Gl. E. s. v, *Fatigat* : *lassat*, Non. Marc. 304, 12 ; Gl. E. Animo lassus.
48. *Ambages* : *dubietas*, Gl. E. s. v.
51. *Vibrans* : *resplendens*, Gl. P.
53. *Atqui* : *sed*, cf. Gl. E. Atqui.
57. *Patriarcha* : *Ioseph*, Ison.
62. *Tyrannus* : *Pharao*, Ison, *Tyrannus* : *rex*, Serv. *Aen.* VII, 266 ; Is. *Or.* IX 3, 19 ; Vat. A. *Apud Latinos* etc., cf. Gl. E. Tyrannus.
66. *Perplexus* : *obscurus*, Gl. P. ; Ison. *Perplexus* : *ligatus*, Gl. E. Perplexus.

68. *Acervus* : *cellula, granaria*, Verg. G. I 158, 263 ?
69. *Tetrarcha* etc., Gl. E. s. v. : Schol. Hor. *Sat.* I 3, 12.
72. *Virga* : *sceptrum*, Ison.
75. *Tuenda* : *videnda*, Serv. *Aen.* II 604 ; Gl. P. ; Non. Marc. 413, 36 ; Vat. A. ; Gl. E. Tueor.
80. *Nebula* : *obscuritas*, cf. Gl. E. Nebula.
82. *Caedes* : *passio*, cf. Gl. P.
84. *Resignare* : *aperire*, Gl. E. Resigno.
86. *Anceps*, Gl. E. s. v. ; Non, Marc. 245, 20. *Ambiceps*, Paul. 19.
Gladius : *sermo Dei*, cf. Vat. A.
89. *Quaesitor*, Verg. *Aen.* VI 432 et Serv. ad loc. ; Gl. P. ; Gl. E. Quaesitor.
94. *Retundit* : *mitigat*, Gl. E. Retundit ; Ter. *Heaut.* 936.
98. Cf. Gl. E. Tribunal.
Solium : *sedes regia*, Serv. *Aen.* I 506 d'où Is. *Or.* XX 11, 10 ; Gl. E. Solium. *Solium quasi solidum*, Serv. et Is. loc. cit.
104. *Tropaeum* : *victoria*, Gl. E. Tropaeum.
107. *Naves* etc. Is. *Or.* XIII, 8, 5 ; Gl. E. Charybdis.
Antichristus etc., Ison.
114. *Relaxare* : *diffundere*, Verg. *G.* I, 89, 419.
121. *Sat est* : *sufficit*, Ter. *Andr.* 170 ; Gl. E. Sat, Sat est.
124. *Umbra* : *larva*, Verg. *Aen.* VI 289 ; Serv. *Aen.* IV 654.
127. *Ros* : *liquor*, Serv. *Aen.* VI 229.
139. *Pervicax*, Don. *Hec.* 532 ; Gl. E. s. v. ; Ison.
142. *Maeandri* : *tortuositates*, Gl. P. ; Serv. *Aen.* V 251 ; Paul. 136 ; Is. *Or.* XIII 21, 23 ; Gl. E. Maeander.
146. *Liquesco* : *evanesco*, Ison ; Vat. A.
149. *Fatiscens* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Fatiscit.
C. VII 1. *Nazarenus*, cf. Is. *Or.* VII 2, 26.
3. *Parco* etc., Fest. 242 b 2 ; Gr. L. I 245 4 et 20 ; 247, 33 etc. ; Gl. P. ; Gl. E. Parco.
5. *Lito* : *sacrificio*, Gl. E. Lito ; Serv. *Aen.* II 119 D.
6. *Profecto* : *certe*, Ter. *Andr.* 554 ; Gl. E. Profecto.
9. *Arvina* : *pinguedo*, Paul. 20 ; Serv. *Aen.* VII 627 ; Gl. P. ; Gl. E. Arvina. *Putris* : *liquefactus*, Verg. *G.* I 392 ; cf. Gl. P. *Crapula* : *indigeries*, Is. *Or.* XX 2, 9 ; Gl. P ; Gl. E. Crapula. *Crapula* : *nausea*, Gl. E. Crapula.
10. *Strangulare* : *suffocare*, Gl. E. Strangulo ; Pap., Strangulat.
12. *Degener* etc., Verg. *Aen.* IV 13 ; Gl. E. Degener. *Socordia* etc., Fest. 293, Paul. 292 ; Ter. *Andr.* 206.
13. *Lepos* : *facundia*, cf. Gl. P.
Jejunium : *inedium*, cf. Gl. E. Inedia. *J. a quadam* etc., Is. *Or.* VI 19, 63 et XI 1, 131.
20. *Sterto* : *obdormio*. Gl. P. ; Gl. E. Sterto.
22. *Emico* : *exsilio*. Verg. *Aen.* V 319 ; Gl. E. Emico. *Tersa* : *emendata*. Gl. E. Tersus.
27. *Aridus* : *desertus*. Gl. E. Aridus. *Jephte* etc., Vat. A ; Ison.
28. *Segrex* : *separatus*, Gl. E. Segrego. *Segregare* : *a grege*, Paul. 23 ;

Egregius e grege, Paul. 23, 80; Don. *Andr.* 58 ; Gl. E. Egregius.
29. *Frequentia* : *multitudo*, Gl. E. Frequentia.
30. *Syrtes*, Serv. *Aen.* X 678 ; Is. *Or.* XIII 18, 6 ; Gl. E. Syrtes.
39. *Peragrans* : *perlustrans*, Gl. E. Peragro.
40. Cf. Ison.
41. *Victus* : *cibus*, Serv. *Aen.* III, 31 ; Gl. E. Victus.
42. *Pernox* : *pervigil*, Gl. E. Pernox ; cf. Is. *Or.* X 213.
53. *Confragosus* : *asper*, Gl. E. Confragosus.
57. *Vietus* : *recurvus*, Gl. E, Vietus.
58. *Serus* : *tardus*, Gl. E. Serus.
63. *Setae* : *pili*, Is. *Or.* XII 1, 26.
65. *Oppidum* : *civitas*, Gl. E. Oppidum.
69. *Parvus* : *modestus*, Gl. E. Parvus. *Locusta* etc., Gl. P. ; Ison ; D. 117 a.
74. *Defaecare* : *purgare*, Non. Marc. 454, 23 ; Ison ; Gl. E. Defaecatum ; Gl. P.
76. Cf. Vat. A.
80. *Sudum* etc., Gl. P. ; Fest. 294 ; Serv. *Aen.* VIII 526 ; Non. Marc. 31, 14.
82. *Proditus* : *manifestus*, Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Prodo.
86. *Insolens* : *superbus*, cf. Ison.
88. *Vulgo* : *passim*, Schol. Bern. *Buc.* IV 25.
89. *Brutus* : *stultus*, Ison ; Gl. E. Brutus. *Fastidium* etc., Gl. E. 2. Fastus ; cf. Serv. *Aen.* III 226.
93. *Romphea* etc., Is. *Or.* XIII 11, 21 ; Gl. P. : Papias, Romphea.
98. *Nugas* etc., Ison ; Gl. E. Nugacitas, Nugax ; Gl. P.
105. *Tharsus*, Gl. P.
106. *Pons* : *scala*, cf. Gl. P. ; Is. *Or.* XIX 2, 16.
112. *Urna* etc., Verg. *Aen.* VI 22 et 432.
118. *Impune* etc., Gl. E. s. v.
129. *Pumices* etc., Verg. *Aen.* XII 587.
133. *Censor* : *judex*, Gl. E. Censor.
138. *Strues* : *densitas*, Cl. E. Strues.
142. *Haurio* : *recognovi*, Serv. *Aen.* IV 359 ; Ison ; Gl. E. Haurio.
146. *Fremens* : *irascens*, Verg. *Aen.* I 296 ; Ison.
147. *Mos* etc., Verg. *Aen.* I 336 ; Gl. E. Mos est gestare.
151. *Pullatus* etc., Ison ; Gl. E. Pulla, Pullati : Serv. *G.* III 38 ; Is. *Or.* XIX 28, 7.
155. *Provolvo* : *proicio*, Verg. *Aen.* I 116.
156. *Murex* etc., Serv. *Aen.* IV 262 D et IX 611 ; Gl. E. Murex. *Choa* Vat. A. ; cf. Schol. Hor. *C.* IV 13, 13.
165. *Parcus* : *avarus*, Gl. P. ; cf. Pap., Parcus.
175. *Fautrix* : *adiutrix*, Ison.
184. *Emancipator* : *liberator*, Ison ; Gl. E. Emancipo.
208. *Scaber* : *asper*, Vat. A ; Ison ; Gl. E. Asper. *Seges* : *densitas*, Serv. *Aen.* III 46, D.

C. VIII pr. Sur le mètre voir Gr. L. VI 591, 8.
2. *Habena*, Gl. E. s. v. Étymologie, Is. *D. V.* 46.

10. *Adjectio syllabica*, cf. Don. *Andr.* 29.
15. *Imbuo : satio.* Gl. E. Imbuo.
24. *Como* : *orno*, Gl. E. Comit, Como.
33. *Reses : piger*, Ison.
34. *Boo* erreur pour beo? Ulp. *Dig.* L 16, 39 « naturaliter bona ex eo dicuntur quod beant ». *Malus* etc. Gl. E. Μέλας, Mélas, Niger ; Is. *Or.* IV 5, 5. *Cucumis*, Serv. *G.* IV 122 ; Gr. L. II 249, 17.
43. *Lappa*, cf. Schol. Bern. *G.* III 385. *Sudes* : *spinae*, Ison ; cf. Verg. *Aen.* VII 524?
59. *Crates* etc., cf. Ison.
60. *Grandior* etc., cf. Gl. E Grandis.
C. IX. Mètre, cf. Gr. L. VI 621, 1.
1. *Plectrum* etc., Cic. *N. D.* II 149 ; Hieron. *de Sp. Scto.* 35 ; Is. *Or.* XI 1, 51 ; Gl. E. Plectrum. *Chorea* etc.. Gl. E. s. v. ; Ison. *Chorea* : *carmen Apollinis*, Verg. *Aen.* VI 644 ?
3. *Pango : cano*, Ison ; Gl. E. Pango.
4. Voir Vat. A.
5. *Infula* etc., Serv. *Aen.* X 538 ; Is. *Or.* XIX 30, 4 ; cf. Cl. E. Infula.
6. *Medullae* etc., Verg. *Aen.* IV 66 ?
9. *Comminus*, Gr. L. VII 267, 10. *Comminus* : *prope*, Ison ; Gl. E. Comminus.
11. *Clausula* : *finis*, cf. Gl. E. Clausula.
14. *Fossa* : *cavitas*, Vat. A. ; Gl. P.
16. *Obnoxia* : *debita*, cf. Gl. E. Obnoxius ; Ison (debitricia).
18. *Merserat* : *demerserat*, Verg. *Aen.* VI 429. *Tartarus*, étymologie, Serv. *Aen.* VI 577 ; Plac. *Ach.* I 134 ; Is. *Or.* XIV 9, 8 ; cf. Gl. P.
40. *Extimus* : *extremus*, Gl. E. Extimus ; Ison.
43. *Ephebus* : *imberbis*, Gl. E. Ephebus.
51. *Fatiscit* etc., Serv. *Aen.* I 123 ; Paul. 11 ; Gl. P. ; Gl. E. Fatescit.
53. *Impos* : *impotens*, Ison ; cf. Paul. 109. *Impos* : *insanus*, cf. Gl. E. Animi impos.
56. *Suillus* : *porcinus*, Gl. E. Suilla. *Efferatus* etc. Vat. A.
58. *Qualus* : *canistrum*, Gl. E. Calathus. Etymologie, Gl. E. Quasillus.
79. *Ferrugo* : *nigredo*, cf. Gl. E. Ferruginus. *Ferrugo* : *purpura Hispanica*, Serv. *G.* I 467 ; Is. *Or.* XIX 28, 6 ; Gl. P. ; cf. Gl. E. Ferrugo.
81. *Chaos* etc., Varro L. L. V 19 et 20.
C. X. L'addition est probablement une *probatio pennae.*
2. *Sociare* : *conjungere*, Verg. *Aen.* IV 16 ; Vat. A. ; Gl. E. Sociatus. *Duo elementa*, Vat. A.
9. *Resoluta* : *dissoluta*, cf. Serv. *G.* IV 225.
14. *Supremum* : *mors*, Verg. *Aen.* VI 213 et surtout 735, XI 25.
21. *Generosus* : *pudicus*, cf. Ison.
26. *Grave* adverbe. Serv. *Aen.* VI 201.
30. *Recusare* : *dividere*, Verg. *Aen.* VII 16 ?
35. *Spatium* : *tempus*, Verg. *Aen.* IV 433.
48. *Coemeterium* etc., Ison ; Gl. E. Cimeterium ; Euseb. *E. H.* IX 2.

Funus : *sepultura*, cf. Gl. E. Funus. *Ambitus* etc., Gl. E. Ambitio, Ambitus.

51. *Sabaei* etc.. Serv. *G.* I 57 et *Aen.* I 416 ; Is. *Or.* IX 2, 49. Étymologie, Serv. et Is. locc. citt., Gl. E. Sabaeorum. Voir aussi Plin. *N. H.* XII 52, et VI 154.

53. *Sarcofagus* etc., Is. *Or.* XV 11, 6 et XVI 4, 15 ; Plin. *N. H.* XXXVI 131 ; Gl. E. Σάρξ.

66. Voir Ison.

74. *Ferculum*, cf. *C.* III 16 ; Gl. P. ; Gl. E. Ferculum.

75. *Accinctus* : *praeparatus*, Serv. *Aen.* I 210 et II 235 ; Gl. E. Accingo. *Humare* : *sepelire*. Verg. *Aen.* VI 161 ; Ison ; Gl. E. Humandus.

76. Cf. note à vs. 38.

82. Cf. Ison.

102. *Lacerti* : *musculi*. Gl. E. Lacertus.

105. *Diabolus* etc., Ison.

106. *Anhelus* etc., cf. Gl. E. Anhelabundus, Anhelus.

119. *Pignora* : *filii*, cf. Gl. E. Pignus.

124. *Meditor* : *imitor*, Gl. E. Meditor.

136. *Enigmata* etc. Is. *Or.* I 37, 26 ; Gl. E. Aenigma.

141. *Caries* etc., Non. Marc. 21, 24 ; Is. *Or.* XVII 6, 28 ; Ison ; Gl. E. Caries. *Termetes*, Is. *Or.* XII 5, 10 d'où Vat. A.

154. *Eleazar* etc., Vat. A ; Ison.

172. *Ador* etc., Serv. *Aen*, VII 109 ; Non. Marc. 52, 14 ; Is. *Or.* XIII 3, 6 ; Vat. A ; Gl. E. Ador.

C. XI. 1. *Sol* etc., Vat. A.

5. Cf. Vat. A.

6. *Festinus* · *citus*, Vat. A. ; cf. Gl. E. Festinus. *Festinus* : *velox*, Gl. E. Festinus.

8. *Sensim* : *paulatim*, Vat. A. ; Gl. E. Sensim. *Recisa* etc., Vat. A.

11. *Gradatim* etc., Vat. A. *Gradatim* : *iterum*, Vat. A.

12. Voir Vat. A. ; Gl. P. ; Ison.

20. *Callebas*, Vat. A. *Callere* : *vigere*, Gl. E. Calleo.

29. *Annates* etc., Gl. E. Annalis.

34. *Neniae* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Nenia ; Pap., Naeniae.

35. *Aera* : *statuae* Verg. *G.* I 480 et Schol. Bern. *Algidus* : *frigidus*, Ison ; Gl. E. Algor.

37. *Perfidus* : *sine fide*. Is. *Or.* X 223 ; Gl. E. Perfidus ; Verg. *Aen.* X 231 ?

39. *Mancipare* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Mancipat, Emancipo

41. *Tulit* : *passus est*, Gl. E. Fero.

47. *Catena* : *vinculum*, Gl. E. Vinculum.

48. *Indo* : *immitto*, Gl. E. Indo.

54. *Maturus* : *plenus*, Ison ; Verg. *Aen.* V 73.? *Fastidium* : *taedium*, Verg. *Buc.* IV 61. *Fastus* : *superbia* Serv. *Aen.* III 326.

61. *Vagitus* : *infantium vox*, Serv. *Aen.* VI 126 ; Is. *D. V.* 607 ; Gl. E. Vagitus.

62. *Vernans* : *florens*, Ison.

64. *Veternus* : *vetustas*, Gl. E. Veternus ; Gl. P. ; Serv. *G.* I 124.

Veternus : *hydrops*, Serv. loc. cit. ; Don. *Eun.* 688 ; Fest. 369.

68. *Nardus*, Is. *Or.* XVII 9, 13. *Nectar* etc., Serv. *Aen.* I 433 ; Gl. E. Nectar.

76. *Myrica* : *genesta*, Gl. P. ; cf. Gl. E. Genesta : St. et S. A., H. D. Gl. IV 542, 44.

83. *Excors* : *stultus*, cf. Ison ; *Excors sine corde*, Gl. E. Excors.

83. *Intenti* etc.. Ison ; Gl. P.

89. Voir Ison et Gl. P.

97. *Latebra* : *latibulum*, Gl. E. Latebra.

103. *Irritus* : *immanis* Verg. *Aen.* II 459 ; Gl. E. Irritus.

109. *Praeminens* : *excelsus*. Vat. A.

C. XII 5. *Stella* (Canicula), Serv. *Aen.* X 273 cf. III 141.

13. Voir Vat. A.

15. *Obire* : *occidere*, Vat. A. *Nolint*, etc., Vat. A.

16. Même note dans Vat. A.

17. *Hoc* etc., Vat. A.

20. *Obumbrat* : *obtenebrat*, Vat. A. ; Verg. *Buc.* I 48. *Obductam* etc. cf. Ison.

21. *Cometa* etc., Serv. *G.* I 458 ; Comm. Lucan. I 529 ; Is. *N. R.* XVI, 12-14 ; Vat. A.

22. Σύρω : *traho*, Gl. E. Σύρω ; Ison ; Gl. P.

25. *Sinus* : *recessus*, Verg. *Aen.* I 243. *Sinus* : *receptaculum* ; Gl. E. Sinus ; Is. *D. V.* 530.

26. *Ianuam* etc., Vat. A. ; cf. Gl. E. Ianua.

36. *Cui lux* etc., Vat. A.

40. *Chaos* etc., Vat. A. et Ison ; Gl. E. Chaos ; Gl. P. ; Is. *D. V.* 29.

50. *Iesse insulae sacrificium* Is. *Or.* VII 62, 6.

52. Vat. A.

55. *Sulcus* etc., Vat. A.

58. *Imminens* etc. Verg. *Aen.* I, 419 ; Vat. A.

59. *Summissus* : *inclinatus*, Vat. A.

69. *Indoles* etc., Vat. A. ; cf. *H.* 697, *P.* II 493.

71. *Sabaei* etc., voir *C* X 51. Cf. Is. *Or.* XVII 8, 4.

78. *Bethleem* : *Efrata* cf. Is. *Or.* XV 1, 23.

84. Vat. A.

89. Vat. A ad 90.

90. *Dia* : *divina*, Serv. *Aen.* V 45 d'où Is. *D. V.* 168. *Dius* : *generosus*, Serv. *Aen.* XI, 657. *Dius* : *caelestis*, Gl. P.

94. Vat. A.

99. *Satelles* etc., Vat. A. ; Serv. *Aen.* XII 7.

102. Vat. A.

106. *Puerperarum*. Vat. A. ; Gl. E. Puerpera.

116. *Pugio* etc., Vat. A.

120. *Vomit* etc. cf. Vat. A (egerit).

131. *Passio Christi* etc., Vat. A.

139. *Orbabat* etc., Vat. A. *Nurus* etc. Gl. E. s. v.

141. *Pharao* etc., Is. *Or.* VII 6, 43 ; Hieron. in *Ezech.* Vol. VI 341 E ; Vat. A.

144. *Moyses* etc., Vat. A.
145. *Cavere, cavi* etc. Vat. A.
147. *Alvi* etc., Vat. A.
148. *Tollere* : *nutrire*, Vat. A ; Gl. E. Tollo.
150. *Pie* etc., Vat. A.
159. *Moyses* etc., Vat. A.
161. *Allegorizat* etc., Vat. A.
163. *Saucius* : *vulneratus*, Vat. A.
169. *Amelech* etc., V. A. *Aaron* etc., Is. *Or.* VII 6, 47. *Ur ignis* Is. *Or.* XVI 1, 9. Cf. Hieron. *in Genes.* 11.
174. *Dispendium* : *damnum*, Gl. E. Dispendium. *Pericula* etc., Vat. A.
175. *Iugera* : *Terra Repromissionis*, Vat. A.
178. *Alveus* etc., Vat. A.
184. *Fingere* : *adumbrare*, Vat. A.
188. *Pristinus* : *antiquus*, Vat. A.
189. *Ephrem*, Hieron. tom. III 366 D et 368 B ; Is. tom. V 553 ; Vat. A. ; Gl. E. Ephrem.
190. *Manasse*, Vat. A ; cf. Is. *Or.* VII 6, 73 et 7, 20 ; Hieron. tom. III 368 B.
193. *Degener* : *ignobilis*, Verg. *Aen.* IV 13; Is. *Or.* X 73 ; Gl. E. Degener ; Vat. A ; vid. Indicem. *Degener* : *parentum*, Vat. A.
202. *Iudea*, *Roma*, *Graecia*, Vat. A.

APOTHEOSIS. — Prooem.

5. *Retro* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P. ; Ison.
7. *Edere* : *creare*,, cf. Gl. E. Editus.
11. *Charisma* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Is. *Or.* X 154. *Promptus paratus*, Gl. E. s. vocc.
Praef. 1. *Secta* etc., Gl. E. s. v. ; Don. *Eun.* 262, *Phorm.* 86.
7. *Competa* : *loca* etc., Serv. *G.* II 382; Is. *Or.* XV 2, 15 et 16, 12 ; Gl. E. Compitum.
9. *Divortia sunt* etc., Serv. *Aen.* IX 377 D ; Is. *Or.* XV 16, 11 et *D. V.* 147 ; Gl. P. ; Gl. E. Divortium. *Separatio* etc., Gl. E. Divortium.
18. *Prurio* : *scalpo*, Gl. E. Prurio.
19. *Pollere* : *crescere*, Gl. E. Polleo.
25. *Sycophanta* : *calumniator*. Gl. E. Sycophanta ; Gl. P. ; Ison. *Stropha* etc., Gl. E. s. v. ; Hieron. *Matth.* XXI, 11-12.
26. *Versipellis* etc., Gl. E. s. v. ; Non. Marc. 38, 5 ; Is. *Or.* X 278. *Chamaelon*, Plin. *N. H.* XXVIII 113 d'où Is. *Or.* XII 2, 18 et Solin. 134, 19-20. *Parandus*, Solin. 134, 15 ; Plin. *N. H.* VIII 123-124 (Tarandus).
30. *Sophisticus* : *callidus*, Gl. E. Sophistica.
45. *Interserit* etc., Vat. A. ; Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Interpolat.
46. *Aemulari* etc., Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Aemulo, Aemulus ; Serv. *Aen.* VI 173; Is. *Or.* X 7.

48. *Colonus* : *Deus*, Ison. Étymologie, Gl. E. Colonus ; Greg. *Dial.* I 1 ; Is. *Or.* X 57.
49. *Fibra* : *radix*, Ison.
53. *Ventilabrum*, Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XX 14, 10.
55. *Refert* : *prodest*, Ison ; Gl. P.
(Texte).
1. *Contra* etc. Gl. P. *Haereses* etc., Is. *Or.* VIII 5. *Patripassiani*, Is. *Or.* VIII, 5, 41.
14. *Immensum* etc., Ison ; Gl. P.
Ore etc.. cf. Ison.
19. *Promptus* : *manifestus*, Gl. E. Promptus.
43. Cf. Gl. P.
52. *Objectus* : *oppositus*, Gl. E. Obicio, Objectus.
61. *Hic et haec stirps*, Gr. L. II 169, 17 et 322, 13 ; III 361, 1.
62. *Luxuria et luxuries*, Serv. *G.* I 112.
65. *Impete* : *impetu*, Ison ; Gl. P.
123. *Edere* : *generare*, Gl. E. Editus, Edo.
125. *Cassus* : *privatus*, Serv. *Aen.* II 85, cf. XI 104. *Cassus* : *fraudatus*, Gl. E. Cassus.
126. *Socors* e. g. Paul. 292, 5.
129. *Age*. Gl. E. s. v. ; Paul. 23.
130. *Inspatiari* etc., Ison ; Gl. P.
133. Gl. a. ap. Dr.
141. *Malleoli*, Fest. 322, Paul. 323; Is. *Or.* XVII 5, 22. *Nactae* (Naptae), Gl. E. Napta ; Gr. L. IV 22, 22. *Cremium*, Gl. E. s. v. ; A. L. L. VIII 192 et 448 ; IX 382.
143. *Sarabara* etc., Gl. E. s. v. ; Vat. A.
144. *Tenuis* : *subtilis*, Verg. *G.* I 397 ; Gl. E. Tenuis.
148. *Sambucus* etc., Is. *Or.* XVII 7, 59. *Cithara* etc. cf. Fest. 325.
177. Cff. Ison et Mar. ap. Dr.
178. L'en-tête, Ison ; *Profanus*, étymologie Gl. E. s. v. ; Is. *D. V.* 423 ; Apul. *de Deo Socr.* 3. Voir Arev.
186. *Ecquis* etc. cf. Ison.
187. *Caespes* etc., Ison. Cff. Serv. et Philarg. *G.* I 68 ; Fest. 45 ; Gl. E. s. v.
195. *Anubis* etc., Ison ; Gl. P. ; *Mercurius* etc., Ison ; cf. Serv. *Aen.* VIII 698 d'où M. V. II 90 et III 7, 4.
199. *Mola* etc., Ison ; cff. Paul. 3 ; Serv. *Aen.* IV 517 et D.
200. *Plato*, étymologie, Ison. Voir Pap. s. v.
201. *Hircosus* : *fetidus*, Gl. E. *Hircosus*, Schol. Pers. III 77 ; Is. *Or.* X 147. *Hircosus* : *sordidus* cf. Schol. Pers. l. c. *Cynicus* etc., Ison ; Vat. A ; Gl. E. Cynici ; Is. *Or.* VIII, 6, 14.
202. *Nervi* : *syllogismi*, Gl. P.
203. *Labarynthus* : *error*, Plin, *N. H.* XXXVI 85-86 ; Serv. *Aen.* V 588 ; Is. *Or.* XV 2, 36 ; Gl. P. *Lab.* etc., *quasi laborintus*, Ison.
205. *Aesculapius* etc., Ison ; Paul 110 ; Gl. P. *Clinicus*, Gl. E. s. v.
209. Voir M. V. III prooem.
211. *Vaga sidera* etc., Ison *Planetas* etc., Serv. *G.* I 337 ; Is. *Or.* III 67, 1 et XIX 24, 17 et aussi *N. R.* XXII 1 ; Gl. E. Planeta.

Errorem facientes cf. Mart. Cap. VIII 850 ; Ison.

212. *Quadrupes* etc., Ison.

215. *Numa* etc., Ison.

216. *Semiferus* etc., Gl. E. s. v. ; Verg. *Aen.* VIII 267.

221. *Lacunae* etc., Ison ; Gl. E. Lacuna ; Verg. *G.* III 365.

223. *Abiurare: denegare*, Ison ; Gl. E. Abiuro ; Serv. *Aen.* VIII 263 ; Is. *Or.* V 26, 21.

225. *Romulidae*, voir Gr. L. II 61, 11.

226. *Summa* etc., Vat. A.

249. *Perquam : valde*, Gl. E. Perquam ; Gl. P. ; Ison. *Futilis* etc., Gl. E. Futtilis ; Paul. 89 ; Serv. *Aen.* XI 337 ; Plac. *Th.* VIII 297 ; Don. *Andr.* 609 et *Phorm.* 746 ; Is. *Or.* X 110 ; M. V. III 2, 5.

292. *Deucalion* etc., Gl. E. s. v. ; Ison.

296. *Barda* etc., Paul. 34 ; Non. Marc. 10, 3 ; Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Bardus.

298. *Cornix* etc., Verg. *Buc.* I 18. *Saga* etc., Fest. 321 ; Paul. 320 ; Gl. E. Sagax.

301. *Retego : denudo*, Serv. *Aen.* I 356 ; Gl. P. ; Gl. E. Retego.

306. *Ora* etc., Gl. P. ; Ison.

315. *Genealogus* etc., Gl. P. ; Ison.

325. *Fluxerat* etc., Gl. E. Fluo ; Verg. *Aen.* II 169 et Serv. D.

326. *Fingo: orno*, cf. Gl. E. Fingo. *Moyses* etc., voir Exod. XXXII 1-3.

332. *Praestringit.* Gl. E. s. v.

333. Voir Ison.

338. *Frindosus : frugifer*, Ison.

340. *Oleaster*, Gl. E. s. v.

356. *Pingere : figurare*, Gl. P. *Sulcus : littera*, Ison.

361. *Pharii : Aegyptii*, Ison. *Pharos* etc., Ison.

379. *Pango* etc., Gl. E. s. v.

381. *Tripictis*, etc., Ison ; Gl. P.

387. *Ab arcano*, Verg. *Aen.*, IV, 422? *Vomere : profluere*, Ison ; Gl. P. *Haustus : alitus*, Verg., *Aen.* IV, 220 et Serv.

388. *Quicquid* etc., Ison. *Chelae* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* I 33. *Testudo* etc., Serv. *G.* IV, 463 d'où Is. *Or.* III 21, 8.

389. *Calamus : fistula*, Serv. *Buc.* I 32.

390. *Aemula* etc., Ison ; Gl. E. Aemulus.

392. *Mutus : irrationabilis*, voir Gl. E. Muta bestia.

400. *Energima* etc., Gl. P. ; Ison. ; Pap., Energia, Energumini.

404. *Tot* etc., Vat. A.

407. *Spirae* etc., Serv. *Aen.* II 217 ; Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Spira.

408. Voir Marc. V 2-17 et Luc. VIII 27-33.

412. *Cyllenius* etc., Gl. P. ; Ison ; Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* VIII 138 D, et 139.

414. *Ruit* etc., Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Ruo. *Efferus : crudelis*, Serv. *Aen.* VIII 484 ; Gl. E. Efferus.

423. Vat. A.

425. *Vesper : occidens* cf. Is. *Or.* V 31, 5. *Roseus : rubicundus.* Is. *Or.* XVII 9, 17. *Indicus : in India positus*, Gl. E. Indicus.

426. *Scythia* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* III 349.

427. *Hyrcania* etc., Serv. *Aen.* IV 367 et VII 605 ; Is. *Or.* XIV 3, 33. Gl. E. Hyrcanae tigres.

429. *Caucasus mons* etc., Serv. *G.* II 440 et *Aen.* IV 367 ; Solin, 192, 13-193, 14 ; Is. *Or.* XIV 8, 2 et XVII 8, 8. *Rhodope* etc., Serv. *G.* IV 459 ; Ison. *Hebrus* etc., Verg. *Aen.* XII 331.

430. *Mansuescere : mansuetus factus esse*, Gl. E. Mansuesco.

438. Cette dérivation dans Ison. *Sortes* etc., Verg. *Aen.* IV 346.

439. *Non spumat*, cf. Ison. *Cortina : mensa Apollinis*, Gl. E. Cortina ; Serv. *Aen.* III 92 ; M. V. III 8, 5 ; Plac. *Th.* I 509. *Tripoda*, Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XX 11, 12. *Sed ponitur* etc., voir Serv. *Aen.* III 360.

441. *Dodona* etc., Serv. *G. I* 149. *Dodona silva*, Ison ; Gl. P.

443. *Hammon* etc., Serv. *Aen.* IV 196 et D ; Plac. *Th.* III 476 ; M. V. I 121 ; II 80 ; III 3, 9.

447. *Aeneadae* etc., Ison ; Gl. P. ; Serv. *Aen.* I 157.

451. *Ore* etc., cf. Ison.

459. *Pollux : domitor equorum*, Ison ; Serv. *G.* III 89.

460. *Hecate : Proserpina.* Serv. *Aen.* IV 609.

463. *Torta* etc., Gl. E. Torques ; Non. Marc. 413, 23.

472. *Cymbia* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* III 66 et V 267 ; Plac. *Th.* VI 212 ; Macr. V 21, 9 ; Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* XX 5, 4. *Cymba* etc., Gl. E. s. v.

473. *Verbena* etc., Serv. *Aen.* XII 120.

475. *Persephone* etc., cf. Ison ; voir aussi Serv. *Aen.* IV 609.

477. *Murmur* etc., Schol. Pers. II 6 ? *Thessala : magica*, Ison ; Gl. P.

481. *Patera* etc., Verg. *G.* II 192.

484. *Incertum* etc., Verg. *Aen.* II 224 et Serv.

490. *Minitans* etc., Verg. *Aen.* I 492 et Serv. *Exsertus* etc., Gl. P. Gl. E. Exsere, Exserit, Exsertus ; Is. *Or.* X 82 ; Verg. *Aen.* XII 762.

494. *Susurri* etc., Lucan. V 104-105 ? *Zoroaster* etc., Ison ; Gl. P. Is. *Or.* V 29, 7 ; VIII 9, 1 ; IX 2, 43.

499. *Antestare* etc., Gl. E. Ante stare, Antestator, Antestatus, Antistant ; Is. *Or.* VII 12, 16.

501. *Dominus* etc., Vat. A.

505. *Sabbata : requies*, Is. *Or.* VI 18, 17 ; Gl. P.

508. *Tarpeius* etc., cf. Schol. Juvenal. VI 47.

509. *Miseranda : dolenda*, Verg. *Aen.* XI 593.

512. *Qui dictus* etc., voir Hieron. *Dan.* VIII 5.

519. *Affabre* etc., Gl. E. s. v.

523. *Fornix : domus arcuata*, Serv. *Aen.* VI 631 ; Is. *Or.* X 111 et D. V. 263 ; Gl. E. Fornicatio, Fornix.

524. *Sonorus : sonans*, Verg. *Aen.* XII 139 et « quidam » Serv. *Aen.* I 53 D.

527. *Petere : appetere*, Gl. E. Peto ; Verg. *Aen.* III 129.

528. *Vexantes : affligentes*, Verg. *Buc.* VI 76. *Esto* etc., Gl. E. Sum ; Gl. P. ; Ison.

534. *Suspendo : sustento*, cf. Verg. *Buc.* II 66.

544. Cf. Verg. *Aen.* VI 569.

552. Cf. Ison ; Gl. P.
555. Cf. Gl. P.
558. *Sollertia : industria*, Gl. E. Sollers.
566. *Tener : subtilis*, Gl. E. Tener.
567. Voir Ison ; Gl. P.
576. *Inanis : vacuus*, Gl. E. Inanis.
586. *Concretus* etc., Serv. *G.* III 360 ; Gl. P. ; Ison.
588. *Sobrius* etc., Gl. E. s. v., σώφρων.
594. *Fastus* etc., Ison ; Gl. E. Fastus et fasti, Fastus ; Gl. P. ; Ison ; Serv. *Aen.* III 326.
602. *Adfore* etc., Gl. E. Adsum ; Verg. *Aen.* II 182.
603. *Sponso : pacto*, Serv. *Aen.* X 79 ; Plac. *Th.* III 172 ; Is. *Or.* IX 7, 3 ss. ; Non. 439, 8 ; Ison.
606. Voir Matth. I 23.
609. Étymologie, Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* XVI 25, 4.
612. *Aurora : oriens*, Serv. *Aen.* VIII 686 D ; Ison. *Veredarii*, voir Fest. 372 a, 25 d'où Is. *Or.* XII 1, 55. *Bactra*, Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* XX 2, 43.
618. *Angues* etc., Serv. *G.* I 205.
619. *Sui lateris* etc., Ison. ; Gl. P. *Mancus : truncatus*, Ison.
620. *Infractis* etc., Serv. *Aen.* VII 332, cf. XII 1. *Mugire* Verg. *Aen.* IV 490 ?
621. *Capricornus* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P. ; Ison.
622. *Hydrius* etc., Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* XX 6, 4. *Sagitta* etc., Ison ; Gl. P.
624. *Amatores* etc., Serv. et Schol. Bern. *G.* I 246 ; M. V. II 59 ; Ison ; Gl. P.
626. *Luridus : pallidus* Paul. 120, 450 ; Is. *Or.* X 163 ; Gl. E. Luridus. *Luridus : plumbeus*, Gl. P. ; Ison.
628. *Glaucus : viridis*, Gl. E. Glaucus. *Glaucus : caeruleus*, Serv. *G.* III 83 D.
635. *Cumulo : nomino*, Verg. *Aen.* VI 885 ? *Cumulo : honoro*, Gl. E. Cumulo.
643. *Crepundia* etc., Gl. E. s. v. ; Index.
646. *Tollo : aufero*, Non. Marc. 422 ; cf. Serv. *Aen.* VIII 439.
659. *Facesso* etc., Gl. E. s. v. ; Paul. 86 ; Serv. *Aen.* IV 295 et IX 44 D ; Non. Marc. 306 ; Gr. L. IV 554, 25.
669. *Discretus : separatus*, Ison ; Gl. E. Discerno, Discretus.
675. *Illevit : linivit*, Gl. P. *Levi* et *livi* etc., Gr. L. II 529, 18.
678. *Uligo : locus palustris*, Serv. *G.* II 184 d'où Is. *Or.* XV 13, 14. *Uligo : limus*, Gl. E. Uligo ; Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* XVI 1, 5.
680. Voir Hieron. *in Matth.* I 10, 28.
682. *Lacus : natatorium*, voir Johann. IX 7.
696. *Lentus : viscidus*, Serv. et Schol. Bern. *G.* III 281. *Lentus : adhaerens*, Ison. *Lentus multos sensus* etc., Serv. *Aen.* III 31, 384 ; VI 137 ; Is. *Or.* XVII 7, 51 ; Gl. E. Lentus.
702. *Purgamenta* etc., Ison ; Gl. P.
710. *Mercatus* etc., Is. *Or.* V 25, 35 et XV 2, 45.

713. *Conturbernales* etc., Veget. II 8 et 13.

717. *Ambedo : circumedo* Paul. 4 et 5 ; Serv. *Aen.* III 257; Gl. E. Ambedo, Ambesus.

725. *Rudis : virga*, Schol. Acr. *Epp.* I 1, 12. *Rudis novus*, l. c. ; Gl. E. 1 Rudis. *Ruder*, Is. *Or.* XVI 1, 8; XIX 10, 27; Vitr. VII 1, 1.

729. Voir Ison et Gl. P. 728.

739. *Bis sex*, Gl. P. *Appositi*, Vat. A.

740. *Procul* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* VI 10 ; cf. III 13.

745. *Tartarus* etc., cf. *C.* IX 18 b.

747. *Charybdis locus* etc., Serv. *Aen.* III 420; Is. *Or.* XIII 8, 5.

749. *Superi : homines vivi*, Ison ; cf. Verg. *Aen.* II 91. *Taenarus*, Serv. *G.* IV 466 ; cf. Plac. *Th.* I 96. *Trenara tristia* cf. Gl. E. Threnium ; Ison; Is. *Or.* I 39, 19; VI 19, 18.

751. Sur *Phlegethon*, cf. Gl. P. *Cath.* III 199; Serv. *Aen.* VI 265; Gl. E. Phlegethon.

759. *Nidor : fetor* etc., Gl. E. Nidor; Ison ; Gl. P.

764. *Ulva : herba palustris*, Gl. E. Vlua ; Gl. P. ; Ison ; Serv. *Aen.* II 130, et VI 416 ; Is. *Or.* XVII 9, 100 ; Index.

765. *Vena madida* etc., Ison ; Gl. P.

767. *Auritus* etc., Serv. *G.* I 308 ; Schol Hor. *Od.* I 12, 11; cf. Ison.

771. *Abdo : abscondo*, Gl. E. Abdo; Ison ; Gl. P.

773. *Capta : superata*, Ison ; Verg. *Aen.* I 673.

776. *Pudescit* etc., Gl. E. Pudens.

779. Voir S. Aug. *lib. de Haeres.* LV (tom. VIII 1913); cf. Epp. 187, 4.

782. *Dissertator : disputator*, Gl. E. Dissertator; Gl. P. *Quidam* etc. cf. Gl. P. ; Ison.

785. *Polus Australis* etc., Ison ; Gl. P.

787. *Omnis* etc., Gl. P. 783-84.

797. *Similis* etc., Ison ; Gl. P.

813. *Epipata* etc., erreur pour *epibata. Probatio pennae*.

826. *Manichaei* etc., Is. Vol. III p. 522.

831. *Moderamen : mensura*, Gl. E. Modus. *Animae* etc., voir Serv. *Aen.* VI 724.

839. *Exalatus : exalitu emissus*, cf. Ison ; Gl. E. Exhalo.

845. *Bombus : sonus*, Gl. E. Bombus; Gl. P. ; Ison.

857. *Colligo : averto*, Ison ; Gl. E. Colligo.

859. *Compono : formo*, Verg. *Aen.* VII 6 ?

860. *Vola : medietas palmae* etc., Ison ; Gl. P. ; Serv. *G.* II 88 et *Aen.* III 233 ; Is. *Or.* XII 7, 4 et XVII 7, 67 ; Paul. 370. *Palma* etc., Is. *Or.* XI 1, 69.

869. *Rudis : novus*, supra 725.

891. *Tabifluus* etc., Ison ; Gl. P.

896. *Admitto : recipio*, Gl. E. Admissum.

907. *Deque vel denique*, C. Gl. V 551, 29. *Volutabrum* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* III 411 ; Is. *Or.* XVI 1, 5.

909. *Simplex : purus*, Verg. *Aen.* VI 747 ? *Caro enim*, Serv. *Aen.* VI 724.

912. *Inficio : corrumpo*, Gl. E. 2 Infectus ; Verg. *Aen.* X 720 et *G.* II 128. Cf. Gl. E. 1 Infectus ; Gl. P. ; Ison.

913. *Ingenitus*, etc., Gl. E. s. v.

917. *Sanguis : semen*, Ison.

918. *Latens : secretus*, Gl. E. Latens.

920. *Adscit* etc., Prisc. II 510, 11.

932. *Crux a cruciando*. Is. *Or.* V 27, 33-34. *Gener* etc. Ter. *Andr.* 786 ; Gl. P. ; Gl. E. In crucem.

938. *Quia* etc., Gl. P.

939. En-tête, Gl. P.

953. Gl. E. Operae pretium.

958. Ison ; Gl. P. ; Is. *D. V.* 216.

963. *Fingo* : *simulo*, Gl. E. Fingo.

976. *Mendum* etc., Ison ; Gl. P. ; Is. *D. V.* 357 ; Gl. E. Menda.

977. *Lubricus* : *labilis*, Gl. E. Lubricus ; cf. Serv. *Aen.* V 84. *Lubricus* : *deceptor*, Gl. E. Lubricus ; cf. Serv. *Aen.* l. c. et XI 716.

979. *Obmutesce* etc., Gl. P.

983. *Sex* etc., Ison ; Gl. P.

984. *Sanguinis* etc., Verg. *Aen.* IV 230 cf. Serv. D ; Verg. *Aen.* V 45, VI 500.

985. *Stemma* etc., Gl. E. s. v. ; Juvenal. VIII 1 et schol.

985. *Filius* : *ordo*, cf. Ison.

987. *Iubilaeum*, Is. *N. R.* VII 4 et *Or.* V 37, 3. *Generationes*, voir Matth. I 17. *Annus* : *iubilaeum*, Ison ; Gl. P.

988. *Sic* etc., Gl. P. ; Ison.

990. *Quia nondum* etc., Ison ; Gl. P.

994. *Sabbata* : *requies*, Is. *Or.* V 30, 10 et VI 18, 17 ; Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Sabbatum ; Eucher. *Instr.* p. 155, 5. *Propterea* etc., Ison ; Gl. P.

996. *Bis terna* etc., Ison. *Noxa* : *culpa*, Gl. E. Noxa. *Aetates*, Aug. *C. D.* XXII 30, 5 ; Is. *Or.* V 28, 5.

1000 *David quia* etc., Matth. IX 17.

1001. *Revoluto* etc., Gl. E. Revolvo ; Verg. *Aen.* II 101.

1002. *Ago* : *narro*, Gl. E. Ago ; Non. Marc. 243, 15 ; Don. *Ad.* 53. *Series* : *ordo*, Gl. E. Series ; Verg. *Aen.* I 643 et Serv.

1006. Voir Matth. I 1-17 et Luc. III 23-38.

1021. *Horrere* : *despicere*, Verg. *G.* II 408, *Aen.* XI 636. *Horrere* : *timere*, Verg. *Aen.* XI 636.

1024. *Vas* : *corpus*, Gl. P.

1035. *Quorsum*, Gl. E. s. v. ; cf. Gl. E. Horsum ; Ter. *Eun.* 219.

1038. *Decerat* etc., Gl. P. ; Plaut. Curc. 703 (*decrero.*)

1046. *Ad meam utilitatem*, cf. Ison.

1050. *Phantasma* : *imago falsa*, cf. Gl. E. Phantasma. *Phasma* : *phantasma*. Is. *D. V.* 216.

1054. *Prodo* : *manifesto*, Ison ; cf. Gl. E. Prodo et Verg. *Aen.* II 127.

1070. *Instauratio* : *resurrectio* Gl. E. Instauro ; Serv. *Aen.* II 669.

HAMARTIGENIA

Titre, *de orig. pecc.* Gl. P.
ἁμαρτία *peccatum*, Gl. E. ἁμαρτία

Praef. 7. *Bidens* etc., Gl. E. s. v. ; Paul. 33 ; Non. Marc. 53, 13 ; cf. Serv. *Aen.* IV 57 et VI 39 ; Gell. XVI 6, 9 ; Macr. VI 9, 2 ; Is. *Or.* XII 1, 9. *Bidens* : *biennis*, Serv. locc. citt. ; Macr. VI 9, 7 ; Gell. XVI 6, 13 ; Gl. E. s. v. ; Non. Marc. l. c.

9. Sur Cain et Abel, voir Is. *in Genes.* VI 2.

11. Cain etc., Ison.

24. *Exsors* : *extra sortem*, Gl. E. Exsors ; Is. *Or.* X 84. ; Pap. s. v.

25. *Priscus* : *antiquus*, Gl. E. Priscus ; Verg. *Aen.* VII 710.

36. Sur les *haereses* et *haeresiarchi*, voir Is. *Or.* VIII 5, 1-70, et vol. III, p. 522.

38. *Contaminatus* : *pollutus*, Gl. E. Polluo.

57. *Mens* etc., cf. Is. *D. R.* XVII 49.

Ham. Text. *Divortium* : *separatio uxoris*, Gl. E. Divortium ; Is. *D. V.* 147.

125. *Phrenesis* etc., Gl. E. s. v. ; *Phreneticus*. *Mens* : φρήν Gl. E. Mens et φρήν. *Frendere* etc., Gl. E. Frendo ; Is. *D. V.* 226.

135. *Cerastes* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Is. *Or.* XII 4, 18.

143. *Nembroth* etc., Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* XV 1, 4.

233. *Cicuta* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XVII 9, 7.

234. *Daphnis* : *croceus flos*, Serv. *Aen.* II 513 D ; III 91 D et III 63 ; M. V. I 116 et 117 ; II 187 ; Ison.

242. *Repagula* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P.

257. *Quia crescit* etc., Ison.

260. *Leno* etc., Gl. E. s. v. Is. *Or.* X 161. *Lena* etc., Is. *Or.* X 63 ; *Lena* et *Leno*, Gr. L. I 39, 15 et 545, 5.

270. *Bacae* etc., Gl. E. Baca ; Gl. P. ; Ison.

271. *Conchae* etc., Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* XVI 10, 1 ; Solin. 200, 12.

274. *Plasma* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P.

288. *Seres* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* II 121 ; Gl. P. ; Is. *Or.* XIX 27, 5.

289. *Glitinne* etc., Gl. P. ; Ducange Clintenna.

298. *Quinque sensus*, Is. *Or.* XI 1, 18-24.

304. *Pro dolor*, Gl. E. s. vv. ; Gr. L. IV 562, 25.

310. *Theatrum* etc,, Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* V 288 ; Gr. L. IV 201, 21 ; Is. *Or.* 2, 34 ; XVIII 42, 1. θεωρῶ : *video*, Gl. E. θεωρῶ.

316. *Lyrica* etc., Is. *Or.* VIII 7, 4 et III 22, 8 ; Gl. E. Lyricus poeta.

318. *Patulus* etc., Serv. Buc. I 1 d'où Is. *D. V.* 434 ; Pap., Patulum.

322. *Ganeo* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. s. v. ; Landgraf dans A L L IX 379.

361. *Circenses* etc., Gl. E. Circensis, Circus ; Serv. *Aen.* VIII 636 ; Is. *Or.* XV 2, 33 ; XVIII 27, 1-3 et 28, 1-2.

365. *Palaestra* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* II 531 et *Aen.* VI 642 ; Is. *Or.* XVIII 24, 1. *A motu urnae,* Serv. *G.* l. c.

367. *Schoenobates* : *funambulus,* Gl. E. Schoenobates ; Gl. P. ; Ison. Étymologie, Gl. P. ; Ison.

368. *Proscenia* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* II 381 ; Gr. L. VII 104, 10.

371. *Spectacula,* Gl. E. Spectaculum : Is. *Or.* XVIII 16, 1. *Ludicra,* Gl. E. Spectaculum ; Is. l. c.

386. *Pernicies* : *mors,* Gl. E. Pernicies ; Gl. P. *Pernicitas* : *velocitas,* Gl. E. Pernicitas ; Is. *Or.* X 212 ; Serv. *Aen.* IV 180 et XI 718.

395. *Superstitio,* Cic. *N. D.* II 72 ; Is. *Or.* VIII 3, 6-7, X 244 ; Serv. *Aen.* VIII 187.

397. *Pertracto* etc. Seelmann Auspr. d. Lat. pp. 60-64.

402. *Baculum* etc., Ison ; Gl. P. ; Pap. Claua.

403. *Gymnosophista,* Gl. E. s. v. ; Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* VIII 6, 7. *Adamitae,* Is. *Or.* VIII 5, 14.

404. *Idolatrix* : *idolis serviens,* Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* VIII 11, 11. *Dulia* : *servitus,* Gl. E. Dulia.

409. *Quos Deus* etc., Gl. P. ; Ison ; Aug. *C. D.* XVI 2, 1 ; Hieron. *Hos.* III 11, 2-8. *Canaan* : *commutans,* Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* VII 6, 19.

415. *Comminus* : *prope,* Gl. E. Comminus ; Ison ; Cass. *Inst.* X 3.

445. *Hosticus* : *hostilis,* Gl. P. ; Ison ; cf. Gl. E. Hosticus. *Hostire* etc., Gl. P. ; Fest. 314, cf. Paul. 270 et Fest. 271 ; Serv. *Aen.* II 156 ; Gl. E. Hostimentum, Hostit, Hostorium.

448. *Ierusalem* : *visio pacis,* Gl. E. Hierosolyma ; Eucher. *Inst.* p. 144, 14. *Babylon* : *confusio,* Is. *Or.* XV 1, 4 et *Alleg. Sctae. Script.* 127 ; Gl. E. Babylon ; Eucher. l. c. 15.

449. *Per quem* etc., Gl. P. ; Is. *Alleg. Sctae Script.* 127.

455. *Desuesco* : *desisto* cf. Serv. *Aen* II 509 D et VI 814.

462. *Memphis* etc., Comm. Luc. IV 136 ; Gl. P. : Gl. E. 1 Memphis ; cf. Is. *Or.* XVI 1, 31. *Aegyptus* : *tenebrae,* Gl. E. Aegyptus. Aug. *in Pslm.* LXXVI 28. *Aegyptus* : *maeror,* cf. Aug. l. c. CXIII 1, 2 ; CXXXIV 19 afflictio . *Per quod populus* etc., Aug. *c. Faust.* XII 29 extr.

465. Exod. V 7.

467. Num. c. XIII. *Nehelescol* Num. XIII 25.

489. *Aries* etc. XVII 11, 1 ; cf. Gl. E. Aries.

500. *Allophyli* etc., Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* IX 2, 20 et XV 1, 17. *Allophylus* : *alienigena,* Gl. E. ἀλλόφυλος. *Iesbitenob* (leg. Iesbibenob) Ison et Gl. P. *H.* 784.

502. *Charon* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P. ; Ison ; Verg. *Aen* VI 326.

509. Confirme la note d'Arev.

520. *Belial* etc., Greg. *Moral.* XXXII 10 d'où Is. *Or.* VIII 11, 27. *Leviathan* etc., Greg. ibid. 13 ; Is. ibid. 28.

527. *Animus et anima,* Lact. *Opif.* 18 d'où Is. *Or.* XI 1, 11 ; Non. M. 426, 25 (d'où Is. *D. V.* 54) et 232, 32.

531. *Virus* : *venenum,* Gl. E. Virus ; Pap., Virus.

538. *Medicatus* etc., cf. Ison.

564. *Abessalon vel Absalon*, Ison ; Gl. P. *Ab. : patris mei pax*, Is. *Or.* VII 6, 67 ; Greg. *Prol. in VII Pslm. Pen.*

607. *Postumus* etc., Varro *l. l.* IX 60-61 ; Fest. 238 ; Gell. II 16 ; Serv. *Aen.* VI 763 ; Is. *Or.* IX 5, 22 ; Gl. E. Postumus ; Gl. P. ; Ison.

614. *Hydra* etc. Gl. E. Hydrus ; Serv. *Aen.* VI 288 ; Is. *Or.* XI 3, 34 et XII 3, 22 ; Paul. 30. ὕδωρ. Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XII 3, 21.

618. *Puerperium* etc., Don. *Andr.* 490, et Wesner.

628. *Pro* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. L. VI 204, 26 ; Gl. E. Pro dolor, Pro nefas.

636. *Fornix : domus arcuata i. e. lupanar*, Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* X 110 et *D. V.* 263 ; Gl. E. Fornicatio. *Lupanar : prostibulum* etc., Gl. E. Lupanar, Meritorium, Prostibulum ; Index in his vocibus.

637. *Pellax : fraudulentus*, Gl. E. Pellax ; Gl. P ; Ison ; Serv. *Aen.* II 90 ; Is. *Or.* X 204.

671. *Pudicus : castus*, Gl. E. Pudicitia, Pudicus.

681. Cf. Gl. P. ; Ison.

693. *Indoles* etc., Serv. *Aen.* X 826 ; d'où Is. *Or.* X 125 ; cf. Comm. Luc. V 17 ; Gl. P. ; Ison ; Index.

713. Voir Genes. III 6.

735. *Sodoma : pecus mutum*, Ison.

748. Voir Genes. XIX 26.

761. *Propolae* etc., Gl. P. ; Ison ; Fest. 356 ; Paul. 12 et 38 ; Ulp. *Dig.* L 16, 183.

762. πεῖνα : *fames* etc., Gl. E. πεινῶ et Popina ; Is. *Or.* XV 2, 42.

778. Voir Ruth cap. I.

786. *Fulcra* etc., Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Fulcrum ; Serv. *Aen.* VI 604 ; Is. *Or.* XIX 26, 3.

789. *Hiulcus* etc., Gl. E. s. v. ; Schol. Bern. *G.* II 353.

790. Pour cette histoire consulter Schol. Pers. III 56 ; Serv. *Aen.* VI 136 ; Is. *Or.* I 3, 7.

792. *Spinea semita* etc., Ison ; Gl. P. *Hominum mores* etc., Is. *Or.* VIII 9, 21-24 et surtout 23.

807. *Viscus, visceris* etc., Serv. *Aen.* I 211 d'où Is. *Or.* XI 1, 116 ; cf. Gl. E. Viscus.

828. *Salamandra* etc., Plin. *N. H.* X 188 et XXIX 76 ; Is. *Or.* XII 4, 36.

835. *Abyssus* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XIII 20, 1 ; Aug. *in Pslm.* CIII *Serm.* 2, 5 ; 148, 9.

852. *Postliminium* etc. Fest. 218 ; Gl. E. s. v. ; Gl. P.

853. *Cana Fides* etc., Serv. *Aen.* I 292 d'où M. V. I 191 ; Gl. E. s. v.

854. *Diversorium* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XV 3, 10.

859. Consulter Luc. XVI 19-31.

863 ss. Is. *Or.* IX 2, 133 ss. ; Serv. *Aen.* VI 127 ; Aug. *C. D.* XVI 9 ; Lact. *I. D.* III 24 ; Plin *N. H.* II 161.

868. *Palla*, Ison ; Gl. P.

873. *Cillere* etc. Paul. 194 ; Gl. E. Cilleo ; Serv. *G.* II 389 ; Is. *Or.* XI 1, 65 ; XX 14, 11. *Cilium*, étymologie, Is. *Or.* XI 1, 42. *Tautones*, Gl. E. s. v. ; Gl. P. ; Ison.

876. *Ferrugo* : *purpura*, Gl. E. Ferrugo ; Serv. *G.* I 467 et *Aen.* IX 579 ; Is. *Or.* XIV 3, 36 et XIX 28, 6. *Ferrugo* : *res subnigra*, Serv. *G.* I 467, IV 183 et *Aen.* IX 579 ; Non. Marc. 549, 2 ; Gl. E. Ferrugo.

881. *Thyle* etc., Plin. *N.H.* IV 103-04, Verg. et Serv. *G.* I 30 ; Gl. P. ; Solin. 101, 11-12.

883. Consulter Gl. P. ; Verg. *Aen.* VI 272 et Serv. ; Lucr. II 795.

888. Ainsi Gl. P. ; Ison.

912. *Sequester* etc., Serv. *Aen.* XI 133 ; Gell. XX 11 ; Suet. *Diff.* p. 276. Reiff. ; Plac. *Th.* II 425 et VII 542 ; Is. *Or.* X 260 et *D. V.* 195.

914. *Soles* : *dies*, Gl. P. ; Ison ; Verg. *Aen.* I 745 et III 203.

924. *Conclamati* : *desperati*, Serv. *Aen.* II 233 D ; Don. *Eun.* 348 ; Comm. Luc. II 23.

Inc. Psy.) *Pax* etc., Gl. E. 1 et 2 Pax.

Psychomachia. Étymologie Gl. P. ; Ison ; Gl. E. s. v.

Praef. 1. *Prima* etc., cf. Ison.

2. *Abram* : *pater excelsus*, Ison (vs. 3) ; Hieron et Is. *in Genes.* XVI 51. *Abraham pater multarum*, Is. *Or.* VII 7. 2 *in Genes.* XVII 5 ; Hieron. l. c.

5. *Pignus* etc., Ison ; Gl. E. s. v. ; Is. *D. R.* 456. *Dicare* : *immolare*, Acc. ap. Non. Marc. 98, 11 ; Non. M. 287, 24 ; Serv. *Aen.* VIII 344 ; Gl. E. Dicat ; Ison. *Quia* etc., cf. Ison.

12. *Sara* et *Sarra*, Gl. P. (vs. 47) ; Hieron. *Q. H. in Genes.* XVII 15 ss., *in Gal.* II 4, 25-26 ; Aug. *C. D.* XVI 28 en citant Heb. XI 11.

15. Voir Genes. XIV 1-12.

18. *Filius fratris*, Is. *Or.* IX 6, 16 ; Pap., Patruelis.

19. Voir Genes. XIV 13-16.

24. *Gaza* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* I 119 ; Comm. Luc. III 216. *Quia* etc., Genes. XIV 17-24.

25. Ainsi Ison.

26. *Strictus* : *evaginatus*, Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Destrictus ensis ; Verg. *Aen.* X 568.

30. *Monilia* etc., Verg. *Aen.* VII 278 ; Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XIX 31, 12 ; *D. V.* 382 Hieron. *Ezech.* XVII 11.

32. τὸ πρέπον cf. Gl. E. πρέπω.

33. *Baca* : *fructus lauri*, Gl. E. Lauri baca ; Ison. *Baca* : *hedera*, Gl. E. Baca, hederae. *Baca* : *catena*, Gl. E. Baca ; Gl. P. ; Ison. *Baccha*, Gl. E. Bacchanal ; Serv. *Aen.* IV 302.

38. *Recens* : *novus*, Gl. E. Recens. *Sanguine* etc., cf. Verg. *Aen.* VI 674.

39. *Ubi Abraham* etc., Hieron. *in Matth.* XX 41 ss. et *Epp.* LXXIII, 7 ; *Heb.* VII 1 ; Aug. *Epp.* 177, 12 et *C. D.* XVII 23. *Melchisedec* etc., voir Is. *Or.* VII 6, 25 ; Aug. *Pslm.* XXXIII 1, 5.

40. *Salem postea Ierusalem*, Is. *Or.* XIV 1, 5 ; Aug. *Ps.* XXXIII 1, 5 ; *Duo* etc., Hieron. *Epp.* LXXIII, 7-8 ; *Q. H. in Genes.* XXXIII 18.

42. *Prodit* etc., cf. Ison.

45. Consulter Genes. XVIII 1-2 et 10.

46. *Magalia* et *mapalia*, Sall. *Jug.* XVIII 8 ; Serv. *Aen.* I 421, IV 259 et *G.* III 340 D ; Is. *Or.* XV 12, 4.

48. *Cui* etc., Genes. XVIII 11.

48. *Exsanguis* : *sine sanguine*, Gl. E. Exsanguis ; Gl. P. ; Ison (47) ; Verg. *Aen.* II 212. *Stupeo* : *miror*, Gl. E. Stupeo ; Serv. *Aen.* I 495 cf. II 31 D.

52. *Vigilandum* etc., Ison.

57. *Iste numerus* etc., Ison ; Gl. P. et Ison 10 ; Aug. *in Pslm.* LXVII 32 ; Hieron. *in Ezech.* III 94 ; Is. *in Judic.* V 8 et *Alleg.* 76. *CCCXVIII vernulae*, Genes. XIV 14.

Psychomachia 2. *Cluo* : *glorior*. Gl. E. Cluo ; Gl. P. et ce comm.-ci à *Cath.* IV 37.

3. *Alii* etc., cf. Gl. P.

4. Cf. Gl. P.

8. *Seditio* : *perturbatio*, Verg. *Aen.* I 149 ; Is. *Or.* V 26, 11 et XVIII 1, 6-7 ; cf. Gl. E. Seditio.

10. Fulg. I 10 ?

11. *Meliorem* etc., Ison.

12. Cf. Acr. *A. P.* 26-27 ; Ison.

13. *Expono* : *trado*, Verg. *Aen.* X 694. *Exposita res* : *manifesta*. Non. Marc. 299, 3 ; cf. Gl. E. Expositus.

23. *Figurata locutio*, Gl. P. et Ison. *Exsertus* : *expeditus*, Gl. E. Exserte ; Is. *Or.* X 82. *Exsertus* : *nudus*, Gl. E. Exsertus et Exserte ; Serv. *Aen.* I 492. *Lacerti* : *bracchia*, Gl. E. Lacertus.

30. *Diadema* etc., Serv. *Aen.* X 538 d'où Is. *Or.* XIX 30, 4. *Vitta* : *corona*, Serv. *Aen.* IV 637, V 366, VII 418 et 538. *Quia* etc., Schol. *Buc.* VIII 64 ; Verg. *Aen.* IV 637 et VI 665 ; Serv. *Aen.* III 81 ; *Illa* etc., Ison.

31. *Altior*, etc., Verg. *Aen.* XI 697 et XII 902.

33. *Elido* : *evello*, Non. Marc. 291, 35 ; Verg. *Aen.* VIII 261.

34. *Commercia* : *commutationes*, Verg. *Aen.* X 532 et Serv. ; Gl. E. Commercium. *Flatum* etc., cf. Ison.

35. Imitation de Verg. *Aen.* IV 693-94.

39. *Ostrum* : *purpura*, Gl. E. Ostrum ; Serv. *Aen.* I 700 ; Ison. *Purpura* rapp. à *sanguis*, Verg. *Aen.* IX 349.

40. *Exin* : *deinde*, Gl. E. Exim, Exin ; Serv. *Aen.* VI 890 ; Gl. P. *Gramineus* : *viridis*, Verg. *Aen.* I 281 ; Gl. E. Gramen. *Gram.* : *herbosus*, Gl. E. Gramen ; Serv. *Aen.* XII 119 et 415 D ; Is. *Or.* XVII 9, 104.

42. *Sodomita* : *Libido*, Is. *Sent.* 42, 2 d'après Greg. *Mor.* XXX 13.

53. *Hoc habet*, Gl. P. ; Don. *Andr.* 83 ; Serv. *Aen.* XII 296.

58. *Vexatrix* : *conturbatrix*, Juvenal, I 126 ?

60. *Et proprie* etc., cf. Gl. E. Thalamus.

64. *Trophaeum* : *palma*, Is. *Or.* XVII 2, 3 rapp. à 5. τροφή : *conversio*, Serv. *Aen.* X 775 d'où Is. *Or.* XVII, 2, 3. *Inter* etc., Is. l. c.

66. *Sensus* etc., cf. Gl. P.

92. *Prostibulum* : *domus meretricum*, Gl. E. Prostibulum, in Prostibulo ; Index. *Prost.* : *lupanar*, Is. *Or.* XIX 42, 2 ; Aug. *C. D.* XVIII 21. *Manes* etc., Gl. E. Dii Manes, Manes ; Verg. *Aen.* III 63 et Serv.

93. *Trudes* etc., Verg. *Aen.* V 208 ; Is. *Or.* XVII 7, 23. *Trudo* : *impello*, Gl. E. Trudo ; Serv. *G.* II 74 et 355.

95. *Vortex* : *vorago aquae,* Gl. E. Vertex ; Verg. *Aen.* I 117 et Serv. surtout D.

106. *Scaber* : *asper*, Gl. E. Scaber, Scabrosus ; Is. *Or.* XIV 8, 28 ; Serv. *G.* I 495.

107. *Ad aram*, cf. Ison.

109. *Gravis* : *honestus*. Serv. *Aen.* I 151 d'où Is. *Or.* X 113.

111. *Pilum* : *telum*, Gl. E. Pilum ; Ison ; Is. *Or.* XVIII 7, 9. *Pilum* : *lancea*, Gl. E. Pilum. *Hoc pilum et haec pila,* Gl. E. Pila.

113. *Rictus* etc., Gl. P. ; Gl. E. Rictus ; Non. Marc. 455, 36.

116. *Contus* etc., Verg. *Aen.* VI 303 ; Gl. P.

125. *Adamans* etc., Plin. *N. H.* XXXVII 55-61 et XX 2; Is. *Or.* XVI 13, 2.

126. θώραξ : *pectus*, Gl. E. Thorax, θώραξ. θώραξ : *Lorica*. Gl. E. Thorax, θώραξ.

127. *Hamus* : *circulus* etc., Serv. *Aen.* III 467 D. *In quibus l. c.* Is. *Or.* XVIII 13, 1. *Torti* : *fortes*, Verg. *Aen.* X 382 mal compris ?

137. *Capulum* etc., Gl. E. s. v. Is. *Or.* XVIII 6, 2 ; Verg. *Aen.* II 553 et X 536.

143. *Chalybs* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* VIII 421 et *G.* I 58; Is. *Or.* XIX 19, 7.

174. Cf. Ison.

179. *Effrenus* : *sine freno*, Gl. E. Effrenis, Effrenus ; Is. *Or.* X 93. *Hic et haec effrenis,* Serv. *Aen.* X 750 ?

182. *Fastus* : *superbia*. Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Fastus ; Hor. *Epp.* II 2, 93 ; Serv. *Aen.* III 326 ; Cassian. *Inst.* V 10 ; Is. *D. V.* 360. *Fastus* : *fastidium*, Gl. E. Fastus. *Fasti* : *annales*, Gl. E. Fastus et fasti ; Serv. l. c. ; Is. *D. V.* 260; Com. Luc. X 187.

186. *Carbasea* etc., Gl. P. ; Ison ; Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* III 357 et *Aen.* VIII 33, D. *Proinde* etc., Serv. *Aen.* III 357.

188. *Limbus* : *ora*, Gl. E. Limbus ; Gl. P. ; Verg. *Aen.* IV 137. *Limbus* : *circuitus* etc., Gl. E. Limbus. *Quam* etc , Is. *Or.* XIX 8, 8.

190. *Nec minus* cf. Verg. e. g. *G.* I 393.

191. *Lupatum* etc., Gl. P. ; Gl. E. Lupata ; Is. *Or.* XX 1, 62 d'après Serv. *G.* III 208. *Sic.* etc., Serv. l. c.

192. *Signum* etc., Verg. *Aen.* IV 135 ?

195. *Phaleratus* : *phaleris ornatus*, Gl. E. Phalerae. *Phalerae* : *ornamenta equorum*, Gl. E. Phalera ; Verg. *Aen.* V 310, IX 357 et Serv. ll. cc. d'où Is. *Or.* XX 16 ; cf. Non. Marc. 554, 16 ; Ison.

199. *Mens humilis* : *humilitas*, Ison.

202. *Divite* etc., cf Ison.

203. *Humilis* : *humi adclinis*, Gl. E. Humilia ; Is. *Or.* X 116.

208. *Titulus* : *dignitas*, cf. Hor. *Sat.* I 6, 17 et Acr. *T.* : *nobilitas*, Gl. E. Titulus. *Titan* : *sol*, Gl. E. Titan ; Serv. *Aen.* IV 119 D ; cf. Gl. E. Titulus ; *Titulus a Titane*, Papias s. v.

209. *Laetus* et ses significations, Serv. *G.* I 74, *Aen.* III 220, VI 744, VII 430.

213. *Novalis* etc., Gl. E. s. v., Novalis ager ; Schol. Bern. *G.* I 71 ; Is. *Or.* XV 13, 12.

216. *Ridiculus* : *risu dignus*, cf. Don. *Andr.* 474.
219. *Rudis* etc., cf. supra *A.* 725; Ovid. *Met.* I 7.
224. Genes. III 24.
226. Même note dans Gl. P. ; cf. Is. *Or.* XI 1, 79; Gl. E. Pellicia.
230. *Amens* : *sine mente*, Gl. E. Amens ; Is. *Or.* X 79; Ter. *Andr.* 218. *Importunus* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* X 137, XIV 8, 39 ; Serv. *Aen.* XI 305. *Portus* etc., Serv. l. c.; Is. *Or.* XIV 8, 39.
240. *Pudet* : *verecundatur*, cf. Gl. E. Pudor ; Ter. *Andr.* 262. Non. M. 423, 27. *Ecbasis* : *evagatio*, cf. Serv. *G.* II 209.
241. *Nugas* etc., Hieron. *Sophon*, 3, 15 ; Is. *Or.* X 192 ; Gl. E. Nugas ; Gr. L. I 27, 5.
242. *Chorei* : *carmina Apollinis*, Verg. *Aen.* VI 644? Gl. E. Chorea, Chorus ; Is. *Or.* VI 19, 6 ; Serv. *G.* I 346. *Longam* etc., Serv. *Aen.* l. c.
254. *Laxus* : *immissus*, Verg. *Aen.* I 63, *G.* II 364. *Superbia* etc., cf. Ison.
255. *Umbo* : *bucula*, cf. Gl. E. Buccula, Umbo ; Koerting 1621. *Umbo pro pectore* etc., cf. Gl. P. *Umbo equinus*, Gl. P.
260. *Versutus* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* X 277. *Vers.* : *versipellis*, Gl. E. Versipellis.
261. *Scrobes* : *fossae*, Gl. E. Scrobis ; Schol. Bern. *G.* II 50; cf. Ison.
269. *Malignus* : *augustus*, Serv. *Aen.* VI 270.
271. *Hiare* : *aperire*, Gl. E. Hiatus, Hiat ; Is. *Or.* XIV 9, 3.
276. *Parce* : *mediocriter*, Ison ; Verg. *G.* III 403 cf. Serv.
287. *Supercilium* : *superbia*, Gl. E. Supercilium ; cf. Schol. Juven. V 62.
293. *Funda* etc., Schol. Bern. *G.* I 141 ; Is. *Or.* XVIII 10, 1, cf. XIV 6, 44.
305. *Humilitas* etc., cf. Ison.
311. *Luxuria* : *dissolutio*, Is. *Or.* X 161, *D. V.* 327. *Luxuria* : *superfluitas*, Serv. *G.* I 112.
316. *Pervigilem* etc., cf. Gl. E. Pervigil.
317. *Sub* : *ante*, Verg. *G.* I 445. *Sub* avec l'accusatif, Serv. *Aen.* I 662.
324. *Nervus* : *vinculum*, Gl. E Nervus ; Fest. 165 a.
325. *Amentum* : *laceus teli*, Gl. P. Voir Gl. E. Amentum ; Paul. 12; Is. *Or.* XVIII 7, 6 ; Serv. *Aen.* IX 662. *Laceus*, Koerting 5441, mais sans citation. *Framea* etc. Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XVIII 6, 3 ; *D. V.* 32.
327. *Calathi*, Is. *Or.* XIX 29, 3 ; Schol. Bern. *Buc.* II 45.
331. *Tori* etc., Gl. E. Torus ; Is. *Or.* XI 1, 63 et 117.
335. *Brattea* : *lamina auri*, Gl. P. ; Gl. E. Brattea ; Verg. *Aen.* VI 209. *Br* : *lamina tenuissima*, Is. *Or.* XVI 18, 3. *Crepitantia*, Is. l. c.
339. *Electrum* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Buc.* VIII 54, *Aen.* VIII 402 ; Plin *N. H.* XXXIII 80 ; Is. *Or.* XVI 24, 1-3 et 8, 6-7.
340. *Deditio*, Gl. E. s. v., Dedo ; Is. *Or.* IX 4, 49.
343. *Ganeo* : *tabernarius*, Gl. E. Ganeo, Paul. 69 ; Is. *Or.* X 115. *Ganeo et ganea*, Gl. P. ; Pap., Ganeo et ganeae.
349. *Ala* : *cuneus*, Gl. E. Cuneum, Ala, Ala equitum ; Serv. *Aen.* IV 121, XI 604 ; Is. *Or.* IX 3, 62. *Nodus* etc., Is. l. c.

353. *Pudor* etc., Gl. E. s. v.
355. V. Index, Ferrugo.
362. *Syrma*, Gl. P. ; Gl. E. s. v. ; Ison ; Anecd. Helv. 222, 3.
364. Voir Johann. XIX 23. *Per quam* etc., Aug. *Johan.* III 13, 13 ; XIX 118, 4 ; *Ps.* XXI 2, 19 ; *Serm.* 218, 9.
371. Voir Exod. XVI et XVII.
372. Sur la « *mystica virga* » voir Is. *Exod.* XXIV 1-2.
375. *Manna* : *corpus Christi*, Is. *Exod.* XXIII 3.
388. *Samuhel* etc., cf. Gl. P. 392.
408. *Quadrigae* etc., Gl. E. Quadriga ; Is. *Or.* XVIII 36, 1.
416. *Subflamen* etc., Gl. P. ; Schol. Juvenal. VIII 148.
417. *Tamen* etc., cf. Ison.
419. *Vexillifera* etc., cf. Gl. E. Vexillum.
428. V. supra Praef. 8 a. b.
429. *Nimius* : *superfluus*, Gl. E. Nimius.
431. *Haustus* : *devoratio* Gl. E. 2 Haustus.
435. *Sistrum* etc., Serv. *Aen.* VIII 696 d'où M. V. II 90, III 7, 4 ; cf. Is. *Or.* XVIII 4, 5 ; Gl. E. Sistrum.
437. *Amor* : *Cupido*, Gl. E. Amor.
439. *Ostentatrix* : *iactatrix*. Gl. E. Ostentat, Ostentans.
449. *Flammeolum* etc., Non. M. 541, 28.
452. *Scandalum* : *offensio*, Hieron. *Matth.* II 15, 12.
455. *Uncus* : *curvus*, Gl. E. Uncus.
457. *Caducus* : *a cadendo*, Is. *Or.* X 61. *Cado* : *deficio*, Gl. E. Cado.
459. *Crumini* : *sacculi pauperum*, Paul. 60 ; Gl. E. Crumina.
461. *Syncope*, Is. *Or.* I 35, 3 ; Gr. L. I 278, 18.
467. *Omnium* etc., cf. Is. *Or.* XII 2, 23.
469. Cf. Paul. I *Timoth.* VI, 10.
470. Cf. Ison. ; Solin. 104, 11-14 ; Is. *Or.* XVI 13, 5.
480. *Editores* etc., cf. Serv. *Aen.* X 602.
496. *Gehenna* : *vallis gravida*, cf. Hieron. *Jerem.* II 8, 30-31.
502. *Levi* : *assumptus*, Gl. P. ; cf. Is. *Or.* VII 7, 9. Sur les *Levitae*, voir Is. *Or.* VII 12, 22. Sur le *logium* consulter Is. *Or.* XIX 2, 16 ; Gl. E. s. v.
507. *Laedo* : *vulnero*, Verg. *G.* II 301 ?
510. *Infit* etc., Gr. L. V 370, 12.
511. *Vinco* : *supero*, Gl. E. Vinco. *Segnis* : *iners*, Gl. E. Segnis ; Is. *D. V.* 396 ; Serv. *Aen.* I 423, II 274 D. *Segnis* : *piger*, Gl. E. Segnis. *Segnis* : *tardus*, Gl. E. Segnis ; Serv. *Aen.* II 374 et D. *Johann.* etc., Probatio pennae.
520. *Styx* etc., Gl. E. s. v. ; cf. Serv. *Aen.* III 214, XI 134. *Styx* : *tristitia*, Serv. *Aen.* VI 374 ; Is. *Or.* XIV 9, 6.
521. *Ditissima* etc., Is. *Or.* VIII 11, 42 ; cf. Gl. E. Dis pater.
526. *Sordidus* etc., cf. Non. M. 170, 4 ; Schol Bern. *Buc.* II 44.
527. *Emblemata* : *varietas pavimentorum*. Gl. P. ; Gl. E. Emblema ; Ison. *Embolismus*, Is. *Or.* VI 17, 22-23 ; Gl. E. s. v.
530. *Scarioth* : *memoria mortis*, Gl. P. ; Gl. E. Scariothis. *Quia*. Is. *Or.* VII 9, 20.

532. *Parapsis* etc., Is. *Or.* XX 4, 10; Pap., s. v. *A parandis obsoniis*, Gl. P.; Gr. L. VII 106, 10.
536. V. Josue V 13-VI 19.
537. Ios. VII 21; Gl. P.
538. *Superbus* : *gloriosus*, Serv. *Aen.* I 21 D. *Superbus* : *nobilis*, Gl. E. Superbus; Serv. l. c., II 556.
543. Voir Ios. VII 18.
548. Voir Ios. c. VII.
562. *Clepere* : *furari*, Gl. P.; Non. M. 20, 7; Gl. E. Clepit. *Unde*, Gr. L. II 577, 14 ss.; Serv. *Aen.* II 389, VII 686, VIII 447; Is. *Or.* XVIII 12, 1.
566. Ἔρις : *lis*, Gl. E. ἔρις. *Erynnis* : *Bellona*, Gl. E. Bellona.
567. *Artat* : *stringit*, Gl. E. Artat, 1 Artus.
568. *Manipuli* : *copiae vel legiones*, cf. Gl. E. Manipulus. *Romulus*, Serv. *Aen.* XI 870; Don. *Eun.* 776; Is. *Or.* XVIII 3, 5. *Manipuli* etc., cf. Serv. *Aen.* XI 463.
576. *Imponere* etc., Serv. *Aen.* VII 572-3; Don. *Andr.* 412; Gl. P.
578. *Indutiae* etc., Gl. E. s. v.; Is. *Or.* XII 4, 47.
598. *Dirimo* : *separo*, Gl. E. Dirimo.
600. *Tineae* etc., cf. Is. *Or.* XII 5, 11.
601. *Cooperta* : *obducta* Gl. P.; Verg. *Buc.* I 49. *Obducta* : *circumducta* cf. Gl. E. Obductum. *Quia* etc., cf. C. Gl. V 495, 25.
606. *Procinctus* etc., Gl. P.; Gl. E. Procinctum, Accingo; Serv. *Aen.* I 210; Is. *Or.* X 269.
614. Cf. Gl. P.; Matth. VI 34.
615. *Res crastina* etc., cf. Gl. P.; Marc. VI 8-9; Luc. IX 3, XXII 35; Matth. VI 34 et Hieron. ad loc.
620. *Passeres* etc., Gl. P.; Is. *Or.* XII 7, 68. *As* : *numus*, Gl. E. As; Hieron, *Matth.* X 29.
630. *Inficio* : *corrumpo*, Gl. P.; Gl. E. Infitior, Infitiator; Paul. 112; Varro *l. l.* V 26, 2. *Inficio* : *nego* Is. *Or.* X 150, cf. V 26, 21.
632. *Abago* : *repello*, Gl. E. Abago; Gl. P.
633. *Fibula* : *cingulum*, Serv. *Aen.* V 313; Is. *Or.* XIX 31, 17; 33, 4.
636. *Cornicum* etc., Gl. P.; Gl. E. Cornicen, Cornix.
640. Gl. P.; Ison.
654-5. cf. Ison; Gl. E. Nilicola.
665. *Artus* : *strictus*, Verg. *Aen.* II 146; Gl. E. 1 Artus.
666. *Per fidem* etc., Matth. VI 13.
667. *Astus* : *astutia*, Gl. E. Astus. *Astus* : *dolus*, Gl. E. Astus.
673. *Squalens* : *fulgens*, Serv. *Aen.* II 277 D, X 304, XII 87; G. IV 91; Macr. VI 7, 17; Gell. II 6, 19 ss.; Fest. 329, Ison; Mar. *Squalor* : *sordes*, Gl. E. Squalor, Squalens.
684. *Mentiri* : *fingere*, Verg. *Aen.* II 422.
686. *Strages* etc., cf. Gl. E. s. v.
687. *Oliva* etc., Verg. *G.* II 425; Is. *Or.* XVII 7, 62.
688. *Festus* : *laetus*, Gl. E. Festus. *Festus* : *festivus*, cf. Gl. E. Festus.
689. *Sica* etc., Ison; cf. Gl. P.; Is. *Or.* X 252, XVIII 6, 8. *Capulum*, Ison. *Sicarii* etc., Is. *Or.* X 252.

707. *Secta* : αἵρεσις, Gl. E. Haeresis, ἵρεσις ; Is. *Or.* VIII 5, 12. *A sequendo* etc., Gl. E. Secta; Don. *Eun.* 262 ; Don. et Bemb. *Phorm.* 86 ; Is. l. c. *Haeresis* : *electio*. Hieron. *Gal.* V 20.

711. *Sabellius* etc., Is. *Or.* VIII 5, 42.

714. *Belial* etc., Hieron. *Ephes.* IV 27. *Belial* : *diabolus*, Gl. E. Beliar ; Gr. L. VII 265, 4 ; Hieron. l. c. 298, 7.

728. *Vallum* etc., Gl. E. Vallum, Vallus ; Verg. *G.* I 264 et Serv. D.

732. *Specula* etc., Gl. P. ; Serv. *Aen.* I 180 ; Non. M. 434, 18. *Speculum* etc., Is. *Or.* XIX 31, 18.

739. *Conspicuus* : *manifestus*, Gl. E. Manifestus ; Is. *Or.* XV 10, 3.

743. *Tentorium* : *papilio*, Gl. E. Papilio, Tentorium. *T. a tendendendo*, Is. *Or.* XV 10, 2. *Apertus* : *reseratus*, Gl. E. Reseratum.

755. *Rus* : *villa*, Gl. E. Rus. *Unde* etc., Gl. E. Rus ; Is. *Or.* X 229.

764. *Iesus* : Ἰησοῦς, Gl. E. Ἰησοῦς.

777. *Bilis* : *ira*, Gl. E. Bilis. *Sedes* etc., cf. Is. *Or.* XI 1, 127.

793. *Crudus* : *crudelis*, Gl. E. Crudus ; Is. *Or.* X 48.

806. *Salomon* : *pacificus*, Is. *Or.* VII 6, 65.

813. Cf. *Paralip.* XVII 5. *Tabernaculum*, Exod. XXV-XXVII ; XXXVI-XXXVIII ; XL, 34 ; Num. IX, 14.

816. *Terrigenae* : *gigantes*. Gl. E. Terrigena, Gigans ; Is. *Or.* XI 3, 1.

825. *Metior* etc., Serv. *G.* II 274. *Unde* etc., Non. M. 137, 19 ; Is. *Or.* X 180.

826. *Arundo* : *calamus*, Gl. E. Arundo.

829. *Mutilo* : *frango*, Gl. E. Mutilo. *Semetra* etc., Ison. Μέτρον etc., Gl. E. Μέτρον, mensura.

830. *Aurora* : *oriens*, Gl. P. ; Verg. *Aen.* VII 606.

837. *Vestibulum a vestiendo*, Serv. *Aen.* VI 273, cf. II 469 ; Gell. XVI 5 ; Is. *Or.* XV 7, 2.

843. *Quadra vis* etc., Gl. P. *De Domino* etc., cf. Luc. II 11.

854. *Chrysolithus* etc., Gl. E. χρυσός, ὅλος.

855. *Sapphirus* etc., Plin. *N. H.* XXXVII 139 ; Is. *Or.* XVI 9, 2. *Beryllus* etc., Plin. *N. H.* XXXVII 76 ; Solin. 195, 11-16 ; Is. *Or.* XVI 7, 5-7.

857. Consulter Plin. *N. H.* XXXVII 72.

858. Voir Is. *Or.* XVI 9, 3 ; Solin. 135, 22 ; Plin. *N. H.* XXXVII 125-6. Is. *Or.* XVI 9, 7 ; cf. Solin. 88 1-4.

860. *Sardonyx* etc., Is. *Or.* XVI 8, 1 ; 8, 3 ; Plin. *N. H.* XXXVII 90 ss. *Amethystus* etc., Is. *Or.* XVI 9, 1 ; Plin. *N. H.* XXXVII 121 ss. *Iaspis* etc., Is. l. c. 7, 8 ; Plin. l. c. 119.

861. *Topazon* etc., Is. l. c. 7, 9.

862. Is. *Or.* XVI 7, 1.

865. *Chrysoprasus* etc., Is. *Or.* XVI 7, 7. Etym. Gl. E. χρυσός, πράσος. Solin. 195, 6-7 ; Plin. *N. H.* XXXVII 113 ; cf. Gl. P.

869. *Crystallus* etc., cf. Gl. P., Is. *Or.* XVI 13, 1 ; Plin. *N. H.* XXXVII 23 ; Solin. 88 10-13. *Algens* : *frigidus*, Gl. E. Algor, Algo, Algidus.

870. *Calculus* etc., Is. *Or.* XVI 3, 5 ; cf. Serv. *G.* II 180 ; Is. l. c. XVIII 62 ; Gl. E. Calculus.

873. *Margaritum* etc , Is. *Or.* XVI 10, 1; Solin. 199, 14 ss.; Plin. *N. H.* IX 106-7.

I. Symm., praef. 5. *Caerimoniae* : *leges*, Gl. E. Caerimoniae. *A Cerere*, cf. C. Gl. II 95, 33. *Caer.* : *a carendo*, Gl. E. Caerimoniae; Is. *Or.* VI 19, 36.

12. *Cymba* etc., Gl. E. s. v. *Pax* etc., probatio pennae.

30. *Inhorruit* : *expavit*, Gl. E. Inhorruit.

31. *Lividus* : *plumbeus*, cf. Verg. *Aen.* VII 687. *Liv.* : *niger*, Gl. E. Lividus; Verg. *Aen.* VI 320 et Serv. ; Plac. *Th.* I 57; Gl. P.; *Liv.* : *corporis plenus*, cf. Is. *D. V.* 331.

37. *Aspis* etc., Ison; Gl. P.

38. *Coluber* etc., Gl. E. s. v.; Is. *Or.* XII 4, 2 et XIV 8, 36; Serv. *Aen.* II 474. *Lubricus* etc., Serv. l. c. et V 84; Is. *Or.* X 159. *Vel* etc., Lact. *Op. D.* 8.

45. Voir Gl. P. *Allegorizat* etc., Gl. P.; Ison.

52. *Constantinus* etc., cf. Gl. P.; Ison.

60. *Remigium* : *adiutorium*, Verg. *Aen.* VI 19?

79. *Summus* : *extremus*, Gl. E. Summus; Verg. *Aen.* I 737, cf. Serv. ad loc.

87. *Indocilis* etc., Gl. E. s. v.; Verg. *Aen.* VIII 321 et Serv.; Is. *D. V.* 292.

I. Symm. 4. *In arce* etc. cf. Ison.

17. *Pus* etc., Gl. E. s. v.; Gr. L. II 163, 11; III 445, 28; 493, 13.

Pus : *custodia*, Ducange 3 Pus (s. XIV). Papias (Pus ueneris custodia est).

32. Boèce Cons. Phil. d'après Cic. de Re Pub. V etc.

39. *Superstitio* etc., supra *H.* 395.

45. *Latibulum* etc., Gl. E. s. v.; Latebra.

48 *Latium* etc., Gl. E. s. v.; Is. *Or.* XIV 4, 18 et XV 1, 50; Serv. *Aen.* VIII 322. *Emporium* etc (probationes pennae) Gl. E. Emporium; Gr. L. VII 271, 30. Gl. E. Myoparo; Non. M. 534, 14; Is. *Or.* XIX 1, 21. *Tippula*, Non. M. 180, 8-9; Paul. 366, 5.

50. *Procudam* etc., Verg. *G.* I 261 et Serv.; Gl. E. Procudo; Non. M. 156, 25.

51. *Saturnus* etc., Gl. E. s. v.

53. *Saturnus* etc., Is. *Or.* VIII 11, 30. *Hunc* etc., ibid. 32.

56. *Philyra* etc., Ison; Gl. P.; Hyg. *Fab.* 138; Schol. German. 393; Serv. *G.* III 93 D; M. V. I 103, II 62.

57. *Tuscia enim*, Is. *Or.* XIV 4, 20 et 22.

58. *Juppiter habitator Olympi*, cf. Verg. *Aen.* IV 268.

61. Varr. *l. l.* V 31; Fest. 77; Serv. *Aen.* I 385 D; Hyg. *Fab.* 178; Plac. *Th.* I 5; Gl. P.; Ison; Is. *Or.* VIII 11, 35.

63. *Olor* : *cygnus*, Gl. E. s. vv.; Serv. *Aen.* XI 580; Is. *Or.* XII 7, 18. *Qui* etc., Gl. P.; Ison; Plin. *N. H.* X 63.

64. *Virguncula* : *Leda*, Gl. P.; Ison. *Quam* etc., Gl. P. 62; Hyg.

Fab. 77; Serv. *Aen.* III 238; Plac. *Th.* IV 236, IX 428, X 504, *Ach.* 180.

68. *Danae* etc., Serv. *Aen* VII 372; Don. *Eun.* 585; Gl. P. 67; Hyg. *Fab* 63; Plac. *Th.* I 225, II 220, VI 265 (287); M. V. I 157, II 110; Is. *Or.* VIII 11, 35.

70. *Catamitus*: *Ganymedes*, Ison; Gl. E. Catamitus; Serv. *Aen.* I 28 D, Paul. 7 et 18. *Catamitus*: *succumbens*, Ison; Gl. P.; Gl. E. Catamitus. *Nam* etc., Verg. *Aen.* V 252 ss. et Serv. *Aen.* I 28; Plac. *Th.* I 548.

72. *Saecla* etc., cf. Serv. *Aen.* VI 792.

81. *Dius*: *generosus*, Serv. *Aen.* XI 657. *Dius*: *nobilis*, Gl. P.; Ison.

82. *Nebulo*: *deceptor*, Ison; cf. Gl. E. Nebulo. *Praestigiorum* etc., Gl. E. Nebulo.

85. *Rigidus*: *fortis*, cf. Ison; Gl. E. Rigidus.

87. *Mercurius*: *sermo*, Is. *Or.* VIII 11, 45; Arnob. *adv. Gent.* III 32; Aug. *C. D.* VII 14; cf. Serv. *Aen.* IV 242; M. V. I 119, II 42, III 9, 3. *Furum quoque magister*, Is. *Or.* l. c. *Quia bellantes*, Is. l. c. 48; Serv. *Aen.* IV 242.

88. *Demonstratio*: ἀπόδειξις, Gl. E. Demonstratio.

89. *Magia* etc., Ison.

92. *Resignare*: *iterum aperire*, cf. Gl. E. Resigno. *Resignare*: *resolvere*, Ison. *Resignatas epistolas*, Cic. *Att.* XI 9, 2.

94. *Chaos*: *confusio*, voir l'Index.

95 *Crimine* etc., Ison; Gl. P.

96. *Sicut legitur* etc., I Regg. 28, 5-25.

101. *Aliger*: *alatus*, Verg. *Aen* I 663 et Serv.; Ison; Gl. P.; Gl. E. Aliger. *Petasum* etc., Gl. P.; Ison.

103. *Arx*: *munita*, Gl. E. Arx; Serv. *Aen.* III 134. *Arx ab arcendo* Varr. *l. l.* VI 51; Serv. *Aen.* I 20; Gr. L. III 498, 33; Is. *Or.* XV 2, 32. *Arcere*: *repellere*, Gl. E. Arceo.

104. *Strenuus*: *agilis*, Gl. E. Strenuus. *Dominus*: *Priapus*, Gl. P.; Ison.

107. *Salicta* etc., Gl. E. Salictum; cf. Serv. *G.* II 13.

111. *Hellespontus*: *civitas* etc., Ison; Gl. P.

113. *Sinus* etc., Varr. *l. l.* V 123; Schol. Ver. et Serv. *Buc.* VII 33; Non. M. 547, 15; Gr. L. II 262, 23, IV 259, 34.

114. *Sabini*: *Romani*, cf. Is. *Or.* IX 2, 85.

115. *Ramum* etc., Gl. P.; Ison; Serv. *Buc.* VII 33; Is. *Or.* VIII 25, 1.

116. *Hylas* etc., Serv. *Buc.* VI 43, *G.* III 6.

117. *Transtra*: *sedes navium*, Verg. *Aen.* IV 573; Gl. E. Transtrum; Is. *Or.* XIX 2, 5. *Iactatus*: *fatigatus*, Serv. *Aen.* I 3; Gl. P.; Ison; Gl. E. Iactatus.

118. *Nemea* etc., Verg. et Serv. *Aen.* VIII 295; Gl. P.; Gl. E.; Nemeus.

120. *Salii*: *exilitiones*, Varr. *l. l.* V 85; Gl. E. Salius; Ison; Serv. *Aen.* VIII 285 D, 663. πεῖνα: *fames*, cf. Serv. *Aen.* VIII 270 D.

121. *Aventinus* etc., Gl. P.; Ison; Serv. *Aen.* VII 657.

123. *Lascivit* : *turpiter vivit*, Gl. P.

127. *Mustum* : *vinum novum*, Non. M. 136, 4-5 ; Brev. Exp. Verg. *G.* I 295. *Falernus* etc., Serv. *G.* II 96 ; Is. *Or.* XX 3, 6 ; cf. Ison.

128. *Ferae* : *equi* etc., voir Verg. *Buc.* V 29. *Rorantia* etc., Verg. *Aen.* III 567.

129. *Aliquando* etc , cf. Serv. *G.* II 380.

131. *Qui Bromius* etc., Ison.

134. *Maenades* etc., Gl. P. ; Ison ; cf. Gl. E. s. v.

136. *Acta* etc., Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Acta ; Serv. *Aen.* VI 613.

139. *Neaera* : *scortum*, Gl. P. ; Rat. ; Ison ; cf. Serv. *Buc.* III 3. *Quod* etc., cf. Vat. A 137.

142. *Ariadne* etc., Ison ; Gl. P. ; Serv. *G.* I 222 ; Hyg. *Fab.* 42 et 43.

151. *Sacellum* : *templum*, Gl. E. Sacellum.

154. *Pietatis imago* etc., Gl. P.

156. *Tum* : *etiam*, cf. Gl. E. Etiam ; Serv. *Aen.* V 513, VI 114.

158. *Urna* : *sepulcrum*, Ison ; Rat. ; Gl. E. Vrna.

159. *Propter hoc* etc., Gl. P.

160. *Iugalis* : *matrimonilis*, Ison ; Gl. P. ; Serv. *Aen.* IV 16, VII 320.

163. *Divus* : *imperator*, Gl. E. Divus.

165. *Semidea* : ἡμιθέα Gl. E. Semideus, ἡμίθεος.

167. *Ille Mars*, Ison. *Rea* etc., Ison ; Gl. P. ; Serv. *Aen.* VII 659.

169. *Asyndeton* etc., Is. *Or.* I 35, 20 ; Gr. L. IV 399, 8.

171. *Virgo* : *Corone*, Gl. P. *Coronides* etc., Gl. P. ; Serv. *Aen.* VI 618, VII 761 ; Plac. *Th.* III 506 ; Hyg. *Fab.* 202 ; M. V. I 115, II 22.

173. *Privatus* etc., cf. Is. *Or.* IX 4, 30.

175. *Ulva* : *herba palustris*, voir l'Index.

181. *Campus Martius*, Gl. P. ; Ison.

182. *Capitolium* etc., Is. *Or.* XV 2, 31 ; cf. Varr. *l. l.* V 41.

185. *Nudus* : *clarus*, Ison ; Gl. P. *Quia* etc., Ison ; Gl. P.

186. *Proprium nomen* etc., Serv. *Aen.* V 759 D.

188. *Viridem* etc., Gl. P. ; Ison ; Serv. *Aen.* III 125. *Orgia* : *sacrificia Bacchi*, Gl. P. ; Ison ; Gl. E. Orgia ; Serv. *Aen.* IV 521 D ; Verg. *Aen.* IV 303. *Cyclades* etc., Serv. *Aen.* I 126, 127 ; Is. *Or.* XIV 6, 19. ποτήριον : calyx Gl. E. ποτήριον. *Samos* etc., Serv. *Aen.* VIII 207 ; Is. *Or.* XIV 6, 21.

193. *Qui et Tullius Hostilius*, Gl. P. *Nomina* etc., cf. Ison

196. *Asylum* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* II 761, VIII 342 et 635 Schol. Juv. VIII 273.

203. *Mola*, consulter l'Index. *Vaticanus* etc., Gl. E. Ad Vaticanum ; Aug. *C. D.* IV 8, 11 et 21 ; Varr. ap. Gell. XVI 17.

204. *Lares* : *domus*, Gl. E. Lar ; Hor. *C.* I 12, 44 et Schol. ; Verg. *G.* IV 43 ; Is. *Or.* XX 2, 24. Voir aussi Is. *Or.* IX 7, 12 d'après Serv. *Aen.* IV 459 ; Don. *Hec.* 135.

205. *Fortuna* etc., Gl. P. ; Ison ; Schol. Hor. *C.* I 17, 14 ; Plac. *Th.* IV 106 ; Hyg. *Fab.* 31.

206. *Terminus* etc., Gl. P. ; cf. Gl. E. s. v.

210. *De rupe* etc., cf. Gl. P.

218. *Sacra via* etc. Fest. 290. *Mugitus* etc., cf. Ison.

221. *Templum* etc., Gl. P.; Ison.

226. *Gades* : *insula*, Ison ; Solin. 105, 8 d'après Plin. *N. H.* IV 120. *Geryone* etc., Ison ; Plin. l. c.

227. *Fratres* etc., Ison ; Acr. Hor. *C.* I 3, 2.

229. *Nocturni* etc., Ison ; Gl. P.

234. *Picus et pica*, Gl. P. ; Ison ; Serv. *Aen.* VII 190; Is. *Or.* XII 7, 47; M. V. I 182, II 213, III 11, 11.

235. *Epotus* etc., Gl. P. ; Ison. *Sparsus* etc. Gl. P. ; Ison.

237. *Iano* etc., cf. Ison ; Gl. P. *Quia* etc., Gl. E. Ianuarius ; Serv. *G.* I 43; Is. *Or.* V 33, 3.

239. *Agitant* : *frequenter agunt*, Gl. P. ; cf. Ison.

243. *Inconsultus* : *inscius*, Serv. *Aen.* III 452. *Inc.* : *sine consilio*, Gl. E. Inconsultus ; Serv. l. c. D.

251. *Livia* : *uxor Augusti*, cf. Ison.

256. *Genialis* : *nuptialis*, Gl. E. Nuptialis lectus ; Serv. *Aen.* VI 603; Is. *Or.* XX 11, 5.

259. *Vitricus* etc., Gl. E. Vitricus.

261. *Fescennini* etc., Gl. E. Fescennina ; Serv. *Aen.* VII 695 ; Paul. 85; Gl. P.

266. *Flora* etc., Gl. E. s. v., Floralia ; Lact. I 20. *Inde* etc., Ison.

271. *Antinous* etc., Hieron. adv. *Jovin.* II 8 ; *Vir. ill.* 23.

272. *Divus Hadrianus* etc., Gl. P. ; Gl. E. Divus, cf. Serv. *Aen.* V 45.

273. *Spoliatus* : *castratus*, Ison.

274. *Ganymedes* : *Antinous*, Ison ; Gl. P. 277.

295. *Crassis partibus* etc. Gl. P.

303. *Dryades* etc., Serv. *Buc.* X 62, cf. *G.* I 11 ; Is. *Or.* VIII 11, 97. *Hamadryades* etc., Serv. l. c.

324. *Circinus* etc., Is. *Or.* XIX 19, 10.

326. *Praesidet* : *dominatur*, Verg. *Aen.* III 35, VII 800.

329. *Aut subit* cf. Ison.

333. *Revocat* : *reflectit*, Verg. *Aen.* VI 128.

334. *Lege* etc., Ison.

336. *Quia* etc., Gl. P. 335.

346. *Phalerae* etc., supra. *Ps.* 195.

347. *Aurichalcum* etc., Ison ; Gl. P. ; Serv. *Aen.* XII 87 ; Is. *Or.* XVI 20, 3.

348. Leçon *lusserunt*, Ison ; Gl. P.

349. *Trabea* etc., etc., Gl. P. ; Serv. *Aen.* VII 612 ; Is. *Or.* XIX 24, 28 ; Gl. E. Trabea ; Ison. *Sella* etc., Is. *Or.* XVIII 3, 2.

Alcmena etc., Serv. *Aen.* VIII 103 D ; Hyg. *Fab.* 29 ; Plac. *Th.* XII 301 ; M. V. II 148.

351. *Cernuat* : *inclinat*, Ison ; cf. Gl. P. ; Gl. E. Cernuus ; Non. M. 20, 28.

351. *Aeripes* etc., Gl. E. s. v. ; Verg. *Aen.* VI 802; Gl. P.

356. *Eumenides* etc., Gl. E. s. v. ; Ison. *Per contrarium*, Serv. *Aen.* VII 250.

359. *Proserpina* etc., Verg. *Aen.* VI 251 cf. Serv.; Arnob. *adv. Gent.* VII 21 ; Fest. 352 a.

361. *Proserpina* etc., Gl. E s. v.; Serv. *G.* I 5; M. V. II prooem.

363. *Volucer* etc. Gl. E. s. v.

365. *Sublustris* : *parum lucens*, Ison ; Gl. P.; Serv. *Aen.* IX 371.

366. *Calamus* : *sagitta*, Gl. P.; Verg. *Aen.* X 140 et Serv. ad. loc.

368. *Megaera* : *furia*, Gl. P.; cf. Ison. *Tres Furiae* etc., cf. Is. *Or.* VIII 11, 95.

369. *Trivia*: *Proserpina*, etc., Gl. E. Trivia; Serv. *Aen.* IV 510, 511 D; Schol. Hor. *C.* III 28, 12; Fulg. *Myth.* I 9, II 19; Albric. 7; Is. *Or.* VIII 11, 56-8; Ison; Gl. P.

370. *Aethra* etc., cf. Gl. P.

378. *Opertus* : *absconsus*, Gl. E. Absconsus; Verg. *Aen.* VI 140.

380. *Fusus* : *interfectus*, Ison; Gl. E. Fusus; Verg. *Aen.* XI 104. *Fusus* : *prostratus*, Verg. *Aen.* I 218; Non. M. 312, 31 ss. *De ludis* etc., Is. *Or.* XVIII 52, 1; cf. Gl. E. Gladiator.

381. *M. Curtius* etc., Varr. *l. l.* V 148-9; Aug. *C. D.* V 18. *Lustrata Roma* etc., Ison; Serv. *Aen.* III 279. *Phlegethon* etc., Gl. E. s. v.; Ison; Gl. P.; Serv. *Aen.* VI 265.

384. *Funebris* : *mortalis*, Ison; Gl. P.

385. *Tristia* : *quae tristitiam afferunt*, Verg. *Aen.* II 115. *Amphitheatrum* etc., Gl. P.; Ison; Serv. *Aen.* V 288; Is. *Or.* XV 2, 34 et XVIII 42, 1; XVIII 52, 1-2.

386. *Charon* : *portitor inferni*, Gl. E. Charon; Verg. *Aen.* VI 299, 326.

387. *Inferiae* etc., Ison; Gl. P.; Gl. E. Inferiae; Serv. *Aen.* X 519, XI 81. *Sacer* : *exsecrandus*, Gl. E. Sacer. Ison; Gl. P.; Serv. *Aen.* III 57, VI 573, VII 608.

391. *Censeo* : *iudico*, Gl. E. Censeo, Censor; Is. *Or.* IX 4, 13.

Gladiator et retiarius etc., cf. Is. *Or.* XVIII 55.

392. *Subternus* : *infernalis*, Ison. *Subtern* : *subterraneus*, Gl. P.

395. *Incassum frustra*, Gl. E. Incassum.

Iphigenia etc., pour cette histoire si mal racontée voir : Serv. *Aen.* II 116; Hyg. *Fab.* 98, 261; M. V. I 20, II 202.

397. *Consessus* : *multitudo consedentium*, Gl. E. Consessus; Verg. *Aen.* V 340, 577.

401. *Rimor* : *inquiro*, Gl. E. Rimor; Gl. P.; Paul. 276; Non. M. 382; Schol. Bern. *G.* I 384 *Rimari* etc., Serv. *G.* I 384.

404. *Secta* etc., cf. Vat. A.; Ison.

405. *Salarium* etc., Ison; Gl. P.

406. *Orcus* : *Pluto*, Is. *Or.* VIII 11, 45. ὀρκῶ etc,, Gl. P.; Ison; M. V. III 1, 6; Papias, Orco.

410. *Princeps* : *Constantinus*, Ison. *Tyranni* etc., Ison.

412. *Nigrantes* etc., cf. Gl. P.

414. *Septena* etc., Gl. P.; Ison.

421. *Hebetat* : *obscurat*, Verg. *Aen.* II 605. *H.* : *obtundit*, Gl. E. Hebetatus.

423. *Larvae et lemures*, Aug. *C. D.* IX 11; cf. Apul. *de Deo Socr.* 15.

425. *Censeo* : *iubeo*, Gl. E. Censeo. *Censeo* : *statuo*, ibid.

432. *Supersto* : *emineo*, cf. Vat. A.

434. *Cariosus* : *putridus*, Ison ; Gl. P. *Caries* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* XII 5, 10 et XVII 6, 28. Cf. Gl. E. Cariosi generis suboles.

436. *Gypsus* etc., Ison ; Gl. P. ; Plin. *N. H.* XXXV 153, 183 ; Is. *Or.* XVI 3, 9 et XIX 10, 28. Cf. Gl. E. Gypsus.

440. *Aerugo* : *vitium metallorum*, cf. Gl. E. Aerugo ; Is. *Or.* XVI 21, 5.

449. *Pagani* etc., Ison., Gl. P. Cf. Serv. *G.* II 382 ; Fest. 221 ; Gl. E. Pagus.

450. *Penes* : *apud*, Gl. E. Penes.

452. *Sanguinolentus* : *sanguine plenus*, cf. Gl. E. Sanguinolentus. *Quaedam* etc., voir Plin. *N. H.* VI 195, VII 9 ; Solin. 82, 16 et 84, 15 ; 131, 9 ; 182, 5. *Carnibus humanis vescebantur*, résulte d'une contamination des notes sur *comestum* et *exinanitum* C. Gl. IV 141, 16.

460. *Rudis*, supra *A* 725, 869 ; *Ps.* 219. *R.* : *indoctus*, Acr. *Epp.* II 2, 47.

461. *Procinctus*, consulter notre Index.

463. *Licinius* etc., voir Oros. VII 28.

472. *Interceptus* : *deceptus*, cf. C. Gl. L. IV 251, 27. Interceptio. deceptio fraus.

477. *Ergasterium* etc., Gl. P. ; Ison ; Is. *Or.* XV 6, 1 ; Gl. E. s. v., Ergastulum.

478. *Musso* : *mussito*, Gl. E. Mussito. *Muss.* : *Murmuro*, Gl. E. Musso.

481. *Testis* etc. Gl. P.

482. *Christicolae* etc., Ison.

485. Le texte mal comprend Serv. *Aen.* VIII 664 (d'où Is. *Or.* VI 12, 18-19) ; Fest. 87 ; cf. Varr. *l. l.* V 84. *Stemma pro linea*, Is. *Or.* IX 6, 28 ; Schol. Pers. III, 28 ; Plin. *N. H.* XXXV 6. *Pro figura*, Gl. P. ; Ison.

486. *Christi* : *imago* etc., cf. Cassiodor. *Hist. Eccl.* ap. Forc. Labarum ; Ison.

487. *Labarum* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Gl. P.

488. *Cristae* etc., Gl. E. Cristatus ; Vat. A. ; Serv. *Aen.* I 461 D.

491. *Compes* : *vinculum*, cf. Is. *Or.* V 27, 7.

492. *Complecti* : *constringere*, Gl. E. Complector.

494. *Verendus* : *timendus*, Verg. *Aen.* IX 207.

498. *Expertus* : *probans*, Gl. E. Expertus. Verg. *Aen.* II 676. *Exp.* : *sciens*, ibid. ; Non. M. 296, 9.

507. *Vietus* etc. Index.

511. *Docilis* etc., cf. Gl. E. s. v., Docibilis ; Is. *Or.* X 66 ; Gr. L. III 29, 16.

516. *Invidus* : *invidiosus*, Is. D. V. 300, *Or.* X 135.

522. *Saevitia* : *crudelitas*, Gl. E. Saevitia.

524. *Marius* etc., Oros. V 19, 23.

525. *Numidia* etc., Is. *Or.* IX 2, 119-21. *Jugurtha* etc., voir Oros. V 15, 3-6 et cf. Liv. *Per.* 64, Flor. I 36.

526. *Cicero* etc., Ison ; Gl. P. ; Flor. II 12.

529. *Catilina* etc., Gl. P. ; Ison.

538. *Togatus* : *pacificus*, Gl. P. ; Gl. E. Togata Gallia. *Nam* etc., Serv. *Aen.* I 1 ; Is. *Or.* XIX 24, 4.

539. *Quirinus* : *Romulus*, Ison. *Res* : *regnum*, Verg. et Serv. *Aen.* III 1 ; cf. Serv. *Aen.* III 54.

543. *Gestio* : *exulto*, Gl. E. Gestio. *Gest.* : *moveor gaudio*, ibid. *Quia* etc., cf. Don. *Eun.* 555 ; Non. M. 32, 26 et 317, 8 ; Serv. *G.* I 387. *Exulto* etc., cf. Non. M. 65, 27.

545. *Cato* etc., Serv. *Aen.* VI 841, VIII 670. *Sed* etc., Ison ; Vat.

546. *Pullatus* : *niger*, Gl. E. Pulla, Pullus, Toga pulla ; Is. *Or.* XII 7, 5. *Niveus* : *candideus*, Gl. E. Niveus.

547. *Exuviae* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XII 4, 47. *Ex.* : *vestis*, Gl. E. l. c. ; Serv. *Aen.* IV 496.

548. *Ruo* : *festino*, Gl. E. Ruo ; Ison. *Tarpeia rupes* : *Capitolium*, Gl. E. Tarpeium limen.

550. *Evander* etc., Serv. *Aen.* VIII 51 ; Gl. P. ; Ison.

551. *Amnias dux* etc., cf. Ison ; Gl. P. *Anicius* etc., cf. Gl. E. ἀνικητός.

Pignera : *filii*, Gl. E. Pignus ; Is. *D. V.* 456 ; Gr. L. VII 118, 16.

552. *De cuius* etc., Gl. P. ; Ison.

554. *Olybrius* etc., cf. Gl. P.

555. *Fastus* etc. Index. *Sed Lucanus* etc., X 187 et Franken ; Serv. *Aen.* III 326 ; Prisc. Gr. L. II 256, 13. *Abolla* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* V 421.

561. *Plebicola* : *plebem colens*, Gl. P. *Pl.* : *plebem diligens*, cf. Gl. E. Plebicola.

562. *Fultus* : *sustentatus*, Gl. E. Fultus ; Verg. *Buc.* VI 53.

568. *Idolium* etc., Gl. P. ; Ison.

569. *Si persona* etc., Ison ; Gl. P.

571. Sur les *plebi scita* voir Fest. 293 ; Gell. X 20.

573. *Nobile templum* etc., cf. Ison ; Gl. P.

574. *Obsitus* : *circumdatus*, Gl. E. Obsitus. *Nugas.* Index.

576. *Et quibus* etc., Gl. P. *Exactus* : *transactus*, Gl. E. Exactus, Exigo ; Ter. *Ad.* 870, *Hec.* 490. *Placet* : *delectat*, Verg. *Buc.* II 62. *Servare* : *observare*, Verg. *Aen.* XI 200. *Observare* : *colere*, Fest. 190 ; Verg. *G.* IV 212, cf. Schol. Bern. et Serv., ad loc.

579. *Sanies* : *putredo*, Gl. P. *San.* : *sanguis*, Serv. *Aen.* II 221 D.

580. *Cenacula* etc., Gl. E. s. v. ; Varr. *l. l.* V. 162.

581. *Tero* : *frico*, cf. Gl. E. Tero ; Schol. Juv. VI 349.

583. *Tumulus* : *sepulcrum*, Gl. E. Tumulus ; Serv. *Aen.* II 713, III 22.

584. *Quo* : *ubi*, Gl. E. Quo.

585. *Amabilis* etc., Gl. P. ; Ison. *Obses* etc., Gl. P. ; Ison ; Paul. 179. *Templum* etc., cf. Gl. P. ; Ison.

586. *Refero* : *reporto*, Gl. E. Refero ; Verg. *G.* II 409.

591. *Moveor* : *curo*, Gl. E. Moveo ; Ter. *Andr.* 921.

594. *Titulus* : *memoria*, Gl. E. Titulus.

603. *Patres conscripti*, Gl. E. s. v. ; cf. Is. *Or.* IX 4, 11.

609. *Pulvinar* etc., Gl. E. s. v. : Gl. P. ; Ison ; Serv. *Aen.* XII 199.

615. *Captus* : *delectatus*, Non. M. 253. 10 : Serv. *Aen.* VIII 311.

616. *Rependens* : *recompensans*, Gl. E. Rependens : Serv. *Aen.* I 239.

617. *Honor* : *dignitas*, Gl. E. Honor.

618. *Sino* : *permitto*, Gl. E. Sino ; Serv. *Aen.* X 598.

619. *Pagus*, Index. *Implicitus* : *involutus*. Gl. E. Implico : Verg. *Aen.* I 660.

620. *Prohibeo* : *veto*, Gl. E. Prohibeo. *Caelestis* : *divinus*, Gl. E. Animis caelestibus.

621. *Solitum* : *consuetudo*, Gl. E. Solitum. *Obsto* : *obsum*. Verg. *Aen.* VI 64 et Serv. ; *Aen.* XI 435.

626. *Dolus* : *furtum*, *adulterium*, Verg. *Aen.* IV 345 et Serv. ad. loc. *Vulcanus* etc., Serv. *Aen.* VI 14 ; Plac. *Ach.* I 192 ; Fulg. II 7 ; M. V. I 43, II 121, III 11, 6.

627. *Abaddir* etc., Gl. E. s. v. ; Gr. L. II 313. 25 ; A. L. L. I 564. *Fabula Saturni* : Serv. *Aen.* III 104 ; Plac. *Ach.* I 387 ; M. V. I 104, II 1 et 16. *Phoebus* : *sol*, Gl. E. Phoebus. *Furor* : *amor*, Verg. *Aen.* IV 101.

628. *Illiacus* : *Troianus*, Gl. E. Troianus. *Megala urbs*. etc., Papias, Megale. *Megalesia* etc., Gl. E. s. v. *Bacchanal* etc., Gl. E. s. v. ; Ison. *Ubi* etc., Serv. *Aen.* VI 805 ; Is. *Or.* VIII 11, 44 ; M. V. I 118, III 12, 4.

629. *Mater* etc., cf. Gl E. Berecynthia. *Isis* etc., Serv. *Aen.* VII 790 (d'où M. V. II 89 cf. Comm. Lucan. VIII 831 . *G.* III 152 : Schol. Juv. VI 526 : Plac. *Th.* I 265 : M. V. I 18 et III 7, 4 : Aug. *C. D.* XVIII 3 et 37 ; Hyg. *Fab.* 145. *Argus et pavo*, M. V. II 5 ; III 4, 5.

Osiris et Typhon : M. V. II 91 et 92 : III 6, 3 : Serv. *G.* I 166 : Lact. *I. D.* I 21, Aug. *C. D.* X 15 et 16.

630. *Gallus* : *castratus*, Paul. 95 : Plin. *N. H.* XI 261, XXXV 163 ; Hieron. *Hos.* IV 14 ; Aug. *C. D.* II 7, VI 7 et 3. VII 24, 2.

631. *Larva* : *umbra*, Gl. E. Larva ; Serv. *Aen.* VI 152. *Eosque* etc., Gl. E. Larvae ; Is. *Or.* VIII 11, 101. *Larva* : *simulacrum dei* cf. Hor. *Sat.* I 5, 64. *Larva* : *maleficus*, Serv. *Aen.* VI 152.

633. *Decus* : *pulcritudo*. Verg. *Aen.* IV 150. *Cedo* : *locum do*, Gl. E. Cedo.

634. *Dives* : *abundans*, Gl. E. Dives opum.

635. χροσόστομος : *os aureum*, Is. vol. VII p. 180.

Tinctus : *illitus*, Verg. *G.* III 492. *Fulgeo* : *resplendeo*, Hor. *Epod.* XV 11.

636. *Malo* : *magis volo*, Gl. E. Malo.

637. *Liquidus* : *pulcer*, Ison ; Verg. *G.* I 410. *Liquidus* : *clarus*, cf. Verg. *G.* IV 101. *Temero* : *foedo*, cf. Verg. *Aen.* VI 840.

638. *Eburneus* : *de ebore factus*, Serv. *Aen.* XI 11.

641. *Scrobis* etc., supra. *Sordido* : *inquino*, Gl. E. Inquino.

642. *Acies* : *acumen*. Gl. E. Acies. *Sordet* : *sordidus efficitur*, Gl. E. Sordet ; Non. M. 170, 4.

643. *Confidere* etc., Verg. *Aen.* IV 336.

646. *Ausim* : *audeo*, cf. Gl. E. Audeo.
647. *Conicio* : *immitto*, Gl. E. Conicio. *Lacesso* : *provocare*, Gl. E. Lacesso.
649. *Partum* : *paratum*. Gl. E. Partum ; cf. Serv. *Aen.* III 495.
650. *Servare* : *munire, defendere*, Verg. *Aen.* VII 52.
651. *Volare* : *celeriter transire*, Verg. *Aen.* V 819.
652. *Tutus* : *securus*, Gl. E. Tutus ; Verg. *Aen.* IV 373. *Tutus* : *defensus*, Serv. *Aen.* I 164. II 805 D, cf. VI 238, VIII 603. *Tutus* : *tranquillus*, Verg. *Aen.* IV 298.
653. *Peto* : *lacesso*, cf. Gl. E. Peto.
656. *Cohibeo* : *coherceo, constringo*, Verg. *Aen.* IX 738.

II Symm. praef. Matth. XIV 15-21, XV 32-38. *Mare Galileae*, Matth. XIV 25-27.
1. Voir Matth. IV 8 ; Marc. I 16 ; Johann. I 35.
4. Voir Matth. XVI 2-3.
6. *Flamina* : *venti*, Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Flamen ; Verg. *Aen.* IV 241 ? *Ventus enim* etc., cf. Plin *N. H.* II 129.
8. *Fretum* : *mare*, Gl. E. Fretum ; Serv. *Aen.* I 607.
13. *Rudens* : *funis*, Gl. E. Rudentum stridor ; Verg. *Aen.* I 87.
25. *Invii* etc., Gl. E. Invius.
36. *Pessum* : *deorsum*, Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Deorsum. *Pessumdo* : *deorsum immitto*, cf. Gl. E. Pessumdo.

II Symm. *Cunabula* : *ortus*, cf. Gl. E. Cunabulum ; Ison. *Cunabulum* : *lectus*, cf. Is. *Or.* XX 11, 6 ; Serv. *Buc.* IV 23.
4. *Obiectus* : *oppositus*, Gl. E. Obicio ; Verg. *Aen.* VIII 145. *Refello* : *reicio*, Verg. *Aen.* IV 380, cf. Serv. D. ad loc.
6. *Illex* : *deceptrix*, Ison ; Gl. E. Illex. *Flecto* : *inclino*, Verg. *G.* IV 398, *Aen.* II 689, VI 376, XI 940.
8. *Imago* : *similtudo*, Gl. E. Imago ; Non. M. 329, 8.
9. *Eductus* : *nutritus*. Gl. E. Eductus ; Ter. *Andr.* 911. *Congestum* : *coadunatum*, Gl. E. Congestum.
10. *Claxendix*, Paul. 46 ; Gl. E. s. v. Gl. E. Clacendix ; Hagen anecd. Helv. CLXXIX. *Clasis* etc., Gl. E. Classicum : Serv. *Aen.* VII 637.
11. *Jacto* : *jactanter dico*, Serv. *Aen.* I 140 D ; Gl. E. Jacto.
17. *Reddo* : *respondeo*, Verg. *Aen.* I 409, VI 689.
30. *Vel quia* etc., cf. Ison.
36. *Pexus* : *ornatus*, Ison ; Gl. P.
37. *Suspensa* etc., cf. Gl. P. *Strophium* : *cingulum aureum*, Gl. E. Strophium ; Is. *Or.* XIX 33, 3. Στροφή : *conversio*, Gl. E. Conversio, converto.
38. *Papilla* etc., Gl. E. s. v. ; Paul. 220 ; Serv. *Aen.* XI 803 ; Is. *Or.* XI 1, 75 cf. *D. V.* 373.
41. *Lepidus* : *iucundus*, Gl. E Lepidus ; Ter. *Andr.* 948.
46. *Acer* : *fortis*, Gl. E. Acer ; Ison.
51. *Berecynthia* etc., Aug. *C. D.* VII 25.

52. *Inguina* : *testiculi*, Verg. *Aen.* X 786 ; cf. Gl. P. ; Ison. *Poesis* etc., Gl. E. s. v. ; cf. Ison.

54. *Arceo* : *prohibeo*, Gl. E. Arceo. *Theseus* etc., Serv. *Aen.* VII 761 d'où M V. I 46 et II 128 ; cf. Plac. *Th.* III 506, V 444. *Virbius* etc., Serv. l. c. ; Gl. E. Virbium ; Gr. L. III 465, 30. *Fulmine* etc., cf. Serv. *Aen.* VII 773. *Apollo autem* etc., M. V. I 46, II 128.

64. *Repello* : *reicio*, Gl. E. Repello ; Verg. *Aen.* IV 214 ; cf. Ison.

68. *Prosequor* : *respondeo*, Verg. *Aen.* II 107 ?

69. *Allego* : *induco*, Stat. *Ach.* II 224. *All.* : *astruo*, Gl. E. Allego.

81. *Vietus* : *curvus*. Gl. E. Vietus ; Serv. *Aen.* III 31 ; Ter. *Eun.* 688.

120. *Conicio* : *coniecto*, Gl. E. 2 Coniector, Coniectura. *Conicio* : *aestimo*, Gl. E. Conicio.

Conicere enim etc., voir Quint. III 6, 30-44 ; VII 2, 1-6.

122. *Mereor* : *dignus sum*, Gl. E. Meritus.

123. *Si placet* etc., cf. Verg. *Aen.* II 669, XI 435.

152. *Specto* : *intueor*, Gl. E. Specto.

153. *Populares aurae*, Verg. *Aen.* VI 816.

158. *Praefero* : *propono*, Hor. *Epp.* II 2, 183.

166. *Ego* etc., voir Serv. *G.* II 475, *Aen.* IV 412, 415.

176. *Longaevam* etc., voir Ovid. *Met.* I 48 ; Juven. *Sat.* III 44-5 ; note de Mayor à *Sat.* I 70.

186. *Subicio* : *subdo*, Gl. E. Subdo.

211. *Mors sine morte* etc., Greg. *Dial.* IV 45.

218. *Suppedito* : *summinstro*, Gl. E. Suppedito ; Gl. P. ; Ison.

221. *Pallas* etc., Verg. *G.* I 18-19 cf. Serv. D ; Is. *Or.* XIX 20, 2.

222. *Lucina* etc., Gl. E. s. v. *Luc.* : *natalis*, Ison. *In lucem nascentes* etc., Ison ; Gl. P.

225. *Ignis* : *amor*, Ison ; Verg. *Aen.* IV 2 et Serv. D. ad loc. *Apud Paphos* etc., cf. Serv. *G.* II 64, *Aen.* X 51. *Ac per hoc*, cf. Gl. P.

246. *Paros* etc., Gl. P. ; Gl. E. Parius Iapis ; cf. Serv. *G.* I 593 ; Is. *Or* XIV 6, 29 et XVI 5, 8 ; Plin. *N. H.* IV 68. *Punicus* : *Africanus*, Ison ; Verg. *Aen.* I 338 ; Gl. E. Punica regna, Punica terra ; *In Africa* etc., cf. Gl. P. *Marmor purpureum* etc., Gl. E. Porphyreticus ; Gr. L. IV 197, 19 ; A. L. L. XX 302.

247. *Lacedaemon* : *Sparta*, Oros. I 21, 12 d'où Is. *Or.* IX 2, 11 et XV 1, 47. *Prasinus* : *viridis*, Gl. E. Prasinus ; Is. *Or.* XVI 7, 4. *Marmor viride*, Is. *Or.* XVI 5, 2. *Syrma*, Gl. P. ; Ison.

248. *Nativus* : *naturalis*, Gl. E. Nativum. *Quia* etc., Plin. *N. H.* XXXV 2-3.

251 *Pietas* : *religio*, Gl. E. Pietas ; Serv. *Aen.* I 378 D. *Impius* : *irreligiosus*, Gl. E. Impius.

270. *Apostropha* etc., Ison ; Gl. P.

294. *Apud Scythas* etc., Ison ; Gl. P. ; cf. Lact. *I. D.* I 21 ; Fortunatianus ap. Arev. ad loc. ; Fest. 334 et Paul. 57.

296. *Caedibus* etc., Lact. I D. I 21.

298. *Romula* : *Romana*, Verg. *Aen.* VI 876. *Culmeis* etc., Verg. *Aen.* VIII 654.

300. *Libystis* : *Africanus*, Gl. P. ; Serv. *Aen.* V 37. *Libya* : *Africa*,

Gl. E. Libya, Libyae ora. *Ursi* etc., Verg. *Aen.* V 37, VIII 368.

302. *Tuscus* : *Evander*, Ison ; cf. Verg. *Aen.* X 164-5.

327. *Quadrupedis* etc., cf. Ison.

331. *Decoctus* : *purus*, Pers. *Sat.* I 125, cf. Schol. et Jahn. ad loc.

344. *Hectoreus* : *Romanus*, Ison ; Sil. Ital. II 343.

348. Voir Macr. *Sat.* III c. 9.

352. *Bimaris* etc., Ison ; Gl. P. ; Hor. *C.* I 7, 2 cf. Schol. ad loc.

354. *Cleopatra* etc., Schol Hor. *C.* I 37, 1. *Victus* : *superatus*, Gl. E. Victus.

Mercurius etc., Gl. P. ; Ison ; Serv. *Aen.* VIII 698 ; M. V. I 119, II 42, III 9, 1-3 ; Is. *Or.* VIII 11, 45-49 ; Tert. *de An.* II 33.

355. *Hammon* : *Jovis*, Ison ; Gl. E. Hammon ; Verg. *Aen.* IV 198. *Qui* etc., Verg. *Aen.* IV 196 et Serv. D. ad loc.

356. *Quia involuta* etc., Serv. *Aen.* IV 196 D ; M. V. I 121, cf. II 80 ; III 3, 9 ; Plac. *Th.* III 476.

373. *Genethliaci* etc., Is. *Or.* VIII 9, 24 et 11, 88 ; Gl. E. Genium ; Fest. 94 ; Hor. *Epp.* II 2, 188 et Schol. ad loc. ; M. V. III 6, 19. *Secundum* etc. Serv. *Aen.* VI 743 d'où M. V. III 6, 18.

412. *Flectere* : *inclinare*, Verg. *Aen.* II 689, VI 376 et Serv. ad loc.

416. *Romani* etc., d'après Tac. *Ann.* I 1 ?

418. *Proceres* : *capita trabium*, Gl. E. Proceres ; Serv. *Aen.* V 740 d'où Is. *Or.* IX 4, 17.

419. *Clavus* : *dignitas*, Ison ; Gl. P. *Clavus* : *gubernaculum*, Gl. E. Clavus ; cf. Serv. *Aen.* V 177.

422. *Fido* : *confido*, Gl. E. Fido ; Verg. *Aen.* V 69. *Ita* etc. Is. *Or.* IX 3, 29.

425. *Ad interficiendos* etc., Gl. P. *Securis* : *vindicta*, Ison ; Gl. P.

427. *Do* : *permitto*, Gl. E. Do ; Verg. *Aen.* I 409.

429. *Fluctus* : *dubitatio*, Gl. E. Fluctus ; Verg. *Aen.* IV 532.

431. *Octavianus* etc., voir Is. *Or.* IX 3, 17.

462. *Rubrica* etc., Ison ; Gl. P.

495. *Ephesus* : *civitas* Ison. *Hebrus* : *flumen*, Gl. E. Hebrum ; Verg. *Buc.* X 65.

497. *Juno* etc., Verg. *Aen.* I 19-20.

515. *Corybantes* etc., Serv. *Aen.* III 113 ; M. V. I 39 et 104, II 16, III 2, 3.

516. *Samnis* : *Romanus*, cf. Ison.

519. *Petasum* : *calciamentum*, Gl. P. ; Ison.

521. *Cybele* etc., Gl. E. s. v., Cybelus ; Serv. *Aen.* III 11.

528. *Bellum Actiacum* etc., Schol. Hor. *C.* I 37, 1 ; 23-4, 27-8 ; Serv. *Aen.* VIII 682, 797 D.

534. *Gelidus* : *frigidus*, Gl. E. Gelidus, gelidus horror.

537. *Extorris* : *exul*, Ison ; Gl. E. Extorris ; Verg. *Aen.* IV 616. *Extra terram eiectus* etc., cf. Is. *Or.* X 86-7.

544. Voir Serv. *Aen.* II 166 ; M. V. I 40, 142 ; Gl. P.

550. *Assyria* etc., cf. Oros. III 20, 4.

552. *Carpo* : *detraho*, Gl. E. Carpo ; Gl. P. ; Serv. *Aen.* IV 2 D.

556. *Arcus* : *fornix*, Gl. E. Fornix ; Serv. *Aen.* IV 631.

558. Confusion de Curius Dentatus et Fabricius. Voir Val. Max. IV 3, 5 et 6; Serv. *Aen.* VI 845. *Camillus*, Serv. *Aen.* VI 825.

563. *Floralia* etc., Gl. E. Florali tuba; Schol. Juv. VI 250. *Matuta* : *aurora* etc. Gr. L. II 76, 18 et 80, 12. Serv. *Aen.* V 241; Plac. *Th.* I 13, VII 421; Non. M. 66, 9 qui cite Cic. Tusc. I 9, 18; Serv. et Prob. *G.* I 437; Aug. *C. D.* XVIII 14; Lact. *I. D.* I 21 et 23; Gl. E. Matuta. M. V. II 79; Fest. 158, 161; Lucr. V 657.

569. *Cannae* etc. Gl. P.; Ison.

571. *Parra* etc., Ison; Gl. P. *Oscines* etc., Gl. P.; Ison; Gl. E. Oscines; Paul. 197; Is. *Or.* XII 7, 76 et 78; Varr. *l. l.* VI 76; Schol. Hor. *C.* III 27, 11; Serv. *Aen.* III 361; Gell. VII 6.

573. *Ter centum* etc., Gl. P.; Ison; cf. Serv. *Aen.* VI 845.

574. *Noctua* etc., Gl. P.; Ison.

577. *Lembus* etc., Gl. E. s. v.; Serv. *Aen.* I 201; Is. *Or.* XIX 1, 25.

604. *Ister* etc., Gl. E. s. v.; Gl. P.; Ison; Verg. *G.* III 350 et Serv. ad loc.

605. *Hermus* etc., cf. Ison.

606. *Eridanus* etc., Gl. E. s. v.; Ison; Serv. *Aen.* VI 659 (d'où M. V. III 6, 21), X 189, *G.* I 482; Is. *Or.* XIII 21, 26. *Hesperides* : *Itali*, Serv. *Aen.* I 530, II 780, VIII 77; Gl. E. Hesperia. *Corniger* etc., Serv. *Aen.* VIII 77.

631. *Iecur* etc., Lact. *I. D.* VI 15; Hor. *Epp.* I 18, 72. Firmic. Mat. 5. Serv. *Aen.* VI 596 d'où Is. *Or.* XI 1, 125 et 127; Schol. Hor. *C.* I 25, 15; IV 1, 12.

643. *Degener* : *ignobilis*, Gl. E. Degener; Verg. *Aen.* IV 13; Index.

657. *Larva* : *persona*, Gl. E. Larva; Gl. P.; Papias, larva.

651. *Repulsa* etc., Gl. P.; Pap. s. v.

652. *Aegis* etc., Ison; Gl. P.; Gl. E. s. v.; Verg. *Aen.* VIII 354 et Serv. ad loc.; Serv. *G.* I 205; Plac. *Th.* III 26, IV 105, 784, VI 401; Lact. *I. D.* I 21; Hyg. *P. A.* II 13; M. V. I 16, III 15, 10.

663. *Olea* : *pacis signum*, Ison; Gl. P.; Serv. *Aen.* VIII 128; M. V. I 2, III 10, 6.

664. *Fera cingula* etc., cf. Gl. P.; Ison.

671. *Inurere* etc., Ison; cf. Gl. P.

675. *Ludere* etc., cf. Gl. E. Illudo.

677. *Secare* : *secabant*, Ison.

686. *Porta Collina* etc., Gl. P.

688. *Liber* etc., Fest. 339 a; Serv. *Aen.* VIII 656 D; Is. *Or.* IX 2, 106.

694. *Vagus*, cf. Hor. *C.* III 3, 9 et Schol.

699. *Mastruca* etc., Gl. P.; Ison; Gl. E. Mastruga; Cic. Scaur. 45; Arnob. II 45; Quint. I 5, 8; Gr. L. V 284, 22; Hieron. *adv. Lucif.* 1; Curt. III 3; Is. *Or.* XIX 23, 5.

Acinaces etc., Gl. E. s. v.; Sall. ap. Serv. *G.* III 383; Is. *Or.* XIII 23, 4; Schol. Hor. *C.* I 27, 5. *Togati* etc., Verg. *Aen.* I 282.

701. *Liguria* : *pars Beneventi*, Ison.

702. Vid. supra 606.

703. *Galli* etc., Serv. *Aen.* VIII 652, 655.

713. *Dracones* etc., Gl. P.; Is. *Or.* XVIII 3, 1.

716. *Deleta* : *interfecta*, Verg. *Aen.* IX 246, X 898. *Pendo* : *persolvo*, Gl. E. Pendo ; Ison ; Gl. P. ; Verg. *Aen.* VI 21 et Serv. ad loc.

718. *Serus* : *postremus*, Gl. E. Serus. *Apostropham* etc., Gl. P.

722. *Squalor* : *odor*, cf. Gl. E. Squalor. *Squalor* : *splendor*, Gl. E. Squalor ; Verg. *G.* IV 91 et Serv. ad. loc. ; *Aen.* XII 87.

730. *Theodosius* etc., cf. Oros. VII 34, 5.

735. *Dedisco* etc., Gl. E. s. v. ; Pap., Dediscere.

740. *Repagula* etc., Gl. E. s. v. ; Fest. 281 a.

741. *Nam cum* etc., cf. Gl. P.

751. *Effingo* : *formo*, Gl. E. Effingo ; Verg. *Aen.* VI 32.

755. *Situs* : *vetustas*, Gl. E. Situs ; Serv. *Aen.* VII 440. *Aurum* etc., cf. Plin. *N. H.* XXXIII 62.

776. *Compitum* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P. ; Ison ; Serv. *G.* II 382 ; Is. *Or.* XV 2, 15 et 16, 11.

791. *Pirata* : *latro maritimus*, Gl. E. Pirata ; Ison ; Is. *Or.* X 221.

793. *Transtra* etc., Gl. E. Transtrum ; Is. *Or.* XIX 2, 5 ; cf. Serv. *Aen.* VI 411 ; Paul. 367 ; Vitruv. II 1, 4 etc.

805. *Capitale* etc., Gl. P. ; Ison.

807. *Dahae* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* VIII 728.

808. *Sarmata* etc., Gl. E. Sarmatas, Sauromata.

809. *Gaetulus* etc., Gl. E. s. v. ; Verg. *Aen.* V 172, 351. *Garamans* etc., Serv. *G.* IV 278 d'où Is. *Or.* IX 2, 94.

810. *Nostrum orbem* etc., Aug. *C. D.* XVI 9 ; Is. *Or.* IX 2, 133.

813. *Onager* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XII 1, 39 ; cf. Serv. *G.* III 409.

814. *Ferae* etc., Serv. *Aen.* I 215 ; Is. *Or.* XII 2, 2 ; *D. V.* 248.

822. *Gigno* : *alo*, cf. Gl. E. Gigno. *Recidivus* : *renascens*, Gl. E. Recidiua ; cf. Is. *Or.* XVII 6, 10 ; Serv. *Aen.* X 58.

823. *Blemmyae* etc., Plin. *N. H.* V 46 ; Solin. 137, 10. *Cynocephali* etc., Is. *Or.* XI 2, 16 ; Plin. *N. H.* VIII 216.

827. *In medium* : *in commune*, Gl. E. In medium ; Gl. P. ; Ison ; Serv. *G.* I 127, *Aen.* XI 335.

835. *Fornix* etc., Index.

838. *Laquear* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* I 726 ; Is. *Or.* XV 8, 6 et XIX 12, 1.

839. *Urna* : *sepulcrum*, *C.* VII 112, *I. S.* 158. *Lucanus* etc. (VII 819), voir Aug. *C. D.* I 12 extr. ; Is. *Or.* XVI 26, 14.

846. *Indago* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Gl. P.

850. *Bivia* etc., cf. Gl. E. Bivium. *Diverticulum* etc. Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* IV 377.

851. *Infiteus* etc., Gl. P. ; Ison. *Infiteor* : *nego*, Gl. E. Infiteor.

856. *Divortia* etc., Non. M. 290, 23 ; Serv. *Aen.* IX 377 ; Is. *Or.* XV 16, 11. *Divortium* : *separatio*, Gl. E. Divortium.

858. *Dionysius* : *Liber*, Gl. E. Dionysius ; Ison ; Gl. P. ; Is. *Or.* XV 1, 6. *Dionysia* : *festa Bacchi*. Is. *Or.* XV 1, 6.

860. *Diespiter* : *diei pater*, Gl. E. Diespiter ; Ison ; Gr. L III 515, 2 ; Schol. Hor. *C.* III 2, 29 ; Serv. *Aen.* IX 567.

861. *Aenus* : *aeneus*, Gl. E. Ab aenis, Aenum ; Verg. *G.* I 216.

862. *Lupercus ab agendo* (arcendo?), Gl. E. Lupercal ; Serv. *Aen.* VIII 343 D.

867. *Porro* : *a longe*, Gl. E. Porro; Serv. *Aen.* V 600, VI 711 ; Gr. L. IV 145, 30, V 74, 32; Don. *Andr.* 278, 596, 731. *Caepe* : *caput*, Gl. P.

868. *Serapis proprium dei*, Gl. P. *Serapis* etc., Aug. *C. D.* XVIII 5; Is. *Or.* VIII 11, 85-6 ; cf. Ison.

869. *Isis* etc., Is. *Or.* VIII 11, 84; cf. Gl. P.; Ison. *Tria genera simiarum*, Ison ; Gl. P.; Gl. E. Cercopithecus; Is. *Or.* XII 2, 31-2; cf. Solin. 127, 3-8; Plin. *N. H.* VIII 72, et 216.

870. *Crocodillus* etc., Gl. P.; Ison ; Gl. E. Corcodillus; Is. *Or.* XII 6, 19. *Apud Aegyptios* etc., Gl. P. *Laverna* etc., Gl. P. *Priapus* etc., Ison ; Gl. E. s. v.; Serv. *G.* IV 111; Is. *Or.* VIII 11, 24-5.

872. *Tectus* : *opertus*, Gl. E. Tego.

873. *Frutecta* : *errores*, Ison ; cf. Gl. P.

884. *Fastigium* : *culmen*, Gl. E. Fastigium ; cf. Serv. *Aen.* I 342 D, II 758, *G.* II 288. *Devexio* etc., cf. Gl. E. Devexus; Gl. P.

890. *Barbati* : *fortes*, Gl. P. ; Ison. *Quia* etc., Is. *Or.* XI 1, 45. *Barbatus* : *incultus*, Juven. XIV 12 et Schol. ad loc.

893. *Propheta* : *vates* ; Gl. E. Vates, cf. Is. *Or.* VII 11, 15. *Sibylla* etc., Gl. E. s. v. ; Lact. *I. D.* I 3 ; Is. *Or.* VIII 8, 1 ; Serv. *Aen.* III 445; M. V. II 87.

894. *Mathesis* : *doctrina*, Gl. E. Mathesis. *Matesis* etc., Papias. Confusion de μάθεσις et ματαιότης.

Voir Ducange, Mathesis.

(Ad verba Symmachi). *Praerogativa* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P.

Salarium : *praebenda*, Gl. E. Salarium. *Conquinisco* : *surgo*, Non. M. 84, 14-16 qui cite Plaut. *Cist.* 657. *Privilegium*, Gl. E. s. v.; Is. *Or.* V 18; Paul. 226; Gell. X 20, 4. Τράπεζα : *mensa*, Gl. E. s. vv. *Baiulus* et *balvus* (balbus) sont confondus, Gl. E. Balbus; Is. *Or.* X 29.

911. *Stipendium Vestalium*, Gl. P. *Stipendium* etc., Liv. IV 59, 11 ; Fest. 234 a. *Dabatur militibus*, Gl. E. Stipendium. Varr. ap. Non. M. 532, 6. *A stipe pendendo*, Is. *Or.* XVI 18, 8.

Treptolemus etc., Serv. *G.* I 163 d'où M. V. I 8, cf. II 97-8. *Ceres* : *dea frumenti*, Ison ; Gl. E. Ceres.

921. *Pharos* etc., Plin *N. H.* V 128; Solin. 147, 9-12; Is. *Or.* XV 2, 37 et XX 10, 10. *Nilus* etc., Plin. *N. H.* V 48; Solin. 137, 19; Is. *N. R.* XLIII 1 et 2 ; *Or.* XV 3, 28.

927. *Vix* : *cum difficultate*, cf. Gl. E. Vix.

935. *Unde* : *ex quo*, cf. Gl. E. Unde.

937. *Lipsia* etc., Serv. *Aen.* I 22 et Thilo not. crit. λιποῦσα ? *Iaton* : (Cod.) ὑγρόν ou ὑετόν ? Gl. E. Pluvia.

941. *Lilybaeum* etc., Gl. E. s. v. ; Gl. P.; Oros. I 2, 99; Is. *Or.* XIV 7, 6. *Tria* etc., Oros. l. c.; Is. l. c. ; Serv. *Aen.* III 411 et 699; Solin. 48, 5-7; Plin. *N. H.* III 87.

946. *Quernus* et *querceus*, voir Verg. *Aen.* XI 65 et *G.* I 305 et Serv. ad loc. *Quercus* : *arbor*, Gl. E. Quercus; Is. *Or.* XVII 7, 38.

949. *Gradus scenae*, Schol. Juven. XIV 324 ; Ison.

950. *Ianiculum* etc., cf. Ison ; Gl. P. *Ianiculum a Iano*, Gl. E. Ianiculus.

954. *Quia* etc., Gl. P.

955. *Forsitan* : *fortasse*, Gl. E. Fortasse.

958. *Sirius* etc., Is. *N. R.* XXVI 14, *Or.* III 71, 15; Serv. *Aen.* III 141, cf. *G.* IV 424.

959. *Vernus* : *vernalis*, Gl. P.

968. *Faber* : *aedificator*, cf. Gl. E. Aedificium. *Laomedon* etc., Serv. *Aen.* II 610, V 30 D, VIII 157 D ; Ison ; M. V. I 135, 136, II 193, III 5, 7.

972. *Vulcanus* etc., Serv. *Aen.* I 171, VIII 414 ; Is. *Or.* VIII 11, 39 et I 40, 4 ; Fulg. *Myth.* II 11. *Juppiter* etc., Serv. *Aen.* I 47 ; M. V. I 105, II 206, III 3, 11 et 11, 21. *Pallas* etc., Serv. *Buc.* II 61 ? *Vesta* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* I 292 ; M. V. III 10, 4. *Vesta* : *terra* Is. *Or.* VIII 11, 61 ss. ; Serv. l. c. ἀπὸ τῆς ἑστίας, Serv. l. c. ; Cic. *N. D.* I 27, 67.

973. *Labant* : *vacillant*, Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Labor.

978. *Inurit* : *excoquit*, cf. Gl. E. Inuro. *Zephyrus* : *Favonius*, Gl. E. Zephyrus ; Serv. *G.* II 330 ; Is. *Or.* XIII 11, 8.

985. *Tribuli* : *spinae*, Gl. E. Tribulus ; Serv. *G.* I 153 D. *Tribuli a terendo*, confusion avec *tribula ?* Voir Gl. E. Tribula ; Serv. *G.* I 164 ; Is. *Or.* XX 14, 10. *Carduus* etc., Serv. *Buc.* V 39 ; Plin. *N. H.* XXI 91.

987. *Temperies* etc., Is. *D. V.* 553 ; Gr. L. VII 122, 1 ; 293, 7 ; 311, 20.

999. *Iniquus* : *contrarius*, Gl. E. Iniquus ; Verg. *Aen.* II 257.

1005. *Reditus* : *recompensatio*, cf. Gl. E. Reditus.

1006. *Terminus* etc., Serv. *Aen.* IX 446 ; Liv. I 55, 3 ss.

1010. *Lacerna* confondue avec *laena ?* Voir Serv. *Aen.* IV 262 D. *Recinium* : *a reiciendo*, Gl. E. Ricinus ; Varr. *l. l.* V 132 ; Serv. *Aen.* I 282 ; Is. *Or.* XIX 25, 4.

1031. *Rubus* : *virgultum spinosissimum*, Gl. E. Rubus.

1040. *Hae sentes* etc., Gl. E. Sentis ; Gr. L. I 33, 3. *Senta*, Fest. 339 ; Gl. E. Senticeta, Sentis ; Verg. *Aen.* VI 462 et Serv. D ad loc.

1044. *Glarea* etc., Gl. E. s. v. ; Papias, glarea.

1040. *Charismata* : *dona spiritalia*, Gl. E. Charisma ; Gl. P. χάρις etc. Gl. E. χάρις, εὔχαρις Eucharistia, ἄχαρις.

1047. *Conculcata a daemonibus*, Ison. *In iecore sedes* etc. Is. *D. R.* 60 ; *Or.* XI 1, 125 et 127 ; *supra* 631.

1053. *Acervus* : *coacervatio*, cf. Gl. E. Acervus.

1054. *Curculio* : *vermis* etc., Gl. E. Curculio ; Varr. ap. Serv. *G.* I 186 ; Is. *Or.* XI 1, 58 ; XII 8, 17.

1055. Matth. XIII 3-16 ; Luc. VIII 5-11.

1057. *Festinare* : *properare*, Gl. E. Festino ; Verg. *G.* IV 486.

1062. *Resignare* etc., supra c. VI 84 a-b. ; Is. 92 a-b.

1074. *Suspirare* : *amare*, cf. Juv. *Sat.* XI 152. *Taedae in nuptiis* etc., Serv. *Aen.* IV 339 D. *Quae* etc., Gl. E. Taeda.

1076. *Reses* etc., Gl. E. s. v. ; Index ; Serv. *Aen.* I 722 et D. *Qui diu*, Serv. *Aen.* VI 813 ; Is. *Or.* X 77.

1077. *Flammeum* etc., Paul. 89 ; Plin. *N. H.* XXI 46 ; Schol. Juv. VI 225.

1082. *Fungi* etc., Gl. E. Fungor.

1084. *Mereri* : *militare*, Gl. E. Mereo ; Ison ; Is. *Or.* IX 3, 34. *Emeriti* : *qui cessaverunt* etc., Ison ; Gl. P.

1089. Noms de véhicules, Gl. P. : Ison ; Gl. E. Basterna, Birotus, Esseda ; Serv. *Aen.* VIII 666 ; Is. *Or.* XX 12, 4-5.

Discooperire « découvrir », Koerting 2696.

1093. *Vendita* etc., Ison ; Gl. P.

1095. *Lanista* : *gladiator*, Gl. E. Lanista ; Gl. P. ; Ison. *A laniando*, Gl. E. Lanio (verbe).

1096. Cf. Gl. P.

1099. *Vitalia* etc., cf. Is. *Or.* XI 1, 116.

1103. *Excubiae* etc., Serv. *Aen.* IX 157 d'où Is. *Or.* IX 3, 42.

1106. *Taeniae* etc., Ison ; Gl. P. ; Gl. E. Taenia ; Serv. *Aen.* V 269, VII 352 ; Is. *Or.* XIX 31, 6. *Licia* etc., Serv. *Buc.* VIII 73 ; Is. *Or.* XIX 29, 7.

1107. *Lustralis* : *expialis*, cf. Gl. E. Lustro ; Serv. *Aen.* III 279.

1110. *Tridens* : *fuscina*, Juv. *Sat.* II 143 ; Papias ; cf. C. Gl. II 459, 29 ; III 204, 36 et 369, 5.

1128. Cf. Is. *Or.* XVIII 58, 1.

Dittochaeum. pr. στίχος : versus, Gl. E. τέτταρες : *quatuor*, Gl. E.s. vv.

6. *Refuto* : *respuo*, Ison ; Gl. E. Refuto ; Verg. *Aen.* XII 41.

13. *Ilex* : *quercus*, Gl. E. Quercus. *Mambre* etc., Gl. P.

15. Genes. XVII 17 ss., XVIII 12-14.

21. *Auctio* : *venditio*, Gl. E. Auctio ; Pap., Auctio.

27. *Auctionarii* etc., cf. Gl. E. Auctionarius.

29. *Ignis* etc., voir Exod. *cc.* III et IV.

30. *Magister* : *pastor*, Schol. Bern. *G.* III 445.

43. *Ingratis* : *non offerentibus*, cf. Gl. E. Ingratis ; Verg. *Buc.* I 34, cf. Serv. ad loc.

45. *Dipsa* etc., Gl. E. Dipsas ; Is. *Or.* XII 4, 13 et 32 ; Solin. 122, 17. Ἔρημος : *solitudo*, Gl. E. ἔρημος : *Serpentem aeneum* etc., Num. *c.* XXI. *Hic serpens* etc., Is. *Num.* XXXVI 2 ; Aug. *Serm.* CLIII 2 et *C. D.* IX 8.

59. Voir Jos. *c.* IV 2-13.

64. *Sanguineus* : *coccineus*, Gl. E. Coccineus.

68. *Stultitia* etc., cf. Gl. P. *Lympha* : *aqua*, Gl. E. Lympha.

73. Voir Regg. *cc.* XVI et XVII.

76. *Funda* etc., Is. *Or.* XVIII 10, 1 cf. XIV 6, 44 ; Serv. *G.* I 309. *Glans* : *massa plumbea*, Non. M. 553, 16.

77. Cf. Is. *I Regg.* 15, 2. *David* etc., Gl. E. s. v. ; Eucher. *Inst.* 142, 12 ; Is. *Or.* VII 6, 64.

81. *Salomon* etc., cf. Is. *Alleg.* 92. *Templum* etc., Is. l. c. 91.

82. *Regina* : *Ecclesia*, Is. *Alleg.* 92.

89. *Captus* : *deceptus*, Non. M. 253, 24 ; Verg. *Aen.* IV 330.

90. Voir IV Regg. *c.* XX.

92. *Organa* etc., Aug. *Enarr. Ps.* CL no. 7 ; Is. *Or.* III 21, 1-2. *Rogabant* etc., voir Ps. CXXXVI 2.

96. Voir II Regg. 20, 1 ss.

97. Voir Luc. I 26-38.

101. *Bethleem*, Is. *Or.* XV 1, 23 d'après Hieron. *Epp.* CVIII 10 ; Gl. E. s. v.

(101). *Ader*, Hieron. l. c. ; Genes. XXXV 21. *Tres sancti sepulti*, Hieron. l. c. 11.

117. *Locusta* v. *C.* VII 69.

118. Voir Gl. P. *Cath.* VII 69.

121. *Excidium* : *subversio*, cf. Gl. E. Excidium.

131. Johann. IX 7.

141. Matth. VIII 28-34 ; Marc. V 1-17 ; Luc. 26-36.

154. *Corbanan*, Gl. E. Corban ; Eucher. *Inst.* 148, 13 ; Matth. XXVII, 3.

155. *Artat*, *supra Ps.* 567.

158. *Pulsatus* : *impactus*, cf. Gl. E. Pulso.

159. *Exitus* : *mors*, Gl. E. Exitus.

PERISTEPHANON I

Praef. στέφανος : *corona* etc., Gl. E. Corona, Stephanus. *Norma* etc., Gl. E. Stephanus, Is. *Or.* VII 11, 13.

25. *Probus* : *bonus*, Ison, Gl. E. Probus. *Proibus*, Fest. 229 a, Paul 228.

27. *Hosticus* et *hostilis*, Ison ; Gl. E. Hosticus.

31. *Crudus* : *crudelis*, Gl. E. Crudus, Is. *Or.* X 48. *Sed* etc., Ison.

32. *Quia milites* etc., Ison.

33. *Sacrarium* : *templum*, Ison ; cf. Serv. *Aen.* XII 199 d'où Is. *Or.* XV 5, 1. *Ubi sacrae res* etc., Is. et Serv. ll. citt.

35. *Dracones* etc., cf. Ison.

44. *Bisulcus* : *bifidus* Ov. *Met.* VII 113 ; cf. Gl. E. Bisulcus, Lucil. 1067 Marx ap. Prisc. Gr. L. II 488, 21. *Ungula* etc., Gl. E. s. v.

46. *Baca* : *catena*, Ison, Gl. E. Baca.

53. *Sodalis* : *socius*, cf. Gl. E. Sodalis. *Quia* etc., Fest. 297 b, Paul. 296 ; Ison, Vat. A. ; Is. *Or.* X 245.

56. *Catasta*, voir Gl. E. s. v. et les autorités citées par Ducange, s. v. ; *P.* X 376 ; Ison.

58. *Mammon* etc , Hieron. *in Matth.* VII 24 ; Ison ; Gl. E. s. v.

61. *Chirographum* : *pactum*, cf. Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* V 24, 22. *Chir.* : *manus scriptura*, Gl. E. Chirographum.

64. *Signum* : *vexillum*, Gl. E. Vexillum ; Serv. *Aen.* VIII 1 d'où Is. *Or.* XVIII 3, 5. *Vexillarius* : *signifer*, cf. Gl. E. Vexillifer.

65. *Praemia* i. e *sunt*, Ison.

67. *Cohors* : *D viri* Gl. E. Cohors, Is. *Or.* IX 3, 51.

70. *Obruo* : *opprimo* Gl. E. Obruo ; Verg. *Aen.* II 424. *Obr.* : *cooperior*, Gl. E. Obruo.

72. *Chalybs* : *ferrum*, Gl. E. Chalybs ; Ison ; Serv. *G.* I 58 et *Aen.* VIII 421 ; Is. *Or.* XIX 9, 7.

73. *Obsoletus*, cf. Pap. s. v.

Obsoletus : *sordidus*, Gl. E. Obsoletus.

75. *Carnifices* etc., voir Vat. A et Arev. ad vs. *Exceptor* etc., Is. *Or.* IX 4, 27.

80. *Pasco* : *nutrio*, cf. Verg. e. g. *Aen.* I 608.

81. *Dolor* : *ignis*, cf Verg. *Aen.* X 398, Serv. *Aen.* XI 732.

94. *Vascones* etc., Is. *Or.* IX 2, 107, cf. XIV 4, 28.

104. *Taurea flagra* cf. Gl. E. Taurus ; Juvenal. VI 492.

117. *Iber*, *Iberus* cf. Serv. *Aen.* XI 913.

PERISTEPHANON II

22. *Adfixus* etc., cf. cod. Prag.

39. *Levi* etc., Ison ; On. Sacr. 69, 23 ; Is. *Or.* VII 12, 22.

65. *Orgia* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* IV 302 d'où M. V. III 11, 12 ; cf. Ison et cod. Prag.

76. *Sestertium* etc., cf. Gl. E. s. v.

86. *Praestigium* etc., Gl. E. Praestigia ; Is. *Or.* VIII 9, 33 ; Ison.

90. *Aerarium* etc., Is. *Or.* XV 5, 3 et XVI 18, 5 ; Ps. Ascon. *Verr.* p. 135.

96. *Nomisma* etc., Is. *Or.* XVI 18 8-9 et 25, 14 ; Glossae Isonis ap. Ducange, Paracharaximi.

100. *Signat* etc., Vat. A.

102. *Mancones*, Vat. A. ; cf. Ison et Gl. P.

162. *Viritim* etc., cf. Gl. E. s. v. ; Paul. 378 ; Non. M. 43, 2.

190. *Rudera* etc., Ison ; Index.

209. *Dissicio* : *dissipo*, Gl. E. Dissico ; Verg. *Aen.* I 70, VII 339.

226. *Ad effodiendum* etc., voir Is. *Or.* V 27, 31.

239. *Hydrops* etc., voir Gl. E. Hydropicus, Veternum ; Serv. *G.* I 124, Donat. *Eun.* 688.

246. *Sortum* et *scortum*, Ison.

247. *Cloaca* etc., cf. Ison ; Gl. E. s. v.

264. *Morbus regius* etc., Ison ; Vat. A. ; Gl. E. Morbus regius, Elephantinus, Arquatus ; Is. *Or.* IV 8, 12-13 ; Non. M. 35, 10.

317. *Furcifer* etc., Gl. E. s. v.

318. *Strofa* : *illusio*, Ison ; cf. Gl. E. Stropha ; Pap., Strofarius. *Cavillo* etc., Gl. E. Calvo, Cavillor ; Ison ; Non. M. 6, 21 ; Is. *Or.* X 42.

321. *Tricae* etc., Gl. E. s. v. ; Non. M. 8, 11. *Cinnum* etc., Non. M. 43, 17 ; Ison ; Gl. E. Concinno.

322. *Ludicra res*, cf. Gl. E. Ludibrium.

324. *Festivum* etc., cf. Gl. E. Festiuus.

326. *Censura* : *iudicium*, Gl. E. Censura ; Greg. *Dial.* I 1.

348. *Semustus* et *semustulatus*, Ison ; cf. Gl. E. Semiustus.

374. *Recens adverbium*, Gr. L. I 114, 22, 216, 29 et 556, 36 ; III 148, 19 ; VI 517, 17 ; VII 288, 6 et 308, 35.

388. *Nidor* : *odor*, Gl. E. et Pap., Nidor. *Carnium ustrina*, cf. Gl. E. l. c.

438. *Symbolum* etc., Gl. E. s. v.; Is. *Or.* VI 19, 57.
449. *Sterculus* etc., Aug. *C. D.* XVIII 15; Lact. *I. D.* I 21; cf. Ison. Serv. *Aen.* IX 4; M. V. II 183.
478. *Valvae* etc., Serv. *Aen.* I 449; Is. *Or.* XV 7, 4 et *D. V.* 308.
493. *Indoles* etc., voir Serv. *Aen.* X 826 d'où Is. *Or.* X 124; Comm. Luc. V 17; Gl. E. s. v.; Index.
528. *Claudia familia* etc., cf. Ison et Vat. A.
556. *Corona civica* etc., Serv. *Aen.* VI 772; Gell. V 6, 11 sqq.

PERISTEPHANON III

13. *Pyra* et *rogus*, Gl. E Pyra, Rogus, πῦρ, πυρά; Ison; Serv. *Aen.* III 22, VI 177 et 226, XI 185; Is. *Or.* XX 10, 9; Index.
19. *Crepundia* etc., Gl. E. s. v.; Ison; Index. *Cr.*: *lectuli infantiles*, Index.
20. *Pusiola* etc., cf. Ison.
21. *Succinum* etc., Is. *Or.* XVI 8, 6 et XVII 7, 31; Vat. A. (ap. Dr.); Solin., 97, 10-16; Plin. *N. H.* XXXVII 42-3.
22. *Fulvus* : *splendidus*, Ison. *Monilia* : *ornamenta*, Ison; voir Gl. E. Monile; Serv. *Aen.* I 654; Is. *Or.* XIX 31, 12 et *D. V.* 382; Verg. *Aen.* VII 278; Hieron. *Ezech.* XVI 11.
59. *Canopos a gubernatore*, Is. *Or.* XIV 3, 128; Solin. 136, 14; Plin. *N. H.* V 43 et 128; Serv. *G.* IV 287.
129. *Mola* etc., Vat. A; Index.
130. *Subigo* etc., Ison; Non. M. 400, 26-401, 22. *Subigo* : *compello*, Serv. *Aen.* VI 567. *S.* : *fodio*, Verg. *G.* II 50.
122. *Eminulis*, Gl. E. s. v.
132. *Iunceus* etc., Gl. E. s. v.
148. *Os* : *superficies* cf. Non. M. 459, 14.
161. *Repens* : *subito apparens*, cf. Gl. E. Repens, Repente.

PERISTEPHANON IV

10. *Nube* etc., cf. Ison.
12. *Libra* : *iudicium*, Pers. IV 10-11.
17. *Afer* : *Africanus*, Ison; Gl. E. Afrum.
19. *Corduba*, Plin. *N. H.* III 10.
23. *Tarraco*, Plin. *N. H.* III 21.
33. *Barcino*, Ison. *Cucufas* etc., cf. Ison.
35. *Arelas* etc., Ison; Is. *Or.* XVI 1, 64.
37. *Lusitania* etc., Vat. A.
43. *Complutum*, Ison.
45. *Tingis*, Ison.
47. *Domitus* : *subiugatus*, Verg. *G.* III 30.
54. *Caesaraugusta*, voir Is. *Or.* XV 1, 6. *Caesar Augustus* etc. Is. *Or.* IX 3, 16-17.

55. *Flavus* : *albus*, Gl. E. Flauus.
61. *Alexandria* etc., cf. Is. *Or.* XV 1, 34.
80. *Valerius* etc., cf. Ison.
109. *Encrates* etc., Vat. A. ; cf. Ison ; Gl. E. Encration ; Is. *Or.* VIII 5, 25.
112. *Dedecoro* : *deturpo*, Gl. E. Dedecoratus. (Mais Ison aussi lit *deturbasti*.
117. *Retexo* : *narro*, cf. Verg. *Aen.* I 356.
125. *Sensus est* etc., Gl. A. ap. Dr.
184. *Agon* : *certamen*, Ison ; Gl. E. Agon ; Is. *Or.* XVIII 25 ; Gl. E. Agonista, ἀγωνιστής.
189. Voir Gl. a. ap. Dr.

PERISTEPHANON V

6. *Vinco* : *supero*, Gl. E. Vinco.
22. *Romulus* : *Romuleus*, Gl. E. Romulus ; Verg. *Aen.* VI 877.
25. Voir Vat. A. *Nazareni* : *Christiani*, Hieron. *in Amos.* II 11-12.
32. *Columnas* etc., Vat. A.
50. *Caespes* etc., Gl. E. s. v. ; Paul. 45 ; Serv. *Buc.* I 68.
56. *Exsero* : *praeparo*, cf. Gl. E. Exsertus.
66. *Scitum* : *decretum*, Gl. E. Scitum.
72. *Immotus* : *non movens*, Verg. *Aen.* I 261, IV 449. *Caecus* etc., Serv. *Aen.* IV 209. *Elinguis*, Gl. E. s. v.
79. On confond *auceps* et *auspex* ; voir Gl. E. Auceps.
81. *Incitus* etc., Verg. *Aen.* XII 534.
101. *Faxo* etc., Ison. *Faxo* : *faciam*, Gl. E. Facio.
113. *Hiulcus* : *apertus*, Gl. E. Hiulcus ; Verg. *G.* II 352.
156. *Dilancinare* etc., Gl. E. Dilancino.
173. *Serra* etc., Serv. *G.* I 143 d'où Is. *Or.* XIX 19, 9.
179. *Pulvinar* etc., Ison ; Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* III 532.
199. *Bitumen*, Gl. E. s. v. Bitumen iudaicum ; Is. *Or.* XVI 2, 1.
208. *Exercitus* : *fatigatus*, Gl E. Exerceo ; Serv. *Aen.* I 431 et D, III 182, IV 623 ; Non. M. 294, 17 ; Donat. *Ad.* 587. *Quaestio* : *tormentum*, Gl. E. Quaestio ; Ison.
210. *Proripit* etc., Verg. *Aen.* VI 472.
214. *In martyrem*, cf. Ison. *In iudicem*, cf. Ison.
217. *Serrata* : *lima*, Ison.
230. *Cauter* etc., Ison ; Gl. E. s. v., Cauterium ; Is. *Or.* XX 16, 8 ; notre texte à *P.* X 490.
244. *Strangulo* : *claudo*, Vat. A.
259. *Acuminata* etc., Gl. a. ap. Dr.
263. *Insomnis* etc., Gl. E. s. v. ; Verg, *Aen.* VI 556.
265. *Vafer* : *versutus*, Gl. E. Vafer. *Vafer* : *callidus*, Gl. E. Vafer ; cf. Is. *D. V.* 87.
268. *Commenta* etc., Ison ; Gl. E. Commentum, commentus.
271. *Morsus* etc., cf. Ison.

272. *Dissilit* : *frangitur*, Verg. *Aen.* XII 744. *Dissilit* : *crepat*, Gl. E. Dissilio ; Serv. *G.* III 362 ; Verg. *Aen.* III 416.

283. *Augustior* : *nobilior*, Ison.

289. *Decursus* : *finitus*, Gl. E. *Decurso spatio* ; cf. Don. *Ad.* 860.

298. *Compensat* : *retribuit*, cf. Ison. *Interminus* : *interminabilis*, cf. Ison.

299. *Collega* : *socius*, Gl. E. Collega. *Lego* etc., cf. Ison.

315. *Instar* : *similitudo*, Gl. E. Instar ; Serv. *Aen.* II 15; Macr. *Sat.* I 11, 15 ; Is. *Or.* XIV 10, 1.

329. *Exemptus* : *extractus*, Gl. E. Eximo ; Verg. *Aen.* VI 746.

333. *Coeo* : *convenio*, Gl. E. Coeo.

338. *Pererro* : *investigo*, Verg. *Aen.* V 441.

345. *Manceps* etc., cf. Ison ; Gl. E. s. v., Emancipo.

369. *Trames a transmeando*, Papias, s. v.

391. *Pleps* etc., cf. Ison.

396. *Carex* etc., Gl. E. s. v., Carices ; Ison ; Serv. *Buc.* III 20 ; Is. *Or.* XVII 9, 102.

412. *Exigo* : *compello*, Ison. *Exigo* : *abigo*, cf. Serv. *Aen.* II 357.

432. Voir Ison.

434. *Immanis* etc., Is. *Or.* V 30, 14 et 11, 100, X 140 ; Serv. *Aen.* I 139, III 606 ; Varro *l. l.* VI 4 ; Paul. 122 et 125.

446. *Murex* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Vat. A. ; Serv. *Aen.* V 205.

455. *Lembus* etc., Gl. E. s. v.; Lembunculus ; Ison ; Serv. *G.* I 201 ; Non. M. 554, 3 ; Is. *Or.* XIX 1, 25. *Extrema pars* etc., Gl. E. Limbus ; Serv. *Aen.* II 616, IV 137. *Limbus* : *fasciola* etc., Gl. E. Limbus ; Ison 458.

457. *Spartus* etc., Is. *Or.* XVII 9, 103.

463. *Palmula* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* V 163.

493. *Epenthesis* : *extensio syllabae*, Serv. *Aen.* VI 385 ; Is. *D. V.* 390 (?) ou, *ectasis* etc. ; Gl. E. s. v. *Navita* etc., Gl. E. Nauta ; Is. *D. V.* 390 et *Or.* XIX 15 ; Serv. *G.* I 137 et *Aen.* VI 385.

515. *Altar pro altare*, Gl. E. Altar.

531. *Segmentum* etc., Gl. E. s. v. : Vat. A. ; Ison ; Serv. *Aen.* I 654 ; Schol. Juvenal. II 124 ; Is. *Or.* XIX 31, 12.

PERISTEPHANON VI

27. *Concilio* : *consocio*, Gl. E. Consociat.

40. *Anilis* : *superstitiosus*, cf. Cic. *N. D.* II 70.

77. *Facesso* etc. Gl. E. s. v.

128. *Sudum* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* VIII 529 ; Non. M. 31, 14

PERISTEPHANON IX

80. *Menda* etc., Gl. L. VII 305, 5.

88. *Artus* : *membra*, Gl. E. Artus.

100. *Tepescit* : *calescit*, Verg. *Aen.* IX 701.

PERISTEPHANON X

2. *Elinguis* etc., Gl. E. s. v.; Paul. 76; ce texte à 5. *Mutus* etc., Gl. E. s. v.; Ison (8).

3. *Infantissimus* etc., Ison. *Infans* etc., Non. M. 56, 1-22.

15. *Raucus* etc. Voir Gl. a. ap. Dr.; Serv. *Aen.* VII 705 (cod. F rauciones) XI 458; Schol. Bern. *G.* I 109.

17. *Messias* etc., Is. *Or.* VII 2, 6; Ison; Gl. E. s. v.

26. Vat. A. *Aesopi fabula*, cf. Phaedr. VII 6.

37. *Legio daemonum* etc., Vat. A.; Marc. V 1-7; Matth. VIII 28-34; Luc. VIII 26-33.

53. *Perduelles* etc., Gl. E. Perduellio, Perduellis. Perduellium. *Duellio*, *Duellis*, *Duellum*; Ison.

55. *Turbo* etc., Is. *Or.* XIII 11, 19; Serv. *Aen.* III 378.

61. *Subsellia*; *tribunal*, Ison. *Subs.* etc., Gl. E. Subsellium; Asc. Ped. *Verr.* 15.

77. *Intestabilis* etc., Ison; Pap. s. v.

109. *Eculeus* etc., Is. *Or.* V 27, 21; Gl. E. Catasta.

111. *Apparitor* etc. Gl. E. s. v. *Suggero* : *indico*, Ison.

115. *Clarus* : *nobilis*, Gl. E. Nobilis.

124. *Curia a curis*, Varr. *l. l.* V 155; Is. *Or.* XV 2, 28; Non. M. 57, 1; Paul. 49.

126. *Cunabula* etc., cf. Ison.

128. *Insufflavit* etc., cf. Ison; Genes. II 7.

130. *Degener* etc., Gl. E. s. v.; Ison; Serv. *Aen.* II 549; Is. *Or.* X 73; Index.

136. Voir Ison.

140. *Flocci* etc., cf Ison; Gl. E. Flocci et nuci, Flocci fecerim, Flocci pendens, Flocci te non pendo.

143. *Fascis* etc., Gl. E. s. v.; Gr. L. I 33, 11; Serv. *G.* II 495.

144. *Lictor* : *virgifer*. Ison. *Tribunal* : *sedes iudiciaria*. cf. Gl E. Tribunal. *Finitus* etc., Ison.

155. *Proceres* etc., Ison; Is. *Or.* IX 4, 17 d'après Serv. *Aen.* I 740. *Quae curru* etc., Is. *Or.* VIII 11, 63; M. V. I 39.

156. *Gagates* etc., Vat. A.; Ison; Plin. *N. H.* XXXVI 141-2; Solin. 102, 10; Is. *Or.* XVI 4, 3. *Esseda* : *Gallicum vehiculum*, Ison; Serv. *G.* III 204 et D.

160. *Almo* : *fluvius*, Ison.

182. *Amasio* etc., cf. Ison. *Catamitus* etc., cf. Paul. 44.

184. *Pellex* etc., Ison.

185. *Fornicatio* etc, Ison; Is. *D. V.* 13, 263, 502. *Martis et Veneris fabula*, Ison; Serv. *Aen.* VI 14; Is. *Or.* XIII 6, 18; Plac. *Ach.* I 192; M. V. I 43, II 121, III 11, 16.

187. *Vervex* etc., cf. Ison; Is. *Or.* XII 1, 10.

192. *Discus*, etc., Ison.

195. *Bubulcus*, Gl. E. s. v.

196. *Cybele* etc., Ison.
197. *Galli* etc., on confond les *galli* et les *Galli;* cf. Ison.
203. *Iulia lex*, Ison.
204. *Lex Scantinia*, cf. Ison.
213. *Lemnius* : *Vulcanus*, Ison; cf. M. V. III 10, 4. ΛΙΜΝΟΚ : *lutum*, cf. Gl. E. λίμνη. *Vulcanus* : *lutosus*, M. V. l. c.
220. *Theatrum* etc., Gl. E. s. v.; Serv. *Aen* V 288 ; Gr. L. IV 201, 21 ; Is. *Or.* XV 2, 34 et XVIII 42, 1.
221. *Cygnus* etc., Hyg. *Fab.* 77 ; Fulg. *Myth.* II 13 ; M. V. I 78, II 132, III 3, 6. *Communis* : κοινός, Gl. E. Communis.
Pulpita etc., Gl. E. Pulpitum ; Ison ; Is. *Or.* XV 4, 15.
222. *Lydius* etc., cf. Ison.
226. *Cachinnus* etc., Gl. E. s. v.
227. *Alcmene* etc., Ison ; M. V. I 50, II 148.
228. *Adonis* etc., cf. Ison ; Fulg. *Myth.* III 8 ; M. V. I 200, II 34, III 11, 17.
235. *Exoletus* etc., Gl. E. s. v., Obsoletus.
239. *Ceres* etc., Ison ; Fulg. *Myth.* II 5 ; M. V. II 155, III 13, 1.
240. On confond Neaera et Omphale.
245. *Alga* : *proiectum maris*, cf. Gl. E. Alga.
248. *Pulmonem movet* etc., cf. Ison.
250. *Vinolentus* etc., Ison.
253. *Promisce* etc., Ison ; voir Gr. L. VI 10, 8.
255. *Canopus*, cf. Ison.
256. *Simia* etc., Ison ; Plin. *N. H.* VIII 72, 215-6 ; Solin. 127, 14-128, 12 ; Is. *Or.* XII 2, 30-32.
259. *Arula* etc., Gl. E. s. v.
274. *Corymbi* etc., Ison ; Serv. *Buc.* III 39.
296. *Pagos* etc., cf. Ison. *Pagus* : *stultitia*, Vat. A.
297. *Obsonor* etc., Ison.
303. *Circulator*, Ison.
304. *Rancidus* etc., Ison.
305. *Edentulus*, Gl. E. s. v.
307. *Perpensus* etc., cf. Ison.
324. *Polleo* etc., Gl. E. s. v. ; Ison.
327. *Globos* etc., Ison.
331. *Praerupta* : *aspera*, Ison.
333. *Subiugales* etc., cf. Ison.
348. *Incapax* etc., Ison.
350. *Colores* etc., Ison.
360. *Spem* etc., Ison.
367. *Probatum* etc., Ison.
369. *Ignis* : *anima*, Ison.
374. *Cadaver* : *corpus*, Ison.
376. *Ultimus* : *possimus*, Verg. *Aen.* IV 537, cf. Serv. ad. loc. *Catasta* etc., Gl. E. s. v. ; Ducange I Catasta qui cite Gloss. Isid. et Ison. ; voir notre texte à *P. I* 56.
381. *Deasciatus* etc., Ison.

383. *Ofella particula*. cod. Mar. *Bubulus* : *bovinus*, Gl. E. Bubula.
393. *Stomachus* etc., Ison.
403. *Numa* etc., Lact. *I. D.* I 21, 1 ; Serv. *Aen.* VII 763 ; Schol. Juven. III 17. *Carpo* : *vitupero*, Ison.
404. *Sophista* etc.. Ison ; cf. Gl. E. Sophia, Sophista.
407. *Consules* etc., Ison.
408. *Nestor* etc., Ison.
409. *Novellus* : *novus*, Gl. E. Nouellus.
410. *Pyrrha* et *Deucalion*, Ison ; M. V. I 189, II 73.
414. *Auspicato* adverbe, Ison ; Gr. L. III 68, 26.
415. *Iuppiter Stator*, Ison ; Aug. *C. D.* III 15 ; Liv. I 12, 6.
433. *Suculentus*, etc., cf. Ison. *Influens* etc., Ison.
436. *Pupilla* etc., Is. *Or.* XI 2, 12 et *D. V.* 54, 79 ; *Crassus* : *corpulentus*, Gl. E. Corpulentus.
448. *Viscus* etc., Serv. *Aen.* I 211 ; Is. *Or.* XI 1, 116 ; notre Index.
449. *Rimari* etc., Serv. *G.* I 384 ; Plac. *Th.* VII 761 ; Gl. E. Rimor.
451. *Taeter* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* X 270.
452. *Pendens* ; *pensilis*, Ison.
453. *Sulco* : *infigo*, Vat. A. ; Gl. E. Sulco. *Tractim* : *continuatim*, Vat. A. ; Gl. E. Tractim.
456. *Nitor* : *insisto*, Ison. *Nitor* : *laboro*, Gl. E. Nitor. *Anhelo* : *fatigor*, cf. Gl. E. Anhelus, Anhelabundus.
460. *Lancino* etc., cf. Gl. E. s. v.
475. *Mancipor* etc., cf. Gl. E. Mancipat.
477. *Olim futuri temporis*, Ison ; Serv. *Aen.* I 288 ; Non. M. 357, 33.
478. *Parvi pendo*, Gl. E. s. v.
480. *Insto* : *immineo*, Gl. E. Insto.
481. *Fidicula* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* III 21, 4.
485. *Pleuresis* etc., cf. Gl. E s. v. ; Is. *Or.* IV, 6, 8.
486. *Lamina* etc., Gl. a.
487. *Febris* etc., cf. Varr. ap. Non. M. 46, 20 ; Is. *Or.* IV. 6. 2.
489. *Papula* : *carbunculus*, Gl. E. Papula ; Serv. *G.* III 564. *Carbunculus* etc., Is. *Or.* IV 6, 16.
490. *Cauterium* etc., Ison ; Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XX 16, 8 ; *supra*, *P.* V 230.
495. *Podagra* etc., Gl. E. s. v. *Arthresis* etc., Ison ; Is. *Or.* IV 7, 31. Ducange, Condilomaticus, Condilogma ; Papias, Condili.
498. Voir Ison. Notre texte a confundu *Hippocrates* et *hypocrita*.
500. *Scalpella* etc., cf. Is. *Or.* XIX 19, 13.
501. *Cirurgus* etc., Gl. E. Chirurgia ; Is. *Or.* IV 4, 1-2 et 9, 2-3.
506. *Quantus* : *quam magnus*, Gl. E. Quantus.
510. *Felle* etc., cf. Ison. *Livor macula* etc , Gl. E. Livor.
512. *Bombyx* etc., cf. Ison ; Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* II 121.
514. *Arvina* : *pinguedo*, Ison ; Gl. E. Arvina ; Paul. 20 ; Serv. *Aen.* VII 627.
517. *Fomes* : *caro*. Ison.
518. *Situs* etc., Serv. *Aen.* VI 462 ; Gl. a ap. Dr. *Situs* : *vetustas*, Verg. *Aen.* VII 440 ; Gl. E. Situs.

522. *Cliens* : *minor amicus*, Gl. E. Cliens ; Verg. *Aen.* VI 609 ; Ter. *Ad.* 529. *Clientes* etc., Serv. *Aen.* l. c. ; Is. *Or.* X 44.

524. *Verna* etc., Gl. E. Verna; Vernacula ; Fest. 372 a, Paul. 373 ; Non. M. 43, 12 ; Cassiodor. et Beda ap. Forc. s. Verna.

526. *Iactura* : *perditio*, Ison ; cf. Gl. E. Iactura ; Verg. *Aen.* II 646.

529. *Natura* etc., Ison.

536. *Quando* etc., cf. Ison.

552. *Scaturrio* : *ebullio*, Ison ; Gl. E. Scaturrio, Scaturriens.

557. *Charaxat* : *scribit*, Vat. A. ; cf. Gl. E. Charaxatis, χαρακτήρ.

576. *Rogus* etc., Gl. E. s. v., Pyra ; Serv. *Aen.* III 22 et D, VI 17, 226, XI 185 ; Is. *Or.* XX 10, 9 et *D. V.* 444 ; notre Index.

582. *Occalluit* : *induruit* cf. Ison. *Callis* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* XV 16, 10 et *D. V.* 539 ; Serv. *Aen.* IV 405.

590. *Haurio* etc., Gl. E. s. v. ; Non. M. 319, 12-23 ; Serv. *Aen.* IV 358 et D ; IV 661, I 738, X 314.

598. *Retro* : *ante tempora*, Gl. E. Retro actis.

614. *Fasti* etc., voir notre Index.

618. *Amalthea* etc., Ison ; M. V. II 16 et III 15, 10.

625. *Vates* : *propheta*, Gl. E. Vates ; Is. *Or.* VII 8, 1 ; 12, 1 ; VIII 7, 3 ; Varr. *l. l.* VII 36; Serv. *Aen.* III 443 et D, IV 65, VI 662, VII 68. *Vates a vi mentis*, Serv. *Aen.* III 443 D qui cite Varron (*l. l.* VII 36).

647. *Processus* : *incrementum*, Ison.

655. *Color* : *fucus*, Gl. E. Fucus.

659. *Periclitor* etc., Ison.

665. *Pusio* : *parvulus*, Gl. E. Pusio.

709. *Scriba* : *exceptor*, Ison ; cf. Gl. E. Exceptor.

721. *Imbecillus* etc., cf. Is. *Or.* X 129. *Bacillus* et *baculum*, Gl. E. Baculum ; Juvenal. III 28 ; Is. *Or.* XX 13, 1.

768. *Pars optima*, Gl. a. 781.

781. *Nectar*, Gl. E. s. v. ; Fest. 165 a.

800. *Ignavus* etc., Ison ; Gl. E. s. v. *Navus* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* I, 435.

805. *Lacertus* etc., Gl. E. s. v.

818. *Appello* etc., cf. Ison.

822 *Complex* etc., Gl. E. s. v. ; Is. *Or.* X 50.

856. *Orsus* etc., Gl. E. Ordior, Orsus ; Non. M, 39, 22 ; Serv. *Aen.* I 325, IX 653.

869. *Thessala* etc., Ison.

881. *Experiri*, voir 659. *Lerna* etc., Serv. *Aen.* VI 287 ; Is. *Or.* XII 4, 23 ; M V. I 62, II 163, III 13, 4. *Re autem*, Gl. E. Lerna.

889 *Hunc* : *talem*, Vat. A. *Revulsus* : *dissipatus*, Verg. *Aen.* IV 427.

908. *Stemma* etc., Gl. E. s. v. ; Schol. Juvenal. VIII 1.

933. *Palatum* etc., Ison (932) ; Is. *Or.* XI 1, 55 ; Gr. L. I 554, 2 ; Gl. E. οὐρανισκός. *Plectrum linguae* etc., Is. *Or.* XI 1, 51.

950. *Thus* etc., Serv. *G.* I 57. *Tus a tundendo*, Serv. *G.* I 59 ; Is. *Or.* XVII 8, 3.

954. *Sudus* etc., Is. *Or.* X 261.

964. *Ostentum* : *monstrum*, Ison; Gl. E. Ostentum. *Eo quod* etc.. Gl. E. Ostentum ; G. L. VII 520, 20.

969. *Nundinor* etc., Gl. E. Nundina.

979. *Esto* : *concede*, Gl. E. Sum ; Serv. *Aen.* X 67.

980. *Echo* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* IV 50 D.

981. On confond *calumnia* et *contumelia*.

982. *Scrutare* etc., cf. Ison.

999. *Suggillo* : *subministro*, Ison. *A suggero* etc., Mar. *Suggillo* : *strangulo*, Gl. E. Suggillo.

1002. *Latrones* etc., Gl. E. Latro ; Paul. 118 ; Serv. *Aen.* XII 7, et D. ; Varr. *l. l.* VII 52.

1011. *Scrobs* : *fossa*. Gl. E. Scrobis. *Scrobs* et *scobs*, voir Gr. L. II 324, 24 et 168, 6.

1013. *Infula* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* X 538 ; Is. *Or.* XIX 30, 4 ; Varr. *l. l.* VII 24.

1015. *Gabii* etc., Vat. A. ; Serv. *Aen.* VII 612 et note du cod. Turon.

1017. *Pegma* etc., Ison ; Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* III 24

1018. *Area* : *planities tabularum*, Ison.

1051. *Hecate* etc., Ison ; M. V. II 15, III 7, 1 ; Fulg. *Myth.* I 10 ; Serv. *Aen.* IV 510. *Ops* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* VIII 377 D.

1056. *Pulvinarium*, Gl. E. Pulvinar.

1061. *Fanaticus* etc., Ison ; Gl. E. s. v. ; *Fanum* : *templum*, Gl. E. Fanum.

1062. *Ops* : *Berecynthia*, Ison.

1064. *Parca* etc., cf. Ison.

1071. *Uterque sexus* etc., Ison.

1076. *Fragitidas* etc., Vat. A. ; cf. Arev. ad. loc.

1083. *Bratteae* etc., Ison ; Gl. E. Brattea.

1089. *Contumeliae* etc., Ison.

1107. *Trudes* etc., Is. *Or.* XVIII 7. 3. *Trudo* : *impello*, Gl. E. Trudo.

1113. Confusion de *Tragoedia* et *Comoedia* ; Gl. E. Tragoedia.

1114. *Fascis* etc., Gl. E. s. v.

1132. *Monumenta* etc., Ison.

PERISTEPHANON XI

9. Cf. Gloss. cod. R. ap. Dr.

19. *Schisma* : *discessio*, Gl. E. Schisma ; Is. *Or.* VIII 3, 5 ; Ison. *Novatus* etc., Vat. A. cf. Ison.

20. *Sequenda* etc., Ison.

52. *Idolum* etc., Index ; Vat. A.

53. *Situs* : *squalor*, Serv. *Aen.* VI 462 ; cf. Ison.

55. *Lorea* etc., Ison. *Lorum* : *flagellum*, cf. Ison.

64. *Quaestio* : *tormentum*, Gl. E. Quaestio. *Hinc* etc., Gl. E. Quaestiono.

76. *Crates*, Is. *Or.* XIX 10, 17.

87. *Equus* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *G.* I 12 D, *Aen.* VII 761 ; Hyg. *Fab.* 47, 49 ; cf. Ison.

89. *Freni* et *frena*, Non. M. 306, 11-16.

130. *Phoenicia*, Gl. E. Phoenicium ; Ison ; Is. *Or.* XIX 22, 10.

131. *Cernere* etc., Ison : cf. Verg. *Aen.* VI 596.

141. *Arena* : *terra*, Gl. E. Arena.

146. *Exsequiae* etc., Gl. E. s. v.

151. *Metor* : *eligo*, Gl. E. Metor ; Serv. *G.* II 274.

158. *Limen* etc., Gl. E. s. v. ; Ison ; Stat. *Th.* X 652.

174. *Tybris* etc., Serv. *Aen.* VIII 31, d'où Is. *Or.* XIII 21, 27.

201. *Phalanx* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* II 254, XI 42 ; Is. *Or.* IX 3, 46.

203. *Alba civitas*, Serv. *Aen.* I 7.

206. *Etruria* : *pars Tusciae*, cf. Gl. E. Etruria ; Serv. *Aen.* X 164 D. *Advena* etc., Gl. E. Advena, Convena, Indigena ; Is. *Or.* IX 4, 39 et X 147, *D. V.* 34 ; Serv. *Aen.* VIII 314 et 328 ; Gr. L. VII 303, 30.

210. *Pignus* : *filius*, Gl. E. Pignus. Pour les autres données de cette note voir Gl. E. l. c. ; Is. *D. V.* 456 ; Gr. L. VII 118, 16 ; Ison.

215. *Frequentia* : *multitudo*, Gl. E. Frequentia.

225. *Analogium* : *lectorium*, Gl. E. Analogium.

(Peristephanon III 31. *Eulalia* : *beneloquens*, Ison III 1.) Probatio pennae.

PERISTEPHANON XII

3. *Festus* etc., cf. Ison.

4. *Nobilis* etc., Gl. E. s. v. ; Fest. 174 b, Paul. 175 ; Non. M. 351, 12 ; Verg. *Aen.* VII 564 ; Don. *Hec.* 797 ; Schol. Bemb. *Heaut.* 227.

17. *Solum* : *terra*, Gl. E. Solum, Is. *Or.* XI 1, 115.

21. *Orbis* : *annus*, Gl. E. Orbis ; Serv. *Aen.* I 269.

36. *Colymbus* et *corymbus*, Vat. A ; cf. Ison.

40. *Et virescit* etc., Vat. A.

41. *Cyaneus* etc., Vat. A, Ison ; Is. *Or.* XVI 9, 7 ; Solin. 88, 1-4 d'après Plin. *N. H.* XXXVII 119.

45. *Ostiensis* etc., cf. Ison.

49. *Bratteola*, cf. Ison ; supra *Ps.* 335. *Sublevit* etc., Gl. E. s. v.

51. *Parius* : *candidus*, Ison ; Gl. E. Parius lapis ; Serv. *Aen.* I 593, III 126 ; Schol. Hor. *C.* I 19, 6. *Paros* etc., Serv. *Aen.* III 126 ; Is. *Or.* XIV 6, 29.

PERISTEPHANON XIII

1. *Punica* : *Africana*, Ison ; Gl. E. Punica regna, Punica terra ; Verg. *Aen.* I 338.

12. *Ambrosia* etc., voir Serv. *Aen.* XII 419 ; Gl. E. Ambrosius. *Amb.* : *dulcedo*, Gl. E. Ambrosius. *Brosis*, Gl. E. βρῶσις. *Imbuit* etc., Gl. E. *Imbuo* ; Non. M. 324, 20 ; Cic. *Finn.* I 60. *Palatum* etc., supra *P.* X 933.

23 *Necromantia* etc., Gl. E. Νεκρός, νεκρομαντεία, Necromantius ; Serv. *Aen.* VI 149 ; Is. *Or.* VIII 9, 11.

42. *Interminus*, etc., Gl. E. Intermina.

51. *Tyria* etc., Verg. et Serv. *Aen.* I 12-13.

61. *Charisma* etc., Gl. E. Charisma, χάρισμα, Eucharistia, ἔχαρις, εὔχαρις.

79. *Ex odore* etc., Vat. A.

81. *Sal in sacris*, Verg. et Serv. *Aen.* IV 517.

PERISTEPHANON XIV

3. *Conditus* : *sepultus*, Gl. E. Conditus ; Ison.

8. *Virginal*, cf. Ison ; cod. Prag. ; Gl. E. Virginalis.

27. *Min* etc., M. V. III 10, 1.

55. *Lupa* etc., Gl. E. s. v. ; Serv. *Aen.* I 273 ; Is. *Or.* X 164 et XVIII 42, 2. *Lupanar* : *prostibulum*, Aug. *C. D.* ; Is. l. c. ; Index.

Nous invitons nos lecteurs à remarquer des

ADDENDA LEXICIS LATINIS

Additamen (?), A. Intr. l. additam. cod. ; *additamine* ou *additamento ?*

Allegoricat H. praef. 25 b : erreur pour *allegorizat ?*

Annuatur (?) I S. 437.

Arbitrius H. 681 : *de libero arbitrio... eum.*

Artificaliter A. 519, sans doute erreur pour *artificialiter.*

Bacum H. 402 (cod. bacū : si cela est correct, voilà l'étymon de *baculum.*

Balator II S. 894 o, signifie *balbus.*

Beneloquens P. III 1 pr., traduction de Eulalia : est à rapprocher *beneloquus* P. III 31 add.

Brata Ps. 335 a. b : *brata* au singulier et *brate* au pluriel. Variante de *brattea* ou seulement une erreur de copiste ?

Caus C. IX 81 pour *chaos* : quelques mss. de Pline *N. H.* VIII 70 ont *chaus* pour *chasma.*

Circinnus I S. 324 distingué d'avec *circinus* : deux fois.

Circopeticus P. X 256, pour *cercopithecus.* Peut-être notre auteur tout en plaisantant a rattaché ce mot à *circus* et *petere.*

Circumenses equi H. 361 b ; dérivé de *circumire.*

Comulati A. 146 (i. q. *pueri criniti*) : bévue pour *comatuli ?*

Concressione A 931 b ; *concretione* se trouve vs. 909. Prononciation vicieuse ?

Condefleta Ison H. 944.

Condilocmatica et *condologmatica* P. X 495. Variantes de *condylomatica.* Ducange fournit *condilogma*, ce qui prouve que nous sommes en présence de mots véritables : le texte les distingue l'un de l'autre.

Consermocinatio A. pr. 12. Traduction de συλλογισμός.
Conturbatrix Ps. 58.
Cornicularis I. S. 364 signifie « cornu ».
Cornicularius Ps. 636 a. b. et *Cornicularius* ibid.; celui-là a ĭ, et vient de *cornu*, celui avec ī dérive de *cornix*.
Cornuvus A. 621 i. q. *cornutus*.
Crassitabat II S. 565 i. q. *crociebat*, de κράζω.
Cruciendo A. 932; erreur pour *cruciando*.
Cumex I. S. 48 d, i. q. *tippula*.
Cytharalis Ison H. 316 i. q. *lyrica*.

Demonicalis I. S. 631 b.
Deguerunt II S. 716 a pour *degerunt* : cf. *habuerunt*.
Deviamen Ison H. 4. Ducange cite *deviamentum*.
Despective II S. 894 1, 1091.
Dimitio Ps. 772 b.
Dissentio I. S. 602 a.

Eseforium H. 230 c glosé, *guursebalt*.
Exceptivis C. V. 97.
Expiales II S. 1107 i. q. *expiatrices*.

Fatigabundus C. X 106.
Flaveas comas A. 495 : erreur pour *flavas*.
Floccifacio P. X 146 b paraît être *un* mot.
Fulvicolores Ison P. III 21.
Funditonnae (?) I. S. 404 c.

Hesta II S. 972 c : forme inventée pour expliquer *Vesta* comme dérivée de ἑστία.
Idoliothitum A. 186 paraît être formé directement de *idolium*.

Illigata A. 988 a, i. q. *non ligata*.
Impetus impeti A. 65 : voir les notes critiques.
Inadultus II S. 978 a i. q. *adultus*.
Inbonus P. V 434 : fabriqué tout exprès pour expliquer *immanis*.
Inconsumptus I S. 440 d, i. q. *consumptus*.
Incuna P. X 126 : il faut lire *incunabula*.
Inedium C. VII 13 c. : forme classique, *inedia*.
Ineloquentissima P. X 3, glosé *infantissimo*.
Infaustissimus II S. 569.
Infinalis Cod. Mar. ap. Arev. P. II 333, glosé *indissolubilis*, *inextricabilis*.
Inignee (*ie. inigneae*) C. X. 29 : erreur pour *igneae*.
Inlumbis Ps. 314, i. q. *elumbis*.
Intrapositus II S. 755 b : un composé ?
Involubilitatibus I. S. praef. 54 a.
Involucla I S. *praef.* 54 a. b,, H. 921 : de même Gl. P.

Jocalis Ison H. 316, i. q. *lyrica*. Ducange cite *jocalis*, c'est-à-dire *jugalis*.

Laniendo, *laniebatur* P. X 495 b, d'où *lanista* etc., selon notre texte.
Laniola (fém. sing.) P. X 498 et note analogue dans Ison : Fulg. p. 9, 14 a *laniolum*.
Lazureus Ps. 858, P. XII 41 (où : *Cyaneus*).
Lentum P. X 250 a (et Ison) : assumé comme égalant à *plenum* dans *vinolentum* etc.
Luctarii P. 336, i. q. *luctatores*.
Lignetas I S. 597, adj. de *lignum*.
Lutee C. X 26 : adverbe.

Nancones P. II 102 (et Vat. A) : s'il faut rapprocher cette forme à *mancusa*, lire *Mancones*.
Novernus P. X 936, dérivé de *novus* d'après le modèle de *modernus*, *hodiernus*.

Obcooperire II S. 59 b.
Olario II S. 1077 i. q. *flammeo*: erreur pour *velario ? sudario ?*

Paganissimus A. 296; I. S. pr. intr. c.
Palestretites (nom. pl.) H. 365 b; pour *palaestritae*, conformé à *luctatores*.
Peccatia H. titre : traduction (« *si posset dici* ») de ἁμαρτιγενεία.
Pernecies H. 386 distingué en termes exprès d'avec *pernicies* lequel équivaudrait à *pernicitas*.
Perneciosa H. 386, adj. formé de *pernecies*.
Planentiae A. 211, *errare facientes* : le cod. a *plan̄tiae*, Ison lit *planoficiae* id est *errorem facientes*. Voir Mart. Cap. VIII 850.
Pluina II S. 938, i. q. *pluvia* : cf. *pruina*.
Praeditissimus A. 179 : superlatif de *praedives* ou *praeditus?*
Prosperes II S. praef. 8, pour *prosperos*.

Quadrugiae Ps. 408, i. q. *quadrigae*.
Quietare Ps. 562 a est glosé *furari*.

Rabulatores A. 195.
Rauciones (*rautiones*, cod.) P. X 15, *Italia vocat cignos quod bene canat* : dérivé de *raucus*. Voir Verg. *Aen.* XI 458 *rauci... cycni*. Serv. *Aen.* VII 705 (Cod. F. lit rauciones.)
Reinnovari II S. 218 b.
Ruder A. 725.

Samolium (*poterium*) I S. 188 e. f.; déclaré être adj. de Samos : erreur pour *Samiolum ?*

Sardus II S. 943, i. q. *Sardinia.*

Scobeo P. X 1011. Le *scobentem* de Ducange 1 *Scobere* est une erreur ou variante de *scopentem* (Psalm. LXXVII 7 *scopebam*). Cf. *Scrobeo.*

Scrobeo P. X 1011 : formé de *scrobes.*

Scythus II S. 808 b.

Sollicitate Ps. 799 i. q. *sollicitudine.*

Somniculositatem. C VII 18.

Sordus P. X 954, formé pour expliquer *surdus a sordibus.*

Sortum (*quasi solea*) P. II 246, pour fournir une étymologie à *scortum.*

Subsolitani H. 634 représente *subsolani.*

Trastra II S. 793 est distingué d'avec *transtra.* Cf. Verg. *Aen.* X 306, *cod. Med.*

Trivallo H. 493, i. q. *triplici vallo.*

Turmen P. X 55 b., est à *turbo* comme *termen* à *termo.*

Uncinii P. V 173 : erreur pour *uncini* ou *uncinuli.*

Vernis (gen. sing.) A. 512 c, i. q. *veris.*

Viteta I. S. 114 a, pour *vineta*, de *vites.*

VOCABVLA RARIORA

Abago Ps. 632.
Absidae Ps. 532 a, pour *absides*.
Absortus II S. 927 b. Voir Thes. L. L. Absorbeo.
Aliqualiter P. X 524.

Birotum II S. 1089 a.

Cadivus C. V. 102.
Circumesis A. 717.
Claxendix II S. 10.
Conquiniscendo II S. 894 i.
Conspersionibus Ps. 326.
Continuatim P. X 483.
Cucumer C. VIII 34 c.
Culmeis II S. 298.

Demonstratrix Ps. 439 b.
Devexio II S. 884 c.
Disciplinabiliter I S. 646 b.
Disligata C. VII 107.
Divinatrices A. 441.
Domunculae H. 761 a.

Emeliorata II S. 258 a.
Epipata A. 813 (leg. epibata) : *probatio pennae*.
Erratives A. 211.
Exagitatione H. 125 b.
Excelleo Ps. 2 b.

Factivum (sermonem) Ps. 339 b.

Immoderantia P. X 487.
Imperfecte P. XI 146.
Incrementata Ps. pr. 3.
Indesinenter I S. 629 g.
Infiteus II S. 851 ; Gl. P. et quelques MSS Prud.
Inrationabilia A 392.
Inrationabiliter A 211.
Intraversum II S. 740.

Jactatrix Ps. 439 b.

Licite I S. 562 a, adv.

Matesis II S. 894 a, i. q. *vanitas*. Vid. Ducange s. v.
Mediatrice H. 912 b.
Microcosmus II S. 992. La citation dans Georges Is. *Or*. III 22, 2 ne se trouve pas dans l'édition d'Arevalo. Ducange cite ce mot d'après Gervaise de Tilbury (saec. XIII).
Monimen P X 1132. Cité par Ducange d'après Ebradus Bethunensis, et dans une autre signification d'après le Pape Nicholas II (847-55).

Negatrix Ps. 630.

Obsorbeo C. X. 144.

Potatoria (vasa) A. 472.
Praeconabilis I S. 105.
Punctulis Ps. 858.

Rationabiliter II S. 1005. Déjà dans Servius.
Rancide P. X 304.
Requescit Ps. 840.

Sacello II S. 41 b : diminutif de *saculus*.
Semiferus A. 216.
Soccis I S. 640 b, i. q. *ligonibus*: Dietz Soc II c, Koerting 8833, Holder tom. III, col. 1596.
Strofosus A. pr. 25 i. q. *dolosus*.
Subterius Ps. 860 c.
Superapparitio C XII 1.
Superfertur I S. 326.

Toxicantur H. 538 b.
Tultus C VII 37.

Venenifera H. 233.
Vertibilitate A 202.
Violatio (colore) Ps. 860 d.
Voluptuosum I S. 256 b.

INDEX GRAECUS

Ἅγιος, A. Intr. 1, *d*.
αἰγόκερως, A. 621, *b*.
αἵρεσις, Ps. 707, *a*.
Αἱμορρεοῦσα, C. IX, 40.
ἄκρος (?), Ps. 470, *d*.
cod. acrios.
ἀκτή Is. 136, *b*.
ἄλαλος P. X, 2.
ἁμαρτία, H. Introd. *a* (*bis*).
ἁμαρτιγένεια, H. Introd. *a*.
Ἄμμων, A. 443.
ἀμφίκυρτος, Is. 364 (*ter*).
ἀνατίθημι, H. 461.
ἀνδραονικῶς, P. II, 162 cod. : = viritim).
ἀνθρωπομορφίτης, A. 552.
ἄνθρωπος, A. 552.
ἀπόδειξις, Is 88.
ἀποθείωσις, A. Introd. *a*.
ἄχαρις, II, S. 1046, *b*, P. XIII, 61.
ἀχαρής, C. V 128.
ἀχέρων (?), C. V 128.

Βοῶ, C. VIII, 34.
βρῶσις, C. III 23, P. XIII 12.

Γῆ, Ps. 816.
γυμνός, H. 403 *a*.

Δάκτυλος, A. 234 (et eodem loco iterato.)
δεινός, II, S. 161.
διατομή, I. S. 364 (*ter*.)
δῖος, C. XII, 90 I. S. 628 *f*.
διψία (?), II S. 937 *a*.
δύναμις, C. IV 7.

Ἐλεήμων, Ps. 511 *e*.
ἔξ, Praef. pr. *c*.
ἐπί, C. XII pr. *b*.
ἐπιφάνεια, C. XII pr. *a*. *b*.

ἔργον, I. S. 477.
ἔρημος, Ditt. 45 *a*.
ἔρις, Ps. 10 *a*, 566.
εὔχαρις, II S. 1046 *b*, P. XIII 61.
εὐχαριστία, II S. 1046 *b*, P. XIII 61.

Ζεύς (Διός), II S. 859 *b*, c.

Ἡμέρα, Præf. pr. c.
ἡμιθέα, I. S. 165.

Θειός, P. 936.
θέλω, Ps. 60 *a*.
θέναρ, A. 860 *b*.
θεοφάνια, C. XII, pr. *b*.
θεωρῶ, H. 310, I. S. 385, P. X 220.
θρήνη, A. 749 *d* (*bis*).
θώραξ, Ps. 126.

Ἴας (?), Ps. 860 *e*.
Ἰησοῦς, P. 764, *c*.
ἵππος, P. XI, 87.

Καθημερινός, Praef. pr. *e*, C. X, expl.
καρπος, C. V 117 *d*.
κατάμιτος (?), I. S. 706.
κέρας, H. 135 *b*,
κεραύνιον, Ps. 470 *b*.
κεφαλή, II S. 867 *b*.
κλάζειν (?). C. II 42.
κλέπτης, Ps. 562 *a*.
κλίνη, A. 205 *b*.
κλύω, Ps. 2 *b*.
κοιμητήριον, C. X 48 *a*.
κοινός (κοινοῦ, chinum cod.). P. X, 221.
κόνδυλος, P. X 495.
κυάνεος, Ps. 858.
κύκλος, I. S. 188 *d*.
κύμβη. I. S. praef. 12 *a*.
κύων (κυνός), A. 201 *c*.

Καλῶ, P. III 1.
Λευκοθέα, II S. 563 *c*.
λευκός, H. 234.
λήθη, C. VI 18.
λίμνος (λίμνη ?), P. X 212 *b*.
λύρειν, H. 316 *b*.
λύχνος, C. V 14.

Μάχη (machia Cod.), Praef. pr. *d*.
μέγας (μεγάλη), Ps. 10 *a*.
μέλαν, C. VIII, 34 *a*.
μέσος (τῶν μέσων), H. 358 *b*, II, S. 1013 *a*, P. X, 15 *b*, XII, 4.
μέτρον, Ps. 829 *c*.
μονοειδής, Is. 364 (*ter*).
μορφή, A. 552.
μυρίκη, C. XI 76 (Lemma).

Νεκρός (nicros Cod.), P. XIII 23.
Νῦσα, II, S. 859 *b*.
Νῦσος (?), I. S., 628 *f*.

Ξενοδοχεῖον, II, S., 688 *a*.
ξένος, II, S., 688*a*.
ξύλον, C. V, 117 *b*.

Ὅλος, Ps. 854.
ὄνος, II S. 813.
ὄνυξ, Ps. 860 *b*.
ὄπος, CV, 117 *b*.
ὁρκῶ, I S. 406.
οὐρανός, P. X 933, XIII 12, *d. e.*
οὖροι, I S. 347, *c*.
οὗτος (τούτων), Ps. 10 *a*.

Παλαίω, H. 365 *b*.
πάλλω, H. 365 *b*.
πᾶς, Ps. 861.
πεῖνα, H. 762 *b*, I S. 120 *b*.
πέτομαι, Is. 101 *c*, II, S. 519 *a* (utroque loco *peto* Cod.).
πηγή, I S. 619 *b*.
πίννα (?), Ps. 860 *e*.
πλάττω, H. 274 (*aplata* Cod.).
πλευρόν, P. X 485 (pleuros Cod.)
πληροσέληνον, I S. 364.
πνεῦμα, A. Intr. 1, *d*.
ποτήριον, I. S. 188 *f*.
πράσον, Ps. 865, *b*.
πρέπον, τὸ, Ps. praef., 32.
πρόβατον, A. 682 *b*.
προφήτης, A. pr., 25 *a*.
πῦρ C. V 136 *b*.

Ῥοδοδάκτυλος, H. 234.
ῥόδον, H. 234.

Σαβάειν, C. XII 71 *b*.
σάρξ, C. XIII 203, X 53 *b*
σέβειν (σέβεσθαι), C. X 51.
Σηραφείμ, C. IV 4 *c*.
σκηνοβάται (σχοινοβάται ?), H. 368
σοφός, P. X, 401.
στίχος, Ditt. pr. *b*.
(στόμα), I. S. 635 *b*.
στροφή, C. III 29 *b*, II *s*. 37 *c*.
συκοφάντης, A. pr., 25 *a*.
σύρω, C. XII 22.
σχίσμα, P. XI 19.
σχοινοβάται? H. 368.
σχοῖνος, H. 367.
σωφροσύνη, C. I 82.
σώφρων, C. I 82, A. 588.

Ταρταρίζειν, C. IX 18 *b*, A. 745 *b*.
τέτταρα, Ditt. pr. *b*.
τίσις, A. 475, Ps. 10 *a*.
τράπεζα, II S. 894 *m*.
τροφή, Ps. 64 *b*.
τροχός, P. X 61.
τύραννος, C. IV 43, VI 62 *b*.

Ὑδροχόος, A. 622 *a*.
ὕδωρ, H. 614 *b*.

Φαγεῖν, C. III 203, X 53 *b*.
φαίνω, C. XII pr. *b*, A. 958.
Φαίνων, I S. 42.
φλόξ, A. 751.
φρήν (φρένας), H. 125 *a*.
Φυλισταῖος, H. 500 *a*.
φωνή, A. 475, Ps. 10 *a* (*bis*).

Χ (littera), II S. 688 *b*.
χαίρω, C. V, 128.
χάλκος, I. S. 347 *a*.
χάος, C. IX 81 (hemma).
χάρις, II S. 1046 *b*.
χάρισμα, P. XIII 61.
χείρ (χεῖρα), P. X 501.
χηλαί, A. 388 *c*.
χερουβίμ, C. IV 4, *c*.
Χριστός, P. X 17.
Χρυσός, Is. 635 *b*, χρυσόν, Ps. 854, 865 *b*.
Χρυσόστομος, Is. 632 *b* (*bis*.)

Ψυχή, Praef. pr. *d*, Ps. Intr. *a*.
ψῦχος, Ps. Intr. *a*.

INDEX LATINVS

Aaron C XII 169 b, Ps. 548.
Abaddir I S. 627 a.
Abbacuc C. IV 59.
Abdenago A. 143 b.
Abel H. pr. 9 a. d.
Abessalon vel Absalon H. 564 a.
Abram, Ps. pr. 1, 2, 19, 57 l.; D. 13, 15 a.
Abraham A. 30, 551 b, 985 a, 986 a; Ps. pr. 1, 2, 11, 19, 35, 45 (ter), Ps. 48 b. 57 d, f. 384; D. 13, 15 a.
Accinctus C. X 75 a; Ps. 606 a.
Acestes II S. 302 b.
Achar Ps. 537, 543, 545.
Acharon H. 502.
Achaz D. 96.
Acinaces II S. 699 a.
Acrisius I S. 68 b. c.
Actiacus II S. 528.
Actium II S. 528.
Adam C. III 97; A. 1010 b, 1024; H. 715 a.
Adamitae H. 403 b. c.
Adeder D. 101 b.
Ad Lateranis I S. 585 c.
Admetus II S. 54 i.
Ado (i. e. Adonis) P. X 228 a. b. c.
Adorata (nomen propr.) P. IV 38.
Adrianus I S. 271, 272, 274; P. XIII 79.
Adulterium P. X. 185 a, (203), 213 b, 227 f; I S. 626 a: II S. 22 b.
Aegeus II S. 54 c.
Aegyptiacus C. V 69.
Aegyptus H. 462 b. c; I S. 629 d. n; II S. 354 a. c, 528, 534, 868 b, 869 a. b, 921 a (bis), b (quinquiens), 925, 937 a; P. III 59 b. c. d.; P. IV 61; P. X 255, 256 a. c.
Aeneadae A. 447.
Aeneas A 447; I. S. 550 b (bis); II S. 343 b.
Aeschol D 13.
Aesculapius I S. 172 b; II S. 54 e. f.
Aesopus P. X 26.
Aethiopes Ps. 654.
Afer P. IV 17; Ps. pr. 46 a.
Africa I S. 61 b, 525 a. b. c.; II S. 246 b, 300, 809 b, 944; P. IV 61.
Africanus II S. 246 b, 300; P. IV 17.
Agag Ps. 388 a (bis) b.
Agenor I S. 61 b.
Agnes P. XIV 1 a.
Ai (civitas) Ps. 548.
Alamanni II S. 809 c.
Alba P. XI 203.
Alcmena, Alcmene P. X 227 passim.
Alecto Ps. 10; I S. 368.
Alexander II S. 46 b, 550.
Alexandria P. IV 61; P. V 25.
Allophylus H. 500 a. b.
Almo P. X 160.
Amalthea II S. 652; P. X 618.
Amasio, Amasius I S. 271, 274; P. X 182 a. c., 22 a.
Ambrosia C III 23 a; P. X 783 b; P. XIII 12.
Ambrosius (Sanctus) II S. 1057 a (de Virg. II 2; in Luc. II 8.)
Amelech C. XII 169 a; Ps. 388 a.
Amor qui et Cupido Ps. 437.
Amniades, Amnius I S. 551 a. b.
Amphitrio P. X 227, passim.
Anchises I S. 169 a; II S. 343 b.
Ancus I S. 193.
Aner D. 13.
Anicius I S. 551 b.
Anima et animus H. 527.
Antichristus C. VI 107.
Antinous I S. 271, 274 (bis), 549 b; II S. 562.
Antiochia I S. 549 b; II S. 562.
Antiochus Epiphanes A. 512 d.
Antonius II S. 354 a, 528.

Anubis A. 195 b.
Apis II S. 868 b.
Apollo C IX 1 c; A. 402, 438 a, 439 b; Ps. 242; I S. 171 a. b (bis), 629 c; II S. 54 h. i, 565 (bis), 968; P. III 78; X 192 b.
Appenninus II S. 521 a.
Apulia II S. 569, 741 a.
Aquarius A. 622 a.
Arabia C. V 92; XII 71 b.
Arabicus C. X 51.
Arapha H. 500 b.
Archigallus I S. 630 a.
Arelas P. IV 35.
Argivi I S. 629 c.
Argo (navis et puella) I S. 117 c.
Argus I S. 629 c.
Ariadne I S. 139, 142 a. b (bis).
Arrianus A pr. 3 b; Ps. 107 a. b.
Arrius Ps. 711.
Ascanius P. XI 103.
Asia Ps. 868; II S. 562.
Assur H. 449.
Assyria II S. 550.
Asyndeton I S. 169 b.
Athenienses H. 233.
Attis II S. 51.
Augustinus A. 133, 446 b (Epp. 232, 3), 779 b; H. 828 (C. D. 21, 2); II S. 123 b (Epp. Joh. Tract. II 14); 218 c (C. D. 4, 8), 823 (cf. C. D. 16, 8).
Augustus I S. 251; II S. 431 a. b. Cf. Caesar, Octavianus.
Aurichalcum I S. 347 a.
Aurora II S. 563 b.; H. 234 (add.).
Avaritia (nomen propr.) Ps. 461, 467 b, 469, 471, 482, 492, 493, 501, 502, 507, 511 d, (543), 556, 557, 566, 569, 589, 599, 602.
Aventinus I S. 121.

Baal A. 325 b. c.
Babylon H. 448. Babylonia H. 143, 448. Babylonii D. 92 a.
Baca sive bacca C. III 55; H. 270 a. b; Ps. pr. 33 a. b.; P. I 46 a. b.
Bacchanalia I S. 628 e.
Bacchica ibid.
Bacchus Ps. pr. 33 b; II S. 858 b; P. II 65. Vid. etiam Liber Pater.
Bactra, Bactriani A. 612 b.
Baia II S. 741 a.
Barchinon P. IV 33 a.
Bassus I S. 558 b.
Belial H. 520 a Ps. 714.
Bellona Ps. 566.
Belzebul P. V 267.
Beneventum II S. 701.
Benignitas (nomen propr.) Ps. 578, 589, 599.
Berecynthia I S. 628 c; II S. 51; P. X. 196 b, 1062. Cf. Ops, Mater Deum, Cubebe, Cybele.
Berecynthiacus II S. 51.
Berna P. X 524 b.
Bethleem C. XII 78; H. 778 c; D. 101 a, 105.
Biblia Sacra Praef. 29 a (Eccles. IX 10); C. V 68 (Ps. CXXXV 10), C. XII 131 (Apoc. VI 9), 190 (Genes. XLI 51); A. pr. 39 (Ps. CXVIII 105), A. 1 c (Johan. XIV 10), 15 (Johan. I 18), 93 (Genes. I 3), 148 a (Ps. CXXXVI 2), 191 b (Paul. Ep. Rom. I 20), 221 c (Johan. XX 27-8), 226 (Sap. VIII 1), 325 (Os. II 17), 518 (Johan. II 19), 544 a (Matth. XXVII 25), 551 b (Johan. VIII 33), 602 b (Isai. VII 14), 713 a (Marc. VI 40), 797 c (Genes. I 26), 858 (Ps. LXXVI 16?) 863 b (Is. LI 9), 963 c (Matth. IX 6), 986 b (Ps. LXIV 12); H. pr. 36 e Paul. ad Gal. V 17), H. 281 (Paul. ad Thess. I IV 4), 295 (Exod. XXXVIII 18), 404 c. (Paul. ad Gal. V 13), 460 b (Ps. CXXXVI 4), 462 d (II Petr. 2, 21), 507 (Paul. ad Rom. VIII 20), 509 (Paul. ad Ephes. I 2, 14), 675, (Johan. VIII 39) 715 c (Genes. III 12-13), 778 b (Ruth I 11), 778 d (Ruth I 22), 785 (Isai. XVI 1), 792 (Act. XIV 22), 824 (Matth. XV 41), 859 (Luc. XVI 19), 912 b (Deut. V 5); Ps. pr. 2 (Genes. XXII 18), 9 (Paul. ad. Ephes. VI 12), 42 (Paul. ad Hebr. VII 3), 48 b (Genes. XVIII 10), 49 b (ibid. 13-15), 59 b (Johan. XIV 23), Ps. 4 b (Is. LXVI 9), 25 b (Luc. XII 11), 241 b (Sophon. III 15), 261 (Ps. LXXVI 7), 287 (Levit. XIV 5?), 384 (Paul. II Tim. II 8), 388 b (I Regg. XV 33), 397 a (I Regg. 24), b (ibid. 39), c (ibid. 43), 410 a (Hab. III 4), 421 (Luc. XVI 24), 484 b (Paul. I Tim. 6, 9), 536 a. b (Jos. VI 17-20), 606 (I Regg. 20, 11),

615 a (Matth. VI 34), 620 b (Ps. X 2), 715 b
766 (Johan. XVII 21), 772 a (Paul. I Cor. 13, 3), 779 b Paul. I Cor. 12, 31), 785 (Id. Ephes. IV 26), 790 a. b. (Matth. VI 15 et 20), 786 a (I Regg. 7), 819 (Matth. XII 43-4), 857 a (Johan. X 9), 845 (Luc. II 1, Eccl. XI 9), 868 (Apoc. cap. I), 902 (Paul. ad. Gal. V 17); I S. pr. 45 b (Act. XXVIII 14-44), 511 (Johan. VI 45); II S. Intr. a (Matth. XIV 13 ss. et 28-29), II S. 99 Eccl. III 22), 155 (Isai. V 8), 166 b (Paul. II Cor. IV 18), 195 b (Job XXXVIII 14), 213 b (Eccl. XII 1), 258 b (Paul. II Cor. V 16), 556 (I Regg. XV 12), 658 (Paul. Hebr. VIII 13), 804 a (Paul. ad Rom. VIII 22), 884 c (Matth. VII 14), 894 i (Paul I Tim. V 17), 894 g (Ps. XXXV 9), 909 (Iob V 6), 1023 (Luc. VIII 5 ss.. 7, 13), 1047 a (Matth. VIII 32 ?), 1055 a (cf. Matth. XIII 8), 1057 b (Luc I 39); P. II 209 b (Paul. II Cor. XII 10), 368 (Exod. VII 1), IV 289 b (Apoc. VI 9), X 128 (Genes. II 7), 981 (Act. V 41); D. 28 (Genes. XLV 5), 29 (Exod. cc. III et IV); 45 (Num. c. XXI), 73 (I Regg. cc. XVI et XVII), 77 (I Petr. I 12). 90 (IV Regg. c. XX), 92 a. b. (Ps. CXXXVI 2 et 4), 93 (Ps. LIV 27), 96 (II Regg. XX 1 sqq), 97 (Luc. I 26-38), 109 a. b. (Luc. II 14-15), 128 (Eccl. IX 15), 138 (Matth. XIV 29), 154 (Matth. XXVII 6).
Bidens H. pr. 7.
Bilanx P. IV 12.
Bitumen P. V 199.
Blemmyi II S. 823.
Boetius I S. 32 (Cons. Phil. I 4, 15), 551 b, 552.
Bonus a greco quod est boo, C. VIII 34.
Boreas P. X 192 b.
Bosforum I S. 629 d.
Brittania H. 881.
Bromius C. III 23 b; I S. 131; II S. 496.
Bucula Ps. 255.
Byzantei (nummi) P. II 102.

C littera P. II 438 b.
Caecubus I S. 127 b.
Caelus (nomen propr.) I S. 53 (bis).
Caesar P. I 62 b; P. IV 54 a. b. Vid. etiam Julius.
Caesaraugusta P. IV 54, 63 a.
Cain H. pr. 9 a. b. c. d., 11 a. b., 25 b.
Caiphas D. 161.
Calep H. 467 a.
Camillus II S. 558 c. d.
Campania I S. 127.
Campus Martius I S. 181; P. X 45 a.
Cana H. 409 b.
Canaan H. 409 b.
Cananeus H. 409 b.
Cannae II S. 569.
Canopus, Canopicus P. III 59 a. b. d.; P. X 255.
Capella P. X. 618.
Capitolium A. 508, I S. 182 a, b (bis), 218 b, 548 c; II S. 703 (bis).
Capricornus A. 621.
Caries I S. 434, 597 c.
Carrae II S. 574 b.
Carthaginiensis II S. 947.
Carthago II S. 569; P. IX 17; P. XIII 51, cf. 35 a.
Cassianus P. IV 45 b.
Castor I S. 227.
Catilina I S. 526, 529.
Cato I S. 381 b, 545 d. e. f.
Caucasus A. 429 a. b.
Cauter, Cauterium P. V 230 a. c., 490 b.
Cecrops C. III 71.
Celeus II S. 918 a.
Censorius P. II 326 a.
Centaurus I S. 205.
Cerauni Ps. 470 a. c.
Ceres I S. pr. 5 a. b; II S. 218 b, 918 a. b.
Cethegus I S. 526.
Chalcedonia Ps. 857 a.
Chaldaei 512 c.
Chalybs Ps. 143; P. I 72.
Chaos C XII 40 a. b.; I S, 94 a; II S. 96.
Charon H. 502; I S. 386 a.
Charybdis C VI 107; A. 747 a. b.
Cherintus H. pr. 36 a.
Cherubim C IV 4 a. c. d.
Chi littera II S. 688 b.
Christianissimus I S. 623 a.
Christianus A 492, 551 b; Ps. 526; I S. pr. 52; I S. 549 b (bis), 602 b,

618 c. d., 654, 669; P. I 75 b; P. V 25; P. X 409.
Christicola C. X 57 b; I S. 481 b.
Christus C. IX 37, X 57 b. XI 42, 50, XII 17, 131 (quater), 169 c; A. 43, 84, 344, 379 a, 408, 506, 518, 544 a, 552, 604, 613 a. b., 696 a, 767, 773, 880 b, (963 tit.), 986, 987 a, 988 b, 989, 990, 1006 b, 1010 a, 1063; H. pr. 24, H. 467 c (bis). d, 636, 785, 792; Ps. pr. 2, 39 b, 45, 59; Ps. 1, 39, 76 b, 78 b, 230 a, 375 b (bis), 384, 545, 785, 837 a, 868; I S. 486, 489, 572, 587 b (bis), 592 a, 595 c, 611, 613; II S. Intr. f; II S. 894 e, 1023 a; P. I 58 a, IV 10, 24 a, 189 a. b, V 297, X 17, (III 31); D. 45 c. 77 a. b; 81, 88, 105, 124, 154, 158.
Chrysostomus I S. 635 a.
Cichimorum (i. e. Sichemorum) Ps. pr. 40 b.
Cicero I S. 526. Cf. Tullius.
Circe I S. 234.
Circus H. 361 a. b, 762 a.
Claudia familia P. II 538.
Claxendix II S. 10.
Cleopatra II S. 354 a, 528.
Coa insula C. VII 156 b.
Coenolexia P. XI 174.
Colles VII I S. 414.
Collina II S. 686.
Complutum P. IV 43.
Concordia (nomen propr.) Ps. 684, 690 b, 730, 734, 743 b, 746, 799, 802, 823.
Constans (nomen propr.) II S. 7 b.
Constantia (nomen propr.) I S. 463 a.
Constantinus I S. pr 52; I S. 410 a (bis), 463 a. b. c. (ter), 618 a, 622 a; II S. 6 a, 7 b, 8, 17 c, 654. Constantinus Magnus II S. 1115, (1117). Constantinus Minor II S. 1115.
Corduba P. IV 19.
Corinthus II S. 352 b.
Cornelia I S. 561 a.
Cornu (Copiae) I S. 205.
Corone I S. 171 a (ter).
Cornuta flumina II S. 606 b.
Corvinus II S. 565.
Crassus (nomen propr.) I S. 561 a.
Crepundia A. 643; II S. 1 b; P. III 19 a, X 126, 784.
Creta (nomen propr.) C. V 52; I S. 61 b.
Cubebe, Cubele P. X 196 b.
Cucufas P. IV 33 b.
Cybele II S. 521 b, 863; P. X 196 b.
Cybeleius hostis II S. 521 b.
Cyclades I S. 188 c.
Cyclops II S. 54 h.
Cyllenius A. 412.
Cynicus A. 201 b. c.
Cynosura A. 624.
Cyrus A. 512 c.

Daedalus A. 203 b.
Daemon C. I 37; I S. 369 c, 377.
Daha II S. 808 c.
Danuvius II S. 604 b.
Daphnis H. 234 a.
Datianus P. V 6.
David C. IX 4, 7; A. 985 a, 1000; H. 500 b; Ps. 375 a, 384 (bis), 806 a; D. 77 a.
Degener C. VII 12 a, XII 193; H. 645; II S. 643; P. X 130.
Delos, Delius P. X 188.
Delphos, Delphicus A. 438 a; P. X 188.
Deses C. I 6; II S. 1076.
Deucalion A. 292; P. X 410 b.
Dia C. XII 90 a.
Diacones Ps. 502 a.
Diana II S. 53, 54 a. e, 427 a, 495 a.
Diane (i. e Danae) I S. 68 a. b.
Dido P. XIII 51.
Diespiter II S. 860.
Digamma II S. 972 c.
Diomedes II S. 544 a.
Dionysia II S. 858 a, 859 a b.
Dionysius II S. 858 b.
Dionysus I S. 628 f.
Dipsa D. 45 a.
Dirocheum D. pr. a. b.
Discinctus C. X 75 b; Ps. 606 a; II S. 37 a.
Discordia (nomen propr.) Ps. 681 b, 690 b, 722.
Dius I S. 81 a. b.
Divortium A. pr. 9 a. b; H. 4; II S. 856 a. b.
Dodona A. 441.
Dogmata Catholica P. X 20.
Dracones C. V 56; II S. 713; P. I 35.
Dryades I. S. 303.
Duellio, duellis, duellium P. X 53 b.
Dulia H. 404 b.
Duo negativa P. X 136.

Ebdomada A. 986 a, 987 b.
Ebion (Hebion Cod.) H. pr. 36 a.
Ectasis P. V 493.
Efraim, Efrem C. XII 189.
Efrata C. XII 78.
Egeria A. 215 b ; P. X 403 b.
Eleazar C. X 154.
Elephantinus P. II 264 d.
Elias C. VII 26 a, 27 d.
Emanuhel A. 602, 606.
Empirici P. X 501 b. c.
Encrates, Encratici P. IV 109 b.
Ephesus Ps. 868 ; II S. 495 a.
Epicurus A. 201 b.
Epirus II S. 528.
Eridanus II s. 606 a, 702.
Erinnys Ps. 566.
Eruma P. II 264 a.
Erycinus I. S. 186 b.
Eseforium H. 230 c.
Etruria, Etrusci P. XI 206 a ; I S. 182 b. Vid. etiam Tusci, Tuscia.
Eudoxus I. S. 555 c.
Eulalia III 31 (add.).
Eumenides I. S. 356.
Europa I S. 61 a. b.; P. X 222.
Euryalus II S. 856 a.
Evander, Evandria I S. 550 a. b; II S. 302 c.
Exfibulare Ps. 633.
Exquoquo II S. 978 a.

Fabii II S. 573.
Fabricius II S. 558 a.
Facesso A. 659 ; P. VI 77 a.
Falernus I S. 127 a. b.
Fastus A. 594 ; Ps. 182 a. b ; I S. 554 b. c ; II S. 427 b ; P. II 479 a ; X 614 a. b.
Fatum II S. 373 a, 429.
Faunus A. 846 ; P. IV 37.
Favonius II S. 978 b.
Fecatum P. XIII 81 b.
Felix (nomen propr.) P. IV 29.
Ferculum C. III 16, X 74 ; Ps. 428 ; P. IV 42.
Ferrugo C. IX 79; H. 876; Ps. 355.
Fescennina carmina I S. 271.
Fides (nomen propr.) Ps. 730, 734, 743 b, 746, 799, 802, 823, 850 c.
Finitum pro infinito C. X 108; I S. 470 b ; P. X 144 c, 513, 616.
Flaccus P. X 140 b.
Flora, Floralia I S. 266 ; II S. 563 a.
Folium C. V 683.
Fornicatio II S. 836 ; P. X 185 a.
Fornix A. 523; H. 636 a. b ; II S. 556, 836.
Fragitidae P. X 1071.
Fortuna (nomen propr.) I S. 205, 210.
Forum P. VI 14.
Fraus (nomen propr.) Ps. 629.
Fructuosus (nomen propr.) P. IV 24 b, VI 22.
Furiae A. 475 ; Ps. 10 a. b ; I S. 356, 368.

Gabii, Gabinus P. X 1015 a.
Gabriel II S. 1057 ; D. 97.
Gades I S. 226 a.
Gaetulia, Gaetulus II S. 809 a.
Gagates P. X 156 a.
Galaulae II S. 809 d.
Galgala Ps. 388 b.
Galilaea II S. Intr. a, pr. 7 b.
Gallia II S. 604 a ; P. I 94, (X 456 b.
Gallica lingua II S. 699 a.
Gallienus P. XIII 35 b.
Gallus (nomen propr.) II S. 558 c, 688 a, 703; P. X 197 b.
Gallus (sacerdos Cybeles) II S. 51, 523, 688 a ; P. X 197 a. b.
Ganeo H. 322 ; Ps. 343.
Ganymedes A. 622 a ; I S. 70 a. c, 274.
Garamans II S. 809 b.
Gehenna Ps. 496.
Geloni A. 430 b.
Genera vehiculorum II S. 1089 a.
Genethliaci II S. 373 a.
Genius II S. 373 a, 379.
Germania II S. 604 a. (bis).
Geryon I S. 226 b.
Getae, Geticus II S. 699 a, 730.
Glitinnae H. 289.
Gluto H. 322.
Gnosius Gnosus C. V 52 ; A. 618.
Golias H. 500 b.
Gracchus I S. 561 a.
Graecia C. XII 202 ; II S. 860 a.
Gregorius II S. 187 a. b.
Guursebalt H. 230 c.
Gymnosophista A. 458.
Gypsus A. 458.

Haebrus A. 429 d ; II S. 495 b.
Haeresis A. pr. a. b ; Ps. 707 b.

Haereticus A. 782 b.
Hamadryades I S. 303.
Hammon A. 443; II S. 355.
Hannibal II S. 569, 741 a.
Haurio C. VII 142; I 6 b; P. X 590.
Hebraei C. V 89 b, VII 96 Hebraeum H. 523 a; Ps. 241 a.
Hecate A. 460; I S. 369 b.
Hector, Hectoreus II S. 343 a. b.
Helice A. 624.
Hellespontus I S. 111.
Heltes Ps. 689.
Hercules A. 433; H. 402; Ps. 520; I S. 116 b (bis), 118, 120 b, 205, P. X 227 passim, 239, 240, 285, 881 b.
Hesperides II S. 606 b.
Hesta II S. 972 c.
Hezechias D. 96.
Hiber P. I 117.
Hiberus II S. 605 b; P. I 117.
Hieronymus C. IV 4 b (Ep. ad Damas. XVIII I 17); A. 133 (in Dan. III 92), 325 b (in Os. II 17) Ps. 380 (Vita Pauli 3); D. 101 d (Epp. CVIII 11).
H)ierusalem H. 448; Ps. pr. 40 a; Ps. 813 (bis), 831; II S. 950 a. b; D. 161.
(H)ierosolyma A. 512 a; D. 121, 132.
Hippocrates vid. Hypocrates.
Hippolytus II S. 54 a. b; (Sanctus) P. XI 19 a, 87.
Hispania Ps. 355; II S. 605 b; P. I 94, 117, III 6, IV 43.
Holofernes Ps. 66 a. b.
Honorius II S. 654.
Horatius A. 293 a (Sat. I 8, 13); H. 288 (Carm. I 12, 55-6) Ps. 521 b. (A. P. 63); I S. 127 b (Carm. I 37, 5); II S. 166 a (A. P. 45).
Hostorium H. 445 b.
Humilitas (nomen propr.) Ps. 199, 203, 230 b, 254 b, 267, 289 b.
Hunnia II S. 716 a.
Hyacinthus P. X 192 b.
Hydrius A. 622 a; H. 614 a.
Hylas I S. 116 b.
Hyperboreus Ps. 614 b.
Hypocrates (Hippocrates) P. X 498.
Hyrcania, Hyrcanus A. 427; P. X 626.

Iber, Iberus vid. Hiber, Hiberus.
Ida I S. 187.
Idolatria H. 404 c; I S. 419, 595 c, 602 b, 638 b; II S. 271, 340.
Idolothytum A. 186; I S. 468; P. XI 52.
Ilia i. e. Corone I S. 171 b.
Iliacus I S. 628 a. c.
Imbecillis, imbecillus P. X 721 a. b.
Imitatricia A. 390.
Inachus, Inachius C. III 98; I S. 629 b; II S. 869 a.
Inanimis, Inanimus P. X 721 b.
Incestum P. X 185 a.
India, Indicus, Indus A. 425 e; H. 634; II S. 688 a.; P. IV 37, X 279.
Indoles C. XII 68; H. 696; P. II 493.
Innocentia (nomen propr.) Ps. 793.
Inscriptio Latina I S. 404 c.
Iphigenia I S. 395 c. d. f.
Ira (nomen propr.) Ps. 113 a. b. 155. Iracundia Ps. 113 a.
Isidorus A. 433 (Orig. IX 1, 119-22); P. X 524 (unde?).
Isis Ps. 435; I S. 629 passim, 630 a; II S. 869 a.
Israel A. 326 a; H. 500 a; Ps. 397 b; P. X 626; D. 59, 92.
Israheliticus H. 409 a; Ps. 371.
Ister II S. 604 b.
Italia I S. 48, 57, 234; II S. 534 b, 702, 950 b.
Itali II S. 606 b.
Italicus I S. 57.

Janus I. S. 237; II S. 950 b.
Jephte C. VII 27 b.
Jeremias A. 749 d.
Jesbitenob H. 500 b.
Jesse D. 73.
Jesus Ps. 384; II S. Intr. passim, 258 b.
Johannes C. VII 73, 76 a.
Johannes Constantinopolitanus Ps. 511 d.
Johannes Evangelista H. pr. 36 a; Ps. 868.
Johannes Scotus Ps. 532 b; P. X 1132 b.
Jonas C VII 82 b, 110, 111.
Jonathas Ps. 397 a. b. c. d.
Jordanes C. VII 72, XII 178; Ps. 99; D. 59, 117 b, 118.
Joseph C. VI 57 b, 67; A. 603.

Josue H. 467 a; Ps. 536 a.
Jovis I S. 68, 72 (Jovis maximam partem nom. cas.) A. 402, 624 (bis); I S. 214, 252, 627 a. b. 629 c (bis); II S. 54 f. i. h; 356, 652 (bis), 859 b, 972 a (bis), 1006 b; P. X 222, 227, passim, 415. Vid. etiam Jupiter, Juppiter.
Juda C. XII 181; Ps. 384, 545.
Judaea C. XII 202; A. 509; Ps. pr. 40 b.
Judaei C. VII 27 d, XI 101, XII 188; A. 321, 341, 544 a, 551 b; H. 448, 467 d, 625; (D. 43, 101 a, 128).
Judith Ps. 66 a.
Jugurtha I S. 525 b. c. d.
Julia I S. 404 c; P. X 203 a. b.
Julianus I S. pr. 52.
Julius A. 539 c; I S. 404 c.
Juno C. III 98; I S. 252.
Jupiter A. 209 b. Juppiter I S. 59, 64, 70 c, 629 c.
Justus (nomen propr.) P. IV 38.
Juvenalis Pref. 8 c. (I 15); C. V 119 (VI 464); I S. 196 b (VIII 247-5).

Laberinthus A. 203 a. b.
Labor (nomen propr.) Ps. 629.
Laceus Ps. 325 a.
Lacedaemon II S. 247, 519 b.
Lacunar C. V 142; II S. 838.
Lampsacus I S. 111.
Laquear, laqueare C. V 142; II S. 838.
Lares I S. 204 a. b, 423 a; P. X 261.
Largitas (nomen propr.) Ps. 602.
Larva (umbra daemonicalis) I S. 631 b.
Laurentia II S. 563 b.
Laurentius P. II 556 b, XI 19 a.
Laurentum II S. 363 b.
Laverna II S. 870 c.
Lazarus C. X 154.
Lazureus Ps. 858.
Lectisternium I S. 609; P. V 179, X 1056.
Leda I S. 64.
Lemures I S. 423 a (ter).
Lena H. 260.
Leo papa Ps. 4 a. (de Pentecoste III 1.)
Leontinus ager II S. 940.
Lepidus II S. 41 a.
Lerna P. X 881 b.
Levi, Levita P. II 39.
Leviathan H. 520 b. c.
Levitidis Ps. 502 a.
Liber (pater) Ps. pr. 33; I S. 188 b, 628 f. g; II S. 218 b, 496, 688 a, 694, 858 b; P. IV 37.
Libia vid. Livia.
Libido (nomen propr.) Ps. 53 c, 311, 313.
Libya, Libycus II S. 300, 937 a.
Libystis II S. 300.
Licinius I S. 410 b, 463 3.
Ligo I S. 640 b. c.
Liguria, Ligures II S. 701.
Lilybaeum II S. 941.
Lipsia II S. 937 a.
Livia I S. 251.
Livius A. 675 b.
Locusta C. VII 69 c; D. 117 a.
Loth Ps. pr. 11, 15, 32.
Lucanus I S. 554 c (X 187); II S. 839 (VII 819).
Lucas A. 1006.
Lucina I S. 361; II S. 222.
Luna I S. 361 a (bis), 363 (bis), 364; II S. 53; P. X 327 a. b.
Lupa P. XIV 55.
Lupanar H. 636; Ps. 92 a; P. XIV 55.
Lupercus, Lupercales II S. 862; P. IV 146.
Lusitania P. IV 37.
Luxuria (nomen propr.) Ps. 311 a, 312, 326, 439 a.
Lydius quidam P. X 222.

Maenades I S. 134.
Maeandri C. VI 142.
Magal Ps. pr. 46 b.
Magalia, mappalia Ps. pr. 46 b.
Mambre D. 13 (bis).
Mammon P. I 58 b.
Manes Ps. 92 b; I S. 424.
Manichaei A. 826 a; H. pr. 36 a.
Manilius II S. 703.
Marcion H. pr. 36 a. b. c.
Maria A. 695; Ps. 384 (bis); II S. 1057; D. 8, 97.
Marius I S. 524, 525 e.
Mars I S. 167 a, 168, 181, 626 c; P. X 185 b.
Marsus II S. 516 b.
Marsyas II S. 516 b.
Martyr Ps. 25 b, 772 b; II S. 675; P. I 64 b, 75 b, III 1 a, IV 20, 21, 24 b,

33 b, 34 a, 41 a, b, 45 b, 63, (85), 112, 125, 146, 214 a, VII 16, X 109, 376, 466, 481, 709.
Maspiter II S. 860.
Massiliensis P. IV 46.
Massylus P. IV 46.
Mastruca II S. 699 a.
Mater Deum I S. 628 b. c; II S. 515, 521 b, 863.
Matesis, Mathesis II S. 894 a.
Mattheus A. 1006 b.
Mathematici II S. 373 a.
Matuta II S. 563 b.
Mauretania A. 433.
Mauri A. 433.
Maxentius I S. 410 b, 463 b, 490 a.
Maximianus P. III 59 d.
Medi A. 433; H. 449.
Megaera Ps. 10 a; I S. 368.
Megala civitas I S. 628 b.
Megalesia civitas II S. 863.
Megalesia, Megalesius I S. 628 d; II S. 863.
Melchisedech Ps. pr. 39 a. b, 44 a, 59.
Memphis H. 462 a.
Menda, mendacium, mendum A. 976; P. IX 80.
Menelaus P. III 59 d.
Mentor P. X 211.
Mercurius A. 195 b, 402; I S. 85 a. b. c. d, 87 a (bis), 101 b; II S. 354 c (bis), 519 a (bis). b; P. X 227 passim.
Meretrix H. 761 b; Ps. 92 a; I S. 144; II S. 836; P. X 228.
Meritorium H. 636, 761 b; P. XIV 55.
Messias P. X 17.
Metus (nomen propr.) Ps. 629.
Micipsa I S. 525 b. c.
Microcosmus II S. 992.
Milio II S. 46 b (bis).
Minerva II S. 544 a; P. XIV 27.
Misach A. 143 b.
Mola A. 199; I S. 203 a; P. III 129.
Moria (mons) A. 680.
Moses C. XII 165.
Moyses C. VII 37, XII 144, 161, 169 a. b; A, 315, 326 a, 333, 337; H. 467 a, 912 b; Ps. 873; P. II 368.
Multum (adv.). Ps. 857 b.
Mulvius pons I S. 482.
Mysii II S. 708.

Nabugodonosor H. 498.
Narbo, Narbona P. IV 34 a. b.
Nathan A. 1006 c.
Naxos I S. 188 c.
Nazarei I S. 549 b.
Nazarenus c. VII 1; I S. 549 b (bis), P. V 25.
Nazareth C. VII 1; I S. 549 b.
Neaera I S. 139; P. X 240 a.
Nebulo I S. 82 a. b.
Nectar C. XI 68 b; P. X 783 a. b, XIII 12 a.
Neelescol H. 477.
Nemaeus I S. 118.
Nembroth H, 143; II S. 340.
Neptunus II S. Intr. c.; 968, 972 a.
Nero I S. 585 c; II S. 669.
Nestor P. X 408 b. c.
Nilicolae Ps. 654-5.
Nilus Ps. 435, 654; II S. 921 b (bis), 927 b. c (bis), 928.
Niphtun H. 234 (add.).
Nisus II S. 856 a.
Novatus P. XI 19 c.
Nugae C VII 98; Ps. 241 a. c; I S. 574 b. c. d.
Numa A. 215 b. c. d; I S. 103 a; P. X 403 a.
Nysa I S. 628 f; II S. 859 c.

Obolus C. I 89; I S. 645 d.
Obses A. 162; I S. 585 a. b.
Octavia P. IV 54 a.
Octavianus I S. 251, 259; II S. 354 b, 431 a. b, 436, 528; P. IV 54 a. b.
Olybrius, Olybriacus I S. 55 a.
Olympus I S. 59.
Omphale P. X 240 a.
Ophiuchus A. 618.
Ops I S. 56, 627 b, 628 c; P. X 155 b, 196 a. (b), 1062.
Orcus I S. 406 (bis).
Orestes I S. 395 c.
Orfa H. 500 b, 778 c.
Organum A. 148 a, 389 c; D. 92 a. b. c.
Orgia I S. 188 b; P. II 65.
Orichalcus I S. 347 b.
Osiris I S. 629 d. h; II S. 869 a.
Ostiensis via P. XII 45 b.
Ovidius A. 212 c. et II S. 260 (Met. I 84-6).

Pachynum II S. 947.
Padus II S. 606 a, 702.

Paganus I S. 449 a, 619 b (bis), 620 a; P. X 296 b.
Pagus I S. 449 a. b, 619 a. b; P. X 296 a. b.
Palatium I S. 585 c.
Palatum P. X 933, XIII 12 d.
Palestinus H. 500 a.
Palla H. 86, 868; P. I 35.
Palladium II S. 544 a. b (quater).
Pallas H. 86; II S. 221, 544 b, 574 a, 972 a (bis).
Pan II S. 862.
Pannonia II S. 716 a.
Pantheon A. 508.
Paphos II S. 226 b.
Papilio Ps. 743 a.
Parabola evangelica I S. 1055 a; II S. 1023 s.
Paralipomenon H. 778 d.
Parapsis, parobsis Ps. 532 a. b.
Parcitas (nomen propr.) Ps. 557.
Parius II S. 246 a; P. XII 51 a. b.
Paros II S. 246 a; P. XII 51 b.
Parthi I S. 561.
Parvissimus Ps. 620 d.
Pasiphae P. X 185 d.
Patientia (nomen propr.) Ps. 113, a, 118 a. b, 128, 162, 174.
Patrinius (?) I S. 259.
Patripassiani A. 101.
Paulinus I S. 558 a.
Paulus Ps. 772 a; I S. pr. 45 b, I S. 549 a, 558 a, 883 b; II S. pr. 36 b, 60 c, 894 i; P. IV 34 a, XII 47.
Pelagiani A. 919 c.
Pelorum II S. 941.
Pelusium, Pelusiacus C. V 58; II S. 925.
Perdix (nomen propr.) P. V. 173.
Persiphone A. 475.
Persica lingua Ps. pr. 24 a; II S. 699 a.
Persius H. 790 c (III 56-7).
Petrus I S. 549 a. b, 583 a, 585 a; II S. Intr. a, pr. 1, (36 b), 60 c, II S. 187 a; P. V 25, XII 47.
Phaedra II S. 54 b.
Phares A. 361 b.
Pharii A. 361 a.
Pharao C. V 82 b, VI 62 a, 72 a, XII 141; II S. 921 a; P. II 368.
Pharos C. V 82 a. b; A. 369 b, II S. 921 a.
Phidias P. X 292.
Philippeus (nummus) P. II 102.
Phinees C. VII 27 c.
Philyra I S. 56.
Philisti Ps. 397 a.
Phlegethon, (Flegetos), Phlegethontius, C. III 199; A. 751; I S. 381 d.
Phoebus I S. 627 d.
Phrygia II S. 521 b.
Picus (nomen propr.) I S. 234 (bis).
Pileas (i. e Pylades) I S. 395 c.
Pinarii I S. 120 b.
Plato A. 200 b.
Plebis scitum I S. 571 c (bis); P. V. 66 b.
Pluto I S. 380 3 (bis), 406,
Pollux A. 459 a; I S. 227.
Pompeius, Pompeianus A. 539 b; I S. 561 a.
Posse (nomen propr.) D. 101 b.
Praecluus C. IV 37.
Praetorium P. V 101 b.
Priamus II S. 343 b.
Priapus I S. 104 b (bis); II S. 870 d.
Priscianus I S. 554 a.
Probus C I 73 a; P. I 25 a. b.
Procinctus Ps. 606; I S. 461; II S. 37 b; P. X 419.
Proserpina A. 460; I S. 361 b, 369; II S. 53; P. X 236.
Prostibulum H. 636; Ps. 92 a; P. XIV 55.
Prudentius C. VII 27 d; A. 133; H. 328; Ps. Intr. pr. b, 888 expl.; I S. pr. Intr. b, 80; II S. Intr. a, 846 a. 914 b, 917; P. XII 27 (bis).
Pudicitia (nomen propr.) Ps. 43, 53 a, 99, 311.
Pulvinar I S. 609; P. V 179, X 1056.
Punicus II S. 246 b; P. XIII 1 a.
Pus I S. 17.
Pyra P. III 13, X 576.
Pyrrha A, 292; P. X 410 b.
Pyhtagoras H. 233, 790.
Pythius A. 439.

Quaestionarius P. XI 64.
Quattuor numina quae ignibus preesse dicuntur II S. 972.
Quaxillum C. IX 58.
Quietare Ps. 562 a.
Quirinus I S. 539.

Raab Ps. 536 a.
Ratio (nomen propr.) Ps. 501, 502.
Rationabiliter II S. 1005.
Rea quae et Ilia vel Silvia. I. S. 167 b.
Recensetus, recensus, recensitus P. XI 147.
Regestum, registron P. X 1131 a. b.
Renones II S. 699 a. (renouem cod.)
Reses C. I 6, VIII 33 a; II S. 1076.
Resplenduit A. 506.
Rhenus II S. 604 a.
Rhodope Rhodopeius A. 429 c, 430 c.
Rogus P. III 13, X 576.
Roma C. XII 202; A. 508; I S. 164, 182 a, 186 a, 218, 221, 381 a. b. c, 414, 525 d, 573 a, 587 b, 588 b, 590; II S. 64, 348, 352 c, 407, 416, 505, 552, 558 a. c. e, 643 (bis), 703, 730, 741 a. c (bis), 928, 942, 1115; P. X 167, XI 45 b, XIII 35 b.
Romanus A. 215 a. c, 225, 551 c; Ps. 402; I S. 114 b (bis), 182 a, 272, 349 b, 381 c, 391, 463 a. b. c, 525 c. d. e, 526, 539, 545 e, 546 a, 550 b, 551 b, 558 a, 585 a, 597 b. c; II S. 7 b, 181, 298, 343 a. b, 348, 352 a. b, 425, 430, 431, 467, 516 a, 521 a, 528, 537, 558 a. b. c, 562, 688 c, 699 b, 703, 704, 713, 937 a, 940, 941 (bis), 942, 943, 953, 954, 1006 a (bis); P. IV 76, V 22, XII 57.
Romula II S. 298; P. V 22.
Romuleus I S. 181; P. V 22.
Romulidae A. 225.
Romulus A. 215 b; Ps. 568 b; I S. 196 a; II S. 416, 893 f; P. X 415, 613 b.
Rostra P. XI 45 a.
Rudus, rudera A. 725 b. c. d; P. II 190 b.
Ruth H. 500 b, 778 a. b, 785.

Saba C. XII 71 b.
Sabaei C. X 51, XII 71 a.
Sabaoth C. IV 7.
Sabelliani A. pr. 3 c, A. 178 a, 321.
Sabellius A. 179 b; Ps. 711 b.
Sabinus I S. 114 b; II S. 558 a. c.
Sacra platea I S. 218 a.
Sagittarius A. 622 b.
Salamandra H. 828 b.
Salamon, Salomon A. 226 c, 512 b, 1006 b; Ps. 806 b, 813; II S. 213 b; D. 81.
Salem Ps. pr. 40 a. b.
Salii I S. 120 a.
Sallustius II S. 186 b et 631 a (Cat. I 2).
Samnitis II S. 516 a.
Samuhel Ps. 388 a. b; I S. 96.
Sancta Trinitas C. V 163, VII 76 a. (c); A. Intr. 1 a. b. c. d, cf. 3-4, A. 178 b, 243, 245; H. 493; Ps. pr. 57 b. f, Ps. 3 a, 4 a, 833, 850 c.
Sara, Sarra Ps. pr. 12, 45, 48 b (bis); D. 15 a.
Sarmata II S. 808 b.
Satelles C. XII 99; A. 938; P. I 75 a, X 1002 a.
Saturnalia II S. 859 a.
Saturninus P. IV 163.
Saturnum (oppidum) II S. 950 b.
Saturnus A. 189; I S. 42, 51, 53, 56, 72, 627 a. b (bis).
Satyri I S. 135; P. IV 37.
Saul Ps. 388 a. b, 397 a. d; II S. 556; P. X 626.
Scantinia P. X 204.
Scarioth Ps. 530 a. b.
Schisma P. X 19 b.
Scipio I S. 561 a. Scipio Nasica I S. 381 b.
Scotus A. 216 a. b.
Scutale D. 76.
Scythia, Scythae etc. A. 426 b, 427; Ps. 614 b; II S. 294, 808 a. b; P. XII 41 b.
Sedechias P. X 626.
Sedulius A. 245. (Carm. Pasch. I 305-306.)
Segmenta P. V 531, X 1029.
Semetipsum P. X 1064 b.
Senatus I S. 608 b.
Senones II S. 688 b, 703; P. X 197 b.
Seraphim C. IV a. c. d.
Serapis 868 a. b, 869 a.
Seres H. 288.
Serpens aeneus D. 45 b. c.
Serra P. V 173, 217.
Servius P. V 268, 345.
Sibylla II S. 893.
Sicilia II S. 940, 941, 944.
Siciliensis II S. 302 b.
Sidrach A. 143.
Signum barbatum I S. 349 b..

Silla (i. e Sulla) I S. 526.
Siloa fons A. 680; D. 131.
Simia II S. 869 b; P. X 256 a. b.
Simon Magus H. pr. 36 b.
Simplicitas (nomen propr.) Ps. 245.
Sincopa Ps. 463.
Sirius C. XII 22; II S. 958.
Smyrna Ps. 868.
Sobrietas (nomen propr.) Ps. 113 c, 345 a, 419, 427, 448 b, 604.
Soccum I S. 640 b.
Sodoma, Sodomitae H. 735; Ps. pr. 24 b. Ps. 42 b. c, 43.
Sol H. 914; I S. 234, 354, 361 a; N. X 228 b. c, 327.
Solinus H. 881 (p. 219, 26); Ps. 869 c (88, 10-14).
Sōlum, Sōius P. XII 17.
Sophista, sophisticus A. pr. 30 a. b; II S. 890; P. X 404 a. b.
Soranus A. 209 b (ap. Aug. C. D. VII 9).
Sosia P. X 227 passim.
Sospitate (sospite, cod.) Ps. 799.
Sparta II S. 247 a.
Spes (nomen propr.) Ps. 199, 202, 254 b, 267, 302; P. X 360.
Sphinx II S. 869 b; P. X 256 b.
Stemma A. 985 c; I S. 485; P. X 908 a.
Stephanus P. I pr. a.
Sterculus P. II 449.
Stropha, strophe C. III 29 b; A. pr. 25 c; II S. 37 b; P. II 318.
Strophium C. II 29 a; II S. 37 b.
Styx Ps. 520.
Subterior H. 790 a; Ps. 860 c.
Subtus (praepositio) I S. 330.
Subudus P. VI 128.
Subura P. XI 45 b.
Succinctus I S. 366 a.
Sucinum P. III 21.
Suggilo P. X 999.
Sulphur C. V 136 a. b; Ps. 43.
Superbia (nomen propr.) Ps. 178, 227, 254 b, 272, 287 b.
Superstitio H. 395; I S. 39 a. b.
Suppetiae C. III 57 a.
Sycophanta A. pr. 25 a.
Symmachus I S. pr., Intr. a. b, I S. 52, 80, 578 b, 624, 626 b. d, 635 a, 638 a, 646 b, 648; II S. Intr. f, II S. 4 a, 17 b, 75, 270, 643, 648, 843, 851, 914 b, 917, 953, expl.
Synna, Synnaticus II S. 247 b.
Syrtes, Syrticus C. VII 30 a. b; II S. 356.
Syxtus P. II 22.

Taenarus A. 749 b.
Taenia, taeniola II S. 1106 a.
Tagus II S. 605 a.
Tarpeius A. 508; I S. 548 c.
Tarquinius Priscus I S. 182 b; II S. 1006 b. T. Superbus II S. 416.
Tarraco P. IV 23, VI 1 (lemma).
Tartarus C. IX 18 b; A. 745 a. b.
Taurica I. S. 395 b. c. f. g.
Tautones H. 873 b.
Termetes I S. 434.
Terminus I S. 206; II S. 1006 a. b.
Terrenum mare II S. 928.
Tetrarcha C. VI 69.
Tharsos C. VII 105.
Theatrum H. 310; P. X 220.
Theodorus II S. 654.
Theodosius II S. 730.
Theseus II S. 54 b.
Thessalia, Thessalus A. 477 b; I S. 89; P. X 869.
Thomas A. 221 c. d.
Thracia II S. 495 b.
Thus P. X 950.
Thyle H. 881.
Tiberis, Tiberinus, Tybris I S. 171; P. XI 174.
Tiberius (Tiberinus, cod.) I S. 251.
Tingis P. IV 45 a.
Tirynthius P. X 239.
Tisiphone, Tessiphone, Thesiphone A. 197 b, 475; Ps. 10 a; I S. 368.
Titan Ps. 208 b.
Titus (imperator) A. 539 b; D. 121.
Tobias C. X 69.
Tonans C. VI 81.
Toparcha I S. 525 a. b. c.
Tragoedia P. X 1115.
Tribunal C VI 98 a. b; Ps. 730; I S. 622 c; P. XI 225.
Tribuni II S. 422 b.
Trinacrius II S. 302 b.
Triptolemus II S. 918 a. b.
Trivia (nomen propr.) I S. 369 a. b; II S. 53.
Trochus P. X 55 b.
Troia, Troianus I S. 628 a; II P. 343 b, 544 b, 968.

Trophaeum C. VI 104; Ps. 64 a. b. c; II S. 561.
Trous (i. e. Tros) I S. 70 b.
Tullius C. VI 41 b.
Tullus sive Tullius Hostilius I X. 193.
Turbo Ps. 287 b; P. X 55 a. b.
Turris Collina II S. 686.
Tus P. X 950; D. 106.
Tuscia I S. 57; II S. 302 c; P. XI 206.
Tuscus I S. 57; II S. 302 c.
Typhon I S. 629 e.
Typhoneus A. 197 b.
Tyrannus C. IV 43, VI 62 a. b; XII 150 a. c; I S. 22.
Tyrii P. XIII 51.

Ulixes II S. 544 a.
Ulva A. 764; I S. 175, 640 d.
Unio H. 270 b.
Unionitae A. 178 a. b.
Unxor I S. 204 b.
Ur C. XII 169 b.
Uticensis I S. 546 e.

Vagitus C. XII 61; I S. 203 b.
Valerianus P. XIII 35 a.
Valerius P. IV 80 a. b, 83.
Vascones P. I 94.
Vates C. VII 110; P. X 625 a. b.
Vaticanus I S. 203 b, 583 a.
Venerius II S. 972 b.
Venus I S. 168, 221, 266, 626 c (bis); II S. 226 a. b (bis), 563 a, 972 b; P. III 78, X 185 b, 228 a. b. c.
Vergilius (Virgilius, cod.) Praef 44 c. (Aen. X 396); C. I 73 b (G. I 145-6), II 15 (G. I 325), III 63 c (G. I 74), 98 G. III 153); A. 740 (Buc. VI 17); H. 912 c Aen. XI 133); Ps. 1 a (Aen. VI 56), 229 (Aen. IV 13), 339 a (Buc. VIII 54), 728 b (G. I 264); I S. 234 (Aen. VII 181), 539 (Aen. III 1); II S. 544 a (spect. ad Aen. II 163 ss.), 558 d (Aen. IV 825), 856 a (Aen. IX 379), 1006 b (Aen. I 278).
Vesontium civitas I S. 404 c.
Vespasianus D. 121.
Vesta II S. 972 a. c (ter), 1067, 1089 b.
Veternus C. XI 64 a. b; I S. 7.
Via I S. 507 b.
Victoria (nomen propr.) I S. pr. 1 c, 52; II S. 6 d, 37 a, 59 a.
Vietus C. VII 57; I S. 507 a; II S. 81.
Villanus I S. 449 b, 619 c; P. X 296 b.
Vincentius P. IV 80 a.
Virbius II S. 54 e.
Virgo Vestalis II S. 894 d. n, 911 a. b, 972 a. b.
Virtus (nomen propr.) Ps. 155, 174, 305, 316 a, 326, 448 b, 666, 681 b, 690 a, 722, 799, 831.
Viscus H. 807; P. X 448.
Visio angelica D. 101 d.
Vitium (nomen propr.) Ps. Intr. pr. a, Ps. 316 a, 326, 467 b, 681 a.
Volcanus II S. 972. Cf. Vulcanus.
Voluptas (nomen propr.) Ps. 313.
Vulcanalia II S, 859. a.
Vulcanus I S. 135 b, 626 c (bis); P, X 185 b, 213 a. b.

Wandalus II S. 808 b.

Xenones II S. 688 b.

Zephyrus II S. 978 b.
Zoroaster A. 494 a.

ABBEVILLE. — IMPRIMERIE F. PAILLART

sur Prudence
11240

Burnam

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO — 5, CANADA
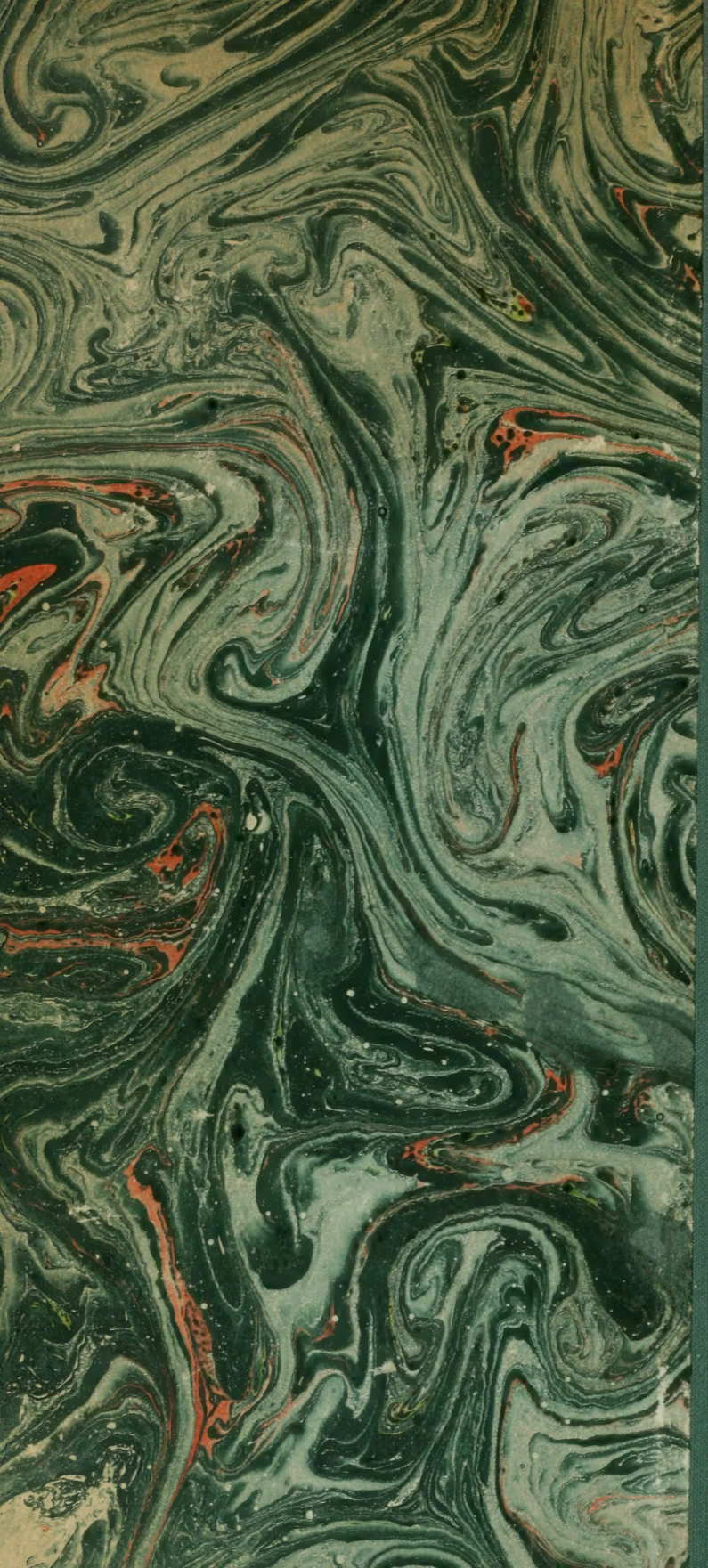
11240